

„Tato publikace představuje kvalitní vhled do soudobého poznání bezpečnosti a je využitelná v expertní bezpečnostní komunitě, zvláště v resortu obrany, pro účely strategického plánování a pro rozhodovací procesy v obranné politice.

Její silnou stránkou je aktuálnost a to, že autoři berou do úvahy široké spektrum bezpečnostních trendů.

Kniha je důležitým příspěvkem k soudobému vědeckému výzkumu bezpečnosti se vztahem k České republice.“

prof. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.

„Recenzovaný titul, od kolektivu autorů z Univerzity obrany, představuje zajímavý a potřebný příspěvek do aktuální české diskuse, jež je součástí širší adaptace českého bezpečnostního systému.

Jako celek je publikace kvalifikovaným vhledem do problematiky, přestože trpí obvyklou nemocí kolektivních děl - totiž ne zcela jednotnou koncepcí příspěvků.“

doc. PhDr. Zdeněk Kříž, Ph.D.

VYBRANÉ TRENDY VÝVOJE BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ A MOŽNÉ IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY

VYBRANÉ TRENDY VÝVOJE BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ A MOŽNÉ IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY

Richard Stojar, Jakub Fučík, Lukáš Dyčka, Josef Procházka, Josef Kraus,
Libor Frank, Dalibor Procházka, Antonín Novotný

Druhé (aktualizované) vydání

VYBRANÉ TRENDY VÝVOJE BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ A MOŽNÉ IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY (ČR)

-

2. (aktualizované) vydání

Richard Stojar

Jakub Fučík

Lukáš Dyčka

Josef Procházka

Libor Frank

Josef Kraus

Dalibor Procházka

Antonín Novotný

Brno 2017

Publikace byla zpracována v rámci řešení výzkumného projektu Univerzity obrany s názvem DZRO Strategické alternativy (STRATAL) 2016-2020.

This publication was written within the academic research project titled Strategic Alternatives (Strategické alternativy) (STRATAL) 2016-2020 at the University of Defence, Brno

Recenzenti: doc. PhDr. Zdeněk Kříž, Ph.D.

prof. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.

Copyright © Lukáš Dyčka, Libor Frank, Jakub Fučík, Josef Kraus, Antonín Novotný,
Dalibor Procházka, Josef Procházka, Richard Stojar
© Univerzita obrany

ISBN 978-80-7231-407-2

OBSAH

ÚVODEM	5
TRENDY VÝVOJE BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ V LETECH 2014-2016	7
SOUDOBÝ VÝVOJ BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ	7
SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE A NOVÉ VÝZVY	9
EVROPSKÁ UNIE A EVROPSKÁ BEZPEČNOST	10
ZÁVĚR.....	12
REAKCE A ADAPTACE ČESKÉ OBRANNÉ POLITIKY NA AKTUÁLNÍ VÝVOJ BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ	15
VÝCHOZÍ BOD - OBRANNÁ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY V ROCE 2016.....	15
POLITICKÝ SEKTOR	18
VOJENSKÝ SEKTOR	19
Okamžitá opatření vyplývající z členství v NATO	20
Dlouhodobá adaptace a rozvoj vojenských schopností AČR.	22
ADMINISTRATIVNÍ SEKTOR.....	24
EKONOMICKÝ SEKTOR	25
„Security of supply“	27
SOCIETÁLNÍ SEKTOR.....	27
ZÁVĚR.....	28
TRENDY VÝVOJE SOUDOBÝCH OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ A JEJICH CHARAKTERISTIKY ..	31
HLAVNÍ KATEGORIE A CHARAKTERISTIKY SOUDOBÝCH KONFLIKTŮ	32
ASYMETRICKÉ KONFLIKTY A STABILIZAČNÍ OPERACE	35
VÝVOJ A PROMĚNA KONCEPTU HYBRIDNÍ VÁLKY A JEHO RELEVANCE PRO OZBROJENÉ SÍLY	39
MOŽNÉ IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY ČR.....	43
MODERNÍ TECHNOLOGIE A OZBROJENÝ KONFLIKT	45
VESMÍRNÝ PROSTOR A VESMÍRNÉ TECHNOLOGIE	50
ROBOTIZACE BOJIŠTĚ	52
ZÁVĚREČNÁ DOPORUČENÍ	54
MEZINÁRODNÍ MIGRACE	55
MIGRACE VE SVĚTĚ	55
PŘÍČINY MEZINÁRODNÍ MIGRACE	57
Ozbrojené konflikty a násilí.....	59

Dynamický a nerovnoměrný demografický vývoj	61
Sociálně-ekonomická deprivace	64
MIGRACE A EVROPSKÁ UNIE	66
MIGRACE A ČESKÁ REPUBLIKA	71
MIGRACE A OZBROJENÉ SÍLY	77
ZÁVĚR	77
ISLÁMSKÝ EXTREMISMUS JAKO BEZPEČNOSTNÍ HROZBA	79
RADIKALISMUS, NEBO EXTREMISMUS?	80
KOŘENY MODERNÍHO ISLÁMSKÉHO EXTREMISMU	81
CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY ISLÁMSKÉHO EXTREMISMU	84
HROZBA ISLÁMSKÉHO EXTREMISMU A JEJÍ IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY ČR.....	87
KYBERNETICKÉ HROZBY	91
AKTÉŘI PŮSOBÍCÍ V KYBERPROSTORU	95
KYBERNETICKÝ PROSTOR JAKO PÁTÁ DOMÉNA	95
STRATEGICKÉ DOKUMENTY TÝKAJÍCÍ SE KYBERNETICKÉ BEZPEČNOSTI	97
ÚLOHA REZORTU MO A DOPADY NA OZBROJENÉ SÍLY	99
MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE	101
HLAVNÍ FORMY MNOHONÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PŘI SDÍLENÍ A ROZVOJI SCHOPNOSTÍ	102
INICIATIVY NATO	103
Smart Defence	103
Connected Forces Initiative	104
Framework Nation Concept	105
INICIATIVA EVROPSKÉ UNIE	105
Pooling and Sharing	105
Angažovanost České republiky v mnohonárodní spolupráci při sdílení a rozvoji schopností	107
NATO A EVROPSKÁ UNIE (EVROPSKÁ ARMÁDA)	109
VISEGRÁDSKÁ SKUPINA (V4)	112
BUDOUCNOST MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V KONTEXTU VÝVOJE BEZPEČNOSTNÍ SITUACE	114
SEZNAM ZD,32ROJŮ	117
ABSTRACTS	127
O AUTORECH	130
SUMMARY	133

ÚVODEM

Richard Stojar

Vážení čtenáři, publikace, s níž se právě setkáváte, představuje jeden z výstupů zpřístupňujících výsledky práce autorského kolektivu z Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany. Problematika zde popisovaná zahrnuje velmi širokou oblast, společnou obsahovou linií všech kapitol je však vztah k vývoji bezpečnostního prostředí a dopadům, které tento vývoj má či může mít na tvorbu obranné politiky či výstavbu ozbrojených sil České republiky. Obsahová různorodost je poměrně značná, některé jevy z širokého spektra bezpečnostních trendů nejsou již vzhledem k omezenému rozsahu publikace prezentovány zcela detailně, řada autorských příspěvků pracuje s větší či menší mírou obecnosti. Monografie přináší analytické i syntetické pojetí problematiky, ve snaze o větší srozumitelnost pro neakademické prostředí zde ovšem nezdůrazňuje metodologická východiska a má spíše deskriptivní charakter. Hlavním cílem autorů bylo identifikovat a analyzovat vybrané trendy a jevy v bezpečnostním prostředí a objasnit podstatu potenciálních hrozeb z perspektivy ozbrojených sil. Jedním z cílů této monografie je i upozornit na význam těchto trendů, představit je čtenářům a eventuálně i povzbudit další diskuzi nad jejich aktuálním významem, relevancí či irelevancí pro bezpečnostní prostředí České republiky. S osobními stanovisky a názory jednotlivých autorů je pochopitelně možné v řadě případů polemizovat či nesouhlasit, případnou zpětnou vazbu ze strany čtenářů většina autorů nepochybně uvítá jako další podnět ve své vědecké či výzkumné práci. Jak pozitivně ocenil jeden z recenzentů, silnou stránkou publikace je mimo úvah o širokém spektru bezpečnostních problémů i její aktuálnost. To může autor těchto řádků, jako jeden z editorů, potvrdit, neboť někteří ze zastoupených autorů ve snaze o zapracování co nejaktuálnějších poznatků do svých textů odkládali jejich finalizaci až na samou hranici časových možností vydavatele, takže je zde na místě poděkovat Jakubu Fučíkovi, který se téměř dobrovolně ujal nevděčné redaktorské práce a pod silným časovým tlakem zpracoval publikaci v její konečné podobě. Celkově předložený text vychází z interdisciplinárního přístupu k popsaným aspektům bezpečnosti, prolínají se zde poznatky od vědních oborů typu politologie, mezinárodních vztahů, bezpečnostních studií, až po technické obory typu informatiky. Toto interdisciplinární pojetí je dáno i různorodostí autorského kolektivu, který je tvořen akademiky a experty vycházejícími z humanitně a společensky zaměřených univerzit, univerzit technického charakteru i z ryze vojenského akademického prostředí, jako tomu je u autorů-absolventů bývalé Vojenské akademie v Brně či Vysoké školy pozemního vojska ve Vyškově, přímých předchůdců současné Univerzity obrany.

V úvodní kapitole se je možné setkat s představením základních trendů, které ovlivňovaly bezpečnostní prostředí v letech 2014 - 2016. Na tuto kapitolu přímo navazuje aktuální text autorské dvojice Lukáš Dyčka a Josef Procházka věnovaný reakcím a adaptací české obranné politiky na vývoj bezpečnostního prostředí. Další dvě kapitoly, jedna od Richarda Stojara a druhá od Jakuba Fučíka, se zabývají trendy ve vývoji soudobých ozbrojených konfliktů a změnami, které do nich přináší současné či perspektivní použití moderních technologií. Další kapitola, od Libora Franka, je

věnována fenoménu masové migrace a zhodnocení míry rizika destabilizujícího potenciálu, který přináší i rozšiřování spektra úkolů, které v souvislosti s rozsáhlou migrací mohou být kladeny na ozbrojené síly. Velmi aktuální je i kapitola, v současnosti již mimo Univerzitu obrany působícího renomovaného experta Josefa Krause, analyzujícího potenciál islámského extremismu jako bezpečnostní hrozby. Problematiku kybernetického prostoru a kybernetických hrozeb i úlohu státu a rezortu ministerstva obrany při kybernetické obraně popsal ve své kapitole Dalibor Procházka. Monografii uzavírá kapitola o mezinárodní spolupráci, jejích formách a metodách i její budoucnosti v kontextu vývoje bezpečnostní situace od Antonína Novotného.

Zastoupení autoři se pokusili prezentovat výsledky svého výzkumu přehlednou a pokud možno i čtivou formou a podložit své informace a závěry relevantními zdroji. Do jaké míry se jim to povedlo, to už musí posoudit sami čtenáři.

V Brně 27. 3. 2017

TRENDY VÝVOJE BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ V LETECH 2014-2016

Richard Stojar

SOUDOBÝ VÝVOJ BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ

V posledních několika letech dochází po relativně dlouhém období stability k dynamickým proměnám a trendy ovlivňující aspekty společenských i mezinárodních vztahů jsou dnes více rizikové a komplikované než tomu bylo v uplynulých dvou dekádách. Bezpečnostní prostředí se vyvíjí a stává se komplexním, zahrnuje celou řadu dimenzí, které ještě před několika málo lety nemusely být brány v potaz a ze kterých se generuje zvyšující se nestabilita a nejistota. Rozsah a různorodost těchto hrozeb narůstá a je nyní obtížnější definovat zřetelného a jasně definovatelného protivníka či zřetelnou hranici válečné agrese a vyhodnotit na tomto základě potřebné reakce, včetně způsobu použití vojenské síly či civilních nástrojů tak, aby se místo efektivního řešení nemuselo počítat s nečekanými chaotickými a nekoordinovanými následky těchto reakcí.¹

Z globálního hlediska dochází k určitému přelomu, který se nepochybně odrazí i na redefinici bezpečnostní a obrané politiky evropských států, ať již na alianční, unijní či národní úrovni. Transatlantický partner Evropy, Spojené státy, doposud hlavní garant bezpečnosti evropského pilíře NATO se nyní daleko intenzivněji zabývá obhajobou svých zájmů směrem na západ přes Tichý oceán do pacifického a asijského prostoru než směrem na východ přes Atlantický oceán a úměrně tomu se dnes snižuje jejich ochota nést náklady na zajišťování bezpečnosti a obrany svých evropských partnerů. Tento trend byl zřetelný již v období předchozí prezidentské administrativy.² Proklamovaný *Pivot to Asia* se sice v plné míře nerealizoval, přesun geopolitického těžiště do asijského prostoru se však s rostoucím významem a projektovaným vlivem Čínské lidové republiky postupně stává realitou. Geografická reorientace priorit americké zahraniční politiky může nabrat na intenzitě i vzhledem k deklarovaným východiskům a prioritám stávající politické reprezentace USA. Hlava současné administrativy v rámci své prezidentské kampaně nevyklučovala ani potenciální destrukci NATO a návrat k americké politice izolacionismu, pokud by tíží ekonomických nákladů na vojenskou sílu aliance a její věrohodné odstrašující schopnosti měly nést primárně i v budoucnu USA, zatímco naprostá většina evropských členů a Kanada by profitovala ze svých mírových dividend. Takovýto jednostranný scénář rozpadu dosavadního euroatlantického spojení sice nelze pokládat v případě realizace americké zahraniční a bezpečnostní politiky za pravděpodobný, je však možné, že ve stále větší míře budou americkou stranou akcentována kritická stanoviska k evropskému pilíři i nutnost postupné remilitarizace evropských členských států aliance či budování adekvátní vojenské a obranné alternativy komplementární k transatlantickému partneru. Současná tvrdá kritika

¹ FRANK, Libor. Trendy vývoje bezpečnostního prostředí a jejich důsledky pro ozbrojené síly. In: *Defence & Strategy conference 2015*. Brno: Univerzita obrany 2015, s. 35-43

² The Obama Administration's Pivot to Asia. *The Foreign Policy Initiative* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.foreignpolicyi.org/content/obama-administrations-pivot-asia>

nedostatečného financování evropských obranných rozpočtů nemůže být spojována pouze s novou americkou prezidentskou administrativou, podobná kritika zde již zaznívala delší dobu, minimálně od roku 2011 kdy americký ministr obrany R. Gates veřejně varoval před ztrátou bojových schopností NATO a vývojem směřujícím dle něj k pomyslné dvourychlostní alianci, tedy států které investují do svých ozbrojených sil, jež představují věrohodnou vojenskou sílu a států, které budují či udržují schopnosti uplatnitelné pouze při realizaci humanitárních a mírových operací. Otázkou ale zůstává i to, zda potenciální naplnění aliančních závazků v této oblasti automaticky povede k udržení či rozšíření dosavadního stabilního bezpečnostního prostředí v evropském prostoru. S americkou kritikou evropských států polemizují názory tvrdící, že enormní výdaje USA ve vojenské oblasti automaticky nesouvisí s aliančními závazky, a globální zájmy USA realizované ve světě i za významného podílu projekce vojenské síly nesouvisí z velké části se zajišťováním evropské bezpečnosti, podobně jako tomu je i u jiných států plnících alianční kritéria. Například ani dlouhodobě uspokojujivé obranné rozpočty Řecka a Turecka nebyly a nejsou nijak realizovány s ohledem na plnění aliančních závazků a poskytnutí adekvátního příspěvku pro alianci. Řecký přístup přesto zmínil při své poslední návštěvě Evropy i bývalý prezident B. Obama, a to jako příklad státu, který i při svých ekonomických potížích dokáže přispívat na obranu to, co v rámci NATO má a není tedy důvod, aby to nečinili i jiní. S americkým důrazem na vojenskou dimenzi zajišťování bezpečnosti a stability naopak silně polemizuje představitel Evropské komise J-C. Juncker, zdůrazňující, že evropské státy se oproti USA daleko výrazněji angažují v oblastech jako je rozvojová a humanitární pomoc či postkonfliktní stabilizace, čímž přispívají k neutralizaci konfliktních ohnisek i regionální a globální stabilitě, takže moderní politika v této oblasti nemůže být jednostranně spojována s nárůstem vojenských výdajů.³ Bez ohledu na aktuální diskuzi lze však patrně predikovat, že americké globální zájmy, a s nimi očekávaný pokles pozornosti věnovaný evropskému kontinentu, povedou k evropské státy k nutnosti přehodnotit svůj dosavadní přístup a přijmout určitá opatření k posílení svých vlastních vojenských kapacit. Kontinuální a silící kritika podfinancovanosti evropských armád i názory osobností určujících americký diskurs, mj. tvrdících, že: „*Evropa není o nic důležitější než Asie a rozhodně není tak důležitá jako Mexiko*“⁴ nebo prostá nutnost reagovat na nové či staronové hrozby v bezprostředním okolí, by měly být dostatečným argumentem pro odklon od stávající konzumace mírové dividendy.

Poměrně stabilní bezpečnostní prostředí evropského kontinentu a geograficky blízkého okolí bylo vystaveno dynamickým změnám, které lze datovat do roku 2011 a událostí tzv. arabského jara. Tento proces vyústil v poměrně vážnou destabilizaci severoafrického a blízkovýchodního regionu, a důsledky této destabilizace ve velké míře

³ RETTMAN, A. Juncker attackt US on NATO spending. *EUobserver* [online]. [cit. 2017-03-20].

Dostupné z: <https://euobserver.com/foreign/136943>

⁴ Evropa se nerozpadá, už se rozpadla, říká americký stratég Friedman. *Natoaktuál* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: goo.gl/7paHYy

přetrvávají do dnešních dnů. Ukázalo se, že ani vojenské zásahy Západu nemusí přinášet pozitivní změnu či dlouhodobou stabilizaci krizových regionů. Pomyslný zlom v dosavadním vývoji pak může představovat rok 2014, kdy se na území Iráku výrazněji etabloval tzv. Islámský stát, a kdy vnitropolitická krize na Ukrajině vedla k ruskému vojenskému zásahu na ukrajinském teritoriu a následnému citelnému zhoršení vztahů mezi Západem a Ruskou federací.

SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE A NOVÉ VÝZVY

V hodnocení bezpečnostního prostředí nelze přehlížet skutečnost, že NATO, hlavní dosavadní garant bezpečnosti evropského kontinentu, resp. jeho západní části, není ušetřeno určité krize identity. Aliance musí reagovat na interní i externí podněty, se kterými se ještě relativně nedávno při analýze bezpečnostního prostředí a trendů jeho vývoje příliš nepočítalo. Pro oba poslední summity aliance se hlavním tématem stal konfliktní vztah k východnímu sousedu NATO a ruská výzva do jisté míry představuje žádoucí faktor, neboť přináší po dekadách relativní bezstarostnosti, charakteristické přehlížením bezpečnostních a vojenských otázek významný impuls, který může obrátit pozornost řady členských států k otázkám zajišťování vlastní bezpečnosti a participaci na aliančních projektech. Od krizového roku 2014 se sice regionální nestabilita v postsovětském prostoru nijak nevyhrotila, konflikt na východě Ukrajiny tzv. zamrzl a ruská asertivita či hrozba byla, minimálně z pohledu řady členských států zastíněna jinými bezpečnostními hrozbami. Nicméně pro východoevropské státy zůstává věrohodnost aliančního přístupu a odstrašujícího potenciálu prioritou. NATO tak dnes musí hledat vyváženou cestu mezi posilováním vojenských schopností ve východní Evropě v takové míře, jenž by zastavil potenciální ruské ambice, což je ovšem za současného stavu realizovatelné pouze v omezené míře a věrohodnou demonstrací připravenosti zasáhnout razantně ve prospěch svých členů v případě nutnosti a budováním infrastruktury umožňující pružnější reakce. Vztah NATO k Ruské federaci a dalším bezpečnostním problémům je ovšem velmi závislý na konsensuálním postoji členské základny, která ale může mít značně odlišné stanoviska a zájmy a je otázka, do jaké míry bude možné nalézat žádoucí konsensus v řadě citlivých otázek. Zdrojem komplikací se může stát např. jednání Turecka, jehož regionální politika nemusí odpovídat zájmům zbytku členské základny, nebo minimálně evropských států, ani být v souladu s hodnotami, na které se aliance odkazuje. I samotná členská základna EU a NATO je ostatně v přístupu k Ruské federaci rozdělena, a velmi rozdílně vnímá i míru potencionální hrozby, jakou by ruská strana mohla představovat. Krize a konflikt na Ukrajině po více než dvou letech svého trvání postupně ztrácí onen mobilizační potenciál, který měl v době svého vzniku a je otázkou, zda současný jednotný postoj Západu vůči Ruské federaci bude dlouhodobě pokračovat. O tom, že vztahy členského státu NATO a Ruské federace na bilaterální úrovni mohou v relativně velmi krátké době projít dynamickou proměnou, vypovídá opět příklad Turecka, které během necelých dvou let přešlo od nadstandardního partnerství k silně konfrontačnímu postoji, který je v současnosti vystřídán opětovnou normalizací vzájemných vztahů. Ačkoliv je turecká pozice velmi specifická, nelze zcela jednoznačně vyloučit možnost, že interní problémy států geograficky vzdálených od latentně konfliktní linie mezi NATO a Ruskou federací, nepovedou k určité erozi společného postoje aliance. Na summitu NATO ve Varšavě rezonovala slova o bezprecedentních výzvách, kterým v současné době aliance čelí, od globálního terorismu přes ruskou agresi na Ukrajině po imigrační krizi, nicméně na

způsobu reakce či řešení těchto definovaných výzev existují nadále rozdílné pohledy na úrovni jednotlivých členských států. Generální tajemník NATO J. Stoltenberg charakterizoval poslední alianční summit jako velmi substantivní a do velké míry i zlomový, jelikož se konal v rozhodujícím okamžiku pro formulování společné bezpečnostní politiky. Otázkou zůstává, do jaké míry nebudou takováto prohlášení deklarativní záležitostí bez reálných dopadů na formulování aliančních postojů a budování konkrétních vojenských schopností. V každém případě je však zřejmé, že ruský faktor zvýraznil poněkud opomíjenou potřebu schopností ozbrojených sil čelit konfrontaci s vyspělým konvenčním protivníkem. Po téměř dvou dekadách preference expedičních schopností a vysoké mobility v konfliktech s nerovnocennými protivníky se patrně pozornost v tomto kontextu opět zaměří na teritoriální obranu a konvenční operace, neboť zde nelze automaticky předpokládat dosavadní naprostou převahu v oblastech jako je elektronický boj, vzdušná nadvláda apod.

EVROPSKÁ UNIE A EVROPSKÁ BEZPEČNOST

V obdobné situaci jako NATO se z hlediska realizace věrohodné bezpečnostní a obranné politiky nachází i Evropská unie. Hlavní bezpečnostní téma uplynulých dvou let, které mělo na členské státy větší reálný dopad než ruská anexe Krymu, tj. migrační krize, odhalila celou řadu slabín v dosavadním fungování evropských struktur a výrazně přispěla k polarizaci názorů jak v rámci EU, tak i ve společnostech jednotlivých národních států. I zde patrně dozrává čas k zásadní redefinici stávajícího pojetí evropské obranné politiky a jejích nástrojů. Je např. otázka, zda je stále perspektivní koncept EU Battlegroup, do jaké míry se jedná jen o plýtvání energií a zdroji, když možnosti jeho flexibilního použití, např. jako příspěvku pro ochranu vnějších hranic EU jsou prakticky nulové. Regionální konflikty probíhající po tzv. arabském jaru v sousedství EU rovněž poukazují na omezený přínos evropské tzv. *soft power*, která byla ještě před pár lety pokládána za výraznou schopnost, která umožní efektivní působení EU v krizových regionech. V souvislosti s migrační krizí jsme mohli naopak sledovat erozi společné evropské bezpečnostní politiky a návrat k autonomnímu, často nekoordinovanému a z vnějšku kritizovanému přístupu jednotlivých národních států. Tento neuspokojivý vývoj se stává rovněž určitým impulsem pro větší aktivitu EU v oblasti bezpečnosti, a dle nových iniciativ unijní diplomacie se při ochraně svých členských států před vnějšími hrozbami už EU nemůže spoléhat pouze na NATO. Do budoucna by dle nové vize měla EU vyvinout politiku kolektivní obrany, která umožní jednat autonomně, když a pokud to bude třeba.⁵ Unijní Bílá kniha o globální strategii požaduje důvěryhodnou evropskou obranu, která bude zásadní kvůli zdravému transatlantickému partnerství s USA a Evropané dle ní musí převzít větší odpovědnost za svou bezpečnost, což je sice plně v souladu s požadavky, které dlouhodobě zaznívají od USA i v rámci NATO, na druhé straně zde však bude trvale přítomna pochybnost o možném nežádoucím dublování alianční role. Na druhé straně i summit NATO zdůraznil potřebu užší spolupráce EU a NATO v řadě případů, a to i v těch, které doposud byly opomíjeny. Ani skutečnost, že evropská alianční a unijní základna je téměř identická

⁵ Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for European Union's Foreign and Security Policy [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf

nevedla k potřebné flexibilitě, což se projevuje např. i složitým procesem schvalování přesunů spojeneckých jednotek přes území národních členských států a objevují se například volání po pomyslně schengenské zóně pro síly NATO.⁶

Na unijní úrovni se odrazí i výsledky amerických prezidentských voleb, které vygenerovaly osobnost, ne zcela konvenující většině relevantních představitelů evropských politických elit. I tento fakt se stal podnětem pro diskuzi o budoucnosti transatlantického politického i vojenského partnerství a znovu podnítil myšlenku užší evropské kooperace v obranné politice, včetně konceptu společných evropských vojenských sil. Podobných vizí a projektů konkrétních nástrojů společné evropské obrany zde sice již byla v uplynulých dvou dekáдах celá řada, oproti minulosti je zde mimo změn v americké politice i další velmi výrazný faktor, realizace Brexitu. Ukončení členství Spojeného království se sice EU v řadě oblastí nijak výrazněji nedotkne, neboť zde byla kontinuálně uplatňována celá řada výjimek, britským odchodem ale zmizí dosavadní výrazný oponent větší integrace EU, a to zejména v oblasti společné obrany. To může mít společně s dalšími faktory buď za následek oslabení integračního procesu v rámci celé unie, nebo naopak jeho potenciální posílení v rámci jejího historického jádra i možnosti užší vojenské kooperace v rámci některých států EU. A eventuálně i větší politický tlak na státy stojící mimo toto jádro, aby i ony zde participovaly v míře větší, než tomu bylo doposud. Z hlediska vojenského potenciálu je ovšem varianta Brexitu výrazným oslabením stávající EU, obranné výdaje Spojeného království představovaly cca 15 procent veškerých výdajů celé EU a Británie vzhledem ke svým na evropské poměry velmi významným námořním silám představovala promotora společných unijních námořních operací v Mediteránu i dalších oblastech světa, takže v této oblasti budou aktivity EU patrně částečně utlumeny. Lze očekávat bezproblémové pokračování probíhajících operací unie s významnou britskou účastí či pod britským vedením, jako je např. EU Atalanta. Útlum podobných aktivit v budoucnu nelze vyloučit, spíše se dá očekávat. Brexit patrně způsobí i určité neplánované komplikace v rovině kooperace mezi NATO a EU, neboť pozici DSACEUR v NATO téměř tradičně zastává představitel britských ozbrojených sil, byť se zde ve větších časových intervalech objevují i němečtí představitelé. DSACEUR byl však jako vrcholný vojenský evropský představitel v NATO zároveň předpokládaným velitelem vojenských operací EU, což by nyní znamenalo podřízení evropských akcí pod velení příslušníka nečlenského státu a patrně již s ohledem na symbolický rozměr této otázky dojde i zde k určitým změnám, které spíše než k oslabení britského zastoupení ve strukturách NATO povedou k dalšímu oslabení vzájemných vazeb obou organizací.

Bezpečnostní prostředí států EU (a vzhledem k téměř identické základně i evropského pilíře NATO) bude nepochybně do budoucna konfrontováno s vývojem v geograficky blízkých regionech, kde můžeme v uplynulých dvou dekáдах sledovat postupný nárůst nestability, a oproti evropskému vývoji lze mluvit o éře dezintegrace. V oblasti širšího Blízkého východu, severní a střední Afriky, na tomto rozsáhlém území sahajícím od Pákistánu až po Nigérii probíhá v současnosti nejméně sedm intenzivních válečných

⁶BRAW, Elisabeth. A Schengen Zone for NATO. *Foreign Affairs* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2016-06-06/schengen-zone-nato>

konfliktů, v Afghánistánu, Iráku, Sýrii, Jemenu, Libyi, Somálsku a v Jižním Súdánu. Všechny tyto konflikty jsou mimořádně destruktivní, mají dlouhodobý charakter a nikdo z nich nevychází jako jasný vítěz ani poražený. Dochází při nich k rozbití a rozpadu dříve jednotných národních států a k jejich de facto rozparcelování mezi různé frakce, což sebou nese riziko nekonečného cyklu nerozhodnutých válek a přináší éru trvalé nestability.⁷ Tento proces sice nevytváří aktéra, který by představoval pro státy EU či NATO přímou vojenskou hrozbu, následky těchto konfliktů a to především masová migrace, však již dnes bezprostředně zasahují evropský kontinent. V souvislosti s hrozbami a riziky, které přinesla migrační krize, se aktuálně objevuje také diskuse, zda se mění nebo by měla být upravena role ozbrojených sil při zajišťování vnitřní bezpečnosti států. V řadě zemí, zejména těch, které leží na hlavních migračních trasách, proběhla nebo probíhá diskuse o využití armády při zvládání výše uvedených hrozeb. V zásadě lze identifikovat dvě oblasti, kde dochází k legislativnímu i praktickému rozšiřování působnosti ozbrojených sil:⁸

a) v asistenčních činnostech ve prospěch policie při ostraze státních hranic (zejm. v případě masivního migračního tlaku),

b) v oblasti vojenského zpravodajství (při získávání informací o teroristických aktivitách a potírání terorismu obecně).

Nedochází zde sice k principiální změně role ozbrojených sil a přerozdělení kompetencí při zajišťování vnitřní bezpečnosti států, hlavní odpovědnost za vnitřní bezpečnost a pořádek zůstává ve sledovaných státech na nevojenských bezpečnostních složkách, vypovídá to však o tom, že škála úkolů, které mohou být před armádu kladeny, se bude spíše rozšiřovat než zužovat a přílišná jednostranná specializace ozbrojených sil, např. v důrazu na expediční schopnosti může být vystřídána zcela odlišnými požadavky. V některých západoevropských státech je role armády při zajišťování vnitřní bezpečnosti dlouhodobou záležitostí, nejvíce manifestovanou při ostraze veřejného prostoru v případě zvýšené teroristické hrozby, často dlouhodobého charakteru.

ZÁVĚR

Vývoj v uplynulých dvou letech narušil představy o bezkonfliktní a bezproblémové budoucnosti na vnějších hranicích Západu, resp. členských států EU a NATO. Důsledky intenzivních válečných konfliktů na africkém kontinentu a v blízkovýchodním regionu ukázaly, že dosavadní mechanismy či aplikovaná projekce vojenské síly nemusí být dostačující či optimální variantou. Faktický rozpad doposud relativně stabilních států jako Libye či Sýrie způsobený procesy, které zahájilo arabské jaro v roce 2011, či rozklad postkonfliktního Iráku, resp. ovládnutí velkého prostoru jeho sunnitské části Islámským státem v roce 2014 neovlivnilo pouze dotčené regiony, ale v podobě migračních vln přímo zasáhlo evropské státy. Tyto události se promítly nejen do vnitropolitického vývoje zasažených států, ale vyústily i do politických konfliktů na unijní úrovni a nastolily otázku přehodnocení stávajících mechanismů, mj. v oblasti

⁷ COCKBURN, Patrick. The Age of Disintegration. *Le Monde diplomatique* [online]. June 2016. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://mondediplo.com/openpage/the-age-of-disintegration>

⁸ FRANK, Libor, DYČKA, Lukáš, NOVOTNÝ, Antonín, FUČÍK, Jakub, KRAUS, Josef, STOJAR, Richard. *Role ozbrojených sil v oblasti vnitřní bezpečnosti*. Studie. Brno : CBVSS UO 2016. s. 5.

zahraniční a bezpečnostní politiky, zejména v ochraně vnějších a vnitřních hranic a eliminaci hrozeb terorismu. Ruský zásah na Ukrajině a anexe Krymu vyvolaly nejen napětí ve vztahu Západu a Ruské federace, ale vzbudily i značnou nejistotu u východní části NATO a EU, tj. členských států ležících na potenciálně konfliktní linii. Na úrovni EU došlo k reakci uvalením ekonomických sankcí na Ruskou federaci, na úrovni NATO k aliančnímu posilování vojenské přítomnosti ve východoevropských členských státech a zdůraznění nutnosti budování a udržování dostatečných vojenských schopností a dodržování závazků jednotlivých států při financování svých ozbrojených sil. Zároveň je ale možné konstatovat, že ruské aktivity z posledních let de facto nijak nenarušily mocenský status quo a nijak nevedly k posílení ruského geopolitického potenciálu, naopak v praktické rovině Ruskou federaci oslabily. Přes veškerou relevanci patrně nepředstavují hlavní rizikový faktor pro budoucnost EU a NATO externí hrozby, ale jejich vlastní vnitřní vývoj. Probíhající realizace Brexitu poukázala na limity evropské integrace a může vést k úvahám, zda tento proces povede k další politické dezintegraci EU či naopak jejímu vnitřnímu posílení. Americké prezidentské volby zase vyvolaly jisté transatlantické napětí, vzhledem k rozdílným hodnotovým postojům části evropských politických elit a nové prezidentské administrativy. Posílení obav z novodobého amerického izolacionismu či zásadní změně geopolitických preferencí USA se však může stát užitečným impulsem pro realizaci věrohodné bezpečnostní politiky jak na úrovni EU či evropského pilíře NATO, tak na úrovni evropských národních států.

REAKCE A ADAPTACE ČESKÉ OBRANNÉ POLITIKY NA AKTUÁLNÍ VÝVOJ BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ

Lukáš Dyčka, Josef Procházka

Přístupy politických elit v České republice k zajišťování obrany státu se po roce 1989 postupně vyvíjely a s nimi i představy o tom, jak by měl být nastaven racionální institucionální rámec strategického řízení obrany.⁹ Obecně lze konstatovat, že z počátku byly tyto přístupy ovlivněny především pozitivním vývojem bezpečnostní situace po roce 1989, i když prvotní euforii spojenou s blokovým uspořádáním světa postupně vytlačovaly ozbrojené (zpravidla vnitrostátní) konflikty na Balkáně, Blízkém a Středním východě či Africe. Primárním zdrojem nestability se však s přelomem tisíciletí postupně stává mezinárodní terorismus a v posledním období je to rovněž znovu se prohlubující konfrontace s Ruskem.

Příznivá bezpečnostní situace České republiky (ČR) v novém tisíciletí umocněná zárukami kolektivní obrany po vstupu do NATO v roce 1999, spolu s ekonomickou krizí o desetiletí později, se projevila především v oblasti alokace finančních prostředků pro potřeby obrany. Bylo by ale chybou chápat propojení sféry politiky a obrany čistě v oblasti financí. Reformní, reorganizační, transformační či restrukturalizační iniciativy měly totiž obecně ve většině případů jednoho společného jmenovatele, a to byl nesoulad mezi cíli obranné politiky, úkoly ozbrojených sil a jejich zdrojovým zajištěním. Metodologicky je hodnocení obranné politiky v této kapitole inspirováno Kodaňskou školou bezpečnosti a to především s přihlédnutím k použití sektorů bezpečnosti.¹⁰ Identifikace a zhodnocení opatření v rámci obranné politiky České republiky je provedeno v následujících pěti sektorech: (1) politický; (2) vojenský; (3) administrativní; (4) ekonomický a (5) společensko/demografický. Zdrojem dat a přirozeně též hlavním předmětem analýzy jsou strategické a koncepční dokumenty deklarující a hodnotící záměry institucionální adaptace v období po roce 1989 do současnosti.

VÝCHOZÍ BOD - OBRANNÁ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY V ROCE 2016

Obranná politika České republiky procházela celou řadou významných změn od konce Studené války. Samotná Československá armáda v roce 1989 se od současné armády lišila zcela zásadně. Rozdíly existovaly jak ve výrazné politizaci,¹¹ tak také ale v oblasti organizace a přípravy na jaderný konflikt supervelmocí. Robustní vojenský potenciál¹²

⁹ PROCHÁZKA, Josef; JANOŠEC, Josef; TŮMA, Miroslav. *Obranná politika Československé a České republiky (1989-2009)*. Praha: Ministerstvo obrany - Prezentační a informační centrum (PIC MO), 2010.

¹⁰ BUZAN, Barry, WÆVER, Ole, de WILDE, Jaap. *Security: A New Framework for Analysis* [online], 1998. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Security.html?id=j4BGr-Elsp8C&redir_esc=y

¹¹ 82 % příslušníků důstojnického sboru bylo členy Komunistické strany Československa.

¹² V 1989 dosahoval početní stav ČSLA cca 120 tisíc vojáků a okolo 80 tisíc občanských zaměstnanců.

dvou vojenských okruhů s celkem 16 vševojskovými divizemi, dvěma leteckými divizemi, dvěma divizemi protivzdušné obrany státu, dělostřeleckou divizí, raketovými a protiletadlovými svazky byl udržován ve vysokém stupni pohotovosti a podporoval jej propracovaný systém mobilizace nejen celého národního hospodářství připravovaný k přechodu na válečný stav.

Především z těchto důvodů je zřejmé, že úkoly pro politické vedení země po revoluci v roce 1989 v souvislosti s transformací armády byly mimořádně složité. Nejednalo se přitom ani zdaleka o zmenšení stavů ozbrojených sil,¹³ ale především o přizpůsobení novému strategickému kontextu, ztrátě spojeneckého zajištění v rámci Varšavské smlouvy a následně hledání cest do NATO atd. Právě proto je za posledních 26 let od roku 1989 za dva největší milníky možno považovat vstup do NATO v roce 1999 a přechod na plně profesionální ozbrojené síly v roce 2004. Zatímco první z milníků zpochybňován téměř není, je to právě profesionalizace, která zažívá posun ve vnímání - jak bude naznačeno v dalších kapitolách.

Stav zajištění obrany ČR v roce 2016 je definován v celé řadě koncepčních dokumentů, z nichž ten základní představuje Bezpečnostní strategie ČR z roku 2015.¹⁴ Ta poskytuje základní koncepční rámec pro tvorbu zahraniční, bezpečnostní i obranné politiky. Zároveň jasně stanovuje, že oblastí hlavních zájmů ČR je ekonomický a sociální rozvoj. Nicméně základním předpokladem pro jejich zajištění dnes i v budoucnu je kredibilní zajištění bezpečnosti obyvatelstva, zajištění obrany státu, fungující spojenecké vazby - vše k zajištění suverenity, teritoriální integrity a také například volného přístupu na světové trhy s nerostnými surovinami.

Bezpečnostní strategie rovněž popisuje proměny bezpečnostního prostředí od roku 2011, včetně klíčových hrozeb v euroatlantickém prostoru, a definuje způsob, jakým bude ČR těmto hrozbám čelit. Význam Bezpečnostní strategie ČR z pohledu obranné politiky lze spatřovat ve stanovení dlouhodobých cílů v zajištění schopností potřebných k zajištění obrany svého území a kolektivní obrany a bezpečnosti spojenců. Vzhledem k charakteru bezpečnostního prostředí obrana a ochrana občanů a území státu nekončí na hranicích ČR. Bezpečnostní zájmy ČR je často nezbytné chránit i daleko za hranicemi spojeneckých států. Z těchto příčin je bezpečnostní politika státu založena na proaktivním přístupu, usilující o včasnou detekci hrozeb, jejich kvalitní analýzu a přijímání aktivních opatření.

Samotná úžeji chápáná obranná politika je pak definována v Obranné strategii ČR. V době psaní příspěvku je současný dokument z roku 2012 podrobován zásadní revizi zohledňující aktualizovanou Bezpečnostní strategii 2015, koncepční dokumenty z úrovně Ministerstva obrany jako je Dlouhodobý výhled 2030 a Koncepti výstavby AČR 2025, evropské dokumenty jako Evropská globální strategie atd. Reaguje též na nástup asertivního Ruska či terorismu v podobě islámského státu a v neposlední řadě na výstupy summitu NATO ve Varšavě v létě roku 2016. V současné verzi z roku 2012 jsou za

¹³ Comparing quantitative and qualitative parameters of Czechoslovak respectively Czech Armed Forces 1989 and 2016 one can argue that military potential of Czech Republic was reduced approximately 10 times.

¹⁴ Security Strategy of the Czech Republic [online], 2015. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/1483514/Security_Strategy_CZ_2015.pdf

základní pilíře obrany státu chápány 1) Odpovědný přístup k obraně a spojeneckým závazkům 2) schopné a připravené ozbrojené síly 3) obrana vlasti jako občanská povinnost.¹⁵ Díky nadčasovosti těchto formulací je pravděpodobné, že přežijí i nadcházející novelizaci a budou chápány stejně i v budoucnu.

Mimo strategického kontextu však Obranná strategie definuje především tzv. politicko-vojenské ambice pro rozvoj a použití AČR, které v zásadě popisují velikost sil, které je Česká republika schopna nasadit do operací. Náhled na to, co jsou politicko-vojenské ambice, se liší a v zásadě je lze chápat dvěma způsoby.

a) Jako forma veřejného politického příslibu, jako ideální bod v budoucnu, jehož ČR může (ale nemusí) dosáhnout.

b) Jako jasný závazek, který musí být dosažen a slouží jako podklad pro plánování. Tento pohled je typický pro vojenské plánovače na Generálního štábu AČR, kteří k naplnění vojenské části ambicí plánují dosáhnout do určitého, stanoveného termínu.

Při tvorbě Obranné strategie 2012 byly ambice chápány druhým způsobem, ale nebyly vytvořeny rozpočtové předpoklady k jejich naplnění.

Zatímco tak v současné verzi Obranné strategie z roku 2015 se Česká republika zavazuje nasadit brigádní úkolové uskupení pouze do operací podle článku 5 Washingtonské smlouvy, revize Obranné strategie, která probíhala v době psaní příspěvku, počítá se zvýšením úrovně ambicí a vyčlenění brigádního úkolového uskupení i do operací pro zvládání krizí. To zároveň znamená možnost využít jej jako příspěvek do misí OSN do Systému připravenosti schopností pro mírové operace OSN (UNPCRS).

Významným problémem ale zůstává definice „všech dostupných sil“ se kterými politicko-vojenské ambice počítají na obranu státu v případě, že dojde k ohrožení svrchovanosti a celistvosti ČR. Prozatím nejasné jsou kvantitativní parametry, na které by se AČR měla při takové situaci soustředit. Totéž se týká také systému velení a řízení, který by taková situace vyžadovala.

Na základě poznatků ze současného stavu,¹⁶ kritiky ze strany NATO (především v oblasti úrovně politicko-vojenských ambicí) lze konstatovat, že současná Obranná strategie již nepostačovala potřebám ČR a byla výsledkem ve své době značných zdrojových omezení.¹⁷ Ta měla dopad na nedostatečný výcvik, stárnoucí vybavení, upadající infrastrukturu a vyčerpání zásob (munice atd.) a klesající stavy personálu.¹⁸ Revize Obranné strategie zároveň ale musí zohlednit také přijetí nových koncepčních dokumentů (Bezpečnostní strategie ČR z roku 2015, KVAČR 2025 atd.), stejně jako výsledky summitů NATO ve Walesu a Varšavě a rovněž také změnu bezpečnostního

¹⁵ The Defence Strategy of the Czech Republic [online], 2012. Dostupné z: http://www.army.cz/images/id_8001_9000/8503/STRATEGIE_an.pdf

¹⁶ PROCHÁZKA, Josef; JANOŠEC, Josef; TŮMA, Miroslav. *Obranná politika Československé a České republiky (1989-2009)*. Praha: Ministerstvo obrany - Prezentační a informační centrum (PIC MO), 2010.

¹⁷ PROCHÁZKA, Josef. *Adaptation of the Czech Republic Defence Policy - Lessons Learned. Security and Defence*. 2015, 6(1), s. 15-28.

¹⁸ White Paper on Defence 2011 in reaction on dramatically shrinking defence budget proposed many unpopular changes in terms of termination of some non-essential military capabilities. White Paper on Defence 2011. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/assets/en/ministry-of-defence/whitepaperondefence2011_2.pdf

prostředí symbolizovanou rostoucí migrací, aktivitami Islámského státu a asertivitou Ruska.

POLITICKÝ SEKTOR

V oblasti politického přesahu zajištění obrany ČR prochází současný vývoj dynamickými změnami. Po roce 1993 byla totiž obranná politika a vojenská strategie České republiky plánovitě budována na základě předpokladu, že přímý vojenský útok na území státu je nepravděpodobný a totéž platí pro naše spojence (od roku 1999 v rámci NATO). Toto východisko činilo zajištění obrany snadnějším, protože bylo možno očekávat dlouhou varovací dobu před případným útokem a tedy dostatečné množství času pro zvýšení obranného úsilí. Minimálně od roku 2014¹⁹ a ruské agresi na Ukrajině hledisko dostatečné varovací doby zcela zmizelo a bezpečnostní prostředí a jeho vnímání politickými elitami se začalo vyznačovat nepředvídatelností.²⁰

Nepředvídatelnost a zminení varovací doby bylo velmi silně akcentováno na politické úrovni například v závěrech Summitu NATO ve Walesu v roce, kde se silně projevilo v Deklaraci ze Summitu²¹ a v opatřeních jako např. Readiness action Plan, Defence Investment Pledge atd. Podobným způsobem se nicméně změna bezpečnostního prostředí projevila také na národní úrovni ve změně přístupu politických elit.

Zprvce byl od roku 2014 výrazně inovován konceptuální rámec přijetím celé řady strategických dokumentů. Kromě již zmíněné Bezpečnostní strategie a připravované revize Obranné strategie se jedná se především o čistě resortní dokumenty Dlouhodobý výhled pro obranu 2030, Koncepce výstavby Armády České republiky 2025,²² Národní strategie vyzbrojování či připravovaná Koncepce spolupráce s obranným průmyslem.

Společným znakem všech těchto dokumentů je velmi silné vnímání hrozby přímého vojenského útoku na území ČR jako málo pravděpodobného. Nicméně v případě našich spojenců nelze útok na jejich území zcela vyloučit a v takovém případě Česká republika bude muset splnit své spojenecké závazky. Právě na plnění závazků v zahraničí - ale při obraně teritoria našich spojenců z NATO - se očekává největší zapojení AČR v budoucnu. Od roku 2015 pak z především politických důvodů je očekávána a nabízena spoluúčast AČR na řešení migrační krize a to při asistenci spojeneckým zemím na jižním křídle. V situaci, kdy skutečný počet migrantů v ČR byl mizivý, sloužilo zapojení armády do stavby a ostrahy pohraničního plotu např. v Maďarsku jako politické gesto pro populaci a jako vykázaní žádoucí aktivity.²³

Vyšší akcentace vojenských ohrožení - především ze strany Ruska - vedlo v srpnu 2014 prozatím bezprecedentní Smlouvě koaličních stran o zajištění obrany České republiky,

¹⁹ DYČKA, Lukáš, BAXA, Fabián, MIČÁNEK, František. *Inspirace z východu pro české ozbrojené síly* [online]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/inspirace-z-vychodu-pro-ceske-ozbrojene-sily-fnl-/na_analyzy.aspx?c=A140721_160646_na_analyzy_m02

²⁰ MARTIN, Patrick. NATO, Russia on „colision course“: A new Cold War guide. *The Globe and Mail*. 2016.

²¹ Wales Summit Declaration [online], 2014. Dostupné z:

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

²² Concept of the Czech Armed Forces 2025 [online], 2015. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/KVA_R_ve_ejn_verze.pdf

²³ Czech Army assists Hungary with border patrol logistics [online], 2015. Dostupné z: <http://www.balkandefense.com/czech-army-assists-hungary-with-border-patrol-logistics/>

jejíž podstatou je shoda na nutnosti zajistit obranu tak, aby nebyla negativně ovlivněna volebními cykly a střídáním vlád po parlamentních volbách. Klíčovou částí této dohody je pak stabilizace obranných rozpočtů ČR v následujících 10 letech a tak vytvoření vhodných podmínek pro udržení a následný rozvoj schopností. K tomu se koaliční strany v dohodě zavázaly dosáhnout výdajů na obranu ve výši 1,4% HDP v roce 2020 a neklesnout pod tuto úroveň do roku 2020. Kromě rozpočtových otázek však dohoda obsahuje také klauzuli o zvýšení kontrolní role Parlamentu (především Výboru pro obranu PsP ČR) a rovněž větší zapojení odborné veřejnosti.²⁴

Všechna tato východiska a přijatý koncepční rámec však představují složité zadání pro politikou sféru a s ohledem na vývoj v roce 2016 se zdá, že se rovněž jedná o rámec obtížně naplnitelný. Dohoda o obraně počítá s delším časovým horizontem, než je volební období koalice, která ji podepsala a v situaci, kdy k ní nepřistoupily opoziční strany, hrozí riziko jej nevynutitelnosti při případné změně složení vládní koalice. Další parlamentní volby předpokládané v roce 2017 pak ukážou skutečnou politickou vůli na dodržení těchto závazků.

VOJENSKÝ SEKTOR

V každém případě však politické zadání má výrazné implikace pro ozbrojené síly. Končí důraz na „lehké“ expediční síly operující v minulém období především v Afghánistánu a vrací se akcent na těžší síly určené k obraně teritoria ČR i spojenců z NATO a schopné zapojovat se do konfliktů vysoké intenzity. Nicméně tento obrat o 180 stupňů má daleko k jednoduchosti kvůli silné orientaci na expediční operace favorizované minimálně od roku 2007.²⁵ Jejich výsledkem byly nákupy techniky (lehká obrněná vozidla DINGO a IVECO atd.), které budou hůře využitelné v novém konceptu nasazení AČR. Ve strategických dokumentech byl důraz na expediční operace jednoznačný. Například Bílá kniha obrany z roku 2011 stanovovala, že rozvoj schopností se má dít i pomocí nákupů techniky, u níž lze předpokládat nasazení v operacích v zahraničí.²⁶

Současné úkoly armády a ozbrojených sil jsou pak definovány v zákoně 219/1999 Sb. a jsou výrazně zarámovány členstvím v EU a NATO. Samotný rozvoj vojenských schopností pak vychází z politicko-vojenských ambicí a z nutnosti naplňovat tzv. Capability targets, které vyplývají z NATO Defence Planning Process. Nelze je tedy považovat za věc čistě vnitrostátní a je třeba je vnímat v aliančním kontextu.

Vojenská reakce na tento set politických zadání proto může být rozdělena do dvou fází: 1) Podpora okamžitých opatření plynoucích z členství v NATO - především ve vztahu k Rusku. 2) Dlouhodobá adaptace a rozvoj schopností AČR.

²⁴ Smlouva koaličních stran o zajištění obrany České republiky [online], 2014. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/assets/informacni-servis/zpravodajstvi/smlouva-koalicnich-stran.pdf>

²⁵ Armed Forces ready to enhance its expeditionary capabilities [online]. *Idnes.cz*. 2007. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/armada-chce-zvysit-sve-expedicni-schopnosti-fmm-/zpr_nato.aspx?c=A071031_212201_zpr_nato_inc

²⁶ White Paper on Defence [online], 2011. Dostupné z: http://www.army.cz/assets/en/ministry-of-defence/whitepaperondefence2011_1.pdf

Okamžitá opatření vyplývající z členství v NATO

V praktické rovině Česká republika podporuje implementaci závěrů summitů ve Walesu v roce 2014 a Varšavě z roku 2016. To platí především pro tzv. Readiness Action Plan (RAP). Konkrétně se v jeho rámci Česká republika na summitu NATO ve Walesu v září 2014 přihlásila k iniciativě Very High Readiness Joint Task Force (VJTF) - tedy tzv. "Síle velmi rychlé reakce". Konkrétní závazek předpokládá vyčlenění 150 příslušníků speciálních sil a výsadkářů s dobou pohotovosti 48 hodin.²⁷ Ačkoliv 150 vojáků se nezdá být příliš mnoho, je třeba počítat s trojnásobnou rotací - tedy celkem 450 vojáků, přičemž alespoň část z nich bude muset být takřka v permanentní pohotovosti.²⁸ S přetrvávající - avšak zlepšující se - nenaplňností útvarů AČR to představuje pro AČR značnou zátěž a nezbytně se projeví na snížení intenzity výcviku a zvýšení nákladů.²⁹ Pro současnou obrannou politiku České republiky je především zásadní rozšíření a posílení vojenské přítomnosti v Pobaltí dohodnuté na Summitu NATO ve Varšavě. Od ledna 2017 Severoatlantická aliance vyšle čtyři posílené prapory do Estonska, Lotyšska, Litvy a Polska. Roli rámcových zemí by měly převzít Německo, USA, Kanada a Velká Británie. Jedná se celkem o rozmístění 3000 až 4000 vojáků. Celý plán reaguje na aktivity Ruska, která se dotýká i ČR. Tyto vojenské síly sice nejsou velkého rozsahu, aby byly schopny zastavit případného protivníka, ale budou mít vliv na stabilizaci v regionu, kde dochází k demonstraci síly ze strany Ruska. Tento krok Aliance má zabránit, aby se v budoucnosti neopakovalo něco podobného, jak se stalo na východní Ukrajině a při anexi Krymu v roce 2014.

Nad rámec čtyř aliančních praporů se státy Visegrádské skupiny dohodly vytvořit vlastní výcvikovou aktivitu v pobaltských zemích. „Každý stát V4 v tříměsíčním období vyšle do Pobaltí jednotku o velikosti roty za účelem výcviku a ujištění baltských spojenců. První vyšle svoje vojáky Česká republika v lednu 2017. Bude se jednat o vyslání 150 vojáků, kteří se budou podílet na společném výcviku s tamními a americkými vojáky.³⁰ Již v minulosti navíc několikrát AČR přispívala k zajištění bezpečnosti v Pobaltí. V roce 2009 to byla první mise letounů JAS-39 Gripen, kde plnily úkoly v ochraně vzdušného prostoru v rámci Baltic Air Policingu. Následně se pak nasazení opakovalo i v roce 2012 a plány počítají s nasazením a působením v dané oblasti i v roce 2019.³¹ Mimo mise se AČR pravidelně účastní mezinárodních cvičení v Pobaltí a tím přispívá ke stabilizaci a bezpečnosti. V červenci 2016 to bylo například cvičení Baltic Eye II, kde se jednalo

²⁷ Ministerstvo zahraničních věcí ČR, The NATO Summit in Wales:

²⁸ DYČKA, Lukáš, MIČÁNEK, František. Czech Republic in NATO - From Admiration to Reliance. In: Proceedings International Scientific Conference Strategies XXI: The Complex and Dynamic Nature of the Security Environment. Bukurešť, Rumunsko: "Carol I" National Defence University - Centre for Defence and Security, 2014, s. 253-259.

²⁹ DYČKA, Lukáš, MIČÁNEK, František, KOLKUS, Jaroslav, FRANK, Libor, DOBROVSKÝ, Luboš. Zpráva o stavu zabezpečení obrany ČR v roce 2014 - mýty a realita [online]. *Vojenské rozhledy*, 2014, 2. Dostupné z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/zprava-o-stavu-zabezpeceni-obrany-cr-v-roce-2014-myty-a-realita>

³⁰ MEDEK, Peter. *Summit NATO potvrdil vyslání vojáků do Polska a Pobaltí* [online], 2016. Dostupné z: <https://goo.gl/99fyAv>

³¹ FEDORKOVÁ, Jolana. *Čeští piloti na Islandu už nalétali přes 100 hodin* [online], 2016. Dostupné z: <https://goo.gl/Aqquu4>

především o procedury zákroků proti narušitelům vzdušného prostoru nebo letounům, které nekomunikují.³²

AČR působením v Pobaltí rozvíjí své schopnosti, jednotky vzdušných sil procvičují standardní operační postupy NATO. Piloti mají možnosti letů nad mořem, které mají svá specifika, ale i kontakt s ruskými letouny při narušení vzdušného prostoru má svůj význam. Pozemní a zabezpečující personál se zdokonaluje při plánování, přepravě a vlastním působení na cizích letištích.

Spojenci se na summitu ve Varšavě v roce 2016 dále shodli na pokračování mise Resolute Support (Rozhodná podpora) v Afghánistánu. Toto rozhodnutí je důležité i pro ČR a AČR. V rámci afghánské mise působí dnes celkem 270 vojáků a další plány počítají s vysláním kontingentu cca 250 vojáků. Tyto počty je AČR schopna vyslat i v dalších letech. České působení v této zemi je důležitým příspěvkem pro ochranu spojenců a zajišťování výcvikové základny pro ozbrojené síly Afghánské armády. Tuto skutečnost ocenil afghánský prezident Ašraf Ghání během summitu, kdy jednal s českou delegací vedenou prezidentem Zemanem. Ochranu základny Bagram strážní rotou, zdravotní zabezpečení polního chirurgického týmu na základně HKIA (Hamid Karzai International Airport) a výcvik, poradenství a výuka pilotů a pozemního personálu příslušníků vzdušných sil Afghánské národní armády oceňují i koaliční partneři. Nedílnou podporou Afghánistánu je i ekonomická oblast, která je přínosná pro obě strany. České firmy se také budou podílet na modernizaci afghánských ozbrojených sil. Podle informací ministra obrany Martina Stropnického, se připravuje generální oprava čtyř vrtulníků afghánských vzdušných sil, kterou provede státní podnik LOM Praha. O opravě dalších několika desítek strojů se jedná.³³

Důležitým výsledkem summitu ve Varšavě v roce 2016, který Česká republika reflektuje, byla dohoda pro navýšení vojenské podpory v boji proti Islámskému státu, který představuje hrozbu pro všechny členy včetně ČR. Na alianční úrovni se jedná i o zapojení letounů včasné výstrahy AWACS, které budou přímo podporovat koalici vedenou Spojenými státy proti Islámskému státu (IS) v Sýrii a Iráku. Irácké důstojníky také začnou alianční státy cvičit přímo v jejich zemi. AČR se již v červenci 2016 přímo zapojila do výcviku Iráckých vzdušných sil nasazením leteckého poradního týmu (LPT) v počtu do 35 osob. Hlavním úkolem LPT je poradní činnost při operačním výcviku pozemního a létajícího personálu na letounech L-159 ALCA, které si pořídila irácká strana.³⁴ Letouny již irácká strana úspěšně nasadila při bojových misích proti IS ve Fallúdži a Mosulu.³⁵ A podle zpráv příslušníků LPT je používá především k svrhávání neřízené letecké munice (převážně pumy Mk 82 o hmotnosti 227kg - do listopadu cca údajně použito přes 200 kusů). Jednalo se o první bojové nasazení letounů L-159 ALCA a potvrdilo se nepřímé zapojení ČR (AČR) do operace proti IS. Výstavba vojenských schopností partnerských států jako zmíněný Irák ale i Jordánsko či Ukrajina (dodávkami munice, výcvikem a pomocí s logistikou) je také důležitým rysem současné obrané politiky ve vojenské oblasti.

³² ŠVANCARA, Marek Maxim. *České bitevníky opět v Pobaltí* [online], 2016. Dostupné z:

<https://goo.gl/lCm2oQ>

³³ MEDEK, ref. 30.

³⁴ Letecký poradní tým, Irák [online]. Dostupné z: <https://goo.gl/SJqTIY>

³⁵ JELÍNEK, Jiří. 35 českých pilotů míří do Iráku [online]. *Deník.cz*. 2016. Dostupné z: <https://goo.gl/DIJq6z>

Dlouhodobá adaptace a rozvoj vojenských schopností AČR.

„Domácí“ dlouhodobá reakce ve vojenské oblasti zahrnuje především změnu způsobu budování a válečného rozvinování ozbrojených sil. Debaty okolo aktualizace Obranné strategie reflektují především otázky jako je pořízení dostatečného množství materiálu a skladových zásob, zdůraznění role mobilizace převedení ozbrojených sil z mírové na válečnou strukturu, zdůraznění role aktivních záloh, které jsou nástrojem občanů k podílu na zajišťování obrany ČR a stejně tak nástrojem ozbrojených sil ve stavu ohrožení stavu nebo válečného stavu. Nakonec pak také Obranná strategie počítá patrně s nejdůležitější vojenskou implikací dlouhodobého charakteru a tou je výstavba nových jednotek k naplnění zvýšené úrovně politicko-vojenských ambicí. Předpokládá se výstavba nových jednotek zejména s cílem zvýšit bojové schopnosti pozemních sil, vedoucí k navýšení počtů AČR o dalších až 5000 osob (nad rámec nyní schválených počtů). Tato výstavba bude probíhat při zachování priority plné personální naplněnosti, vybavení, vyzbrojení, vycvičení a dosažení plných stávajících schopností u dvou stávajících brigád. Nárůst personálu pak bude využit k vytvoření ekvivalentu třetí brigády pozemních sil. Záměrem je vybudovat strukturu pozemních sil o jedné výsadkové/lehké brigádě, jedné brigádě na bázi kolových vozidel a jedné brigádě na bázi pásových vozidel. Nevyřešeno ale je postavení adekvátních útvarů bojové podpory a bojového zabezpečení, které jsou v současné době dimenzovány právě pouze na dvě bojové brigády. Již v běhu je pak alespoň výstavba nových jednotek, jako jsou 143. zásobovací prapor v Lipníku nad Bečvou nebo Centrum podpory speciálních sil v Olomouci (budované přibližně jako ekvivalent praporu) - obojí trpící zatím nízkou personální naplněností (v případě Centra podpory v Olomouci aktuálně 1,6%).

V oblasti rozvoje schopností ozbrojených sil je podvazujícím faktorem nízká míra investic, která dosahuje v roce 2016 pouze 11% z celkového rozpočtu na obranu - tedy výrazně méně, než obvyklých a NATO slíbených 20%. V oblasti nákupu materiálu se tak i přes důraz na obranu a bezpečnost v prohlášeních současné politické elity, fakticky nic významného nestalo. Každoroční neutracené finanční prostředky resortu obrany původně určené na investice (v roce 2015 cca 4,5 mld Kč, v říjnu 2016 11 mld Kč.) jsou tak „rozpuštěny“ do příspěvkových organizací či využity k předplacení pronájmu letounů Gripen.³⁶ Vzhledem k orientaci na schopnosti využitelné k obraně teritoria potřebují ozbrojené síly především větší množství „těžších“ zbraňových systémů soudobé kvality. Řada takových projektů byla predestována v Koncepci výstavby AČR, jedná se o náhradu vozidel BVP-2, nákup mobilních radarů, modernizace dělostřelectva (v budoucnu realizovaná modernizací stávajících houfnic DANA) atd. Konkrétně otázka modernizace dělostřelectva je ukázkovým případem nekonceptnosti přístupu. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030 z roku 2015 hovoří o nutnosti nákupu děla s dostřelem 40 km. Rozhodnutí z průběhu roku 2016 však hovoří o modernizaci stávajících houfnic DANA, které dosáhnou maximálního dostřelu 25 km. To je výhodné nejen kvůli možnosti spotřebovat stávající zásoby munice (v současné době 60 000 kusů) ale také proto, že dělostřelectvo při podpoře maximálně brigádních uskupení v případě České republiky k působení na vzdálenost 40 km (jak je požadováno v Dlouhodobém výhledu) není určeno. Přesto však

³⁶ Málo vojáků i peněz na techniku. NATO kritizuje českou armádu [online]. Česká televize. 2016. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1712592-malo-vojaku-i-penez-na-techniku-nato-kritizuje-ceskou-armadu>

došlo k dalšímu tak symptomatickému rozdílu mezi koncepcí a realitou, s níž se resort obrany potýká dlouhodobě.

Koneckonců i průběh samotných nákupů je pomalý a v roce 2016 se jako jediný projekt, který dojde realizace do konce volebního období (rok 2017) jeví pouze nákup mobilních radarů, jejichž dodavatelem se po čtyřech letech úvah stane společnost IAI Elta Systems s radary ELM 2084. Na osm mobilních souprav i s dlouhodobým servisem má přitom resort vyčleněno 5,9 miliardy Kč.

Důležitou položkou ve vojenském sektoru je přirozeně rovněž personál, jehož nábor se potýká s nepříznivou demografií, což má přeneseně také vliv na oblast vzdělávání a výcviku. Na národní úrovni například cvičení málokdy přesahují úroveň praporu a mobilizační mechanismy byly po dvě desetiletí nevyužívány a a první částečná prověrka proběhla teprve v říjnu 2016.³⁷

Samotnou službu vojáků z povolání řeší především zákon č. 221/1999 Sb. (Zákon o vojácích z povolání). Kariéru vojáků pak upravuje kariérní řád, jehož podstatou mj. je také svázání funkce, hodnosti a nově také platu tak, aby vojáci ve stejné hodnosti měli určenu nejen funkci, kterou mohou zastávat, ale i jistotu, že budou pobírat bez ohledu na místo služby také stejný plat. Toto opatření by mělo odstranit „zamrzávání“ především důstojníků v nízkých hodnostech ovšem u atraktivních útvarů, kde před nástupem kariérního řádu byl jejich plat navýšen různými příplatky a důstojník pak nebyl motivován ke služebnímu postupu na vyšší úroveň spojenou ovšem často také se změnou bydliště (často přechod úrovně velitele roty do štábních funkcí na velitelství brigády nebo pluku, případně přechod od brigád například na Generální štáb) a s faktickým snížením platu a prestiže (podplukovník jako velitel praporu v porovnání s podplukovníkem jako koncovým pracovníkem na Generálním štábu).

Ambiciózní plán náboru počítá s přijetím relativně velkých počtů nových vojáků (1800 vojáků v roce 2016 a 2000 v roce 2017) stejně jako příslušníků aktivních záloh (k dosažení počtu 5000 v roce 2025). Nicméně v současné době (listopad 2016) je stále přes 5000 pozic neobsazeno a některé jednotky (25. protiletadlový raketový pluk Strakonice) nedosahují ani 60% naplněnosti. Absolutního personálního dna bylo dosaženo v letech 2014 a 2015, kdy stav dosahoval pouhých 21 994 vojáků z povolání. V projekci do roku 2019 se počítá s dosažením stavu 25 684 vojáků z povolání a poté s hypotetickým nárůstem o dalších 5000 mužů k dosažení zvýšených ambic definovaných v připravované novelizaci Obranné strategie.

Kritickým požadavkem ve vojenském sektoru je dlouhodobě identifikace požadavků na vojenské schopnosti a jejich prosazení jak u politické reprezentace (tzn. zajištění dostatku financí) ale také u občanů (zajištění dostatečného náboru). Dlouhodobou slabinou zůstává také obranné plánování, které trpí jasnou neukotveností. K jeho zfunkčnění je zapotřebí zpracovat dokumenty jako např. Strategická koncepce obrany a Politická směrnice. Především druhý z nich by měl sloužit (analogicky k podobnému aliančnímu dokumentu) jako první krok cyklu obranného plánování. Součástí Politické směrnice by pak měly být údaje, na které navazuje obranné plánování s takovou mírou konkrétnosti, aby z ní bylo možno vytvořit scénáře použití armády (tzn. kde bude

³⁷ Armáda příští rok vyzkouší mobilizaci, poprvé od roku 1989 [online]. *Idnes.cz*. 2015. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/armada-vyzkouši-mobilizaci-dfu-zpr_nato.aspx?c=A151124_130509_zpr_nato_inc

působit, jaké typy operací chceme vést, jak dlouho a kolik operací souběžně). Gestorem jejího zpracování by měl být resortní politický orgán (tedy SOPS MO) za součinnosti GŠ, který poskytuje vojenská stanoviska. Schvalovat by jej nicméně měl ministr obrany a vědomí brát Vláda ČR.

Poslední oblastí, kterou vojenský sektor zcela jistě zasáhne, bude zohlednění stále větší role kyberprostoru - lze očekávat, že právě jeho ochrana bude dlouhodobým trendem, který ČR musí akcentovat. Spojenci v NATO vydefinovalo na summitu ve Varšavě kyberprostor jako pátou operační doménu a označilo jej rovněž za integrální součást úvah o kolektivní obraně. „To znamená, že na útok v tomto prostoru by mělo být pohlíženo stejně jako na útok na moři, zemi, vzduchu či ve vesmíru. S tím jde ruku v ruce závazek NATO budovat schopnosti, které zajistí ochranu členských států v tomto virtuálním prostoru. Rovněž bylo doznáno změn v postoji k tzv. hybridnímu válčení (hybrid warfare). Podobný útok na suverenitu členského státu NATO, jako zažila Ukrajina na východě své země, dává právo členskému státu aktivovat článek 5 Washingtonské smlouvy“.³⁸

Ochrana informačních, zpravodajských a C2 (Command and Control) systémů bude podle dokumentu Dlouhodobý výhled 2030 v České republice zajištěna intenzivním budováním schopností kybernetické obrany (v rámci aktivit Cyber Defence and Information Assurance) v podobě pasivních, preventivních i aktivních opatření, a to v oblasti techniky i personálu. Vojenské zpravodajství a ozbrojené síly budou rozvíjet schopnosti pro vedení boje v kyberprostoru při zajištění principu společného vedení boje všemi druhy sil.

ADMINISTRATIVNÍ SEKTOR

V oblasti zajištění obrany a bezpečnosti je pod pojmem „administrativní sektor“ možno chápat instituci prezidenta, parlament, vládu stejně jako orgány samosprávy zodpovědné za otázky bezpečnost občanů a za podíl na obraně státu. Pro potřeby tohoto textu však znamená újeji především orgány Ministerstva obrany a potažmo celého resortu obsazené především nevojáky.

V poslední době (od roku 2014) převládá v této části resortu obrany přesvědčení, že období neustálých reforem motivovaných především snahou ušetřit finance je již minulostí. Posilování efektivity fungování organizace při současném zamezení plýtvání finančními prostředky se stává dominantní motivací. Vede však rovněž k negativním efektům, jako je obava vedoucích představitelů resortu z realizace velkých zbrojních projektů kvůli možnosti z nařčení z korupce.

Současná struktura Ministerstva obrany je výsledkem několika reorganizací v průběhu posledních let. Zásada „structure follows function“, jinak úzkostlivě dodržovaná, byla však významně porušena ve vytvoření dvou sekcí mající na starosti podobnou problematiku vyzbrojování - konkrétně Sekce průmyslové spolupráce a Sekce vyzbrojování a akvizic. Další modifikaci struktury MO přinesl zákon 234/2014 Sb. (Zákon o státní službě), který zavedl pozici státního tajemníka a státních zaměstnanců. Cílem této úpravy je personální stabilizace resortu a omezení politických tlaků na jednotlivé

³⁸ ZWIEFELHOFER, Tomáš. Dosáhlo NATO svých cílů, nebo dospělo jen k prohlášení? [online]. *Security Outlines*. 2016. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/dosahlo-nato-svych-cilu-nebo-dospelo-jen-k-prohlaseni/>

pozice. Jedním z vedlejších produktů je ale také změna pozic náměstků ministra obrany z politických na úřednické pozice personálně podřízené státnímu tajemníkovi - většina těchto pozic je nicméně (v roce 2016) stále obsazena lidmi původně politicky nominovanými. Navíc poměrně náročné požadavky k přijetí do státní služby patrně odrazují uchazeče a ke konci roku 2016 tak zůstává několik desítek pozic (40 v době psaní textu) na MO zůstává neobsazeno. Celkový počet občanských zaměstnanců v pracovním poměru potom v roce 2016 dosahoval 6354 a zaměstnanců na služebních místech 1239. Pro srovnání vojáků z povolání bylo v roce 2016 celkem 22 959, což činí nárůst o necelou tisícovku (z 21 994) ve srovnání s rokem předchozím.

Základní funkcí administrativního sektoru jsou kromě personální politiky především akvizice materiálu. Tato funkce nicméně výrazným způsobem upadla minimálně od dob finanční krize, která se v resortu projevila poklesem obranných rozpočtů. Akviziční proces samotný od té doby nebyl výrazněji adaptován a schopnosti personálu, který jej má na starosti upadly a v současnosti se projevují konzistentní neschopností utrácet alokované finanční prostředky a výdaje na investice v roce 2015 i 2016 dosáhly shodně pouze 11% rozpočtu MO. K nápravě stavu resort pracuje na několika koncepčních dokumentech, z nichž významné místo zaujímá Národní strategie vyzbrojování, jejímž přínosem by mělo být zavedení a širší využívání tzv. chytrých akvizic či nákupů ve formátu „Government to Government“, který by se měl stát preferovaným formátem. Celkově by mělo dojít k omezení možnosti korupce při akvizicích a k větší akcentaci původně amerického hesla „By buying our weapons, you also buy our friendship“.

EKONOMICKÝ SEKTOR

V evropském kontextu po konci Studné války převládly ekonomické zájmy nad otázkami obrany, což vedlo k drastickému snižování obranných výdajů.³⁹ Následkem politického nezájmu o obranu zasáhla finanční krize sektor obrany zvláště výrazně po roce 2009. Následujících 5 let bylo dobou rozpočtových škrťů, kde zdánlivě hlavní politicko-vojenskou ambicí politických elit bylo „ušetřit finance“.⁴⁰ Největší propad příjmů zaznamenal resort obrany v roce 2011, kdy se výdaje snížily z 1,33 % HDP na 1,15 % HDP. Absolutního dna výdaje na obranu dosáhly pak v roce 2014 s úrovní 0,96 % HDP a 42 mld. Kč. V současné době naopak rostou výdaje tempem cca 10 % ročně, což představuje zhruba 5 mld. Kč.

Akcelerátorem růstu výdajů je pravděpodobně větší akcentace zhoršení bezpečnostního prostředí po anexi Krymu ze strany Ruska. A jedním z efektů je první růst globálních výdajů na obranu od roku 2011 ve výši 1 % v roce 2015, kdy jejich celková výše dosáhla 1 676 miliard USD.⁴¹

Rovněž tak v České republice byl nárůst částečně umožněn jak akcentací zhoršeného bezpečnostního prostředí, který se odrazil ve Smlouvě koalicičních stran o zajištění obrany České republiky z roku 2014, kde se současná vláda zavazuje k postupnému růstu

³⁹ PROCHÁZKA, Josef; JANOŠEC, Josef; TŮMA, Miroslav, ref. 9.

⁴⁰ DYČKA, Lukáš; MIČÁNEK, František. Czech Republic in NATO - From Admiration to Reliance. In: Proceedings International Scientific Conference Strategies XXI: The Complex and Dynamic Nature of the Security Environment. Bukurešť, Rumunsko: "Carol I" National Defence University - Centre for Defence and Security, 2014, p. 253-259.

⁴¹ Trends in World Military Expenditures 2015. SIPRI Fact Sheet, April 2016.

výdajů na obranu na 1,44 % HDP do roku 2020. Závazek ČR ze Summitu ve Walesu 2014 (v rámci tzv. The Defence Investment Pledge) naopak hovoří o ochotě ČR postupně směřovat k navýšení výdajů na 2 % HDP. V absolutních číslech pak růst výdajů znamená ochotu vydávat v roce 2017 na obranu 52,5 mld., Kč., v roce 2018 pak 57,8 mld. Kč. A výhledově v roce 2020 dosáhnout 1,4 % HDP a tedy cca 74,6 mld. Kč výdajů na obranu. Kromě absolutní výše výdajů je pak vcelku logickou a dlouhodobou snahou dosáhnout návrat k vyvážené struktuře výdajů 50/30/20 (mandatorní výdaje, běžné výdaje, investice). Prioritu tak získává nejen výše ale i efektivnost a účelnost vynakládaných finančních prostředků. V praxi se jí však nedaří dlouhodobě dosahovat a v roce 2016 činila struktura výdajů 56/33/11. pozitivním trendem je však pokles podílu mandatorních výdajů (při zachování jejich absolutního růstu daného růstem personálu). Zatímco v období těsně po konci finanční krize v roce 2014 dosahovaly výdaje na personál 62% rozpočtu na obranu, dnešní pokles na 56% je nesporně úspěchem české obranné politiky. Ve srovnání se zeměmi jako je Portugalsko, Řecko, Belgie nebo Itálie, kde mandatorní výdaje dosahují průměrně 80 % výdajů na obranu, se jedná o pozitivní obrázek.⁴²

Česká republika však přirozeně není jedinou zemí v NATO, která má problémy jak s výší, tak se strukturou výdajů. Zatímco však větší státy jako Francie, Německo nebo Velká Británie závazek 2 % z Defence Investment Pledge plní anebo indikují ochotu jej plnit, menší státy své výdaje na obranu stále snižují, byť v současné době pouze o 1,3 % ročně. Výjimku ovšem tvoří některé země střední a východní Evropy, kde dochází k nárůstu o 13 % se zeměmi jako je Polsko, kde tento nárůst činil v roce 2015 celkem 22 %. Ukazuje se tak, že v evropské části NATO patrně dochází k fragmentaci a tahouny obranných výdajů se stávají nové členské země.

Ještě větší komplexitu přidává tlak USA - umocněný vítězstvím Donalda Trumpa - s opakovanými výzvami vůči svým spojencům k navýšení výdajů blíže k závazku 2 % HDP. Pro srovnání USA vydávají 75 % všech výdajů ze členských zemí NATO na obranu (v absolutních číslech 583 miliard USD v roce 2016).⁴³ Otázka výše výdajů na obranu se tak stává více politickým tématem a obvykle je spojována se silou transatlantické vazby⁴⁴. V případě dalšího pokračování propadu výdajů, či jejich neefektivního využívání pak hrozí oslabení vazeb v rámci NATO, což není v bezpečnostním zájmu ČR.⁴⁵

Je však na zvážení, jestli ČR skutečně potřebuje výdaje na obranu ve výši 2 % HDP. V tuto chvíli by to bylo téměř 95 miliard Kč. A projektovaným růstem HDP, se tato částka někdy kolem roku 2025 může pohybovat ve výši přes 100 miliard Kč - tedy prakticky dvojnásobek dnešních výdajů. Při chronické neschopnosti utratit současné finance je možno pochybovat o schopnosti utratit i 2 % HDP. Zdá se tak, že deklarovaná nutnost takto výrazně zvýšit výdaje na obranu je pouze politickou proklamací - nelze však vyloučit její realizaci v případě výrazného zhoršení bezpečnostního prostředí. Už

⁴² Defence Expenditures of NATO Countries (2008-2015) [online]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160129_160128-pr-2016-11-eng.pdf#page=9

⁴³ Defence News. *US Army Pivots to Europe As Russian Threat Grows*. February 15, 2016.

⁴⁴ ODEHNAL, Jiří. Military expenditures and free-riding in NATO. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 2015, 21(4), s. 479-487.

⁴⁵ MATTELAER Alexander. Revisiting the Principles of NATO Burden-Sharing. *Parameteres*, 2016, 46(1).

samotná vazba výdajů na obranu k HDP je ale problematická, protože neposkytuje dostatečnou stabilitu. Růst HDP není rovnoměrný, v dobách krize dochází k jeho poklesu, což činí předvídatelnost finančního rámce pro ozbrojené síly obtížnou.

„Security of supply“

Nepředvídatelný a nepředvídaný ruský postup na Ukrajině a anexe Krymu vedl k pochopení, že již nelze spoléhat na dlouhou varovací dobu a konflikt může vypuknout nečekaně a je tedy nutno zajistit dodávky zbraní a materiálu ze spolehlivých zdrojů. Kromě praktického vyloučení dodávek z Ruska to také znamená nutnost co nejvíce minimalizovat závislost na zahraničních dodavatelích. Přitom v podmínkách České republiky jsou potřeby armády, kromě nákupu ze zahraničí, naplňovány prostřednictvím státních podniků, podniků vlastněných českými subjekty a podniky zahraničních vlastníků. Domácí obranný průmysl, bez ohledu na vlastníka, by měl tedy poskytovat široké spektrum technologií a materiálu k zabezpečení potřeb k obraně státu a k naplnění mezinárodních závazků České republiky. Je však pochopitelné, že průmyslové kapacity nemohou stačit na zabezpečení všech potřeb armády. Část této produkce musí být nakupována od spolehlivých zahraničních partnerů. Bezpečnost dodávek je reálnou podmínkou úspěšného zajištění vlastní obranyschopnosti. V této oblasti se profiluje především Sekce průmyslové spolupráce, jejíž náplň činnosti představuje zajištění bezpečnosti dodávek. Ekonomický aspekt této spolupráce je pak přirozeně stažen až na druhé místo, nicméně fakt, že funkční domácí průmysl přináší pro ekonomiku také výrazné finanční efekty (2,08 Kč za každou investovanou 1 Kč), nelze pominout. Pominout nelze ale také zahraničně-politický vztah se zahraničním partnerem, který se právě obchodem se zbrojním materiálem posiluje.

Aktuálním tématem průmyslové spolupráce je pak nastavení pozice tzv. „Strategického dodavatele“, která by konkrétním firmám umožnila snazší přístup k domácím zakázkám výměnou za jejich závazek připravenosti dodat požadovaný materiál v dobách krize. Rovněž důležité je také provedení inventury skutečných schopností domácího obranného průmyslu. Tyto otázky by měla pokrýt připravovaná Strategie spolupráce s obranným průmyslem.

SOCIETÁLNÍ SEKTOR

Vliv společnosti na fungování zajištění obrany státu je důležitý nejen kvůli potřebě rekrutovat personál. Vztah armád a státu a obranný potenciál každého státu byl postulován již Clausewitzovou známou trojicí „armáda, vláda, stát“. ⁴⁶ Zatímco „vláda“ a „armáda“ jsou pokryty předchozími kapitolami, společenské nebo sociální doména je častěji přehlížena. A přestože velké množství koncepční práce bylo vykonáno v minulých letech v zajištění rozvoje schopností, posilování odolnosti (Resilience) celé společnosti stojí spíše v pozadí zájmu.

Několik důležitých programů a iniciativ přesto z minulosti existuje - přestože jejich výsledky mohou být sporné. Jedním z nich je tzv. POKOS (příprava obyvatelstva k obraně státu) zaměřený převážně na školní mládež. Celá řada dalších aktivit má pak

⁴⁶ BASSFORD, Christopher, VILLACRES, Edward J. *Reclaiming the clausewitzian trinity* [online]. Dostupné z: <https://www.clausewitz.com/readings/Bassford/Trinity/TRININTR.htm>

spíše PR charakter namísto skutečného posilování připravenosti k obraně. Zmínit lze přehlídky a prezentační akce jako „Bahna“ nebo „Cihelna“, jejichž schopnost ovlivnit skutečnou připravenost k obraně vlasti je omezen. Prozatím chybí (byť se připravuje) armádně zaměřený program v celoplošné televizi, lepší pojetí branné výchovy ve školách a koncepční celoživotní program zaměřený na posilování vztahu k armádě jako symbolu národní hrdosti. Takový přístup z části naráží na nepochopení dané někdy negativními zkušenosti z období před rokem 1989 a představuje politicky citlivé téma. Pod pojmem „Resilience“ - tedy odolnost - si totiž není možno představit pouze přípravu na konvenční válku, ale také posilování uvědomění občanů v oblasti kyberválky, informační války vedené v sociálních médiích a nepřátelské propagandy.

Především s posledním bodem souvisí oblast Strategické komunikace, která dosud trpí značnou reaktivitou na úkor proaktivity. Výsledkem je značně nízké povědomí občanů o obraně státu. Pouze 20% jich je schopno správně odhadnout velikost AČR či výši obranného rozpočtu. Zcela logicky pak pouze 43 % občanů je ochotno participovat na obraně státu v případě války.⁴⁷ Oblast strategické komunikace je sice spíše záležitostí Ministerstva vnitra, ale právě Ministerstvo obrany má možnost šířeji využívat obdobné zkušenosti z NATO - konkrétně například z Strategic Communications Centre of Excellence v lotyšské Rize.

Societální sektor však také přináší některé hrozby relevantní především pro výstavbu ozbrojených sil. Souvisejí se zhoršováním zdravotní způsobilosti mladé populace, ale není nezbytně nutno je považovat za univerzálně negativní jev. U čistě technických specializací, jako jsou experti na komunikační systémy, lze zdravotní stav (horší zrak, nadváha atd.) tolerovat a akceptovat snížení předpokladů při výběru. Podobná opatření by jistě bylo možno zavést u celé řady dalších odborností. V případě horší fyzické kondice pak lze vybírat nováčky s předpokladem zlepšení fyzické kondice a na její získání alokovat větší část základního výcviku nebo alternativně soustředit se na její zvýšení při nástupu nového vojáku k útvaru. Problémem ale jistě je, že o stejný (a zmenšující se) okruh zájemců soupeří a armádou Policie, Hasiči a další složky.

Poslední z řady problémů je defektní vztah mezi armádou a společností. Podle průzkumů veřejného mínění sice 61 % obyvatel ČR věří ve schopnost AČR bránit suverenitu státu - ale pouze cca pětina obyvatel aktivně vyhledává data o obraně, armádě a obranné politice.⁴⁸ Z toho lze usuzovat, že pro značnou část občanů ČR zůstává armáda v podstatě neviditelná. Odraz tato neviditelnost nachází i v přístupu k Aktivním zálohám, kde se i poměrně málo ambiciózní cíl 5000 záložníků zdaleka nedaří naplnit a v současnosti počty nedosahují ani 2000 mužů. Jedním z argumentů pro zvýšení atraktivity - a to nejen pro vstup do Aktivních záloh ale rovněž do služebního poměru vojáka za povolání - mělo být navýšení příjmů. Ukazuje se ale, že finance hrají sice důležitou ale zdaleka ne rozhodující roli a svůj vliv má také prestiž armády spojená s její viditelností a společenským oceněním. Zde má ČR stále ještě mnoho co dohánět.

ZÁVĚR

Tato kapitola měla za cíl zhodnotit rozsah adaptace obranné politiky České republiky v reakci na vývoj bezpečnostního prostředí po roce 2014. Adaptace přitom měla celou

⁴⁷ Sociologický průzkum „Armáda a veřejnost 2015“.

⁴⁸ Sociologický průzkum „Armáda a veřejnost 2015“.

řadu podob nikoliv pouze vojenského rázu a je chápána v kontextu širší reakce na stejnou problematiku v rámci NATO. K rozčlenění jednotlivých reakcí byla použita metodologie inspirovaná “Kodaňskou školou bezpečnosti” a rozdělení do jednotlivých sektorů: (1) politického; (2) vojenského; (3) administrativního; (4) ekonomického a (5) sociálního.

Lze přitom konstatovat, že vývoj, který česká obranná politika v tomto období prošla, je poměrně dynamický. Spouštěčem bylo jak chování Ruska, tak také příliv migrantů a teroristické útoky ve velkých evropských městech. Výsledek adaptace pak může být nahlížen z několika úhlů pohledu. Zprvu propad výdajů na obranu se podařilo zastavit a započít trend navyšování na úroveň 1,44% HDP do roku 2020. Problémem však je stále nevyhovující struktura výdajů a neschopnost je adekvátně utratit a nakoupit chybějící materiál. Dosažení 2% HDP na obranu se pak zdá být prozatím velmi vzdáleným horizontem. Zadruhé celá řada koncepčních a strategických dokumentů byla buď novelizována (Bezpečnostní strategie a probíhající novelizace Obranné strategie), nově vytvořena (Dlouhodobý výhled pro obranu 2030, Koncepce výstavby AČR 2025 atd.) či alespoň předeslána (Politická směrnice atd.) Dále v administrativním fungování resortu a jeho personálním zabezpečení je možno sledovat velké rezervy. Rovněž pak celý resort a zajištění obrany naráží na problémy sociálního rázu jako např. nízké povědomí občanů o armádě či náchylnost podléhat cizí propagandě.

A právě v oblasti komunikace úspěchů obranné politiky či alespoň zvyšování povědomí občanů o ní je možno vidět jako klíčový úkol do budoucna. Je třeba se však vyvarovat “zvrhnutí se” této komunikace do prostého PR, které svým vyznění nakonec občany odrazuje. Kritické poukazování na nedostatky, kterým resort obrany čelí, je pak třeba chápat jako motivační faktor sloužící zabezpečení obrany celého státu.

TRENDY VÝVOJE SOUDOBÝCH OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ A JEJICH CHARAKTERISTIKY

Richard Stojar

Ozbrojené konflikty stále hrají v mezinárodní prostředí a politice významnou roli. V současnosti je riziko vypuknutí velkého globálního či konvenčního konfliktu oproti minulosti stále poměrně nízké, přesto mohou být následky probíhajících regionálních konfliktů velmi citelné a způsobovat značné materiální i lidské ztráty, a to jak v zasažených regionech, tak i ve státech zde externě působících či zcela nezúčastněných. Následky těchto konfliktů mohou mít i efekt v podobě globálního růstu cen strategických komodit, regionálních ekonomických krizí či migračních vln, které zasahují i velmi vzdálená teritoria. Obecně lze konstatovat, že v období uplynulých dvou a půl dekad, tj. od rozpadu bipolárního světa do současnosti, nedochází k zásadní plošné revoluci ve vojenství a tím i v charakteristikách ozbrojených konfliktů. Nelze sice ignorovat výrazný technologický vývoj a jeho dopad na ozbrojené síly v měřítku, v jakém jej předpokládala již diskuze o revoluci ve vojenských záležitostech (RMA) z konce studené války.⁴⁹ RMA vedla na počátku 90. let v západních armádách k transformačním procesům a adaptaci ozbrojených sil i doktrín, na přelomu století se v souvislosti s asymetrickými konflikty setkal tento koncept se silící kritikou.⁵⁰ Nicméně aplikace forem RMA byla poměrně limitovanou záležitostí technologicky a ekonomicky nejvyspělejších států světa, zatímco většina konfliktů v globálním prostoru měla a stále má výrazně odlišný charakter (DR Kongo, bývalá Jugoslávie, postsovětský prostor, Sýrie apod.), byť i zde se v nemalé míře využívají moderní technologie na taktickém a operačním stupni. V celkovém vývoji dochází k posílení některých trendů, které bylo možné sledovat již v předcházejících obdobích. Dopady těchto, především technologických trendů, na ozbrojené síly státních aktérů měly doposud spíše evoluční charakter, i když významným způsobem ovlivňovaly jejich současnou podobu a schopnosti.

Z pohledu evropské historické zkušenosti tradiční ozbrojený konflikt regulérních ozbrojených sil státních aktérů (nebo alespoň riziko jeho vypuknutí na vlastním teritoriu) je nepravděpodobnou variantou.⁵¹ V geograficky blízkém okolí EU či evropské části NATO však k podobným konfliktům stále dochází, byť jejich intenzita je většinou relativně nízká. Vzájemná ekonomická provázanost zahájená procesem globalizace doposud tlumí i zásadní tenze a napětí mezi hlavními globálními aktéry a jejich rivalita

⁴⁹ Více k této problematice např. viz FUČÍK, Jakub, KŘÍŽ, Zdeněk. Informační revoluce, vojensko-technická revoluce, nebo revoluce ve vojenských záležitostech? In *Obrana a Strategie*. [on-line]. 2013, roč. 13, č. 2. Dostupné z: <https://goo.gl/asw6P3>

⁵⁰ HENROTIN, Joseph. Les adaptations de la guerre irrégulière aux nouvelles conditions technologiques: vers la techno-guérilla. In *Stratégique. Stratégies irrégulières*. 93-94-95-96. Coutau-Bégarie, Hervé. (ed.) Paris: Institut de la Stratégie Comparée, 2009, s. 565.

⁵¹ *Bezpečnostní strategie České republiky*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí, 2015, s. 8.

i různé přístupy k řešení regionálních krizí a bezpečnostních otázek nemá prozatím takový konfliktní potenciál, který by mohl vést k eskalaci v podobě vzájemného ozbrojeného konfliktu globálních mocností, byť tento stav nemusí být trvalý. Možnost vzniku regionálně omezeného ozbrojeného konfliktu vedeného regulárními ozbrojenými silami státních aktérů nelze zcela přehlížet, existuje řada regionálních ohnisek latentního napětí, kde by limitovaný konflikt mohl vypuknout či kde v relativně nedávné době probíhal a kde potenciál jeho další eskalace zcela nepominul. Zapojení států euroatlantického okruhu v konfliktech tohoto typu je sice v některých případech sledovatelné, větší relevanci pro ně však měly nekonvenčně vedené konflikty. V nich byly konfrontovány jejich ozbrojené síly s nestátními aktéry, kteří nedisponují konvenčními schopnostmi, ale využívají metod nekonvenčního asymetrického vedení boje a guerillových či povstaleckých prvků a strategií. Význam nekonvenčních metod vedení války i v dnešním strategickém a operačním prostředí vzrůstá a klade nové nároky na ozbrojené síly a vojenské operace konvenčních sil.⁵²

HLAVNÍ KATEGORIE A CHARAKTERISTIKY SOUDOBÝCH KONFLIKTŮ

Ozbrojené konflikty je možné konceptualizovat na řadě kritérií, klíčovými však zůstávají základní charakteristiky: intenzita, délka trvání, hlavní aktéři, vliv terciálních aktérů apod. Opomíjena by neměla být z pohledu společenského i politického otázka jejich legality i legitimacy. Legalita vojenských operací by měla primárně vycházet z mezinárodního práva, nicméně legalita i legitimita představuje poměrně subjektivní kategorii a nedochází zde často ke shodě mocností či mnohonárodních organizací v jednotlivých kauzách. V uplynulých dekáдах lze identifikovat několik konfliktů, jejichž obecné charakteristiky jsou v mnohém shodné, a do nichž, ať již přímým vojenským či politickým působením vstoupily euroatlantické státy, a které se výrazněji dotkly jejich zájmů a bezpečnosti.⁵³ Tyto konflikty měly různou intenzitu, přinesly různé role jednotlivých aktérů i rozdílnou míru společenské podpory ve vztahu k hlavním aktérům či rozdílnou míru legality i legitimacy, ať již týkala státních aktérů samotných či jejich projekce síly skrz tzv. *proxy* aktéry.

Specifickou kategorií představují konflikty uvnitř stávajících státních jednotek, které mají charakter střetu regulárních ozbrojených sil a probíhají obvykle mezi nástupnickým státem z rozpadlého federativního útvaru a separatistickou či iredentistickou neuznanou entitou, která disponuje vlastními ozbrojenými silami majícími charakter regulární armády. Významnou roli při řešení těchto konfliktů sehrávají externí aktéři, jejichž mocenský potenciál umožňuje buď eliminaci aspirací neuznané entity či její prosazení. Soudobé ozbrojené konflikty konvenčního i nekonvenčního charakteru mají nejčastěji podobu regionálních konfliktů uvnitř dlouhodobě existujících státních celků. Velmi často

⁵² ŘEHKA, Karel. Válka, jak ji (ne)známe. Nekonvenční vedení války: kde začíná, kdy si ho všimneme a jak se můžeme bránit? In Bárta, M., Kovář, M., Foltýn, O. (eds.) *Povaha změny. Bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace*. Praha: Vyšehrad, 2015.

⁵³ Text vychází primárně z analýzy konfliktů odehrávajících se v popisovaném období na periferiích evropského kontinentu i jeho blízkém okolí, a konfliktů do nichž byly státy euroatlantického okruhu výrazněji zapojeny, takže prezentuje převážně autorův eurocentristický pohled.

se jedná o případy tzv. zhroucených či rozpadajících se států, které ztratily schopnost plnit své základní funkce. Typický soudobý ozbrojený konflikt probíhá tedy mezi státním a nestátním aktérem, byť v případě zhroucených států může být takovéto vymezení často diskutabilní a vojenské kapacity dosavadního režimu a ozbrojené opozice mohou mít srovnatelné charakteristiky. Zapojení externího aktéra do řešení takovýchto konfliktů je spíše pravidlem než výjimkou a externí aktér zde sehrává často dominantní roli. Oproti minulosti je problematická i definice úspěšnosti a neúspěšnosti vojenských operací a samotných kritérií, která by je napomohla vyhodnotit, takže i hodnocení výsledků ozbrojených konfliktů může být velmi rozdílné.⁵⁴ V mnoha případech je zde problematická i kategorizace v kontextu konvenční či nekonvenční (nepravidelné) války, neboť hlavní charakteristiky se zde mohou překrývat, eventuálně se měnit během doby trvání konfliktu.⁵⁵

Do vnitrostátních konfliktů s konvenčními charakteristikami mohou externí aktéři vstupovat snadněji v roli mediátorů, neboť právě konvenční charakter umožňuje realizaci diplomatických či vojenských aktivit v míře, která je obtížněji proveditelná v případě asymetrického konfliktu s povstaleckými či guerillovými charakteristikami. Snaha o nastavení určitých limitů pro zneprátené strany ovšem může vést i k prodlužování ozbrojeného konfliktu, a to vzhledem ke skutečnosti, že jsou nastoleny zásadní překážky k vojenskému řešení situace. Konflikt je tak udržován sice na nižší intenzitě a blíží se do určité míry spíše sportovnímu utkání, v němž dominantní externí aktér rozhoduje o pravidlech a stanovuje omezení, která by si sám v případě vlastních vojenských operací nikdy neuložil. Ilustrativním příkladem může být válka v Bosně a Hercegovině z první poloviny 90. let 20. století, kdy tzv. mezinárodní společenství de facto znemožňovalo vojensky silnějšímu aktéru využít svůj potenciál, resp. materiální a technickou převahu v průběhu konfliktu. Realizace vojenských operací tohoto aktéra byla rovněž silně omezena ustanovením tzv. bezpečných zón, které povolovaly usměrnit projekci vojenské síly pouze do několika směrů, kde však nemohlo být dosaženo rozhodujícího zvratu ve válce. Tento konflikt tak mohl být z vojenského hlediska fakticky vyřešen pouze zásadním vstupem externích aktérů, na něž se žádná omezení nevztahovala. Podobný přístup může v určitých kauzách pouze dočasně, byť třeba i dlouhodobě, utlumit i ukončit ozbrojenou konfrontaci regionálních aktérů, nemusí však znamenat stabilní řešení a odstranit zdroje konfliktního chování do budoucna.⁵⁶ Předpokládá většinou rovněž převzetí odpovědnosti za další vývoj ze strany intervenujících aktérů a značné ekonomické náklady z jejich strany na poválečnou postkonfliktní stabilizaci a rekonstrukci.

Konflikty s konvenčními charakteristikami, resp. vojenské konfrontace dvou či více státních aktérů, ani v současnosti zcela nevymizely. Za konflikty tohoto typu lze pokládat první i druhou válku v Zálivu, resp. operace koaličních sil vůči Iráku v letech 1991 a 2003, částečně i operaci Severoatlantické aliance *Allied Force* vůči tehdejší SR

⁵⁴ Viz např. MANDEL, Robert. *Defining postwar Victory*. In: Understanding Victory and Defeat in Contemporary War. London and New York: Routledge, 2007.

⁵⁵ CATTARUZZA, Amael, SINTÉS, Pierre. *Geographie des conflits*. Paris: Bréal, 2011.

⁵⁶ LUTTWAK, N., Edward. Give War a Chance. In *Foreign Affairs*. Jul/August 1999. Dostupné z: <https://goo.gl/ac5THx>

Jugoslávii z roku 1999, nebo rusko-gruzínský konflikt z roku 2008. Tyto ozbrojené konflikty jsou charakteristické poměrně výraznou dynamikou, vysokou intenzitou nasazení ozbrojených sil, která má za následek i krátkou dobu trvání konfliktu, alespoň tzv. horké fáze. Ukončení časově limitované ozbrojené fáze konfliktu tohoto typu však rovněž nemusí a často nepřináší politické řešení sporu a může pouze přinést pouze dílčí uklidnění situace a dočasnou stabilizaci. Z vojenského hlediska se jedná o ozbrojený střet pravidelných armád vedený podle klasických principů konvenční války. Zúčastnění aktéři disponují všemi atributy regulérních sil i podobnou strukturou a výzbrojí, byť samozřejmě kvalitativní i kvantitativní poměr bojujících stran takovýchto konfliktů je výrazně odlišný. Charakter konvenčního konfliktu ovšem může převažovat i v případech, kdy proti sobě stojí státní a nestátní aktér nebo dokonce pouze nestátní aktéři. Takováto situace může nastat, pokud státní aktér nedisponuje dostatečnými vojenskými schopnostmi k eliminaci nestátního protivníka, a ten je naopak schopen rozvíjet svůj potenciál a čelit režimním silám způsobem typickým pro konvenční vedení bojové činnosti. Konflikt s takovýmito charakteristikami můžeme vidět v současnosti v Sýrii, kdy opoziční formace kompenzují různými způsoby převahu protivníka v těžkých zbraních a jsou schopny ho konfrontovat i v otevřeném střetu a udržovat stabilní frontové linie. Podobně i další regionální střet mezi formacemi syrských vládních a opozičních sil či kurdských formací s komatanty tzv. *Islámského státu* má spíše lineární charakter a rysy konvenčního konfliktu než rysy povstaleckého vedení boje. V takovýchto konfliktech se sice již dnes uplatňují moderní technologické produkty (využívání satelitního spojení, navádění pomocí GPS, použití bezpilotních prostředků, kyberútoky apod.), přesto se zde z celkového pohledu vojenské inovace posledních dvou dekad prakticky nijak nepromítají a bojové operace jsou často vedeny způsobem připomínajícím spíše statické bojiště 1. světové války. Vzhledem k omezenému přístupu k modernímu materiálu a zbraním se pak zde často objevují i improvizované bojové prostředky, byť za použití dostupných inovativních součástí, které ovšem nedosahují kvalit i dnes již zastaralých standardních typů bojové techniky. Za specifických okolností se mohou objevit i archaické prostředky, jako jsou obrněné vlaky apod.

Různorodé technické improvizace sice představují levnou a dostupnou náhradu moderní výzbroje, jejich charakteristiky však často přispívají k nárůstu obětí z řad civilní populace. Zmínit lze např. kontroverzní použití tzv. barelových bomb v urbánním prostoru během syrského konfliktu a jejich následnou negativní medializaci pro stranu uživatele. V podobném kontextu je diskutována i otázka tzv. *sidewise technologií*, tj. duálních technologií dvojího použití, resp. civilních produktů vojensky využitelných, či aplikací již zastaralých zbraňových systémů, pro které se našlo nové využití (tj. využití, s jakým se v době jejich vzniku nepočítalo, nebo jejichž použití se zdálo být reliktem minulosti). Libanonský Hizballáh v roce 2006 například velmi efektivně využíval pro spojení a komunikaci zastaralé spojovací kabely, které ovšem byly během konfliktu nerušitelné prostředky radioelektronického boje a neumožňovaly izraelskému protivníku odposlech. Nové využití pro relativně zastaralé zbraňové systémy není nijak ojedinělé v mnoha soudobých konfliktech. Jako velmi efektivní zbraň určená k působení vůči pozemním silám protivníka jak v otevřeném terénu, tak zejména v urbánních oblastech, se např. ukázaly samohybné protiletadlové systémy vz. 53/59 československé

provenience v bojových operacích v postjugoslávském prostoru. Identické využití obdobného systému ZSU-23-4 sovětské produkce lze sledovat ve dvou rusko-čečenských válkách, syrské občanské válce i konfliktu na východní Ukrajině.⁵⁷

Využití civilních produktů či systémů je poměrně časté, lze zmínit povstalecké skupiny využívající GSM aktivující IED na dálku nebo využití systémů civilní vzdušné kontroly a letového provozu v případě rozsáhlejšího konfliktu se superiorním protivníkem a jeho vzdušnými silami, jako tomu bylo v srbském případě z roku 1999 i libanonském z 2006. V některých případech využití *sidewise technologií* může přinášet riziko, že technologické překvapení povede i ke strategickému překvapení protivníka.⁵⁸ Poměrně novým trendem v soudobých konfliktech je proces jejich částečné privatizace, resp. rostoucí podíl privátních vojenských společností na jejich řešení, resp. jejich využívání státními aktéry.⁵⁹

ASYMETRICKÉ KONFLIKTY A STABILIZAČNÍ OPERACE

Typické soudobé ozbrojené konflikty, do nichž jsou zapojeny euroatlantické státy (např. Afghánistán, Irák, Mali apod.), jsou často charakterizovány jako asymetrické. Protivníkem regulérní armády (státu či koalice) není kvalitativně srovnatelný protivník, ale aktér (povstalecké a guerillové skupiny), který je jen obtížně identifikovatelný mezi civilní populací. Tento nestátní aktér obvykle využívá ke svým aktivitám všechny dostupné prostředky, které se jeví jako efektivní, včetně metod odporujících mezinárodním konvencím. Průběh a řešení těchto konfliktů pak definuje doba působení přímých vojenských nástrojů. Přímé použití vojenské síly často hraje zásadní úlohu ve fázi eskalace konfliktu, v období stabilizace a urovnání konfliktu začíná převažovat působení nevojenských nástrojů, pro něž ozbrojené síly zajišťují bezpečné prostředí.

V asymetrických konfliktech dochází oproti minulosti k posílení role jednotlivce a volný přístup k sofistikovaným technologiím lépe umožňuje i malým skupinám efektivně čelit silnějším protivníkům. Jednotlivé povstalecké skupiny nejsou svázány tradičními pravidly a jejich taktika, technika i postupy jsou pečlivě hodnoceny a vylepšovány celou komunitou, která se na rezistenci podílí. Tento nekonvenční přístup sice nemůže docílit vojenské porážky regulérních sil, umožňuje však narušovat infrastrukturu stávajícího systému a vyčerpávat protivníka v dlouhodobém časovém horizontu. Ilustrativní může být případ Afghánistánu, pokud vyhodnotíme první dekádu nasazení koaličních sil v rámci operace *Trvalá svoboda*, následně doplněné misí ISAF. Srovnáme-li roky 2001 a 2010 zjistíme, že prostředky zde vynaložené se během jedné dekády navýšily 50krát, aniž bylo dosaženo původně stanovených cílů. Oproti 10 000 zahraničních vojáků a srovnatelnému počtu lokálních spojenců v roce 2001 vykazovaly tabulkové počty zahraničních kontingentů a místních bezpečnostních sil cca 500 000 příslušníků, přičemž navíc disponovaly rozvinutým pozorovacím a informačním systémem, novými prostředky

⁵⁷ Osobní konzultace autora s příslušníky ukrajinských ozbrojených sil nasazenými v roce 2014 v konfliktní oblasti Donbasu. (NATO-Ukraine DEEP Event, Workshop on Modern Warfare, A.O.N. Warszawa, říjen 2015)

⁵⁸ HENROTIN, ref. 50, s. 546.

⁵⁹ Viz např. TZIFAKIS, Nikolaos. *Contracting out to Private Military and Security Companies*. Brussels: The Centre for European Studies, 2012.

typu průzkumných dronů apod. I přes toto kvantitativně i kvalitativně diametrálně odlišné nasazení se jen s obtížemi udržoval srovnatelný stav bezpečnostní situace a zachovávaly výsledky dosažené v první fázi operace.⁶⁰ Podobný vývoj lze sledovat i v případě jiných konfliktů, kde se navzdory kontinuálnímu nárůstu prostředků a nákladů nedaří udržet jednoznačnou superioritu nad regionálním protivníkem s omezenými zdroji, jako tomu bylo v případě konfliktu Izraele a libanonského Hizballáhu, což zřetelně manifestovaly komplikace izraelské kampaně z roku 2006. I v rovině vojenských operací tedy někdy dochází k aplikaci Schumpeterova ekonomického pravidla, tvrdícího, že k udržování konstantní úrovně výsledků je nutné každým rokem vynakládat stále více prostředků.⁶¹

Povstalci a guerilla se velmi často efektivně adaptují na nové prostředí, reflektují technologický vývoj a jsou schopni využívat nenákladných komerčních prostředků i produkovat vlastní sofistikované zbraňové systémy, a to ve větším rozsahu, než tomu bylo v minulosti. Někteří experti mluví o tzv. techno guerille, která následuje transformační procesy v moderních armádách a podobně jako ony flexibilně reaguje na technický rozvoj.⁶² Objevují se i názory, že současné informační prostředí v kombinaci s pružnou reakcí volně strukturovaných povstaleckých skupin poskytuje této guerille, ve srovnání s konvenčními armádami státních aktérů, značnou komparativní výhodu, neboť flexibilita nestátních aktérů může být v procesu vyzbrojování či aplikace inovativních taktických postupů pružnější a efektivnější. Soudobé povstalecké či teroristické skupiny mohou využívat *open source* organizační model převzatý od software společností a díky zasítování a informačnímu networkingu sdílet a předávat své zkušenosti v daleko větší míře než tomu mohlo být kdykoliv v minulosti. Nejsou vzhledem k tomuto organizačnímu modelu zásadně omezené v rozhodovacím procesu a mohou se daleko rychleji adaptovat na nové podmínky než konvenční síly. Častým nepravidelným protivníkem konvenčních sil dnes není hierarchicky uspořádaná skupina či organizace, ale dynamická síť buněk a vztahů. Díky snadné dostupnosti civilních produktů duálního použití i dostupnosti citlivých informací mohou za použití inovativních metod efektivněji působit na citlivé body protivníka, kritickou infrastrukturu apod.

I pro technologicky nejvyspělejší západní armády se v konfliktech tohoto typu potvrdila dlouhodobost COIN.⁶³ Ostatně již evropské zkušenosti z 19. a 20. stol. poukázaly, že *pacifikace* (stabilizace) povstaleckého teritoria je dlouhodobou záležitostí a vojáci i politici na to musí brát zřetel,⁶⁴ což politici s časově omezeným mandátem často nečiní a vojenští představitelé si to pod jejich vlivem rovněž někdy nepřipouští. Konfrontace s realitou nemusí odpovídat optimistickým prognózám a konflikty či stabilizace regionů či zón odpovědnosti se stává pro nové politické činitele nežádoucí zátěží po jejich

⁶⁰ CLERVOY, Patrick. Le paradoxe de la reine rouge. In *Défense et Sécurité Internationale*. Numéro Hors-Série No. 45, 2016, s. 81.

⁶¹ GOY, Michel. Dix millions de dollars le milicien. La crise du modèle occidental de guerre limitée de haute technologie. In *Politique étrangère*. Printemps, 2007, s. 191-202.

⁶² HENROTIN, ref. 50, s. 533-566.

⁶³ MAJCHÚT, Ivan. Niektoré aspekty povstania a protipovstaleckých aktivít. In *Bezpečnostné fórum 2011: zborník príspevkov*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2011, s. 64.

⁶⁴ GILLET Maxim. *Principes de pacification du maréchal Lyautey*. Economica Paris, 2010, s. 61-62.

předchůdcích. Vojenské a bezpečnostní složky ovšem musí situaci v těchto regionech řešit, často i v době, kdy region či hrozba s ním spojená přestala být politickou prioritou. V konfliktech tohoto typu by tedy měla být okupační mocnost připravena působit na dobu neurčitou, pokud tomu tak není a pokud je dokonce deklarován časový horizont stažení externích sil, získává povstalecký protivník jednoznačnou výhodu i jasnou vizi dalšího vývoje.⁶⁵ Určitým paradoxem rovněž je, že navzdory současnému procesu zapojení nevojenských faktorů, například týmů kulturních antropologů, edukace vojáků apod. do COIN, je senzitivita či empatie k místní populaci v řadě případů nižší než byla praktikována v operacích a stabilizačních misích v koloniální éře. Požadovaný důraz na *vítězství v myslích a srdcích* tak často není aplikován v cílovém teritoriu.

V konfliktech všech typů se odráží i technologický vývoj v civilním sektoru, např. možnost globální medializace konfliktu a téměř nemožné zamezení úniků citlivých informací skrz sociální sítě. S tímto jevem byly konfrontovány americké síly v Iráku a Afghánistánu, ruské síly utajeně působící na východě Ukrajiny, ale i tzv. *Islámský stát* u svých komatantů.⁶⁶ Limitováno je oproti minulosti vzhledem k těmto faktorům i využití či nasazení dostupných prostředků a sil, neboť kolaterální škody při plošné projekci letálních prostředků již nelze zásadně utajovat či relativizovat a etická kritéria kladená na západní armády ze strany jejich společností jsou poměrně vysoká. Vojenská efektivita i ochrana vlastních sil tak musí v daleko větší míře reflektovat i přítomnost civilní populace v prostoru operací.

Nestátní aktér je v řadě případů značně heterogenní a mohou být rozdílné i jeho cíle, což oproti jasně definovatelnému konvenčnímu protivníkovi představuje obvykle značný problém. Eliminace jedné skupiny či frakce může posílit jinou, která může být relevantnějším protivníkem i hrozbou, a pro státního aktéra vzniká dilema, zda dílčí taktický úspěch nepovede ke strategickému omylu. Dlouhodobou rezistenci opozičních skupin v Afghánistánu v současnosti netvoří unifikovaný Talibán, ale celá řada nekooperujících skupin či mocenských konkurentů, viz pronikání *Islámského státu* do Afghánistánu či jeho soupeření s Al-Kaidou v Iráku a Sýrii.⁶⁷ Problematické je ovšem ze strany externích mocností i využívání proxy spojenců, neboť tito s nimi zcela nesdílejí identické politické cíle a mohou se stát překážkou dlouhodobé stabilizace regionu, event. využívat svého externího partnera efektivnějším způsobem než byl původní záměr.

Jednu z nejvýznamnějších změn přineslo do asymetrických konfliktů, resp. protipovstaleckých operací, nasazení bezpilotních prostředků. Tyto systémy výrazně snížily ekonomické náklady a nároky na logistické zabezpečení, třebaže kvalitativně neznamenají nijak zásadní posun oproti tradičnímu nasazení vzdušných sil při plnění

⁶⁵ BOLGER, P. Daniel. *Why We Lost: A General's Inside Account of the Iraq and Afghanistan Wars*. Houghton Mifflin Harcourt, 2014.

⁶⁶ Tradiční výzvy k ostražitosti při komunikaci obsahující citlivé informace potenciálně využitelné protivníkem ve stylu *Nepřítel naslouchá*, by tak dnes snad mohlo nahradit *Nepostuj a nesdílej, nepřítel sleduje sociální sítě*.

⁶⁷ GÉRÉ, François. La contre-insurrection dans l'âge informationnel: le cas afghan. In *Stratégique. Stratégies irrégulières*. 93-94-95-96. Coutau-Bégarie, Hervé. (ed.) Paris: Institut de la Stratégie Comparée, 2009, s. 677.

obdobných úkolů. Protipovstalecké operace Spojených států v Afghánistánu, Iráku apod. vedly ke skutečné konjunktuře bezpilotních průzkumných i ozbrojených letounů a dalšímu rozvoji v této oblasti, jak z technologického, tak operačního hlediska. Tento trend nejlépe ilustruje kvantitativní nárůst vojenských bezpilotních letounů v silových složkách USA, jejich počet z roku 2010 představoval 40násobek oproti roku 2002.⁶⁸ Škála současného použití bezpilotních prostředků je v ozbrojených konfliktech velmi široká, uplatnění nachází jak v konvenčních, tak protipovstaleckých či speciálních operacích. Nejvíce diskutované je v současnosti jejich využití pro cílenou likvidaci nepřátelských osob, kterou široce praktikují Spojené státy v celé řadě konfliktních regionů. Takovéto využití se ovšem setkává nejen s pozitivním hodnocením jejich účinnosti, ale i silnou kritikou. Podle kritických hlasů letální drony snižují práh politické citlivosti vůči použití síly, neboť pilotované stroje v minulosti nebyly využívány v takovém měřítku ke zpravodajsky řízené mimosoudní likvidaci jedinců na území, s nímž operující stát není ve válečném stavu. Flexibilní nasazení, efektivita, absence lidské posádky i nízkonákladovost dronů mohou na straně politických činitelů snižovat zábrany v rozhodování, zda použít či nepoužít ozbrojené násilí a usnadňují autorizaci problematických kinetických operací. Z pohledu kritiků drony rovněž umožňují politickým elitám vedení téměř neustálé války bez větších nákladů, a tím i bez většího zájmu či odporu společnosti, a mohou se tak snadno stát nástrojem neetické a nemorální politiky. Sporná může být i jejich skutečná efektivita, neboť ne vždy dochází k jejich nasazení v souladu s principy protipovstalecké strategie formulované moderními experty.⁶⁹ Rozsáhlé využití bezpilotních prostředků je však nezvratitelným jevem, otázkou dalšího vývoje v této oblasti spíše zůstává, stanou-li se ozbrojené drony tím hlavním prostředkem, jímž budou mocnosti působit vůči svým neregulérním protivníkům v rámci dlouhodobé či trvalé vojenské operace nízké intenzity, a jak vůči tomuto působení bude tento protivník čelit.⁷⁰ V českém prostředí je známým a dlouhodobým propagátorem bojového využití bezpilotních prostředků prezident ČR M. Zeman, který v nich poněkud nekriticky vidí zcela ideální nástroj pro boj s mezinárodním terorismem. Ozbrojené drony pokládá M. Zeman za perspektivní zbraňový systém efektivně využitelný i v rámci AČR, neboť bez nich by tato nebyla do budoucna plnohodnotnou armádou a ve prospěch tohoto prvku by měly být utlumeny či opuštěny jiné schopnosti.⁷¹ S větší či menší nekritickou idealizací bezpilotních prostředků, jako téměř univerzálního spásonosného nástroje, se je možné setkat i v českém mediálním prostoru.⁷² Naopak, před přílišným okouzlením moderními

⁶⁸ MALIS, Christian. Nouvelles extrapolations. Robotisation et revolution dans les affaires militaires. In *La guerre robotisée*. Paris: Economica, 2012, s. 51.

⁶⁹ Viz např. FAYEAUX, Frédéric. Terminator versus Talibans. In *Défense et Sécurité Internationale*. Paris: Areion group, 2010, No. 58, s. 76-79.

⁷⁰ Podrobněji viz např. GUSTERSON, Hugh. *Drone: Remote Control Warfare*. Washington: MIT Press, 2016.

⁷¹ Projev prezidenta ČR M. Zemana na Velitelském shromáždění AČR dne 29.11.2016. Ministerstvo obrany ČR. Dostupné z: <https://goo.gl/7xHyFo>

⁷² Ilustrativní může být myšlenková zkratka vidící v dronech vhodný nástroj pro řešení migrační krize. Viz: „Pro migrační exodus je nutné najít úplně jiné řešení. A to velmi rychle, abychom přežili. Stačí použít zdravý rozum a technologický pokrok 21. století. Americká armáda nasadila

technologiami, které mohou vést k falešné představě války jako arkádové videohry zbavené reality vlastních ztrát a šetřící životy nevinných civilistů varoval i Robert M. Gates, za jehož působení ve dvou posledních prezidentských administrativách USA došlo k razantnímu nárůstu bezpilotních prostředků a jimi realizovaných misí. Gates upozornil v této souvislosti i na názory vojenských odborníků, že jakýkoliv pokus o snadnou a bezpečnou válku skončí katastrofou, a že zde neexistují zázračná řešení ani laciné triky, neboť každá válka má neměnné principy a musí být vybojována vojáky v poli.⁷³

VÝVOJ A PROMĚNA KONCEPTU HYBRIDNÍ VÁLKY A JEHO RELEVANCE PRO OZBROJENÉ SÍLY

Jedním z nejvíce diskutovaných konceptů současnosti je tzv. hybridní válka, charakterizovaná převážně jako víceúrovňový a komplexní konflikt. Mimořádnou pozornost si tento koncept získal díky ruskému zásahu na Ukrajině v roce 2014, v době tamních výrazných politických změn a eroze dosavadního mocenského aparátu. Koncept hybridní války však již byl teoreticky rozvíjen relativně delší dobu, intenzivně minimálně po jednu dekádu, byť první formulace se objevují již v polovině 90. let 20. století. Ukrajinská, resp. ruská dimenze přinesla poměrně zásadní změny v pojmání hybridní války či hybridních hrozeb, které jsou často ve značném rozporu s předchozími charakteristikami či pokusy o konceptualizaci tohoto fenoménu.

V prostředí ozbrojených sil USA, kde byl tento koncept poprvé formulován, představovala hybridní válka mix koordinovaných, souběžně vedených konvenčních a speciálních operací, který měl být uplatňován v budoucích konfliktech mezi státními a nestátními aktéry či v konfliktech mezi vysoce rozvinutými, technologicky a vojensky vyspělými státy a jejich málo rozvinutými protivníky. Tyto konflikty měly již vzhledem k charakteru znepřátelených aktérů zahrnovat nekonvenční způsob boje, jako je guerillová válka, terorismus, informační válka či v krajním případě i použití zbraní hromadného ničení.⁷⁴ Navzdory tomu hybridní válka nebyla vnímána pouze jako forma budoucích konfliktů, její praktická realizace byla spatřována například v tzv. první rusko-čečenské válce z let 1994-1996, v níž čečenská strana efektivně aplikovala konvenční a guerillový způsob boje i teroristické akce se značným psychologickým dopadem na ruskou společnost. Promotérem teoretického konceptu hybridní války se v dalším období stal zejména F. G. Hoffman, dle kterého mají mít budoucí války hybridní charakter, a to nejen ve vztahu k použitým prostředkům, ale i k aktérům, kteří je vedou.⁷⁵ V těchto konfliktech se budou utkávat státní aktéři s nestátními aktéry i *proxy* státními aktéry, simultánně využívajícími formy konvenčního i nekonvenčního vedení boje, terorismus i kriminální aktivity v téměř identickém čase a prostoru.

vyzbrojené drony proti Islámskému státu a výsledek byl efektivní a bez ztrát lidských životů.“ Jak zachránit Evropskou Unii? LN 10.5.2016. Dostupné z: <https://goo.gl/oZJPbu>

⁷³ GATES, M., Robert. *Služba. Paměti ministra obrany ve válce*. Brno: Host 2016, s. 600.

⁷⁴ FRANTA, David. *Hledání hranice válečné agrese ve světle hybridní války*. Brno: CBVSS UO 2016, s. 10.

⁷⁵ HOFFMAN, G., Frank. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies 2007, s. 28.

Hoffman ještě vymezuje rozdíl mezi hybridní válkou a tzv. *compound war*, která rovněž využívá kombinace konvenčního a nekonvenčního boje, hlavním rozdílem je zde však stupeň koordinace a velení. V hybridní válce jsou aktivity realizovány a koordinovány do té míry, že představují fúzi konvenčních schopností, nepravidelné taktiky, informačních operací a terorismu, realizovanou na operační a taktické úrovni v prostoru bojové činnosti. V rámci *compound war*, která je dle autora častějším typem, se oproti tomu jedná o kooperaci pravidelných a nepravidelných sil bojujících odděleně, nicméně simultánně pod jednotným velením a na strategické úrovni.⁷⁶ V tomto pojetí ani jeden typ nepředstavuje v zásadě nový koncept a autor uvádí řadu modelových ozbrojených konfliktů od 18. století po současnost. Uvedené historické vzory sice ještě nereflktují ukrajinsko-ruský konflikt, nicméně již zde ilustrují i jisté slabiny tohoto konceptu, tj. značnou subjektivitu při jejich kategorizaci a hodnocení. Mezi hybridní války jsou např. zařazeny rusko-čečenská válka (1994-1996), Búrské války (1899-1902), válka v Indočíně (1946-1954), konflikt v Afghánistánu během let sovětské intervence či konflikt v Libanonu mezi Hizballáhem a Izraelem z roku 2006, kde lze řadu autorem vymezených charakteristik nalézt. Jsou zde však uvedeny i konflikty, které jsou z tohoto pohledu velmi sporné. Hoffman uvádí jako téměř *vzorový model hybridního válčení* i srbský *nájezd* (sic) do Kosova (1998-1999), spojující dle něj nasazení moderní protivzdušné obrany a obrněné techniky v kombinaci s realizací etnických čistek a *nepravidelnou urbánní taktikou*.⁷⁷ Tvrzení vcelku problematické, neboť nasazení PVO zde směřovalo k odvrácení leteckých úderů Severoatlantické aliance, zatímco nasazení pozemních sil probíhalo v rámci standardní protipovstalecké operace vůči nekonvenčnímu guerillovému protivníkovi. Jednalo se o vojenské působení proti zcela odlišným aktérům, nicméně stále tradičního a konvenčního charakteru. Typologicky by zcela jistě byl vhodnější příklad kosovsko-albánského oponenta srbských sil, který v mnoha ohledech napodoboval ono hybridní působení čečenských sil v modelovém rusko-čečenském konfliktu. Diskutabilní je i další Hoffmanem uváděný příklad ruské intervence do gruzínsko-jihoosetinského konfliktu z roku 2008, a to minimálně z hlediska jím použité argumentace. Hybridnost ruské intervence měla spočívat v nasazení nepravidelných čečenských jednotek, resp. praporu *Vostok* a v některých útocích ruských sil na hospodářské či ekonomické cíle, klasifikovatelné jako terorismus, cílené zabíjení a drancování.⁷⁸ Útoky na civilní infrastrukturu a ekonomické cíle nejsou nijak neobvyklé v celé řadě válek, které dle Hoffmana mezi hybridní nepatří, viz válka ve Vietnamu (1965-1972) či alianční operace *Allied Force* z roku 1999. Stupeň destrukce ekonomických cílů byl přitom v těchto případech i vzhledem k dlouhodobému působení vojenských sil nesrovnatelně vyšší, oproti tomu ruské útoky ve zmíněném případě primárně cílily na vojenskou infrastrukturu, zejména zařízení s certifikací NATO.⁷⁹ Zmíněný prapor *Vostok* zase nelze charakterizovat jako neregulérní jednotku, jednalo se o útvar z loajálních proruských čečenských kombatantů, zformovaný vojenskou zpravodajskou službou GRU a jeho příslušníci měli de facto statut profesionálních vojáků

⁷⁶ HOFFMAN, G., Frank. Hybrid vs. Compound War. In: *Armed Forces Journal*, Vol. 147, No. 3/2009, s. 16.

⁷⁷ Ibid, s. 44.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ GATES, ref. 73, s. 179.

sloužících na časově vymezenou dobu. Nasazení této formace v rusko-gruzinském konfliktu bylo zcela logické i z pohledu konvenčního vedení boje, byla to jednotka okamžitě nasaditelná a dostupná v bezprostředním sousedství prostoru operace. Její příslušníci představovali kvalitní horskou pěchotu využitelnou v daném terénu a pro svou pověst i psychologicky účinný prvek. Použití obdobných formací ruskou stranou v konvenčních konfliktech má však dlouhou tradici a nijak nekoresponduje s hybridní formou vedení boje. Pro debatu o hybridní válce je celkem příznačné, že Hoffman v gruzinském případě nijak neakcentoval jiné prvky hybridního válčení (informační válku, válku v kyberprostoru, ekonomické sankce apod.), které naopak zdůrazňují jiní autoři.⁸⁰ Hoffmanova kategorizace s uvedenými historickými příklady tak ilustruje spíše jednu ze slabin pokusů o konceptualizaci hybridních válek. Nejasná a často odlišná charakteristika toho, co je za hybridní válku pokládáno, nebo parametrů, jaké by měla vykazovat, je poměrně častým jevem a lze se setkat i s řadou dalších problematických historických příkladů. V českém prostředí se např. objevuje u řady autorů hodnocení československo-německé krize z roku 1938 jako příklad hybridního válčení⁸¹, byť i tento případ je sporný, resp. je v příkrém rozporu s výše uvedenými americkými koncepty hybridní války. Teorii hybridní války po Hoffmanovi dále rozpracoval přední expert na protipovstalecký boj David Kilcullen, dle kterého koncept hybridního vedení bojové činnosti nejlépe charakterizuje soudobé asymetrické konflikty. Hybridní hrozbu definoval jako působení jakéhokoliv protivníka, který simultánně a adaptabilně využívá konvenční bojové operace, nepravidelnou povstaleckou taktiku, teroristické útoky a kriminální aktivity za využití nových technologií v cílovém prostoru. Zároveň predikoval, že právě hybridní válka zahrnující proměnlivou a flexibilní kombinaci vojenského i nevojenského prvku, státního i nestátního aktéra, vnitrostátního i mezinárodního působení, násilné a nenásilné dimenze, bude nejběžnější formou konfliktu ve 21. století.⁸² Další experti a akademici rozšiřovali či naopak zužovali koncept hybridní války, takže se objevují i poměrně rozporuplné názory. Existuje víze, že hybridní války mohou být vedeny samostatnými jednotkami, nebo dokonce jedinou jednotkou, operačně integrovanou, takticky začleněnou a koordinovanou v rámci stejného operačního prostoru.⁸³ Oproti tomu stojí názor, že nedílnou součástí tohoto působení budou kriminální aktivity, jejichž cílem bude destabilizovat místní správu, poskytovat zdroje povstaleckým skupinám či privátním vojenským společnostem, subverzivně působit vůči lokální administrativě a diskreditovat legitimitu politického vedení napadeného státu, tj. úkoly, které patrně nemohou být realizovány samostatnou vojenskou jednotkou. Podobně problematická je z tohoto pohledu i oblast často zmiňovaného ekonomického hybridního působení, zde je nepravděpodobná či velmi

⁸⁰ Např. KRÍŽ, Zdeněk, SHEVCHUK, Zinaida, ŠTEVKOV, Peter. *Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy*. Praha - Ostrava: Jagello 2000, 2015, s. 9.

⁸¹ Viz např. FRANK, Libor. *Trendy vývoje bezpečnostního prostředí a jejich důsledky pro ozbrojené síly*. In: *Defence & Strategy conference 2015*. Brno: Univerzita obrany 2015, s. 35-43. nebo MAREŠ, Miroslav. *Hybridní hrozby v České republice a jak jim čelit*. *Natoaktual.cz*, 14.11.2016. Dostupné z: goo.gl/eQIRgT

⁸² KILCULLEN, David. *The Accidental Guerilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford-New York: Oxford University Press 2009.

⁸³ KUBEŠA, Milan, SPIŠÁK, Ján. *Hybridní hrozby a vývoj nové operační koncepce NATO*. In: *Obrana a strategie 2/2011*.

limitovaná role nejen vojenských jednotek, ale i nestátních aktérů. Diskuze o hybridních válkách se ovšem neomezila pouze na úvahy teoretiků, ale problematika nalezla svůj odraz i v koncepčních a strategických dokumentech, byť zde byly doposud spíše akcentovány tzv. hybridní hrozby. I v těchto dokumentech bývá hybridní válka definována většinou velmi vágně, pokud k nějakému pokusu o její přesnější vymezení vůbec dojde.⁸⁴

Debatu o hybridní válce patrně zásadně ovlivnily ruské aktivity na Ukrajině v roce 2014, resp. anexe Krymu a podpora separatistických skupin v oblasti Donbasu. Ukrajinský případ sice vykazoval řadu charakteristik spojovaných s hybridním válčením, ani zde nelze nalézt onu jedinečnou kombinaci synergií z celé dostupné škály způsobů a metod simultánně využívaných konvenčních a nekonvenčních způsobů boje a jejich komplexnosti, o níž někteří teoretikové hybridního válčení hovoří.⁸⁵ Naopak řada parametrů klíčových bojových střetnutí tohoto konfliktu (Debalcevo, Ilovajsk apod.) připomínala konvenční lineární nasazení vojsk klasické sovětské vojenské školy, byť inovované o nové prostředky typu průzkumných bezpilotních letounů. Spíše než aplikace nástrojů hybridní války se zde jako rozhodující prvek v konfliktu projevilo masivní nasazení dělostřelectva a tankových formací, tedy druhů vojsk některými vojenskými teoretiky pojímanými spíše jako relikty minulosti. Jednou z příčin takto realizovaných operací byla i absence relevantních vzdušných sil v konfliktu, efektivita pozemních zbraňových systémů se zde však celkem přesvědčivě demonstrovala.⁸⁶ Atraktivní termín hybridní válka byl nicméně v souvislosti s tímto konfliktem uchopen řadou politických činitelů i publicistů a během krátké doby došlo k výraznému obsahovému posunu. Původní koncept hybridní války postupně zmutoval k popisu ruského zásahu na Ukrajině a dále ke konceptu zahrnujícímu všechny mocenské a vlivové nástroje, které tento či jiný aktér uplatňuje či potenciálně může uplatňovat.⁸⁷ Takovéto pojetí vícevektorového působení vojenských a nevojenských nástrojů však představuje značný odklon od původního konceptu, resp. jeho zásadní redefinici. Především však činí z hybridní války v případě hlavního důrazu na nevojenskou dimenzi záležitost s téměř okrajovým významem pro ozbrojené síly.

Velkou pozornost si zpětně, v souvislosti s ruskou projekcí síly mimo vlastní teritorium, získal i text generála Valerije Gerasimova publikovaný necelý rok před vypuknutím konfliktu na Ukrajině. Některými autory bývá charakterizován jako interpretace ruského pojetí nelineární hybridní války, zásadně ovlivňující rozvoj ruských ozbrojených sil a manuál pro následné ruské hybridní působení na ukrajinském území. Jiní autoři naopak

⁸⁴ Příkladem může být Bílá kniha obrany SRN, zde je sice několikrát zmíněna *hybridní válka*, *hybridní hrozby*, *hybridní nebezpečí*, *hybridní nástroje*, *hybridní aktivity*, *hybridní útok*, *hybridní strategie*, *hybridní taktika*, nicméně *hybridní válka* je zde charakterizována pouze tím, že *stírá hranici mezi válkou a mírem*. Viz *White Paper 2016. On German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*. Berlin: Federal Ministry of Defence 2016.

⁸⁵ STOJAR, Richard. Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války nebo aplikace klasických postupů? In: *Vojenské rozhledy*, 2015, roč. 24 (56), č. 1, s. 37.

⁸⁶ DORAN, B., Peter. *Land Warfare in Europe. Lessons and Recommendations from the War in Ukraine*. Center for European Policy Analysis. November 2016.

⁸⁷ KOFMAN, Michael. Russian hybrid warfare and other dark arts. In: *War on the Rocks*. 11.3.2016. Dostupné z: <https://goo.gl/TH9okv>

hodnotí tento text jako pouhou úvahu nad možnou podobou budoucího operačního prostředí a možnou formou budoucích válek, která neměla žádnou ambici určovat parametry ruského vojenského působení.⁸⁸ I tyto značně rozdílné interpretace ilustrují komplikovanost debat o hybridní válce a problém s nalezením jednotné definice či výkladu, jak na aliančních, tak na národních úrovních. Ruský zásah na Ukrajině sice přinesl enormní zájem o problematiku hybridního válčení, na druhé straně se pojem hybridní válka stal nadužívaným módním termínem s omezenou vypovídací hodnotou. Samotné ruské působení a jeho rozdílné interpretace také mohou zpochybňovat validitu tohoto konceptu pro případ budoucích konfliktů. Ruské aktivity ve velmi specifickém a ruským záměrům příznivém prostředí sice umožnily dosažení některých politických cílů, na druhé straně některé, ruskému aktéru přisuzované záměry, měly ztroskotat na rezistenci inferiorního protivníka. Pokud např. bylo strategickým cílem ruské hybridní války na východě Ukrajiny dosažení pozemního spojení ruského či separatistického teritoria s anektovaným Krymem, pak tento záměr neuspěl mj. kvůli zásahu nepočetné formace miličního typu s improvizovanou bojovou technikou. Dosažení strategického cíle by zde tedy bylo zmařeno protivníkem, který neměl pro sofistikovaného ruského aktéra, realizujícího komplexní hybridně vedenou operaci, představovat relevantní překážku. V tomto kontextu se je pak možné ptát, zda ruská verze hybridní války, již jsou v některých dimenzích přisuzovány zcela mimořádné schopnosti (např. zásadní ovlivňování výsledků referend či voleb v euroatlantických státech), představuje skutečně relevantní hrozbu, když v klíčových okamžicích selže celý komplexní systém se svými vojenskými i nevojenskými nástroji v konfrontaci se skupinou nevytrénovaných dobrovolníků a popelářským vozidlem s dodatečným lehkým pancéřováním a výzbrojí.⁸⁹ Koncept hybridní války sice dnes prožívá svoji konjunkturu, nicméně spíše v mediální a propagandistické než v praktické vojenské rovině a patrně nepředstavuje fenomén, jemuž by ozbrojené síly měly přikládat zásadní pozornost.⁹⁰ Lze se setkat s řadou námětů, jak by konvenční síly měly reagovat na hybridní hrozby v operačním prostředí (míněno primárně při vedení COIN), ani zde se však neprojevuje zásadní změna v protipovstalecké strategii oproti nedávné *předhybridní* éře.⁹¹

MOŽNÉ IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY ČR

V kontextu hybridních hrozeb, budeme-li vycházet z jejich aktuálně obecně deklarovaných charakteristik, nevyplývají pro ozbrojené síly ČR nové zvláštní úkoly či požadavky na schopnosti (mimo specifickou oblast VZ). Schopnostmi potřebnými pro reakci na konvenčně vedený konflikt či protipovstalecké operace disponují ozbrojené síly ČR již v současnosti, otázkou snad zůstává, do jaké míry tyto schopnosti dále rozvíjet, na jaké úrovni je udržovat, a eventuálně, zda a jak je přizpůsobovat hrozbě možného synergického působení potencionálního hybridně působícího protivníka.

⁸⁸ BARTLES, K., Charles. Getting Gerasimov Right. In: *Military Review* January-February 2016, s.

31. Dostupné z: <https://goo.gl/zVnBlM>

⁸⁹ STOJAR, ref. 85.

⁹⁰ Větší pozornost aktivitám řazených do kategorie *hybridních hrozeb* lze snad požadovat u vojenských zpravodajských služeb, nicméně ani zde se oproti minulosti neobjevují výrazné inovativní přístupy v nepřátelském působení.

⁹¹ McCULLOH, Timothy, JOHNSON, Richard. *Hybrid Warfare*. JSOU Report 13-4. MacDill Air Force Base Florida: Joint Special Operations University 2013.

V dalších diskutovaných dimenzích hybridní války může být role ozbrojených sil pouze asistenční či podpůrná (kyberprostor, terorismus, kooperace protivníka s organizovaným zločinem, kontrola hranic apod.), zejména pro případ působení na vlastním teritoriu. V definovaných nevojenských dimenzích či sektorech je však potenciální role ozbrojených sil minimální či nulová a nespadá do jejich odpovědnosti. Ekonomická a kulturní dimenze, boj s propagandou protivníka, vlastní propaganda na sociálních médiích apod. nejsou a neměly by být předmětem přípravy či činnosti ozbrojených sil. Reakce na hybridní hrozby by vyžadovala komplexní přístup především nevojenských aktérů. Obecně lze konstatovat, že z diskutovaného konceptu hybridní války, navzdory jejímu aktuálnímu zdůrazňování, prakticky žádné zásadní implikace pro ozbrojené síly ČR nevyplývají. Naopak nedávná horká fáze konfliktu na Ukrajině zvýraznila skutečnost, že ozbrojená konfrontace na evropském teritoriu nemusí vykazovat pouze charakter asymetrické války či války v kyberprostoru, ale může nabývat klasické konvenční podoby.

MODERNÍ TECHNOLOGIE A OZBROJENÝ KONFLIKT

Jakub Fučík

Význam technologického pokroku ve vojenství, respektive technologické úrovni obecně, pro aktéry v mezinárodním systému (z pohledu jednotlivých variant realismu zejména států) lze velmi dobře doložit prostřednictvím charakteru mocenských kapacit, kterými tyto entity disponují. Vojenské technologie v tomto smyslu vždy představují jednu ze složek, kterými je moc (coby schopnost přimět jiného aktéra, aby konal či nekonal, a to i proti jeho vůli) daného subjektu utvářena. V rámci teoretických debat byla úloha (vojenských) technologií pravděpodobně nejvíce rozpracována prostřednictvím konceptů tzv. vojenských revolucí, které proměňují přístup a schopnosti daného aktéra (státu) vést ozbrojený konflikt. V současnosti se v kontextu tohoto fenoménu můžeme setkávat se třemi pohledy (směry), jejichž prostřednictvím je význam technologií vymezován (diskutován). Zaprvé se jedná o koncept tzv. vojensko-technologickou revoluci (Military-Technical Revolution, MTR), za jehož nejpřednějšího protagonistu konceptu je označován maršál Sovětské armády Nikolaj V. Ogarkov.⁹² Dle Ogarkova rozvoj pokročilých (vojenských) technologií (např. přesně naváděná munice - Precision Guided Munition, bezpilotních letounů, vesmírných systémů) povede k proměně tradičního způsobu vedení boje. Budoucí bojiště již nebude rozděleno na frontová území a zázemí, ale nové zbraňové a informační systémy umožní téměř simultánní vedení bojových operací v kterémkoliv místě tohoto prostoru.⁹³ Druhým a do určité míry i navazujícím konceptem je revoluce ve vojenských záležitostech (Revolution in Military Affairs, RMA), která se např. dle bývalého amerického ministra obrany William S. Cohena uskutečňuje, když se: „...armáda určitého státu (národa) chopí příležitosti transformovat svoji strategii, vojenskou doktrínu, výcvik, vzdělání, organizaci, vybavení, operace a taktiku pro dosažení rozhodujících (vítězných) výsledků prostřednictvím fundamentálně nových způsobů.“⁹⁴ Poslední koncept - informační revoluce (Information Revolution, IR) - není sice a priori spojen s vojenstvím, ale na druhou stranu v důsledku proměny moderní společnosti ve smyslu posilování významu informací obecně došlo k přenosu těchto změn i do této oblasti.⁹⁵ Všechny tři koncepty se a priori vyznačují dvěma společnými znaky

⁹² Srov. např. ADAMSKY, Dima. *The Culture of Military Innovation: The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the US, and Israel*. Stanford: Stanford University Press, 2010, s. 24-39; FITZGERALD, Marry C. *Marshal Ogarkov and the New Revolution in Soviet Military Affairs* [online]. Center for Naval Analyses. 1987. Dostupné z: <http://www.cna.org/sites/default/files/research/2787000200.pdf>

⁹³ PETERSEN, Philip. The Modernization of Soviet Armed Forces. *NATO's 16 Nations*. 1986, 31(4), s. 34. In: HASIM, Ahmed S. The Revolution in Military Affairs Outside the West [online]. *Journal of International Affairs*. 1998, 51(2). Dostupné z: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/stratrma.pdf>

⁹⁴ COHEN, William S. *Annual Report to the President and the Congress*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 1999, s. 22.

⁹⁵ Podrobněji např. DAVIS, Norman C. An Information-Based Revolution in Military Affairs. In: ARQUILLA, John a David, RONFELDT, eds. *In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1997, s. 79-98; nebo METZ, Steven. *Armed*

(kritérii) - 1) revolučností; 2) orientací na vojenský sektor. První charakteristika je odvozena od povahy změn, které prostřednictvím diskutovaných jevů nastávají. Nelze zde rozhodně hovořit o postupném (pozvolném) přechodu a etablování nových prvků do existujícího rámce a jeho evoluční proměně. Změna původního systému a jeho složek musí nastat de facto skokově se zachováním jen minimální podobnosti (např. ve znacích, dle kterých se daný systém identifikuje). Z obecného hlediska je tedy klíčová míra rozdílnosti mezi rámci před a po uskutečnění IR, MTR nebo RMA. Přesné vymezení takového veličiny je bezpochyby značně problematické a pravděpodobně i subjektivní. Určitým východiskem ovšem může být užití pomyslných vodítek. Ty sice nedisponují přesnou (v kardinálním - číselném - smyslu) vypovídací hodnotou, ale mohou posloužit jako indikátory naznačující potvrzení či vyvrácení presumovaného charakteru zkoumaného vývoje. Validnost zjištění je přímo odvislá od množství zkonstruovaných indikátorů, tj. čím více jich užijeme, tím více se vypovídací schopnost našeho zjištění přiblíží jistotě o přítomnosti/nepřítomnosti revoluční charakteristiky. Primární konstrukce užitých indikátorů v podstatě závisí na každém výzkumníkovi.⁹⁶ Pro přiblížení jejich povahy zde ovšem můžeme uvést několik příkladů. Z pohledu časové dimenze lze užít např.: „Zda proběhly změny v krátkém časovém úseku?“; „Zda se vyskytly simultánně nebo na sebe navazují?“. Zaměříme-li se na charakter rámce a jeho prvků obecně lze za indikátory považovat otázky, respektive získané odpovědi, typu: „Navazují nové prvky na ty původní?“; „Vyskytly se v souladu se změnami nebo po nich nové - dříve neexistující/nepozorované - prvky?“. Vztáhneme-li tento znak (revolučnost) k vojenské dimenzi (diskutováno níže), lze dle Jeffreyho R. Coopera prvotně vymezit jeho povahu jako: „...nenavazující a bezprecedentní nárůst vojenských schopností a efektivnosti.“⁹⁷ Problematické je snad jen užití slova „nárůst“, které nijak nesouvisí s kritérii revolučnosti a vylučuje tak situace bezprecedentního poklesu následující obdobnou logiku jako v Cooperem definované situaci. Upravená charakteristika by tedy měla znít: „...nenavazující a bezprecedentní proces změn vojenských kapacit a ústící v proměnu efektivitu vedení bojové činnosti.“

Druhým společným znakem je prostředí, ve kterém se tyto revoluce odehrávají. Všechny změny jsou primárně vztaženy k vojenské dimenzi národního (státního) strategického uvažování a chování, jejichž povaha je v jejich smyslu ovlivňována. Vojenská dimenze v sobě zahrnuje nejen fyzické komponenty bojových systémů ale též celkový doktrinální rámec, strukturální uspořádání nebo odpovídající prvky strategické kultury. Revoluční změny tedy ze své podstaty teoreticky mohou směřovány jak vůči celému prostředí, tak pouze proti jeho některým částem. V takovém případě sice z důvodu existence vzájemných vazeb uvnitř systému budou ovlivněny i další jeho součásti, ale pouze

Conflict in the 21st Century: The Information Revolution and Post-Modern Warfare [online].

Strategic Studies Institute, 2000. Dostupné z:

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=226>

⁹⁶ FUČÍK, Jakub a Zdeněk, KŘÍŽ. Informační revoluce, vojensko-technická revoluce, nebo revoluce ve vojenských záležitostech? [online]. *Obrana a strategie*. 2013, 13(2). Dostupné z:

<https://goo.gl/asw6P3>.

⁹⁷ COOPER, Jeffrey R. *Another View of the Revolution in Military Affairs* [online]. Strategic Studies Institute, 1994, s. 13. Dostupné z:

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub240.pdf>

v intencích přizpůsobení celkové struktury na nové „realie“. Samozřejmě tak záleží na kvalitě a kvantitě (rozsahu) diskutovaných změn. Obdobně je nezbytné poukázat na stejnou logiku šíření vůči ostatním dimenzím nebo strategickému uvažování jako celku. Samotná revoluce z tohoto důvodu nemusí být a priori zahájena ve vojenské dimenzi (např. uvážíme-li právě rozvoj komunikačních a informačních technologií). Obdobně lze připustit i opačnou variantu, tj. přenos revolučních změn z vojenské oblasti do zbytku společnosti. Přesto záleží na jejích reálných projevech a etablování ve vojenském rámci, který je i v tomto ohledu stále považován (jak bylo uvedeno výše) za hlavního nositele jednotlivých revolucí. Vliv ostatních dimenzí zde totiž vystupuje v roli pomyslného potenciálu k realizaci radikálních změn,⁹⁸ kterému až struktury vojenské dimenze, respektive strategického myšlení obecně, dodávají konkrétní rozměr ve smyslu vymezených cílů, projektů apod.

Z historického hlediska představuje koncept MTR předchůdce IR a RMA. Tedy přesněji byl reálně identifikován mj. na základě dvou výše uvedených znaků dříve než oba jeho „následovníci“. Současně je ale nezbytné podotknout, že pro vymezení všech tří jevů je tato charakteristika v podstatě irelevantní (jak bude podrobněji diskutováno dále). Na základě časové souslednosti totiž nemůžeme a priori stanovit podrobnější vazbu mezi identifikovanými prvky, nejsme-li schopni vymezit, respektive existuje-li vůbec, např. příčinnou souvislost mezi proměnnými, tj. definovat ovlivňující vztah. Současně, všechny tři jevy se vyznačují svojí ahistoričností, což je patrné mj. i z výše uvedených definicí (viz kapitola 2) nebo např. uvedeme-li pro ilustraci definici od Emily O. Goldman: „[RMA] odkazuje na radikální změny v organizační struktuře, alokaci zdrojů, doktríně a strategii. Implikuje v sobě proces adaptace institucí a praktického vedení války na měnící se příležitosti v technologické, společenské nebo politické dimenzi.“⁹⁹ Časové hledisko tedy nemůže primárně být zahrnuto do charakteristických znaků IR, MTR, ani RMA. Teoretický kvalifikační potenciál je ovšem vymezen již prostřednictvím názvů těchto konceptů. Jak již bylo diskutováno výše, všechny tři jevy sdílejí svoji orientaci na vojenské prostředí a svoji revolučnost. Na druhou stranu se odlišují v revolučních procesech, které na vojenské prostředí působí, respektive vyvolávají revoluci (ve výše uvedených intencích).

Pro IR je touto charakteristikou informační dimenze válečnictví, pro MTR nové technologie obecně a pro RMA proměna celkového přístupu k vedení, popř. využití, bojových operací. V kontextu IR v sobě informační dimenze zahrnuje veškeré informační zdroje (obránce i protivníka), které mají relevantní podíl na výsledku dotčeného konfliktu, respektive na kapacitách konflikt vést (zvítězit v něm). Na strategické úrovni je cílem „perfektního“ informačního válečnictví ovlivnit volby adresáta (vůči němuž jsou operace vedeny), a tedy jeho chování. Klíčovým prvkem je taktéž zajištění nevědomosti adresáta o takovéto činnosti. Úspěšné informační válečnictví na operační úrovni poskytuje podporu strategickým cílům prostřednictvím narušení/popření protivníkovy

⁹⁸ V odkazu na intencionální povahu při využívání dostupného permissivního prostředí - viz COHEN, William S. *Annual Report to the President and the Congress*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 1999, s. 22.

⁹⁹ GOLDMAN, O. Emily. Introduction: Military Diffusions and Transformation, s. 1. In: GOLDMAN, O. Emily a Thomas G., MAHKEN, eds. *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 1-21.

schopnosti činit, popř. implementovat, jeho rozhodnutí časově příznivých nebo efektivních intencích.¹⁰⁰ Podstatným prvkem pro zajištění uvedených výsledků je dosažení informační převahy (information superiority), tj. stupně dominance v informačním prostředí, která umožňuje provádění vlastních operací bez efektivní opozice a na druhou stranu upírá obdobné možnosti protivníkovi.¹⁰¹ V současnosti je takovýto potenciál reprezentován kyberprostorem (internet, počítačové sítě), zbraněmi narušujícími systémy velení a řízení (rušičky signálu, EMP puls) nebo pokročilými prostředky průzkumu a komunikace (vesmírné platformy). Samotná revoluce (a její definice) ovšem není nezbytně s těmito technologiemi a priori spjata.

Na druhou stranu MTR v sobě přímo implikuje etablování přelomových technologií, které zprostředkovávají a odkrývají dříve netušené možnosti. S tímto v podstatě koresponduje výše uvedená definice maršála Ogarkova (viz výše). Důraz je kladen na samotnou změnu destruktivního potenciálu a využitelnosti (efektivnosti) nových zbraňových systému. MTR samozřejmě není spjata jen s moderními zbraněmi typu PGMs, projekty robotických exoskeletů nebo stále ještě spíše utopistickými energetickými zbraněmi. Z historických příkladů můžeme uvést rozšíření ručních palných zbraní nebo bojových letadel. Pro zachování revolučnosti se ovšem musí skutečně jednat o dříve neexistující zbraňové systémy nebo případně radikální úpravy těch stávajících při naplnění podmínky skokových (bezprecedentních) proměn jejich využitelnosti. Současně, jak již bylo diskutováno výše, relevantní technologie nemusí být a priori vyvinuty pro vojenský sektor, ale postačí jejich přenos do tohoto sektoru. MTR (a vlastně i IR a RMA) v tomto kontextu nastává až v okamžiku „přelitu“ relevantních technologií. Stádium, které tomuto momentu předchází, můžeme nazývat jako latentní revoluce, která je definována veškerými znaky IR, MTR nebo RMA, kromě uvědomění ze strany relevantních aktérů (akademici, rozhodovací struktury apod.) a jejich intencionálního využívání.

RMA se oproti IR a MTR vyznačuje svoji komplexností. Definice W. S. Cohena (viz výše) zahrnuje změny v oblasti strategie, vojenské doktríny, vzdělání apod. Elinor C. Sloan poukazuje na to: „...jak jsou vojenské síly organizovány, trénovány a vybaveny pro válku, a tím dochází k přeměně způsobů, jakým jsou války vedeny.“¹⁰² Tyto a všechny ostatní charakteristiky poukazují na proměnu celkové struktury způsobu vedení války (bojů, ozbrojených konfliktů), kterou musíme vykládat v co nejširším smyslu a ve spojení s obecným strategickým uvažováním dotčeného aktéra (státu). Identifikované změny musí nezbytně ovlivnit celé spektrum výše naznačených prvků, které souborně tvoří dotčenou dimenzi. V opačném případě totiž dochází jen k minimální/částečné restrukturalizaci celého systému, přičemž zde vycházíme z logiky persistence „starých“ struktur, které disponují schopností integrovat pouze částečné změny do již existujícího rámce, a to bez nutnosti jeho celkové transformace. Ze své podstaty je tedy její (RMA) výskyt značně sporadický. Limitem je právě požadavek na komplexnost, rozsáhlost

¹⁰⁰ SZAFRANSKI, Richard. *A Theory of Information Warfare: Preparing for 2020* [online]. 1995, s. 6-7. Dostupné z: <http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA328193&Location=U2&doc=GetTR Doc.pdf>

¹⁰¹ Srov. *Chairman of the Joint Chiefs of Staff Instruction S-3210.01*, 1996.

¹⁰² SLOAN, Elinor C. *The Revolution in Military Affairs: Implications for Canada and NATO*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2002, s. 3.

a význam relevantních změn. Nalezení shody nad přesným určením určitých událostí jako RMA je ve výše uvedeném kontextu problematického určení míry změn z těchto důvodů spíše otázkou existence akademického konsenzu než nezpochybnitelných závěrů relevantního výzkumu. Současně je nezbytné podotknout, že definování RMA nelze založit na vztahu k novým technologiím. Podstata této revoluce je totiž spojena, jak již bylo řečeno výše, s celkovou proměnou stávajícího systému, která nemusí být a priori závislá na technologické dimenzi. V opačném případě totiž hypoteticky dochází k vyloučení/opomíjení souboru událostí, které by splňovaly kritérium komplexnosti - např. revoluční doktrína využití určitého typu již existujících jednotek, která s sebou přinese odlišné metody výcviku apod. - nebo naopak je význam technologické úrovně de facto přeceňován. Samotnou podstatu RMA je tedy spíše nezbytné spatřovat v radikálních změnách v povaze nebo způsobu vedení války vycházející z vnějších projevů (aktivit), které využívají (a současně jsou samy využívány) sílu nebo hrozbu užití síly k dosažení stanovených politických cílů.¹⁰³ Současně uvážíme-li výše diskutovaný rozsah změn, je u RMA maximalizována pravděpodobnost jejich přelítí (též viz výše) z anebo do vojensko-strategické dimenze. Výsledkem je celková proměna charakteru společnosti obecně, tj. transformace její struktury, zájmů apod. Zajímavý pohled na tuto tematiku nabízejí manželé Alvin a Heidi Tofflerovi, jejichž díla lze navzdory delšímu časovému odstupu považovat stále za značně aktuální. Tofflerovi definují společnost tzv. tří, respektive čtyř vln a s nimi související války, které vedou, tj. povahu vojensko-strategické dimenze. Hlavním kritériem, které utváří povahu těchto společností je, mírně zjednodušeně řečeno, jakým způsobem tvoří bohatství a jak se ekonomicky profilují. Dle Tofflerových RMA nastává při komplexní proměně tohoto kritéria, a tedy při změně celé společnosti. Příkladem je společnost první vlny, kde nejdůležitější úloha příslušela lidským svalům (ať již např. v zemědělství nebo v boji - chladné zbraně). S příchodem průmyslové revoluce se ovšem etabluje druhá vlna, která je orientována na masovost a hromadnost (továrny, početné armády).¹⁰⁴

Prizmatem představeného teoretického rámce v podobě základních myšlenek jednotlivých konceptů, které fakticky, jak již bylo i výše uvedeno, představují možná východiska pro analyzování role a významu technologického pokroku a konkrétních (vojenských) technologií (byť v různé intenzitě), lze v současnosti identifikovat několik technologických oblastí, které disponují minimálně potenciálem pro výše uvedené změny. V tomto smyslu bude dále v kapitole představena problematika vesmírného prostoru a vesmírných technologií a robotizace. Samozřejmě u všech těchto oblastí můžeme již v současné době pozorovat určitou prvotní implementaci, respektive využívání konkrétních technologií, a to jak ve vojenské, tak nevojenské dimenzi. Obdobně tyto předpoklady jednoznačně naplňuje problematika kyberprostoru, kybernetické bezpečnosti a kybernetického válečnictví, které je věnována samostatná kapitola v této publikaci. V neposlední řadě je nezbytné konstatovat, že se rozhodně nejedná o taxativní výčet oblastí a obdobně by bylo možné analyzovat např. význam zbraní se směřovanou energií nebo nanotechnologií.

¹⁰³ Podrobněji GRAY, Colin S. *Strategy for Chaos - Revolution in Military Affairs and The Evidence of History*. London: Frank Cass, 2005.

¹⁰⁴ Podrobněji viz např. TOFFLER, Alvin a Heidi, TOFFLEROVÁ. *Válka a antiválka*. Praha: Dokořán-Argo, 2002.

VESMÍRNÝ PROSTOR A VESMÍRNÉ TECHNOLOGIE

Z geopolitického pohledu, jak již bylo řečeno výše, představuje vesmír další prostor pro projekci (státní) moci, s čímž souvisí nejen příležitost ke kooperaci jednotlivých aktérů v jeho exploraci a využívání, ale i vznik soupeření, příp. konfliktních situací, při dosahování vlastních zájmů. Historickým příkladem je průběh tzv. „vesmírného závodu“ (Space Race) mezi USA a SSSR přibližně v druhé polovině minulého století. Jeho vyvrcholení je všeobecně známé - dne 20. 7. 1969 americká posádka vesmírné lodi Apollo 11 úspěšně dosáhla povrchu Měsíce.¹⁰⁵ Její zástupci (Neil Armstrong a Edwin „Buzz“ Aldrin) se stali prvními lidmi, kteří stanuli na jiné planetě (vesmírném tělese). Vojenská dimenze tohoto střetu, který probíhal a obecně se řídil kontextem studené války, je patrná u obou těchto zemí prostřednictvím jejich výzkumných a vývojových aktivit. Přibližně od 60. let minulého století lze doložit rozvoj sovětských projektů, které měly směřovat k akvizici bombardovacích (FOBS/R-36), protiraketových (Kaskad, Skif) a anti-satelitních systému (IS, IS-MU, IS-MD/Naryad, Naryad-V) umístěných ve vesmíru.¹⁰⁶ Jak u protiraketových, tak ASAT systému mělo být využito „exotických technologií“ v podobě energetických zbraní (lasery). Pravděpodobně nejznámějším příkladem na americké straně je iniciativa Reaganovy administrativy (oficiálně zahájena v roce 1983) s názvem SDI (Strategic Defense Initiative), nebo též projekt *Hvězdných válek*. Cílem tohoto výzkumného programu bylo vybudovat systém víceúrovňové protiraketové obrany, který by umožňoval ničení protivníkových střel ve všech fázích letu. Program počítal s umístěním některých prvků obrany (např. laserových zbraní nebo kinetických interceptorů) právě do vesmíru.¹⁰⁷ Současně, modifikované zbraňové platformy mohly plnit i roli systému ASAT. S koncem studené války byly ovšem jeho jednotlivé projekty postupně zastaveny nebo transformovány.¹⁰⁸ Oba uvedené příklady poukazují na úspěšnou identifikaci potenciálního strategického významu vesmírného prostoru (se všemi jeho implikacemi) ze strany jednotlivých států (mocností). Toto konstatování je dále podloženo rozvojem vesmírných politik dalších významných aktérů mezinárodního systému (Čína, Francie, Indie, Írán, Izrael, Japonsko, Velká Británie aj.). Obdobně např. soupeření o prvenství v dosažení Marsu lidskou posádkou je někdy označováno jako „nový vesmírný závod“.

¹⁰⁵ MURRAY, Charles a Catherine B. COX. *Apollo: The Race to the Moon*. New York: Touchstone, 1990, s. 356.

¹⁰⁶ Např. GYÚRÖSI, Miroslav. *The Soviet Fractional Orbital Bombardment System Program* [online]. 2010, aktualizováno 2012. Dostupné z: <http://www.ausairpower.net/APA-Sov-FOBS-Program.html>; ZAK, Anatoly. *Russian military space program: Yesterday, today and tomorrow* [online]. RussianSpaceWeb.com. 2011. Dostupné z: http://swfound.org/media/53469/rsw_milspace_web.pdf aj.

¹⁰⁷ Podrobněji viz CROWLEY, Kevin. *The Strategic Defense Initiative (SDI): Star Wars* [online]. n.d. Dostupné z: <http://www.coldwar.org/articles/80s/SDI-StarWars.asp>; SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla. Vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981 - 1989*. Brno: CDK, 2004, s. 97-106; WESTWICK, Peter J. *Into the Black. JPL and the American Space Program, 1976-2004*. New Haven: Yale University Press, 2007.

¹⁰⁸ Např. MOWTHORPE, Matthew. The United States Requirements for an AntiSatellite (ASAT) Capability. *The Journal of Social, Political and Economic Studies*. 2002, 27(2), 131-149, s. 132-147; MOLTZ, James C. The Past, Present and Future of Space Security. *Brown Journal of World Affairs*. 2007, 14(1), 187-195.

Přínos vesmírného prostoru lze prvotně spatřovat v jeho situování a faktické rozloze, respektive nekonečnosti. Reprezentuje prostor, ve kterém se nacházejí kromě Země i další planety, hvězdy aj. Z bezpečnostního hlediska ovšem není v současnosti pro jednotlivé aktéry mezinárodního prostředí (natolik) důležité, že právě on musí být překonán k dosažení jiných vesmírných těles. S ohledem na obecnou úroveň technologického rozvoje lidstva, která by umožnila nejen krátkodobé a ekonomické překonávání obrovských vzdáleností mezi planetami, ale též provozování permanentního osídlení např. za účelem těžby nerostných surovin, nelze pravděpodobně v blízké budoucnosti předpokládat konflikty srovnatelné (použijeme-li určitou míru analogie) s bojem o nadvládu nad námořními trasami, popř. zámořskými koloniemi. Na druhou stranu již o počátku výše uvedeného americko-sovětského soupeření si jednotlivé státy „uvědomují“ další implikaci této charakteristiky. Kterékoliv místo na povrchu Země je přímo dosažitelné z její oběžné dráhy, přičemž nezáleží na členitosti terénu, nadmořské výšce či jeho odlehlosti (nejen od zbytku „civilizace“, ale též pevniny samotné). Disponování relevantními kapacitami ve vesmírném prostoru tedy sehrává poměrně zásadní roli ve schopnosti jednotlivých aktérů projektovat svoji moc, respektive vojenskou sílu, v globálním měřítku. Na tuto problematiku upozorňuje mj. *Národní vesmírná bezpečnostní strategie* (National Security Space Strategy) USA z roku 2011. Představitelé Číny, Ruska i Spojených států amerických, tj. předních států, které se zaměřují na rozvoj vojenských programů a projektů aplikujících teze současné RMA, se shodují, že vesmírný prostor sehrává klíčovou roli pro etablování vojenské revoluce (transformace).¹⁰⁹

V obecné rovině lze potenciál, který představuje vesmírný prostor a relevantní technologie, rozdělit do dvou skupin - civilní a vojenské - přičemž dělicím kritériem je povaha (určení) aktivit, respektive reálných umělých těles (družice, stanice apod.), ve vesmíru provozovaných nebo umístěných. Do civilní skupiny řadíme např. zřizování a využívání satelitních sítí určených k monitorování počasí nebo přenosu televizního signálu aj. Vojenská skupina zahrnuje např. špiónážní satelitní sítě, satelitní navigaci bojových jednotek nebo zbraňové platformy určené k intercepci balistických střel apod. V souladu s uvedenou definicí dále nelze opomenout tzv. anti-satelitní zbraně (anti-satellite weapons, ASAT), které sice mohou být umístěny na zemském povrchu (příklad systémů USA, Ruska, Číny), ale jejich užití je přímo situováno do vesmírného prostoru. Současně je nezbytné konstatovat, že hranice mezi oběma kategoriemi je velmi nejasná, respektive obě skupiny se ve svých prvcích často překrývají, a jejich odlišení v praxi je poměrně problematické. Setkáváme se tak s fenoménem tzv. „dual-use“ (dvojitého užití/určení) příslušných technologií, popř. aktivit. Satelitní navigační síť může být kupříkladu využita nejen pro určení pozice civilních subjektů, ale též koordinace postupu bojových uskupení nebo navádění řízených střel nebo bezpilotních letounů (odkaz na americký systém GPS nebo rozdílné druhy služeb, které bude poskytovat budovaný systém Galileo). Obdobně sovětské vesmírné stanice třídy Saljut, jejichž

¹⁰⁹ Např. NEARY, Michael. Space: The Next Revolution in Military Affairs? *Journal of International Service*. 2008, 18(1), 101 - 123.

zástupce Saljut 1 byl první vesmírnou stanicí umístěnou na oběžnou dráhu Země,¹¹⁰ byly používány k civilním i vojenským účelům.¹¹¹

ROBOTIZACE BOJIŠTĚ

Zapojení robotických technologií do jak do civilní, tak vojenské sféry je velmi úzce spjato s rozvojem informačních technologií a kyberprostoru obecně. Provázanost těchto oblastí přímo vyplývá z jejich povahy, kdy výpočetní technologie (mj. i ve formě softwaru) zajišťují veškeré procesy spojené s interakcemi robotických technologií s okolním prostředím (ať již se jedná o ovládání člověkem nebo autonomní chování). Při podrobnějším zkoumání této oblasti můžeme identifikovat tři hlavní kategorie dotčených systémů. Jedná se o technologie dálkově ovládané člověkem, technologie založené na umělé inteligenci (artificial intelligence, AI) a technologie reprezentující rozhraní člověk-stroj.¹¹² V současnosti za nejvíce rozvinutou kategorii můžeme považovat právě dálkově ovládané prostředky. Pravděpodobně největší pozornost je věnována leteckým technologiím - bezpilotním letounům (dronům) - byť pozemní varianty jsou využívány např. při detekci a likvidaci výbušných zařízení nebo práci v člověku škodlivém prostředí (chemické a radioaktivní zamoření aj.). Bepilotní letouny jsou postupně zařazovány do výzbroje každé vyspělejší armády světa, byť ve většině případů prozatím převažují stroje určené k průzkumu. Na druhou stranu států, které vlastní drony, které jsou schopné nést zbraňové systémy, velmi rychle přibývá. Prozatím sice existují jen dva exportéři těchto technologií - Spojené státy s modelem MQ-9 Reaper a Čína s modely CH-3 a CH-4B - ale jejich řady pravděpodobně velmi brzy rozšíří státy jako Rusko, Izrael, Izrael, Turecko nebo Jižní Korea¹¹³. Obdobně samostatnými projekty disponuje např. Německo, Itálie, Írán nebo Indie. Dálkově řízená vozidla využívá například izraelská armáda (projekt Guardian) zejména k průzkumné a strážní činnosti v hraničních oblastech. Vozidla disponují kromě senzorů určených k detekci nepřítele (narušitele) i zbraňovými systémy založenými jak na letálním, tak neletálním principu.¹¹⁴ Obdobně by se měla ve fázi vývoje nacházet dálkově řízená modifikace nejnovějšího ruského tanku Armata.

Oproti první kategorii robotické technologie založené na AI předpokládají buď žádné, nebo jen minimální „vměšování“ ze strany lidského operátora. Jednotlivé systémy by měly být schopny samostatně nejen získávat informace o okolním prostředí, ale i je zpracovávat (vyhodnocovat) a učinit odpovídající rozhodnutí. Motivace k etablování těchto systémů přímo vyplývá z navýšení bojové efektivity. Obdobně jako u první kategorie je zde totiž zastoupena myšlenka minimalizace lidských ztrát na straně

¹¹⁰ Podrobněji např. HARVEY, Brian. *The Rebirth of the Russian Space Program: 50 Years After Sputnik*, New Frontiers. New York: Springer, 2007.

¹¹¹ Např. PEEBLES, Curtis. *Battle for Space*. London: Book Club Associates, 1983, s. 29; SHEEHAN, Michael. *The International Politics of Space*. New York: Routledge, 2007, s. 92 a 112.

¹¹² Podrobněji např. WONG, Wilson W. S. *Emerging Military Technologies: A Guide to the Issues*. Oxford: Praeger, 2013, s. 81-108 a 162-167.

¹¹³ STRATFOR. *The Unstoppable Spread of Armed Drones* [online]. 2016 [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: http://www.realcleardefense.com/articles/2016/10/26/the_unstoppable_spread_of_armed_drones_110257.html

¹¹⁴ ARMY-TECHNOLOGY.COM. *AvantGuard Unmanned Ground Combat Vehicle, Israel* [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.army-technology.com/projects/avantguardunmannedgr/>

vlastních ozbrojených sil.¹¹⁵ Prostředky založené na AI navíc ještě více odstraňují limity vyplývající z lidské fyziologie (např. potřeba spánku a vliv únavy, a to i u lidských operátorů, nebo vliv stresu). Na druhou stranu zde vyvstávají závažné otázky dříve známé spíše z vědecko-fantastické literatury, tj. mj. jaká míra autonomie by měla být těmto systémům poskytnuta a zda lze minimálně z etického hlediska přijmout rozhodnutí o zabití lidské bytosti uskutečněné ryze těmito prostředky. Určité prvky těchto technologií můžeme identifikovat již v současnosti, kdy např. právě vozidla Guardium jsou schopna operovat i v plně automatizovaném (autonomním) módu.¹¹⁶ Obdobně je těchto prvků využíváno u bezpilotních letounů při dlouhých přeletech, kdy lidský operátor přebírá ovládání až v prostoru stanovené mise.

Třetí skupina je založena na propojení člověka se strojovou složkou. Tímto by obecně mělo být umožněno navýšení výkonnosti lidského potenciálu, a to ať ve vztahu k ovládání jiných systémů nebo samostatných schopností/aktivit člověka. V prvním případě lze identifikovat snahu o poskytnutí veškerých informací od senzorů lidskému operátorovi v reálném čase, odstranění prodlevy mezi reakcí člověka a ovládaného systému a současně zajistit provedení jednotlivých příkazů jakoby člověk sám byl dotčeným systémem. Právě touto cestou se ubírá vývoj a testování senzorových a ovládacích prvků amerického stíhacího letadla páté generace F-35, které by např. měly přímo do pilotovy helmy přenášet ucelený obraz z šesti infračervených kamer a poskytovat informace o celém okolním prostředí a pozici nepřítele.¹¹⁷ Tato oblast je velmi úzce propojena s technologiemi umožňující vytvoření tzv. *virtuální reality* a pokud možno plného zapojení člověka do interakcí s ní. Opětovně je v tomto smyslu akcentován význam informačních technologií a kyberprostoru, které jsou využitelné nejen při výše popsaných (bojových) aktivitách, ale i při plánování bojových operací a výcviku bojových jednotek. Rozvoj virtuální reality totiž umožňuje velmi věrně simulovat v našem případě bojové situace a prostředí, ve kterých budou jednotky operovat, a to včetně možného chování protivníka. V rámci druhého tématu (navýšení výkonnosti schopností/aktivit člověka) nelze především opomenout projekty, které směřují k vytvoření robotických bojových obleků (tzv. *exoskeletů*). Přínos lze spatřovat nejen v navýšení síly, výdrže či rychlosti osoby (vojáka), která je tímto prostředkem vybavena, ale i další posun v ochraně např. před nepřátelskou palbou. Hydraulické systémy totiž mj. navyšují nosnost a výrazně zjednodušují manipulaci s „brněním“ (pokud použijeme analogii na středověké válečnictví), které by jinak člověk samotný nebyl schopen unést, pohybovat se v něm apod. Současné stádium vývoje lze demonstrovat na prvotních zkouškách exoskeletů společnosti Lockheed Martin nebo Raytheon, které mají nejen přebrat za bojovníka hmotnost nesené výzbroje a výstroje a umožnit případně nést/manipulovat i s větší zátěží, ale i navýšit rychlost pohybu a vzdálenosti, které je schopen zdat.¹¹⁸ Oproti tomu funkční model „brnění“ prozatím

¹¹⁵ Mj. i STOJAR, Richard. Bepilotní prostředky a problematika jejich nasazení v soudobých konfliktech. *Obrana a strategie*. 2016, 16(2).

¹¹⁶ ARMY-TECHNOLOGY.COM, ref. 114.

¹¹⁷ LOCKHEAD MARTIN CORPORATION. *The F-35 Helmet: Unprecedented Situational Awareness* [online]. 2016. Dostupné z: <https://www.f35.com/about/capabilities/helmet>.

¹¹⁸ Např. ARMY-TECHNOLOGY.COM. *Raytheon XOS 2 Exoskeleton, Second-Generation Robotics Suit, United States of America* [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.army->

představen, byť lze očekávat, že v průběhu nadcházejících let se tato situace změní. Kromě projektů exoskeletů ovšem taktéž nelze opomenout technologie, které se přímo propojují s lidským organismem a stávají se tak jeho (nedílnou) součástí. V úvahu zejména přichází robotické náhrady končetin, které mají/mohly by umožnit až dokonale kompenzovat takovéto druhy (bojových) zranění, nebo třeba i náhrady zraku či sluchu. Na druhou stranu ovšem nelze potenciál těchto technologií omezit pouze na tyto situace a lze velmi dobře předpokládat, že s pokrokem v oblasti kybernetiky, neurobiologie aj. bude stále „lukrativnější“ i možnost náhrady zdravého orgánu či končetiny s cílem dosáhnout výše popsanych výhod.

ZÁVĚREČNÁ DOPORUČENÍ

Tempo rozvoje jednotlivých výše uvedených i dalších technologických oblastí lze předvídat jen velmi obtížně. Na druhou stranu minimálně již známé projekty disponují poměrně značnými vojenskými implikacemi, které by ani ozbrojené síly České republiky neměly přehlížet. Samozřejmě nelze předpokládat, že by se bylo možné zaměřit na komplexní sadu schopností, tak jak jsme toho svědky u hlavních světových mocností - zejména USA. Přesto je nezbytné, aby nedocházelo k opomíjení ani těch oblastí, které mohou na první pohled vypadat jako „exotické“ a vzdálené cílům a možnostem zejména Armády České republiky co by nástroje k naplňování národních zájmů. V rámci formulování strategických dokumentů by měla být zahájena diskuze o významu vesmírného prostoru a vesmírných technologií pro zájmy ČR, která by měla zahrnovat širší kontext jak Evropské unie, tak NATO. Jako předobraz může do značné míry posloužit etablování kyberprostoru a otázky kybernetické bezpečnosti a obrany. Potřeba tohoto kroku mj. přímo vyplývá i z faktických aktivit jak české armády, tak ČR obecně, kdy dochází již v současnosti k zapojení do řady souvisejících projektů (např. můžeme uvést již zmiňovanou výstavbu navigačního systému Galileo). Jednotný např. doktrinální rámec, který by umožnil plně využít popsaného potenciálu a posílit tak vojenskou moc ČR, chybí.

Obdobný přístup by měl zaujat i v dalších oblastech (vojenských) technologií, kdy samotné vyhodnocování by mělo být s ohledem na probíhající rozvoj uskutečňováno periodicky a soustavně. Z pohledu robotických technologií je jednoznačně nezbytné zodpovědět i výše naznačené právní a etické otázky spojené s jejich využíváním. Současně, byť se do značné míry rozvíjí diskuze např. o nákupu bojových bezpilotních prostředků, je vždy nezbytné v duchu výše popsaných konceptů vojenských revolucí vyřešit právě i implikace této inovace pro organizační strukturu, doktrinální rámec, možné hrozby, které jsou s užíváním spojeny apod. Pouze tak bude totiž možné plně využít výhody, které tyto technologie přinášejí.

technology.com/projects/raytheon-xos-2-exoskeleton-us; MARINOV, Bobby. *19 Military Exoskeletons into 5 Categories* [online]. 2016. Dostupné z: <http://exoskeletonreport.com/2016/07/military-exoskeletons/>.

MEZINÁRODNÍ MIGRACE

Libor Frank

Pojem migrace není jednoznačně definován a přijímán, resp. jeho definice jsou často velmi obecné.¹¹⁹ Pod pojmem migrace si proto lze zpravidla představit mix osob, které dobrovolně či nuceně opouštějí své domovy buď v rámci mateřského státu,¹²⁰ nebo se dočasně či trvale usídlují v sousedních nebo i vzdálených státech.

Motivy migrantů jsou různorodé a jsou zpravidla kombinací tzv. push-pull faktorů (blíže je rozebráno v další části textu), tj. jsou dány podmínkami v zemi či regionu původu migrace (nepříznivá ekonomická situace, politický útlak, chabá úroveň bezpečnosti apod.) a atraktivitou cílových zemí (ekonomická prosperita, bezpečnost, právní stát, dodržování lidskoprávních standardů, sociální podmínky, vzdělávací systém, pracovní příležitosti, možnost sjednocení rodin apod.). V této kapitole bude věnována pozornost zejména nucené mezinárodní migraci, která směřuje z oblastí mimoevropských oblastí do Evropské unie, resp. České republiky, a jejím konsekvencím.

MIGRACE VE SVĚTĚ

Mezinárodní migrace je trvalým a přirozeným jevem v lidských dějinách. Lidé vždy opouštěli své domovy a z různých příčin se vydávali hledat útočiště či nový domov mimo svoji mateřskou zemi. Nicméně počty migrujících lidí v současnosti dosahují rekordní úrovně a lze očekávat tento růst i do budoucna. Dnes se celkový počet mezinárodních migrantů v globálním měřítku pohybuje okolo čísla 250 000 000 osob, zatímco na začátku milénia to bylo „jen“ 173 000 000 osob.¹²¹

Podle odhadů vzroste do roku 2050 počet mezinárodních migrantů na 310 000 000 až 380 000 000, což bude představovat zhruba 3,2 %-3,9 % světové populace. V zemích, které jsou dnes hlavními zdroji mezinárodní migrace (Blízký a Střední východ, Střední Asie, Afrika) vzroste počet obyvatel z dnešních zhruba dvou miliard na asi 3,6 miliardy

¹¹⁹ Např. Mezinárodní organizace pro migraci definuje migraci jako: „*Pohyb osoby nebo skupiny osob, a to buď přes mezinárodní hranice, nebo v rámci jednoho státu. Jedná se o pohyb obyvatelstva, zahrnující jakýkoli druh pohybu osob bez ohledu na jejich délku a příčiny; zahrnuje migraci uprchlíků, vysídlených osob, ekonomické migranty a osoby pohybující se z jiných důvodů, včetně sloučení rodiny.*“. Key Migration Terms: Migration. 2011. In: *International Organization for Migration: The U.N. Migration Agency* [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z:

<http://www.iom.int/key-migration-terms#Migration>

¹²⁰ Jedná se o tzv. Internally Displaced Persons (IDPs), tj. osoby vnitřně vysídlené, tedy takové, které byly nuceny uprchnout ze svého domova nebo místa obvyklého bydliště, zpravidla v důsledku ozbrojeného konfliktu, násilí, porušování lidských práv, katastrof atp., které však nepřekročily mezinárodně uznávanou státní hranici a zůstávají na území mateřského státu. Přesto jsou počty IDPs zahrnovány do celkových statistik týkajících se mezinárodní migrace.

¹²¹ *International Migration Report: Highlights* [online]. 2016. United Nations [cit. 2017-01-08]. s.

1. Dostupné z: <https://goo.gl/YJSKxt>

obyvatel do roku 2050.¹²² Země OECD, stejně jako bohaté státy v oblasti Perského zálivu, budou hlavními cílovými destinacemi mezinárodní migrace z uvedených regionů. Asi dvě třetiny mezinárodních migrantů dnes žijí v Evropě (76 000 000) nebo Asii (75 000 000). Severní Amerika hostí třetí největší kontingent migrantů (54 000 000), následují Afrika (21 000 000), Latinská Amerika (21 000 000), Karibik (9 000 000) a Oceánie (8 000 000).¹²³

Statistiku těchto celkových počtů lze doplnit také počty každoročně migrujících osob. V rámci Evropy migruje každoročně přes 9 000 000 migrantů, zatímco v oblasti MENA¹²⁴ přes 17 000 000 migrantů, v ostatních částech Afriky téměř 20 000 000 migrantů, v Asii a Tichomoří zhruba 10 000 000 migrantů. Pouze na americkém kontinentě je meziroční příliv migrantů menší než v Evropě (cca 9 000 000).¹²⁵

Tyto počty zahrnují veškeré kategorie migrantů, tj. jak uprchlíky, IDPs, osoby bez státní příslušnosti apod., tak např. dobrovolně a dočasně migrující osoby - např. za prací, za vzděláním, z důvodu sjednocení rodiny apod. V případě Evropy je značná část migrantů tvořena občany EU, kteří se dočasně či trvale usídlují v jiné členské zemi (např. z Polska do Německa a Velké Británie apod.). Mezinárodní organizace práce (ILO) odhaduje, že asi 2/3 všech mezinárodních migrantů jsou tvořeny lidmi, kteří putují za pracovními příležitostmi.¹²⁶

Proto jen menší část osob, které jsou zahrnuty ve výše uvedených počtech, je možné ztotožnit s obvyklou představou migranta - uprchlíka, který z důvodu akutního ohrožení nebo nouze je nucen opustit svůj domov. Počet těchto migrantů, kteří jsou předmětem pozornosti a péče UNHCR¹²⁷ (uprchlíci, žadatelé o azyl, IDPs, osoby bez státní příslušnosti apod.) je v současné době odhadován na 65 000 000, což je nejen nejvyšší číslo v historii, ale také poukazuje na mimořádnou dynamiku tohoto typu migrace - současný počet takových migrantů se od počátku dekády zdvojnásobil!¹²⁸

Stále dynamičtější globalizace napomáhá nárůstu a akceleraci mezinárodní migrace. Novodobé transportní, finanční a komunikační možnosti usnadňují a zrychlují mezinárodní masový pohyb osob a usnadňují jeho organizaci a logistické zabezpečení. Nelze opomíjet ani informační dimenzi, zejm. šíření informací (ať už pravdivých, či záměrně lživých) o cílových destinacích v zemích, které jsou zdroji migrace, a které mohou motivovat nebo posilovat snahu o opuštění domovské země.

Velmi znepokojující jsou aktivity mezinárodního organizovaného zločinu, pro který je pašování a obchod s lidmi lukrativním byznysem. Jeho nebyvalé organizační, finanční a logistické možnosti dynamiku a závažnost problému mezinárodní migrace významně umocňují. Pašování a obchod s lidmi generuje v celosvětovém měřítku zisk zhruba

¹²² Entwicklung der Migrationslage 2017 und die Darin Begründeten Sicherheitspolitischen Herausforderungen für Österreich. 2016. *Sicher. Und Morgen?: Sicherheitspolitische Jahresvorschau 2017*. 1. Wien: BMLVS/Heeresdruckzentrum, s. 44. ISBN 9783902275462.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ MENA - Middle East and North Africa - oblast Blízkého východu a severní Afriky.

¹²⁵ Key Migration Terms, ref. 119.

¹²⁶ New ILO figures show 150 million migrants in the global workforce. 2015. *International Labour Organization* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/FwJ4VO>

¹²⁷ UNHCR - UN High Commissioner for Refugees - Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky.

¹²⁸ *Global Focus - UNHCR Operations Worldwide: Populations* [online]. 2016. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://reporting.unhcr.org/population>

26 miliard dolarů ročně - jen cesta ze Sýrie do Evropy stojí každého z uprchlíků asi 3 000 dolarů.¹²⁹

PŘÍČINY MEZINÁRODNÍ MIGRACE

Dostupná empirická data a analýzy politického, ekonomického a demografického vývoje dnešního světa naznačují, že současná migrační krize není pravděpodobně krátkodobou záležitostí a význam problému migrace bude i nadále narůstat. Mezinárodní migrace je důsledkem kombinace řady tzv. push-pull faktorů, které na straně jedné k migraci nutí, na straně druhé migraci přitahují. Tyto faktory jsou vzájemně úzce propojeny, vzájemně se podmiňují a jejich komplexita dynamizuje rychlost a objem migrace.

Push faktory

- Válka, konflikt, násilí, vysoká kriminalita
- Populační exploze, generačně nevyvážený demografický vývoj
- Chudoba, nezaměstnanost
- Nízká životní úroveň (nedostupná zdravotní péče, bydlení, vzdělání aj.)
- Politická nestabilita, zhroucení státu, neefektivní státní správa, korupce
- Snaha o sloučení rodiny
- Pronásledování z důvodů rasových, náboženských, národnostních, politických nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám
- Vyčerpání nebo zmenšující se možnosti tradičních zdrojů obživy
- Živelní katastrofy (sucha, záplavy, neúroda a hladomory) či průmyslové havárie
- Následky změn životního prostředí (nedostatek pitné vody, eroze orné půdy, důsledky změn klimatu, znečištění životního prostředí apod.)

Pull faktory

- Mír, bezpečí a stabilita
- Perspektiva vyššího finančního příjmu a zajištění vyššího životního standardu
- Uplatnění na trhu práce nebo znovuzískání tradičního zdroje obživy
- Získání kvalitního vzdělání
- Přístup ke zdravotní péči
- Dodržování lidských práv a svobod
- Právní stát, dobrá správa
- Atraktivní životní styl
- Podpora ze strany již přesídlených imigrantů

Výše uvedený přehled push-pull faktorů zcela jistě není vyčerpávající, avšak dostatečně demonstruje vzájemnou provázanost a komplexitu. Např. migrace ze Sýrie je primárně motivována obavami z probíhajícího ozbrojeného konfliktu, nicméně je rovněž faktem, že Sýrii postihlo před vypuknutím války a povstání proti diktatuře Bašára Asada

¹²⁹ The billion-dollar business of refugee smuggling. 2015. In: *Al Jazeera* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <https://goo.gl/Gs2wur>

několikaleté sucho, které je přičítáno globálním klimatickým změnám.¹³⁰ Opakovaná neúroda a ztráta tradičního zdroje obživy - zemědělství, způsobily přílivše venkovského obyvatelstva do měst, jeho pauperizaci a radikalizaci a zvýšení tlaku na trhu práce. Nezaměstnanost v Sýrii před vypuknutím konfliktu dosahovala až 15 % u práce schopného obyvatelstva, nezaměstnanost mezi mladými muži ve věku 15-24 let však výrazně přesahovala 30 %!¹³¹ Od roku 2014 v důsledku války v Sýrii ztratilo svůj zdroj obživy na 60 % práce schopného obyvatelstva,¹³² došlo k dramatickému poklesu životní úrovně a zchudnutí obyvatel (v roce 2007 se na hranici chudoby pohybovalo 12,4 % obyvatel, v roce 2014 to bylo již 83 %!).¹³³ Masovou mezinárodní migraci ze Sýrie je tak možné vnímat jako důsledek kombinace environmentálních, ekonomických a sociálních důvodů, stejně jako důvodů politických, náboženských a bezpečnostních. Bohužel nelze vyloučit obdobný vývoj i v jiných, dosud relativně klidných a bezpečných zemích. Některé indicie, které předcházely syrskému konfliktu a následnému exodu, lze zaznamenat i v dalších státech regionu. Např. v Íránu je nedostatek vody již v současnosti považován za prioritní bezpečnostní problém, který může akcelerátorem jak masivních přesunů obyvatel uvnitř státu (z venkova do měst), tak impulsem pro opuštění země.¹³⁴

Obavy o osobní bezpečnost, absence důstojných životních podmínek a chybějící perspektiva ekonomické prosperity, to jsou pravděpodobně hlavní a mimořádně těsně provázané a vzájemně se ovlivňující push faktory, které iniciují a akcelerují mezinárodní migraci. Bližší pozornost proto bude dále v textu věnována důsledkům ozbrojených konfliktů, demografického vývoje a sociálně-ekonomické deprivace.

¹³⁰ GLEICK, Peter H. 2014. Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria. *Weather, Climate, and Society* [online]. 6(3) [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://journals.ametsoc.org/doi/full/10.1175/WCAS-D-13-00059.1>

¹³¹ Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate). 2016. *The World Bank* [online]. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?locations=SY>

¹³² Syria Overview. 2016. *The World Bank* [online]. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/country/syria/overview>

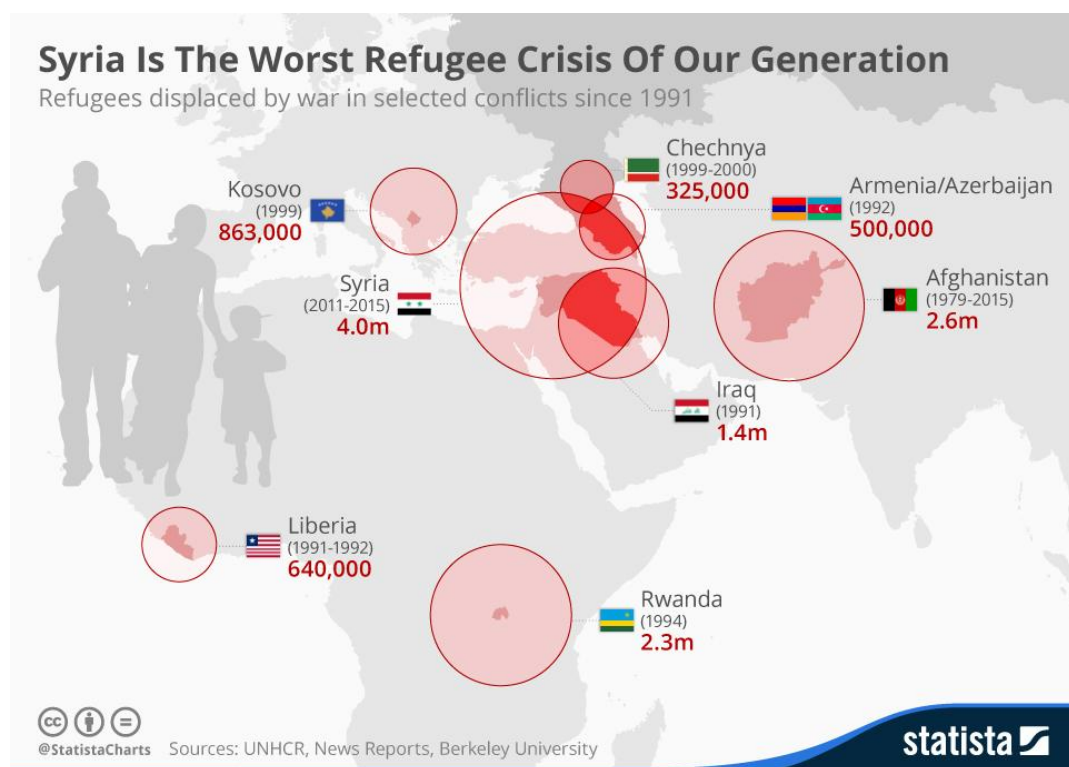
¹³³ Ibid.

¹³⁴ KECK, Zachary. Iran's Water Crisis: A Bigger Threat Than Israel? *The Diplomat* [online]. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://goo.gl/iFZ8hC> nebo KARAMI, Arash. Iran official warns water crisis could lead to mass migration. *Al Monitor: The Pulse of the Middle East* [online]. 28.4.2015. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://goo.gl/oPlKsM>

Ozbrojené konflikty a násilí

Ozbrojené konflikty dnes představují asi nejviditelnější důvod masové mezinárodní migrace, jsou příčinami a zároveň důsledky řady push faktorů. Rozsáhlé přesuny obyvatelstva, a to jak v rámci států, nebo i v mezinárodním měřítku, jsou v mnoha případech důsledkem vojenských operací. Migrační vlna, která je vyvolána lokálním ozbrojeným konfliktem nebo bezpečnostní krizí, může způsobit dominový efekt a potenciálně destabilizovat i země a regiony, které byly mimo dosah původního konfliktu. Nucená masová mezinárodní migrace tak není jen bezpečnostním problémem pro zdrojovou zemi, ale také pro sousední země a cílové destinace.¹³⁵ To lze ilustrovat i na případu již zmíněného ozbrojeného konfliktu v Sýrii, který vyvolal nejhorší migrační krizi a největší migrační vlnu za několik posledních dekad.

Obrázek 1: Porovnání počtu migrantů v důsledku konfliktů od roku 1991

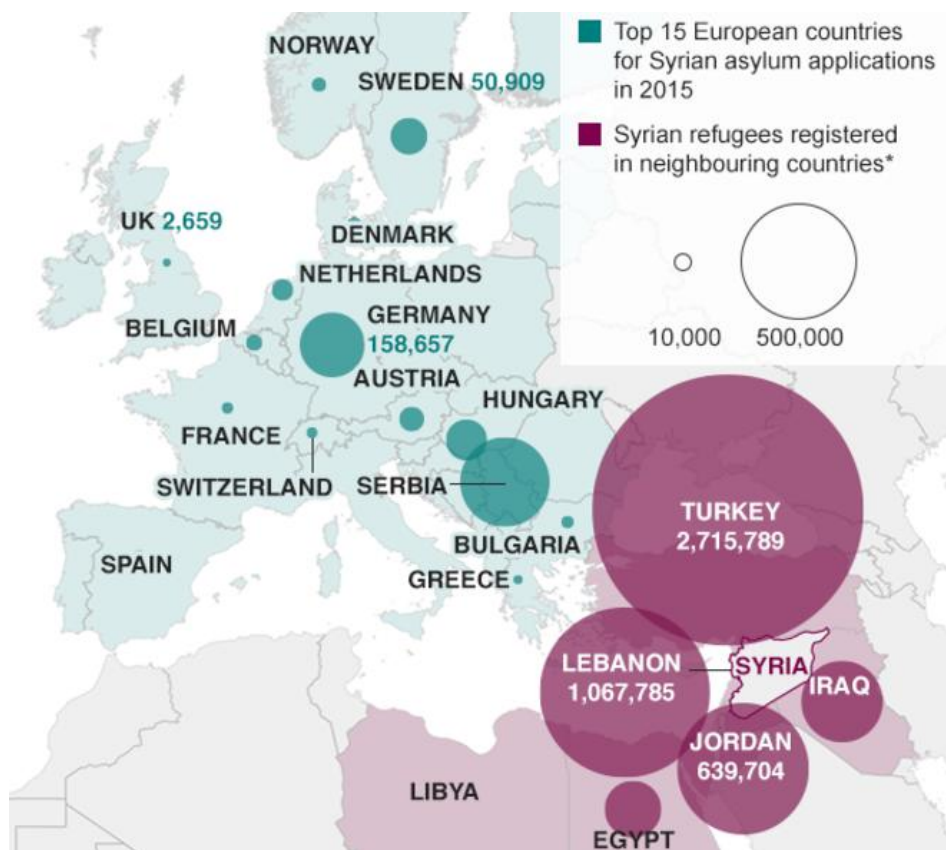
Zdroj: MCCARTHY, Niall, J. 2015. Syria Is The Worst Refugee Crisis Of Our Generation. In: *STATISTA: The Statistical Portal* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <https://goo.gl/b6HSVV>

¹³⁵ STOJAR, Richard. The Current Military and Non-military Threats and their Impact on the Armed Forces. In: *Knowledge Based Organization International Conference, Sibiu 2011*, s. 258. ISSN 1843-6722.

I když by se mohlo zdát, že uprchlíci ze Sýrie odcházejí primárně do Evropské unie, ve skutečnosti velká většina z nich hledá útočiště z ekonomických, kulturních, náboženských, rodinných či jiných důvodů ve státech sousedících s mateřskou zemí. Jen relativně malá část pokračuje do vzdálenějších destinací a do zemí EU. Velké množství syrských uprchlíků představuje pro sousední země enormní ekonomické, sociální a bezpečnostní riziko a může vést k jejich ekonomické a politické destabilizaci.

Ke konci roku 2016 bylo registrováno UNHCR cca 4 900 000 uprchlíků ze Sýrie, z toho v Turecku více než 2 800 000 osob, v Libanonu přes 1 000 000 osob, v Jordánsku 660 000 osob, v Iráku 230 000 osob a v Egyptě 115 000 osob. Mezi léty 2011 a 2016 v Evropě požádalo o azyl zhruba 890 000 migrantů ze Sýrie (z toho 2/3 v Německu a Švédsku).¹³⁶

Obrázek 2: Uprchlíci ze Sýrie v sousedních zemích a v Evropě

Zdroj: Syria: The story of the conflict. 2016. In: BBC: News [online]. [cit. 2017-01-06].
Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>

¹³⁶ Syria Regional Refugee Response: Inter-agency Information Sharing Portal [online]. 2016. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

Nicméně syrský konflikt je jen pomyslnou (nejviditelnější) špičkou ledovce. V současnosti jsme svědky nárůstu výskytu ozbrojených konfliktů a násilí, které je v porovnání s uplynulými dekádami na historicky bezprecedentní výši. Jen za rok 2015 bylo v celosvětovém měřítku identifikováno více než 70 probíhajících konfliktů,¹³⁷ které si vyžádaly téměř na 120 000 životů.¹³⁸ Uvedená čísla dokonce výrazně převyšují údaje z první poloviny 90. let 20. století, která byla charakteristická globální erupcí ozbrojených konfliktů v důsledku rozpadu bipolárního uspořádání světa.

Rozšiřující se počet ozbrojených konfliktů i okruh jeho účastníků také vede k demokratizaci násilí. Jestliže v období I. světové války připadalo 90 % přímých obětí konfliktů na vojáky, kteří proti sobě bojovali na relativně jasně vymezených frontách, a jen 10 % na civilní obyvatelstvo, tak tento poměr se za posledních sto let zcela obrátil.¹³⁹ Zejména přenesení války do urbanizovaných oblastí, dále lepší ochrana vojáků, vyšší účinnost zbraní stejně jako často problematické odlišení komбатantů od civilistů, to vše přináší drastický nárůst tzv. collateral damage. Civilní obyvatelstvo se stává přímým, nedílným a nejpočetnějším účastníkem i obětí soudobých konfliktů. Přímé násilí na civilním obyvatelstvu, stejně jako jeho následné fatální ekonomické a sociální důsledky, jsou v současnosti zásadním iniciačním faktorem nucené mezinárodní migrace.

Výskyt ozbrojených konfliktů a násilí je dlouhodobým problémem států subsaharské Afriky (zejm. Nigérie, Mali, Jižního Súdánu, Etiopie, Eritrei atd.), Blízkého a Středního východu (Sýrie, Iráku, Afghánistánu, Pákistánu aj.) a jihovýchodní Asie (např. Barmy). Zejména pro migraci z prvních dvou uvedených skupin států je relativní geografická blízkost mírové, stabilní a prosperující Evropské unie silným lákadlem. Vzhledem ke skutečnosti, že zmíněné státy a regiony mají dlouhodobě problém se zajištěním své bezpečnosti a lze predikovat přetrvávání jejich konfliktní povahy, je možné předpokládat také pokračování a zesilování migrace z uvedených oblastí i v následujících dekáдах.

Dynamický a nerovnoměrný demografický vývoj

S mezinárodní migrací velmi úzce souvisí demografické změny, ke kterým dochází jak v celosvětovém měřítku, tak na regionální úrovni. V současnosti svět jako celek vstupuje do procesu demografické transformace, která nemá v historii lidstva obdoby.¹⁴⁰ Dnešek i nejbližší budoucnost světa je a bude silně ovlivněna nerovnovázným a dynamickým populačním růstem, urbanizací¹⁴¹ a migrací, které budou mít zásadní geopolitické, ekonomické i kulturní dopady.¹⁴²

¹³⁷ UCDP - Uppsala Conflict Data Program: Number of Conflicts 1975-2015 [online]. 2016. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://ucdp.uu.se/#/encyclopedia>

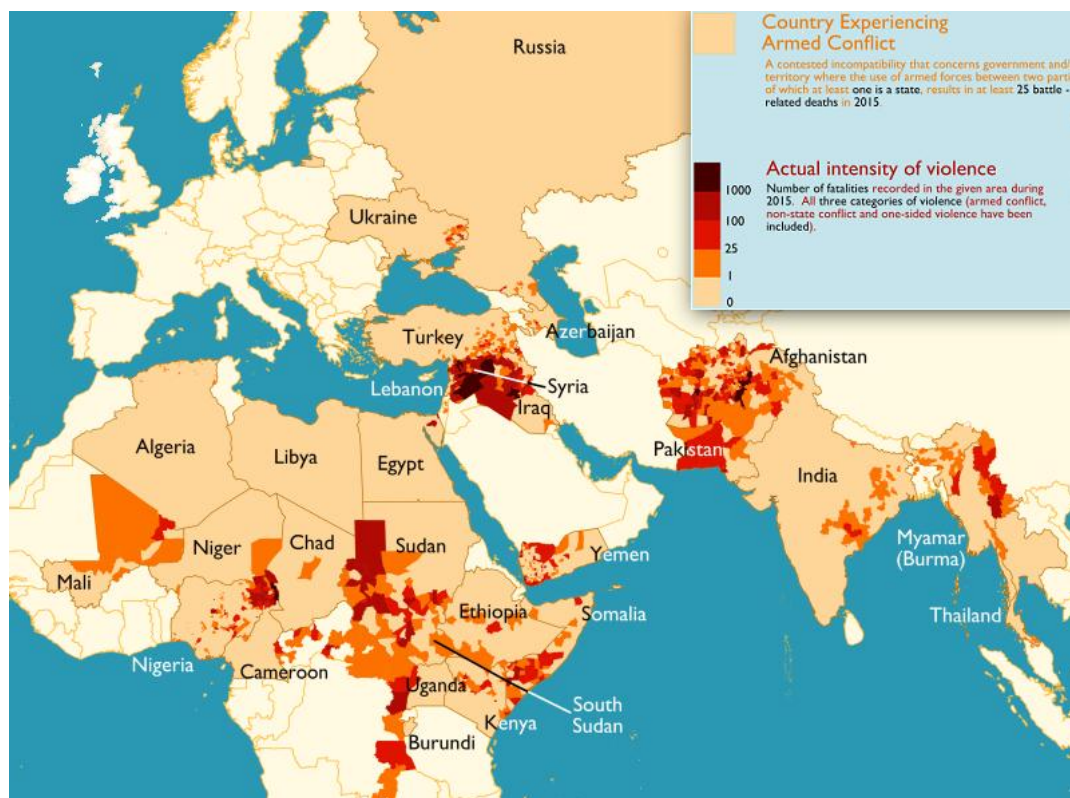
¹³⁸ UCDP - Uppsala Conflict Data Program: Number of Deaths 1989-2015 [online]. 2016. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://ucdp.uu.se/#/encyclopedia>

¹³⁹ ROBERTS, Adam. 2010. Lives and Statistics: Are 90% of War Victims Civilians? *Survival* [online]. 52(3) [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/uJPAbv>

¹⁴⁰ JACKSON, Richard, HOWE, Neil. *The Graying of the Great Powers*. CSIS, Washington DC, 2008. s. 1.

¹⁴¹ V současnosti poprvé více jak polovina obyvatel planety žije ve městech, okolo poloviny století by to již mohly být 2/3 světové populace. World's population increasingly urban with more than

Obrázek 3: Výskyt ozbrojených konfliktů a násilí ve světě - 2015

Zdroj - upraveno autorem s využitím: Organized Violence in 2015. 2016. *Uppsala Conflict Data Program* [online]. Uppsala University [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/5GnVnY>

Současná světová populace čítá zhruba 7,5 miliardy lidí, do roku 2050 se tento počet navýší o více jak dvě miliardy a do konce století by mohl počet obyvatel Země přesáhnout 11 miliard lidí. Tento nárůst je nejen enormní, ale také značně nerovnoměrný, neboť populační boom se bude týkat zejména Asie a Afriky (jen Afrika by mohla do konce století zvýšit počet svých obyvatel na čtyřnásobek!), zatímco Evropu, navzdory trvalé imigraci, čeká z důvodu dynamického stárnutí obyvatelstva pravděpodobně populační regrese.

Tabulka 1: Odhad vývoje světové populace

half living in urban areas. 2014. *United Nations: Department of Economic and Social Affairs* [online]. New York [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/wolggw>

¹⁴² Viz např. *Long-Term Global Demographic Trends: Reshaping the Geopolitical Landscape* [online]. 2001. Central Intelligence Agency [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: https://www.cia.gov/library/reports/general-reports-1/Demo_Trends_For_Web.pdf

TABLE 1. POPULATION OF THE WORLD AND MAJOR AREAS, 2015, 2030, 2050 AND 2100,
 ACCORDING TO THE MEDIUM-VARIANT PROJECTION

Major area	Population (millions)			
	2015	2030	2050	2100
World	7 349	8 501	9 725	11 213
Africa	1 186	1 679	2 478	4 387
Asia	4 393	4 923	5 267	4 889
Europe	738	734	707	646
Latin America and the Caribbean	634	721	784	721
Northern America	358	396	433	500
Oceania	39	47	57	71

Source: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2015).

World Population Prospects: The 2015 Revision. New York: United Nations.

Zdroj: *World Population Prospects: Key findings & advance tables: the 2015 revision* [online]. 2015. New York: United Nations - Department of Economic and Social Affairs [cit. 2017-01-09].

Dostupné z: https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf

Polovina přírůstku světové populace do roku 2050 bude připadat na pouhých devět států: Indii, Nigérii, Pákistán, Demokratickou republiku Kongo, Etiopii, Tanzanii, USA, Indonésii a Ugandu.¹⁴³ Některé z těchto zemí jsou již dnes významnými zdroji mezinárodní migrace směřující do Evropy.

Jsme svědky vytváření výrazné demografické nerovnováhy, kdy region (EU, resp. Evropa) trpící zrychlujícím se stárnutím populace sousedí s regiony, které se naopak vyznačují velkou dynamikou populačního růstu. Kromě pokračování imigrace z oblasti subsaharské Afriky může Evropa očekávat také pokračování přílivu migrantů z oblasti MENA. Zejména země jako jsou Egypt¹⁴⁴, Alžírsko, Irák, Súdán, Jemen jsou charakterizovány dynamickým populačním růstem a velkým podílem generace mladých lidí (15-24 let), která však nemá ve svých domovských státech velké šance na získání kvalitního vzdělání a uplatnění na trhu práce.¹⁴⁵ Uvedené skutečnosti budou pravděpodobně dlouhodobě působit jako další významný push faktor povzbuzující mezinárodní migraci z relativně geograficky blízkých regionů sousedících s Evropskou unií.

¹⁴³ *World Population Prospects: Key findings & advance tables: the 2015 revision* [online]. 2015. New York: United Nations - Department of Economic and Social Affairs [cit. 2017-01-09]. s. 4.

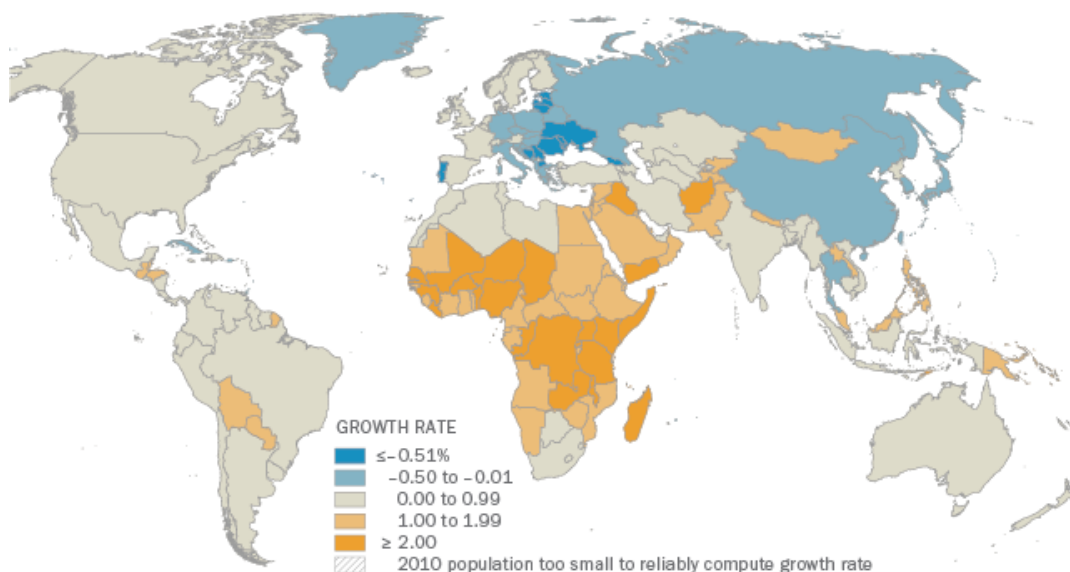
Dostupné z: https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf

¹⁴⁴ Jen v Egyptě se v roce 2015 narodilo tolik dětí, jako ve stejném roce ve Francii, Německu, Španělsku a Velké Británii dohromady. The Challenges of a Growing Population for Egypt. 2016.

Fanack Chronicle [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/PhWGHl>

¹⁴⁵ Arab states will struggle to reduce youth unemployment. 2016. In: *Oxford Analytica* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/EMwRQ6>

Obrázek 4: Meziroční přírůstek obyvatelstva - jednotlivé země (2010-2050)

Zdroj: Projected Annual Growth Rate of Country Populations, 2010-2050: The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050. 2015. In: *Pew Research Center* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <https://goo.gl/Gtvcu0>

Sociálně-ekonomická deprivace

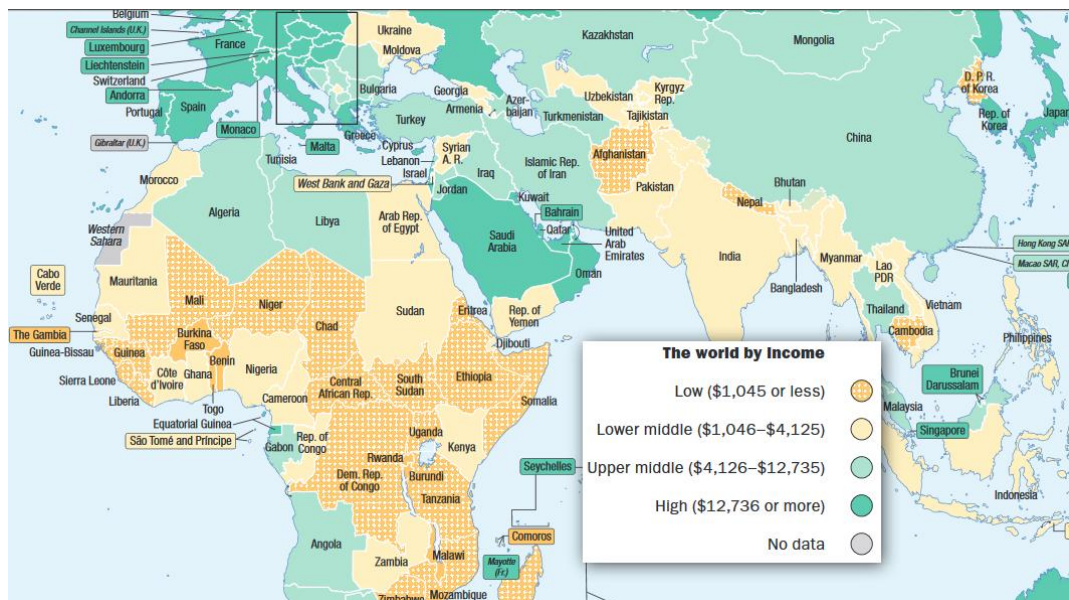
Prudce rostoucí počet obyvatel, který připadá na omezený počet využitelných ekonomických statků, napomáhá roztáčení spirály sociálně-ekonomické deprivace. I přes relativně výrazný a stabilní ekonomický růst (více než 4% HDP ročně¹⁴⁶), který zaznamenává např. Afrika jako celek již po dvě dekády, nestačí tento ekonomický výkon na pokrytí potřeb příliš rychle přibývajícího obyvatelstva.¹⁴⁷ Chudoba, nezaměstnanost, extrémní sociální nespravedlnost, nedostatek potravin a pitné vody, nízká kvalita a dostupnost vzdělání, zdravotní péče, bydlení apod. jsou opět velkým problémem a významnými push faktory pro země, které jsou zdrojem migrace.¹⁴⁸ Nesnesitelné životní podmínky doma a perspektiva lepší budoucnosti ve vzdáleném evropském ráji jsou pro migranty velmi silnými motivy pro opuštění domova a podstoupení nebezpečné, riskantní a náročné cesty.

¹⁴⁶ BARTON, Dominic a Acha LEKE. 2016. 3 reasons things are looking up for African economies. In: *World Economic Forum* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/j1fulm>

¹⁴⁷ CHANDY, Laurence. 2015. Why is the number of poor people in Africa increasing when Africa's economies are growing? *Africa in focus* [online]. Brookings [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/iLtQWj>

¹⁴⁸ DALRYMPLE, Sarah. 2015. The refugee crisis is a problem of poverty, not just migration. *The Guardian* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/nha3ps>

Obrázek 5: Příjem na osobu ve světě

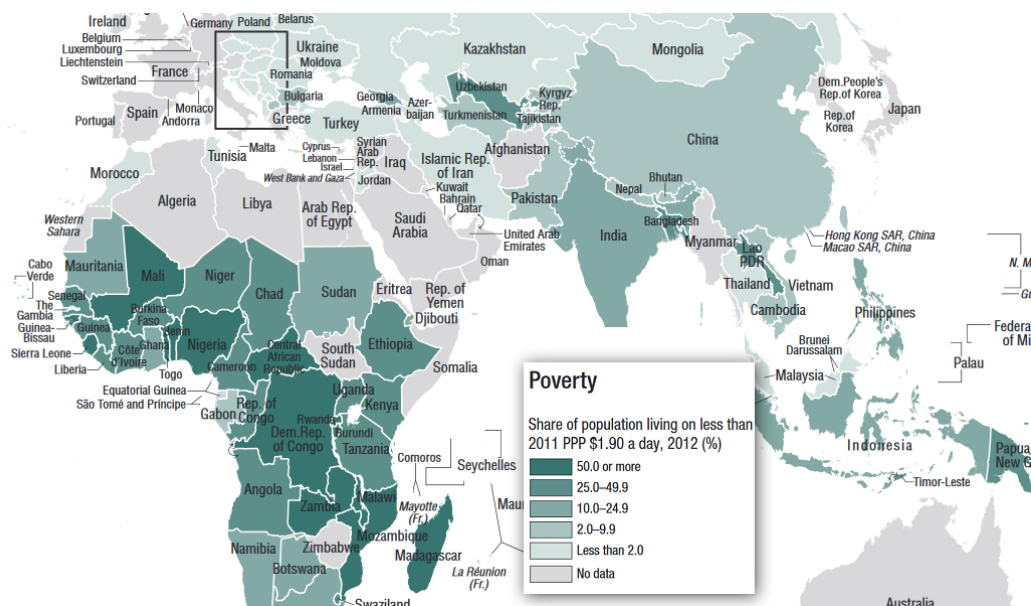
Zdroj - upraveno autorem s využitím: The World by Income. 2016. *The World Bank* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/DXGWvF>

Není opět náhodou, že stejné země a regiony, které trpí následky ozbrojených konfliktů, násilí, případně neuspokojivé bezpečnostní situace, jsou zároveň charakterizovány prudkým populačním růstem, chudobou a nízkým životním standardem.

Negativním aspektem mezinárodní migrace je pro zdrojové země migrace také fakt, že odcházejí nejen málo kvalifikované skupiny obyvatel, ale opouští je i subtilní vrstva kvalifikovaných lidí, kteří by se za normálních okolností mohli podílet na ekonomickém rozvoji a politickém řízení své země.¹⁴⁹ Odliv mozků z méně rozvinutých zemí je na straně jedné přínosem pro cílové destinace migrace, na straně však katastrofou pro jejich původní domovinu.

¹⁴⁹ How 'Brain Drain' destroys Africa's economy. 2016. In: *AfricaW: Africa and the World* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.africaw.com/how-brain-drain-destroys-africa-s-economy>

Obrázek 6: Chudoba ve světě (% populace s příjmem nižším než 1,9 USD na den)

Zdroj - upraveno autorem s využitím: Poverty. 2016. *The World Bank* [online]. [cit. 2017-01-09].

Dostupné z: <https://goo.gl/ngvqOk>

MIGRACE A EVROPSKÁ UNIE

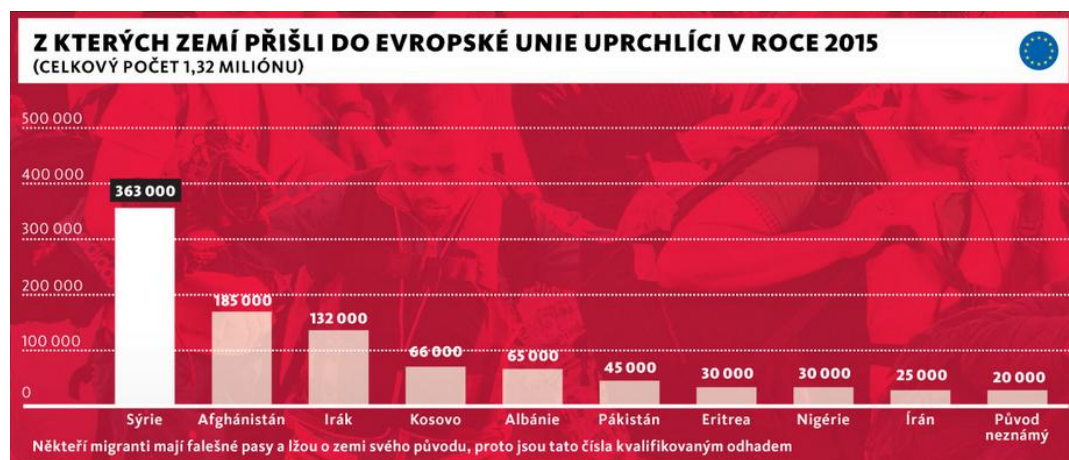
Evropská unie má dlouhodobou a bohatou zkušenost jak s vnitřní migrací (mezi členskými státy - zejména z Východu na Západ), tak s imigrací z oblastí mimo EU (zejména z oblastí MENA, střední Afriky, Turecka, zemí Blízkého a Středního východu, Balkánu a Ukrajiny). Dlouhodobé demografické, ekonomické, politické i bezpečnostní trendy v regionech v blízkosti Evropské unie stimulují dlouhodobou migraci do EU. Nicméně mimořádnou pozornost fenomén mezinárodní migrace upoutal zejména v roce 2015 v souvislosti s masivní a intenzivní migrační vlnou, která nejen připomněla migraci jako reálnou skutečnost, ale také odhalila bezpečnostní, ekonomické, politické a společenské limity přijímání imigrantů v Evropě.

Obrázek 7: Počty žadatelů o azyl v EU (2006-2016)

Zdroj: BUCHERT, Viliam. 2017. Vražda Západu ve jménu Aláha. *Reflex*. XXVIII(1), 32.

Obrázek 8: Země původu migrace v roce 2015

Zdroj: BUCHERT, Viliam. 2017. Vražda Západu ve jménu Aláha. *Reflex*. XXVIII(1), 32.

Největší zastoupení mezi osobami, které v současnosti přicházejí do Evropy, mají uprchlíci z válkami postižených oblastí Blízkého a Středního východu (zejm. Sýrie, Afghánistánu, Iráku a Pákistánu) a ekonomičtí migranti¹⁵⁰ (ať už legální, či nelegální),

¹⁵⁰ Např. cizinci ve Velké Británii, kteří mají občanství jiné země EU, jsou v zemi kvůli pracovním příležitostem (72%). Oproti tomu cizinci ze zemí mimo EU uvádí jako hlavní důvod příchodu do Velké Británie studium (47%). EU immigration to the UK. 2016. *The UK's independent factchecking charity* [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <https://fullfact.org/immigration/eu-migration-and-uk/>

např. z albánských států a subsaharské Afriky (zejm. Nigérie, Eritrei, Guinei, Pobřeží slonoviny, Gambie).¹⁵¹

Migrace z mimoevropských zemí proudí do EU celkem sedmi migračními trasami:

- Východní trasa (Eastern Borders Route)
- Východní středomořská trasa (Eastern Mediterranean Route)
- Západobalkánská trasa (Western Balkan Route)
- Centrální středomořská trasa (Central Mediterranean Route)
- Apulijsko-kalábrijská trasa (Apulia and Calabria Route)
- Západní středomořská trasa (Western Mediterranean Route)
- Západoafrická trasa (Western African Route)

Z hlediska množství migrantů však v letech 2015-2016 sehrávají zásadní roli pouze první tři uvedené trasy. Jen přes východní středomořskou trasu a západní Balkán přišlo v roce 2015 téměř 90 % všech imigrantů do EU!

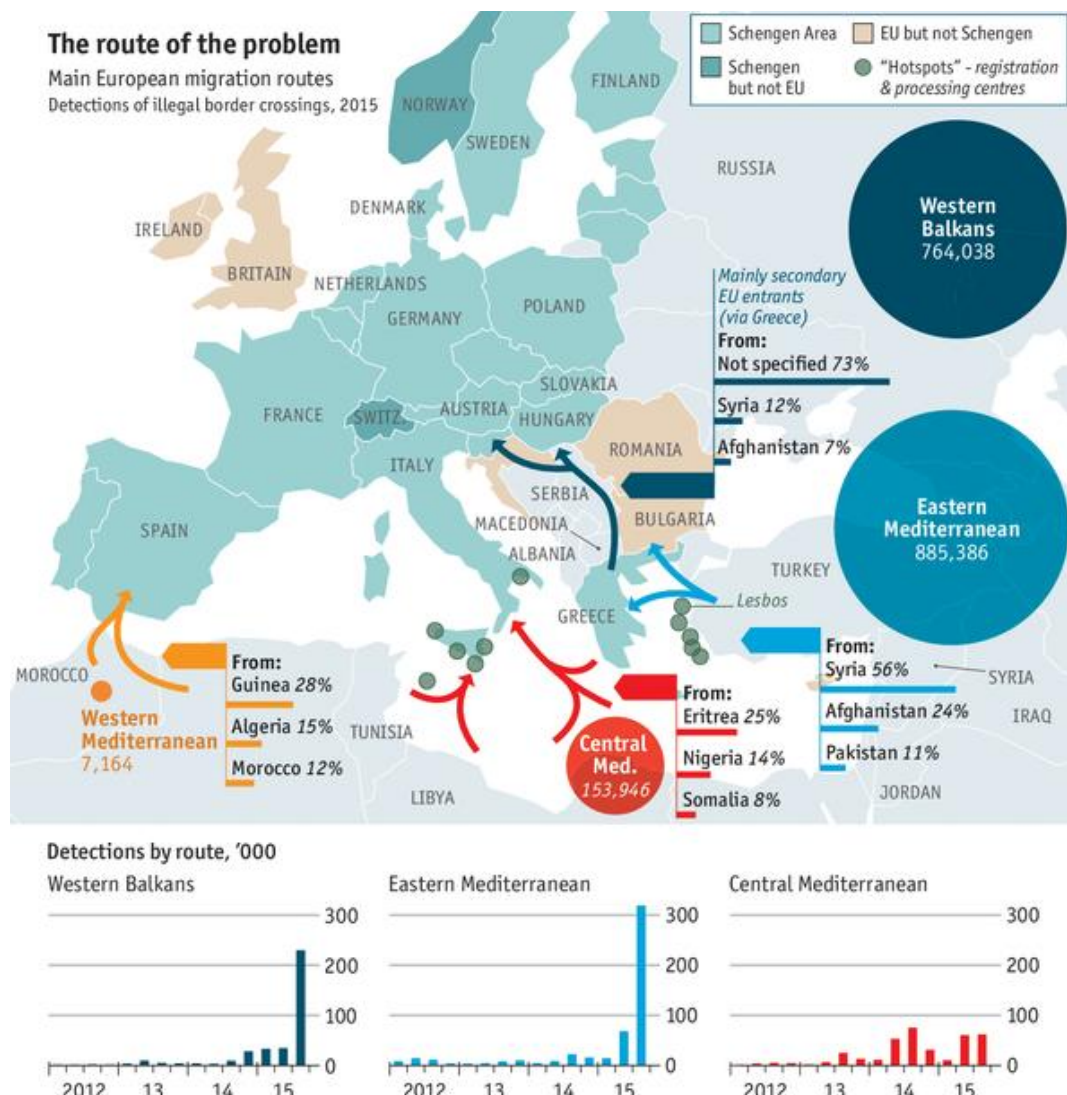
V roce 2016 význam těchto tras v důsledku uzavření dohody mezi EU a Tureckem poklesl, nicméně i nadále zůstávají hlavními trasami, kterými přicházejí migranti zejména z oblasti Blízkého a Středního východu do Evropské unie. Východní středomořskou trasu využilo více jak 180 000 migrantů a západobalkánskou trasu téměř 130 000 migrantů. Migranti z Afriky využívají především centrální středomořskou trasu - v roce 2016 se jednalo o 180 000 osob.¹⁵² V roce 2016 poklesl celkový počet migrantů do EU na půl milionu osob.¹⁵³

¹⁵¹ *Regional Refugee and Migrant Response Plan for Europe: January to December 2017* [online]. 2016. UNHCR [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/rtG50v>

¹⁵² Migratory Routes Map. 2016. FRONTEX: *European Border and Coast Agency* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>

¹⁵³ Bližší údaje viz Fewer migrants at EU borders in 2016. 2017. FRONTEX: *European Border and Coast Guard Agency* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/MzYxVT>

Obrázek 9: Hlavní migrační trasy do Evropské unie

Zdroj: Europe's migrant crisis: Forming an orderly queue. 2016. *The Economist* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <https://goo.gl/ut77f9>

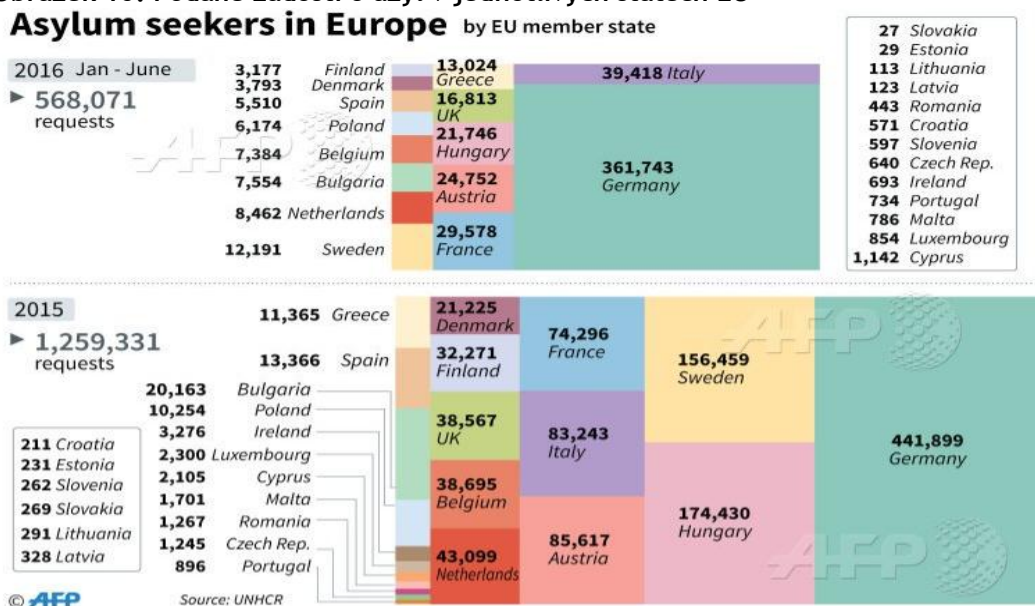
Necelé 2 000 000 migrantů, kteří přišli do Evropské unie z oblastí mimo EU v roce 2015, v době kulminace migrační vlny, reprezentují zhruba 0,23 % populace celé Evropské unie (0,38 % po Brexitu). Nicméně imigranti míří především do určitých členských států, a proto existují velké rozdíly v dopadech imigrace na jednotlivé země. Hlavním cílem migrace do EU je pro většinu migrantů Německo.¹⁵⁴ Tato skutečnost může být významná

¹⁵⁴ V SRN dnes žije okolo 12 000 000 osob, které se narodily mimo území Německa a mají „migrační původ“. Mezi léty 1990 a 2015 došlo k nárůstu populace imigrant na dvojnásobek. Viz

i pro Českou republiku, a to zejména v případě, že by došlo ze strany SRN k omezení vstupu migrantů na německé území. Země EU je možné z hlediska dopadů migrace rozdělit do tří skupin:¹⁵⁵

- Migrací mimořádně silně zasažené země (primární migrační destinace nebo místo registrace) - sem lze zařadit především Maďarsko, Rakousko, Německo, Belgii, Dánsko, Švédsko, Norsko a Finsko.
- Migrací silně zasažené země - sem lze zařadit Řecko, Bulharsko, Itálii, Francii, Nizozemí, Velkou Británii.
- Migrací jen slabě zasažené země (v podstatě se jedná o tranzitní země, které nejsou pro migraci atraktivní nebo jsou to země ležící mimo migrační trasy) - sem lze zařadit pobaltské státy, Slovensko, Rumunsko, Španělsko, Portugalsko. Do této skupiny jen slabě zasažených zemí patří také Česká republika.

Obrázek 10: Podané žádosti o azyl v jednotlivých státech EU

Zdroj: *Asylum seekers in Europe, by EU member state* [online]. 2016. In: AFP News Agency [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/H9Wmuo>

Přestože exteritoriální migrace do EU byla, je a bude permanentním jevem a existovaly i před rokem 2014 indicie a data nasvědčující zesilování migrace ze jmenovaných oblastí, média, politická sféra (ať už na úrovni EU, nebo na národních úrovních) i občané v podstatě objevili téma migrace až v souvislosti s migračními následky konfliktu

International migrant stock 2015: graphs. 2015. *United Nations - Department of Economic and Social Affairs - Population Division: International Migration* [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/95hJTC>

¹⁵⁵ TÁLAS, Péter. The Hungarian Perception on 2015 Migration Crisis. Bucharest, UNAP. The Complex and Dynamic Nature of the Security Environment. 23. 11. 2016.

v Sýrii. Reakcí na intenzivní migraci bylo nejen zavedení nebo posílení opatření na ochranu vnějších hranic EU i národních hranic, ale také nárůst obav veřejnosti, xenofobních nálad a podpory radikálních protiimigračních politických subjektů.¹⁵⁶ Obavy z příliš velkého a nezvládnutelného počtu imigrantů jsou také důvodem nebývalého nárůstu počtu hranic a fyzických překážek na migračních trasách.¹⁵⁷ Mezinárodní migrace je úspěšně sekuritizována a mnohem více než v minulosti je vnímána nikoliv jako ekonomická nebo sociální výzva, ale spíše jako bezpečnostní hrozba.

MIGRACE A ČESKÁ REPUBLIKA

Pro ilustraci aktuální situace v České republice je potřeba nastínit několik základních demografických údajů, které přiblíží současné národnostní složení obyvatelstva. V ČR je dnes dlouhodobě usazeno cca 470 000 cizinců, z toho více než 206 000 přechodně a zhruba 262 000 trvale. Mezi cizinci mají největší zastoupení Ukrajinci (106 000), Slováci (102 000), Vietnamci (57 000), Rusové (35 000), Němci (21 000) a Poláci (20 000).¹⁵⁸ Počet obyvatel České republiky pak dosahuje 10 572 000 (k 30. 9. 2016).¹⁵⁹

Přes přítomnost stovek tisíc cizinců je dnešní český stát z demografického hlediska unikátní. V důsledku druhé světové války došlo na našem území k masivním etnickým čistkám a přesunům obyvatelstva. Výsledkem je monolitní národnostní struktura České republiky, která je skutečným národním státem nejen ve smyslu politickém, ale i etnickém. V roce 2001 se k české, moravské nebo slezské národnosti hlásilo téměř 95 % obyvatel České republiky.¹⁶⁰ Navíc po téměř celou druhou polovinu 20. století byla česká společnost v důsledku charakteru vládnoucího komunistického režimu, a zejména spuštění Železné opony, zbavena možnosti normálního kontaktu a komunikace i se svými nejbližšími sousedy. Rovněž selhání, resp. faktická neexistence politiky začleňování romského obyvatelstva napomohla k vytváření předsudků vůči jiným etnikům. Lze říci, že několik generací v této zemi vyrůstalo bez možnosti přímého kontaktu a nezprostředkované zkušenosti s cizinci nebo jinými národnostmi. Možná absence této zkušenosti také přispívá k velké senzitivitě tématu migrace a obavám české společnosti, které kontrastují s empirickými daty.

¹⁵⁶ Téma migrace a její regulace významně rezonovalo rovněž v kampani před referendem o Brexitu ve Velké Británii. Je paradoxní, že protiimigrační rétorika zastánců Brexitu byla silně namířena proti imigraci ze zemí střední a východní Evropy, tj. z jiných členských zemí EU.

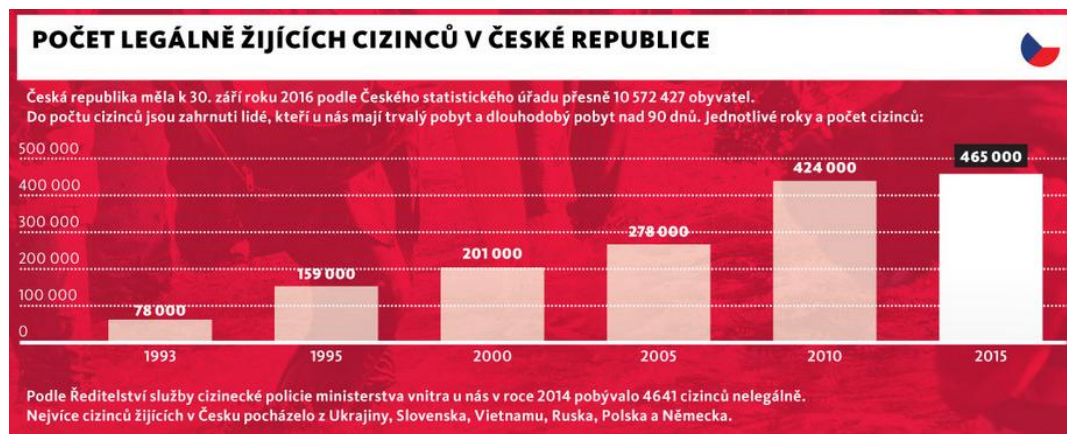
¹⁵⁷ Viz např. Daily Chart: More neighbours make more fences. 2016. *The Economist* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/01/daily-chart-5>

¹⁵⁸ Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://goo.gl/BQaCfV>

¹⁵⁹ Obyvatelstvo. 2016. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide

¹⁶⁰ Národnostní struktura obyvatel. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2016-10-11] Dostupné z: goo.gl/UOZYxs

Obrázek 11: Počet legálně žijících cizinců v ČR

Zdroj: BUCHERT, Viliam. 2017. Vražda Západu ve jménu Aláha. *Reflex*. XXVIII(1), 33.

Z hlediska mezinárodní migrace, resp. migrační vlny let 2015-2016, je totiž Česká republika jednoznačně intaktní zemí, dokonce není ani využívána jako významná tranzitní země,¹⁶¹ byť sousedí s hlavním migračním cílem, Spolkovou republikou Německo.

V České republice v roce 2015 mělo být zadrženo 8 563 migrantů¹⁶², v roce 2016 přes 4 146 osob.¹⁶³ Údaje ministerstva vnitra za období od června 2015 do prosince 2016 jsou ještě nižší – bylo zadrženo 3784 osob.¹⁶⁴ V roce 2015 požádalo o azyl v ČR okolo 1 100 osob. Zhruba polovinu tvořili žadatelé z Ukrajiny, dále z Kuby a Vietnamu. Ze Sýrie, odkud do Evropy přicházejí statisíce osob, požádalo o azyl v České republice necelých 80 uprchlíků.

I v roce 2016 bylo složení žadatelů o azyl obdobné, o azyl požádalo do listopadu necelých 1 400 osob. Nejvíce žadatelů tradičně přichází z Ukrajiny (459), z Iráku (150), dále desítky žadatelů z Kuby, Sýrie (78), Číny, Vietnamu a postsovětských republik.¹⁶⁵

¹⁶¹ Policejní akce potvrdila, že ČR není a ani se pro nelegální migranty nestává tranzitní zemí. 2016. *Ministerstvo vnitra České republiky: Aktuální informace o migraci* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/OSxY2l>

¹⁶² Nelegální migranti: Už jsou tady? *Český rozhlas* [online] 15.10.2016 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <https://goo.gl/8MN8ra>

¹⁶³ Migrantů přišlo do Česka méně než loni, převažují Ukrajinci. [online]. *Echo24.cz*. 15.10.2016 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <https://goo.gl/KLM23S>

¹⁶⁴ Aktuální statistiky. 2016. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/aktualni-statistiky.aspx>

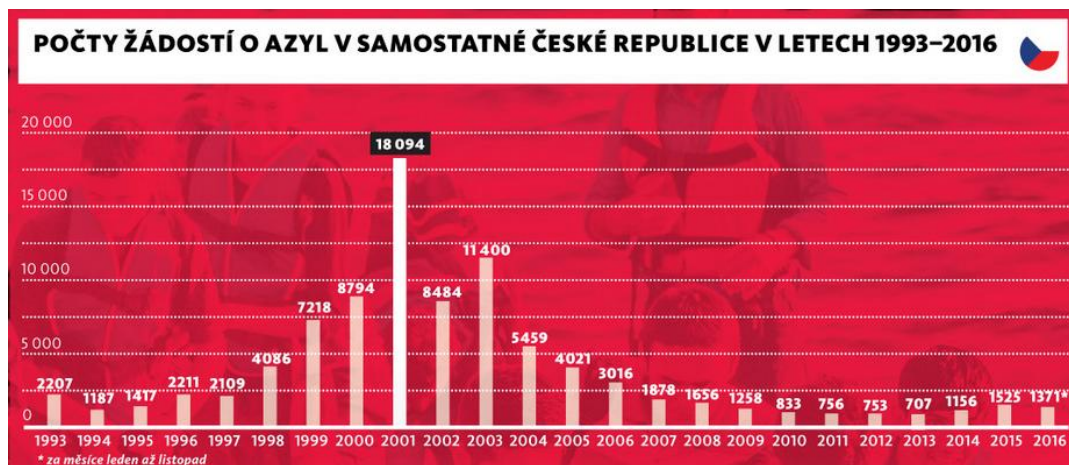
¹⁶⁵ *Mezinárodní ochrana v České republice: Měsíční statistický přehled* [online]. 2016. Ministerstvo vnitra České republiky - Odbor azylové a migrační politiky [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/7hOs1M>

Tabulka 2: TOP 10 státních příslušností žadatelů o azyl v roce 2016

STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOST	ŽÁDOSTÍ O AZYL
Ukrajina	459
Irák	150
Kuba	84
Sýrie	78
Čína	67
Vietnam	64
Ruská federace	56
Arménie	53
Ázerbajdžán	46
Gruzie	46
Ostatní	268
CELKEM	1371

Zdroj: Mezinárodní ochrana v České republice: Měsíční statistický přehled [online]. 2016. Ministerstvo vnitra České republiky - Odbor azylové a migrační politiky [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/7hOs1M>
 Tyto údaje jasně ilustrují fakt, že pro migranty z vlny let 2015-2016 rozhodně není náš stát cílovou, tranzitní ani jinak zájmovou zemí. Mnohem výraznější příliv žadatelů o azyl zaznamenala Česká republika na počátku minulé dekády, v období před vstupem do EU. Zároveň uvedená data ilustrují i skutečnost, že při těchto počtech a s ohledem na striktní českou azylovou proceduru, nemají naši občané faktickou možnost osobního kontaktu s migranty, resp. uprchlíky (žadatelé o azyl).

Obrázek 12: Žádosti o azyl v ČR (1993-2016)

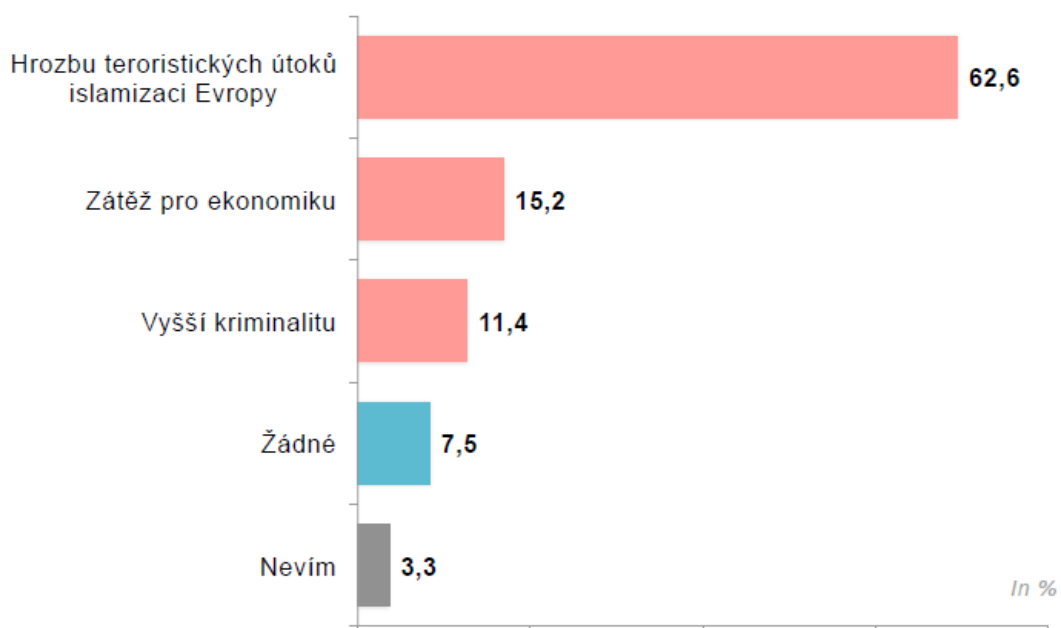

Zdroj: BUCHERT, Viliam. 2017. Vražda Západu ve jménu Aláha. *Reflex*. XXVIII(1), 33.

Sekuritizace migrace v České republice

Přes zmíněná nízká čísla vzbuzuje v České republice migrace velké emoce a zájem veřejnosti. Lze vysledovat obavy ze zhoršení bezpečnostní situace, dominantní je spojování otázky imigrace s islámským radikalismem a terorismem. Zaznamenat lze i obavy z parazitování nově příchozích na sociálním systému, větší konkurence na trhu práce, zvýšení kriminality či zavlečení exotických nemocí. Migrace je vnímána českou veřejností jako velmi výrazná bezpečnostní hrozba.

Obrázek 13: Jaké nebezpečí pro vás představují běženci z Blízkého a Středního východu?

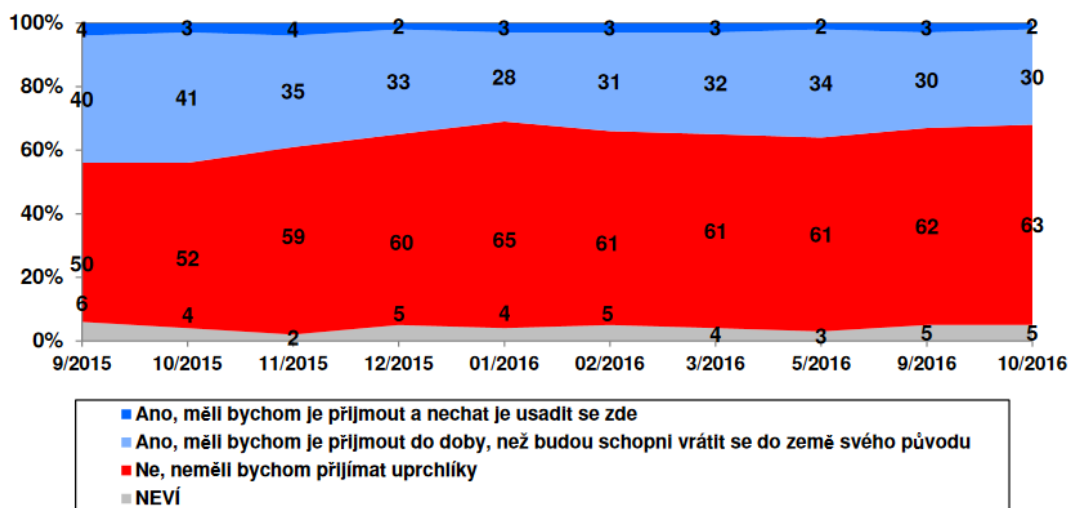

Zdroj: *Uprchlíci - srpen 2016* [online]. SANEP - Středisko analýz a empirických výzkumů [cit. 2017-01-10].

Dostupné z: <https://goo.gl/Wt27J1>

Ve výzkumech veřejného mínění je zachycován jen nízký podíl respondentů s nejasným nebo žádným názorem na imigraci - to indikuje skutečnost, že tento problém veřejnost silně zajímá a ta k němu zaujímá postoj. Ten je charakteristický striktním odmítáním všech imigrantů, a to bez ohledu na příčinu jejich odchodu z vlasti (většinově negativní postoj veřejnosti se týká mj. i imigrantů z Ukrajiny). Tento odmítavý postoj, který zastávají asi 2/3 české veřejnosti, se týká i uprchlíků, kteří prchají před válečným konfliktem.

Obrázek 14: Postoj k přijímání uprchlíků ze zemí postižených válečným konfliktem

Zdroj: *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků - říjen 2016* [online]. 2016. Centrum pro výzkum veřejného mínění [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/qF7hvg>

Lze předpokládat, že migrace je sekuritizována, tj. interpretována jako bezpečnostní hrozba médií,¹⁶⁶ některými politickými silami, prezidentem či jinými osobami, které disponují dostatečnou autoritou a možností ovlivňovat veřejnost.¹⁶⁷

Současná citlivost a obavy české veřejnosti nejsou ani tak zapříčiněny osobními zkušenostmi s imigranty, jako spíše jejich nedostatkem. Vezmeme-li v úvahu počty a rozmístění cizinců v České republice, veřejné informace z produkce BIS¹⁶⁸ nebo z akademických výzkumů, lze konstatovat, že ve větší míře než jinde u nás působí na vytváření negativního stereotypu imigranta a sekuritizaci migrace média a populistické aktivity některých politických představitelů a hnutí.

Míra osobní zkušenosti je přitom zásadním faktorem pro vytváření, resp. mezigenerační přednášení stereotypu. Takto jednou vykonstruovaný a udržovaný stereotyp cizince - „ne-našince“, jako původce nebezpečí nebo potenciálního ekonomického konkurenta, se jen obtížně a dlouhodobě mění. Dokladem může být i zcela jiný přístup k migrantům z pohledu rozdílných generací.¹⁶⁹

Na základě empirických dat z výzkumů veřejného mínění se zdá, že negativní interpretaci migrace výrazná většina část české společnosti přijímá, cítí se být imigrací

¹⁶⁶ Viz např. NEUMANN, Ondřej. Jak psaly české deníky o uprchlické krizi: negativní bulvár a Právo, pozitivní LN a Deník... [online]. *Hlídací pes.org*. 2.11.2015. [cit. 2016-11-11]. Dostupné z: <https://goo.gl/YoXocZ>

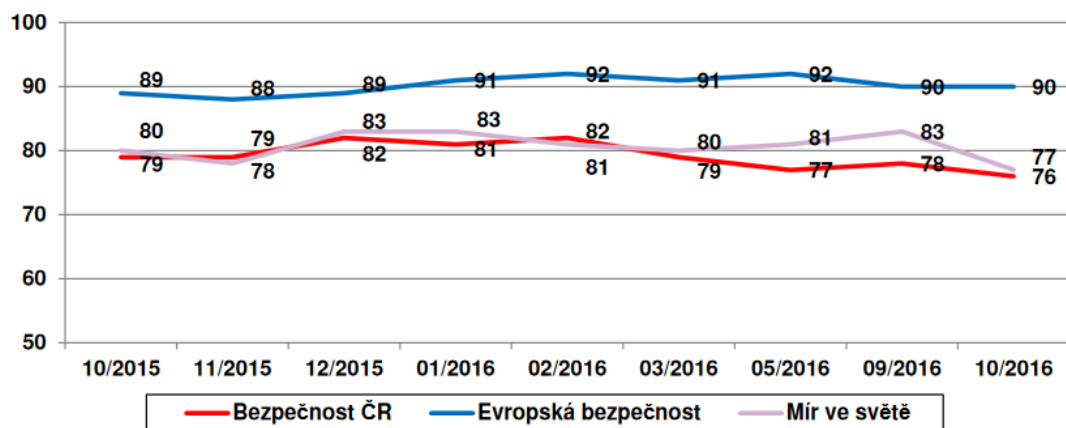
¹⁶⁷ Viz také TKACZYK, Michal et al. *Analýza mediálního pokrytí uprchlické krize (výzkumná zpráva)*. Brno : Masarykova univerzita, 2016. [cit. 2016-12-11] Dostupné z: <https://goo.gl/zpFwJJ>

¹⁶⁸ Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015. Bezpečnostní informační služba. [cit. 2016-10-12] Dostupné z: goo.gl/1hmVIF

¹⁶⁹ FARNY, Elizabeth. 2015. *Implications of the Securitisation of Migration*. Vedoucí práce Dr. Helen Dexter. Dostupné z: <https://goo.gl/hGsrpz>

ohrožena a vyžaduje rázná, rychlá, jednoduchá a silová či restriktivní opatření ze strany státu anebo všech, kteří těmto obavám vycházejí vstříc se svojí politickou nabídkou. Zejména spojování teroristických útoků islámských radikálů v Bruselu, v Paříži a Nice s migrací vede k vytváření negativního stereotypu: uprchlík = muslim = terorista.

Obrázek 15: Hodnocení situace kolem uprchlíků jako bezpečnostní hrozby

Zdroj: *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků - říjen 2016* [online]. 2016. Centrum pro výzkum veřejného mínění [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/qF7hvg>

Migrace jako nutnost?

Je paradoxní, že přestože se většina občanů vůči migraci vymezuje negativně, jsou migranti nevyhnutelně nezbytní pro dlouhodobé udržení ekonomické stability a sociální soudržnosti české společnosti. Fakta jsou neúprosná. Obyvatelstvo České republiky stárne, stejně jako ve velké většině evropských zemí, avšak u nás je dynamika stárnutí populace mimořádně vysoká. Průměrný věk obyvatele České republiky je 41 let, v roce 2030 to bude již 50 let. Fertilita se v ČR pohybuje okolo hodnoty 1,26, pro zajištění prosté reprodukce je však nutné minimálně 2,14 dítěte na ženu. Obdobně hrubá míra porodnosti činí 9 ‰ a k zajištění prosté reprodukce je třeba minimálně 15 ‰. Jinými slovy, česká společnost stárne a začíná vymírat, a to mimořádně rychle.¹⁷⁰ Pokud nebudeme mít více dětí nebo nebudeme přijímat a začleňovat výrazně více migrantů, nejenže dojde k faktickému úbytku obyvatelstva, ale nezadržitelně dojde k nárůstu počtu obyvatel v postproduktivním věku a k poklesu počtu ekonomicky aktivních lidí. Pro lepší představu: v roce 1950 tvořil podíl lidí starších 65 let 8 % populace, dnes je to 18 % a v roce 2060 to bude 34 %.¹⁷¹ To bude znamenat neudržitelnost sociálního systému ve stávající podobě, chudnutí státu i společnosti, rostoucí tlak přerozdělování omezených zdrojů státu ve prospěch sociálních agend, nedostatek personálu pro zajišťování chodu státu, včetně ozbrojených sil a bezpečnostních sborů atd.

¹⁷⁰ ŠTYGLEROVÁ, Terezie et al. Stárnutí se nevyhneme. *Český statistický úřad*. [cit. 2016-10-12] Dostupné z: goo.gl/1hmVIF

¹⁷¹ *Populační prognóza ČR do r. 2050*. Český statistický úřad. [cit. 2016-10-12] Dostupné z: goo.gl/o6WmWB

MIGRACE A OZBROJENÉ SÍLY

Fenomén mezinárodní migrace má význam rovněž pro koncipování obranné a bezpečnostní politiky státu¹⁷² a pro konkrétní činnosti ozbrojených sil. Zkušenosti z nasazení armád partnerských zemí při zvládání nedávné migrační krize mohou být inspirativní a využitelné také pro Českou republiku.

Je však třeba zdůraznit, že role ozbrojených sil při zvládání migrace, resp. případné migrační vlny, je nutně jen asistenční a doplňková. Hlavní odpovědnost nesou složky IZS, zejména Policie České republiky, resp. Cizinecká policie. Teprve v případě, že odpovědné složky nebudou schopny zvládnout příliv migrantů vlastními silami a prostředky, by mělo dojít k nasazení ozbrojených sil.

Armáda jako celek má z principu i ze zákona stanoveny odlišné úkoly, které jsou z hlediska poslání ozbrojených sil prioritní (zjednodušeně: obrana České republiky, plnění spojeneckých závazků, mírové mise). Přes společenskou a politickou poptávku by se případné angažmá ozbrojených sil mělo realizovat jen v nezbytně nutné míře, aby nedošlo k ohrožení plnění vlastních stávajících nebo plánovaných úkolů.

Provádění některých z níže uvedených asistenčních činností může být realizováno i v zahraničí, např. na základě mezinárodních ujednání při ochraně vnější hranice EU (schengenského prostoru).

Ozbrojené síly se mohou podílet (asistovat) na následujících činnostech:¹⁷³

- Monitoring, ostraha, případně uzávěra úseku státní hranice České republiky
- Zajišťování vnitřní bezpečnosti a pořádku, zejm. v oblastech vyhlášeného krizového stavu
- Kontrola, zadržování a identifikace osob, jejich soustředování v provizorních nebo stálých detenčních zařízeních (záchytných střediscích)
- Udržování pořádku a zajišťování ostrahy provizorních detenčních zařízení
- Zabezpečení základních životních potřeb migrantů (provizorní ubytování, stravování, zajištění hygieny, poskytnutí základní zdravotní péče)
- Zajišťování karantény a poskytování specializované zdravotní péče
- Poskytování psychologické pomoci
- Poskytování ubytovacích kapacit a logistické podpory apod.

Při zajišťování těchto činností lze předpokládat výraznější roli Vojenské policie, jednotek CIMIC-PSYOPS, případně Vojenského zpravodajství (HUMINT). Lze také zvážit nasazení Aktivních záloh.

ZÁVĚR

Mezinárodní migrace je významným politickým, společenským, ekonomickým i bezpečnostním fenoménem, jehož význam bude s velkou pravděpodobností i nadále narůstat. Příčiny migrace z oblasti Blízkého a Středního východu, stejně jako z afrických zemí, jsou trvalejšího a velmi dynamického rázu. Tamní probíhající ozbrojené konflikty,

¹⁷² PROCHÁZKA, Josef, Vladimír KARAFFA a Libor FRANK. 2015. Adaptace obranné politiky a strategie ČR na nové bezpečnostní hrozby. *Vojenské rozhledy* [online]. 24(3) [cit. 2017-01-06].

Dostupné z: <https://goo.gl/Bj4mCj>

¹⁷³ Výstupy a doporučení z workshopu *Trendy vývoje bezpečnostního prostředí a ozbrojené síly*, CBVSS UO, Brno, 18.10.2016.

zoufalá bezpečnostní a ekonomická situace, stejně jako prudký demografický vývoj, budou i nadále významnými push faktory masivní imigrace do Evropy. Nelze ani vyloučit rozšíření okruhu zemí, které mohou být zdrojem migrace, stejně jako rozšíření jejích příčin (např. z důvodů environmentálních).

Evropská unie se dosud potýká s důsledky velké migrační vlny, kterou vyvolal zejména konflikt v Sýrii. Česká republika nebyla a není touto vlnou v podstatě dotčena, migraci do České republiky reprezentují spíše občané Slovenska, Ukrajiny, Vietnamu, než obyvatelé arabských nebo afrických zemí. Přesto problém migrace vyvolává značnou pozornost a prudkou reakci veřejnosti, médií i politických představitelů.

Je přitom paradoxní, že vzhledem k demografickému vývoji naší země i jejím dlouhodobým ekonomickým potřebám, bude nutné imigraci do České republiky stimulovat. Realizace funkční imigrační politiky bude pro český stát a společnost jednou z největších výzev v nejbližších dekáдах.

V současnosti nepředstavuje migrace pro Českou republiku zásadní problém, který by vyžadoval výrazné úpravy bezpečnostního systému anebo dokonce změnu úkolů ozbrojených sil. Nicméně přes odeznívání migrační vlny nelze vyloučit její opakování a také výraznější dopad na ČR, než tomu bylo doposud. I vzhledem ke skutečnosti, že Česká republika je bezprostředním sousedem hlavního migračního cíle v Evropě, je třeba s touto variantou počítat a adekvátně se na ni připravovat.

ISLÁMSKÝ EXTREMISMUS JAKO BEZPEČNOSTNÍ HROZBA

Bezpečnostní implikace pro ozbrojené síly České republiky

Josef Kraus

Hrozba islámského extremismu a terorismu, resp. násilí motivovaného islámem je aktuálně významnou výzvou nejen pro Západ, ale pro mezinárodní bezpečnostního prostředí jako takové. Jakkoli je předmětem této kapitoly hrozba islámského radikalismu vůči České republice a jejím ozbrojeným silám, je třeba na úvod uvést, že násilný islám představuje nebezpečí v první řadě pro samotné muslimské země. Ty sekulární musí čelit silnému tlaku politických a náboženských požadavků islamistů, mezi jejichž cíle patří zejména zavedení islámského práva šari'a, propojení politické, společenské a náboženské úrovně v zemi tak, aby náboženská sféra dominovala všem ostatním, a samozřejmě také přijetí radikálně náboženské doktríny uvnitř samotného islámu, který jinak představuje velice pestrou škálu vlastních ideologických proudů.

Pokud ale vztáhneme riziko islámského radikalismu či násilného extremismu vůči Západu, případně konkrétněji vůči Evropě a České republice, pak je ono nebezpečí výrazně odlišného druhu, jakkoli podhoubí a kořeny bývají shodné či alespoň velice podobné. Evropa a Česká republika může v tomto případě identifikovat především dvě roviny bezpečnostního rizika - uvnitř sebe sama a zvnějšku. Vnitřní bezpečnostní riziko pramení z muslimské komunity žijící na území referenčního objektu, v našem případě ČR (Evropa), přičemž hmatatelné projevy tohoto rizika může vnímat již nyní v evropském kontextu. Jedná se především o socio-ekonomické projevy nespokojenosti muslimských migrantů (zejména) druhé a třetí generace, kteří se již na území Francie, Belgie, Velké Británie, Německa a dalších zemí západní Evropy již narodili. Jejich společenská vykořeněnost a dlouhodobá frustrace bývá často základním rysem, který pak radikální náboženská doktrína dokáže přetavit v islámsko-extremistickou mobilizaci celé řady v Evropě dlouhodobě (či od narození) žijících muslimů. Tím nejradikálnějším projevem jsou pak teroristické útoky, zatímco méně bezpečnostně rizikové, ale přesto závažné, jsou násilné projevy při demonstracích, vandalismu či napadání spoluobčanů z náboženských důvodů. Specifickým projevem domácího islámského radikalismu je pak násilí vůči samotné muslimské komunitě, které může být na základě sektářském (sunnité proti ší'itům), na bázi rozporu mezi modernismem (sekularismem) a konzervatismem (radikalismem) nebo čistě na úrovni zvykového práva (krevní msta, vraždy ze cti apod.). Vnější bezpečnostní riziko je pak logicky spojeno především s hrozbou mezinárodního terorismu na islámské ideologické bázi a se zahraničním angažmá ozbrojených sil Západu v islámském světě. Nelze přitom zcela oddělit výše identifikované vnitřní riziko od rizika a hrozeb vnějších, protože jejich propojení a korelace jsou nezanedbatelná (např. podpora tzv. Islámského státu teroristických útoků v Evropě, radikalizace evropských občanů během jejich angažmá v syrské občanské válce apod.). Od 90. let 20. století jsou přitom fenomény islámského extremismu a terorismu ve značném růstu a bezpečnostní riziko s nimi spojené se dramaticky zvýšilo. Útoky al-Káidy na (nejen) západní cíle, válka v Afghánistánu a Iráku, rozpady státu a vnitrostátní konflikty v Libyi, Sýrii, silné občanské nepokoje a sporadické teroristické útoky v Bahrajnu, Pákistánu či Evropě blízkém Tunisku, to všechno jsou projevy extremismu a násilí islámské

provenience, které představují silnou hrozbu nejen pro samotné postižené státy, ale také pro Západ, který zde má své občany, diplomatické zastoupení, odborné pracovníky nebo příslušníky ozbrojených sil v rámci nejrůznějších operací.

Dříve, než dojde k vysvětlení původu a kořenů současné hrozby ze strany extrémních projevů islámu, je třeba nejdříve osvětlit samotné pojmy extremismu a radikalismu, které již byly využívány výše, rozlišit je vůči sobě samým a vztáhnout k islámu jako takovému.

RADIKALISMUS, NEBO EXTREMISMUS?

Mediální, ale také odborný diskurz většinou pracuje se souslovím islámský radikalismus. Ale jedná se skutečně o radikalismus v kontextu s bezpečnostní hrozbou, násilím či terorismem? Dle Charváta¹⁷⁴, jehož definice moderního radikalismu je v českém prostředí hojně využívána, je radikalismus užíván pro označení politických postojů, jejichž aplikace by vedla k rozsáhlým změnám, ale nevedou k odstranění celého demokratického politického systému. To tedy znamená, že radikální myšlenky a názory se pohybují uvnitř systému, nikoli vně. Radikalismus ze své podstaty není antidemokratický a antisystémový, přestože požaduje systémové úpravy, které vyplývají z názorového proudu, který je na kraji systémového politického spektra. Oproti tomu termín extremismus, definovaný Marešem¹⁷⁵, přímo neguje liberální demokracii, je antiparlamentní a protiústavní. Smolík a Vejvodová¹⁷⁶ dodávají, že pro extremismus je příznačná neochota přijímat politické kompromisy, což pramení z přesvědčení o exkluzivním přístupu k politické a historické pravdě. Dvojice autorů pokračuje s tím, že ideologie politického extremismu obsahují prvky intolerance, nesnášenlivosti a odmítání platných právních a morálních norem. Za účelem prosazení politických cílů se uchylují k použití v podstatě všech prostředků, včetně těch nedemokratických a násilných.

Jak vidno na základě definic, politický radikalismus je sice okrajově, ale stále ještě součástí systému, zatímco extremismus je antisystémový, neslučitelný s liberální demokracií a využívá i násilné metody k prosazení vlastních cílů. Pokud bychom tedy výše uvedený výčet hrozeb chtěli začlenit do jedné ze dvou zmíněných kategorií, je to právě extremismus, který ve spojení s islamistickými požadavky vytváří onu hrozbu pro Západ, Evropu, popř. Českou republiku. Navzdory zavedenému úzu je tak termínově mnohem přesnější využívání sousloví islámský extremismus než islámský radikalismus. Mnohem jistější je také využití tohoto termínu z toho důvodu, že odborná literatura pracuje s pojmem náboženský extremismus. Ten např. již jednou citovaný Mareš¹⁷⁷ definuje tím, že využívá náboženství k prosazování takových zájmů, které vedou k nastolení nebo udržení teokratického režimu anebo k výrazné netoleranci k osobám jiné víry (které netolerantní nejsou) či k excesivnímu omezování práv a potlačování lidské důstojnosti příslušníků vlastního náboženského směru. Tato definice plně sedí i na

¹⁷⁴ CHARVÁT, Jan. 2007. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál.

¹⁷⁵ MAREŠ, Miroslav. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister&Principal, Centrum strategických studií.

¹⁷⁶ SMOLÍK, Josef a Petra VEJVODOVÁ. 2005. Politický extremismus jako bezpečnostní hrozba? In: SMOLÍK, J., ŠMÍD, T. a kol. (ed.): *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: MPÚ.

¹⁷⁷ Viz MAREŠ, Miroslav, ref. 175.

fenomén současného islámského extremismu, což lze demonstrovat na celé řadě příkladů (cíle organizace al-Káida, deklarované požadavky tzv. Islámského státu či islamistických povstaleckých a teroristických skupin prakticky po celém světě).

KOŘENY MODERNÍHO ISLÁMSKÉHO EXTREMISMU

Pokud se podíváme na historicky důležité projevy islámského extremismu (radikalismu), pak lze identifikovat několik důležitých dějinných vln. Je samozřejmě otázkou, zda je vůbec možné v kontextu středověkých reálií označovat nejruznější islámská hnutí za extremistická či radikální v kontextu současných definic moderního politického extremismu tak, jak byly představeny výše. Nicméně události, které zde budou uvedeny jako projevy islámského extremismu v minulosti, byly do značné míry nevšední i v tehdejších reáliích a představovaly výjimečné vypětí či radikalizaci islámského náboženství, které se v jiných dějinných epochách takto agresivně nechovalo.

Za první významnou nábožensky extremistickou skupinu v dějinách islámu se obecně považuje sekta Cháridžovců (arabsky *Chaváridž*, v jednotném čísle *Cháridží*), která se zúčastnila první sektářské (občanské) války v islámské obci na straně damašského místodržícího Mu'áviji v boji proti tehdy právoplatně zvolenému chalífovi Alímu ibn Tálibovi. Členové této agresivní skupiny se poté dokonce účastnili zákeřného zavraždění Alího, přičemž tím jejich boj proti „odpadlictví“ (viz níže) od jimi interpretovaného islámu neskončil. Sekta rozvinula celou řadu extrémních a násilných náboženských doktrín, kdy ozbrojený *džihád* považovali její členové za tzv. šestý pilíř islámu.¹⁷⁸ To byl skutečně nestandardní přístup v rámci tehdy mladého náboženství. Lze tak o Cháridžovcích hovořit jako o prvních islámských extremistech, kteří využívali extrémní pojetí své víry k dosahování vlastních politických cílů i za použití násilí.

Za první významnou vlnu vzednutí islámského radikalismu a násilí namířenou vůči vnějšímu světu lze označit reakci muslimské *ummy* na reconquistu Pyrenejského poloostrova v 11. století a započetí křížových výprav do „Svaté země“ ve století 12.¹⁷⁹ Po této době vzájemného konfliktu mezi křesťanstvím a islámem následuje delší pomlka, kdy islám za své hranice expanduje jen minimálně, resp. zažívá své vlastní vnitřní problémy či hrozby z jiné části světa (mongolské plundrování celého Středního východu). Osmanské dobývání Evropy od 16. do 19. století sice bývá někdy uváděno za důkaz expanzivního islámu v této době, ovšem islámská dimenze imperiální osmanské politiky spíše ustupovala dimenzi politické a ekonomické, takže nelze hovořit o nějaké výrazné vlně islámského extremismu.

Co ovšem výrazně zasáhlo do vnitřního vývoje islámu a stálo za vznikem moderního pnutí uvnitř muslimské obce je symbolické vylovení Napoleona v Egyptě roku 1798 a následná expanze Západu na Blízký a Střední východ vedoucí ke kolonizaci a podmanění islámského světa. V tuto chvíli totiž do té doby spíše izolovaná muslimská obec stanula tváří v tvář modernímu, industrializovanému a vojensky, ekonomicky

¹⁷⁸ Muslimové staví svou víru na pěti pilířích - vyznání víry, dobročinnost, půst, modlitba a velká pout' do Mekky. Právě Cháridžovci trvají na tom, že pravověrný muslim by měl vyznávat i šestý pilíř - ozbrojený džihád - tedy násilné šíření a také obrana víry vůči bezvěrcům, jinověrcům a odpadlíkům.

¹⁷⁹ Vzhledem k omezenému rozsahu není cílem textu podat detailní historické popisy tohoto období, pouze na něj poukázat s očekávanou znalostí základních dějinných reálií ze strany čtenáře. V případě zájmu o tuto problematiku lze snadno dohledat relevantní literaturu a zdroje.

i politicky výrazně úspěšnějšímu Západu, jemuž stále středověký islámský svět nebyl schopen čelit. To bylo podstatou další vlny islámského extremismu v reakci na západní expansionismus a střet s evropskými hodnotami a reáliemi. Islámský svět si prostřednictvím svým myslitelů, náboženských znalců a politicko-společenských elit vytvořil dvě navzájem protichůdné reakce na nastalou situaci, které se do dnešní doby vyvinuly v dva zásadní myšlenkové proudy.

První reakce by se dala označit za myšlenku modernizační. Logika jejích zastánců vycházela z uvědomění si silné zaostalosti islámského světa, kterou sváděli jak na nereformovanou islámskou společnost, tak naopak silně pokrokový Západ. Hlavním problémem bylo, že islámský svět nebyl jako Západ.¹⁸⁰ Bylo se třeba Západu co nejvíce přiblížit, napodobit jej (jako v případě modernizační režimů v Turecku za Mustafy Kemala, či v Íránu za vlády Rezy Pahlaviho). V čem spočívala a spočívá síla Západu oproti muslimské obci? Z ekonomického hlediska to byla především industrializace, z politického hlediska pak efektivnější správa státu dle administrativního a byrokratického evropského modelu. Větší důraz byl ale kladen na společensko-náboženskou rovinu. Zde byl vnímán hlavní rozdíl v absenci církevní reformace, která proběhla v Evropě v těsném závěsu za renezací, a následnému důrazu na sekularismus, oddělení státu od církve a postupné štěpení politického, společenského a náboženského života do tří na sebe ne zcela nezávislých, ale silně oddělených sektorů. Oproti tomu tehdejší islámská obec byla typická právě silným propojením zmíněných tří dimenzí v jeden celek, kterému dominovala právě dimenze náboženská. Jinými slovy islám určoval podobu společnosti, řídil politiku a ovlivňoval chod a funkčnost státu. To má být dle islámských modernistů hlavní nedostatek islámského světa v jeho konkurenceschopnosti proti Západu.

Zcela opačně ale k oné problematice přistupuje myšlenkový směr, který by šlo nazvat jako islámský purismus či antimodernismus (případně *saláfismus*, viz níže). Ten za hlavní problém muslimského světa označuje sejítí novodobého islámu ze správné cesty (*dawa*). Správný islám a správná muslimská společnost je taková, jaká byla za časů proroka Muhammada a jeho historicky nejbližších následovníků - otců zakladatelů islámu (nejvíce za časů prvních čtyř chalífů - Abú Bakra, Umara, Uthmana a Alího). Tehdy byl islám na vzestupu, expandoval, dobýval nová území, byl to ten pravý islám, který Bůh seslal lidem prostřednictvím proroka Muhammada. Od té doby ale došlo k poškození této pravé podoby islámu jak ze strany vnitronáboženské dynamiky, tak ze strany vlivu neislámského světa - především Západu. To je hlavním důvodem úpadku islámského světa, který se nechal příliš ovlivnit a změnit. Je tedy třeba islám a muslimskou obec očistit - purifikovat - a dewesternizovat, aby došlo k jejímu návratu do pravé a jediné správné podoby. Tento myšlenkový postulát tvoří základy moderního islámského extremismu, který se ze své podstaty vymezuje protizápadně, protidemokraticky, antiliberálně až agresivně vůči skutečným či myšleným hodnotám Západu.

Ovšem nejenom vnitřní islámské pnutí a rozpory ohledně dalšího směřování náboženství a společnosti jsou příčinou islámského extremismu. Dalším důležitým prvkem je konflikt na hranicích islámu mezi muslimy a nemuslimy. Typicky v situacích, kdy dochází

¹⁸⁰ Zajímavé pojednání o myšlenkových rozporech mezi Západem a islámským světem představuje BARŠA, Pavel. *Západ a islamismus: Střet civilizací, nebo dialog kultur?*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.

k ozbrojenému násilí na (nikoli výlučně) náboženském základě, je přítomna radikalizace až extremizace muslimské populace konfliktem zasažené, nebo alespoň do něj sekundárně zapojované (např. mobilizací finanční a další podpory ze strany náboženských center a mešit). Typickými příklady těchto konfliktů ve 20. století jsou války v Afghánistánu, kdy se do tohoto konfliktu začali sjíždět muslimští dobrovolníci ze všech koutů islámského světa, aby bojovali proti okupační Rudé armádě, občanská válka v Súdánu mezi muslimským severem a křesťanským a tradicionalistickým jihem, v Bosně a Hercegovině apod. Ve všech těchto regionech a konfliktech lze vysledovat nárůst islámského extremismu u místní populace, příliv extremistických bojovníků ze zahraničí, případně radikalizace obyvatelstva v muslimských zemích, kteří cítí s bojovými útrapami muslimů v konfliktních zónách. Do značné míry lze do tohoto kontextu zařadit i důležitý arabsko-izraelský konflikt od vzniku Židovského státu v roce 1948 až do současnosti. Přestože alespoň z počátku nebylo náboženské hledisko konfliktu příliš akcentováno a převládala dimenze nacionalistická či politická, od 90. let 20. století a vzniku palestinské nábožensky radikální až extremistické organizace Hamás nabírá právě náboženský rozměr konfliktu na stále větší důležitosti.¹⁸¹

Třetí významnou příčinou nárůstu islámského extremismu je vnitronáboženské napětí na sektářském základě. Ideologicko-mocenské boje mezi jednotlivými denominacemi islámu, zejména mezi sunnity a ší'ity provázejí islám prakticky od jeho vzniku, resp. od základního rozkolu po smrti čtvrtého chalífy Alího, až do dnešních dní. Vzhledem k tomu, že ší'ité vždy tvořili menšinu a v současnosti konstituují zhruba 10 % všech muslimů, tak dlouhodobě patřili mezi oběti sunnitské agrese. Velká vlna nárůstu ší'itské agresivity a extremismu v moderní historii je spjata s tzv. islámskou revolucí v Íránu z roku 1979. Tehdy revoluční režim pod vedením ajatolláha Chomejního začal intenzivně podporovat ší'itské menšiny v okolních státech Perského zálivu i za jeho hranice, stál za vznikem ší'itské teroristické organizace Hizballáh v Libanonu a podporoval boj této náboženské menšiny za svá práva a za získání politické moci a zastoupení v zemích, kde se nacházela.¹⁸² Důležitým milníkem v sektářském napětí byl rok 2003 a spojenecká invaze do Iráku, při níž byl svržen baasistický režim Sadáma Husajna. V důsledku invaze se Irák propadl do sektářského násilí mezi dříve utlačovanou ší'itskou početní většinou obyvatel (cca 60 % irácké populace) a protěžovanými a od invaze frustrovanými sunnity. Hrůzy irácké občanské války způsobily zapojení nemalé části muslimského světa do konfliktů v podpoře jedné nebo druhé strany, extremizaci tamních obyvatel i příliv zahraničních bojovníků, kteří jen průběh konfliktu a jeho trvání zhoršovali.¹⁸³ Tato vlna sektářského násilí se poté přelila v kontextu tzv. arabského jara do sousední Sýrie a zpátky do Iráku, aby vytvořila jednu z nejaktuálnějších hrozeb světové bezpečnosti - tzv. Islámský stát. Zmíněné arabské jaro sice ve svých počátcích - v Tunisku, Libyi, Sýrii, Bahrajnu a dalších zemích - nemělo ani tak charakter vnitronáboženského konfliktu, jako spíše sloužilo k artikulaci politických, společenských a ekonomických požadavků mas nespokojených s tamními vládnoucími autoritářskými režimy. Teprve v momentě, kdy došlo na rozpad

¹⁸¹ Více viz MENDEL, Miloš. 200. *Náboženství v boji o Palestinu: Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*, Brno: Atlantis.

¹⁸² Více viz KRAUS, Josef. 2014. *Íránský státní terorismus: Od Chomejního po Ahmadínežáda*, Brno: Centru pro studium demokracie a kultury.

¹⁸³ Více viz RADĚJ, Tomáš. *Írácké povstání v letech 2003-2009*, Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010.

státu (Libye), intervenci zahraničních sil na náboženském základě (Bahrajn), nebo na občanskou válku (Sýrie), v níž se proti sobě postavily různé náboženské skupiny, došlo k akcentaci religiózního rozměru konfliktu, jakkoli o jeho dominanci lze stále vést úspěšně spory.¹⁸⁴

CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY ISLÁMSKÉHO EXTREMISMU

Islámský extremismus lze začlenit do výše načrtnuté definice náboženského extremismu, kde hlavním cílem je vytvoření teokratického státu a k dosažení tohoto cíle jsou používány i násilné metody mířící jak proti zástupcům jiného náboženství, tak vlastním souvěrcům z jiného náboženského proudu (např. ší'ité) nebo sekulárním, umírněným či modernizačním muslimům nesdílejících stejné hodnoty a orientaci s extremisty. V případě islámského extremismu nemusí být dosažení teokratického zřízení ve státě finálním cílem. Někteří myslitelé či skupiny akcentují úplně zrušení moderního státu jako takového a jeho nahrazení islámskou obcí či islámským chalífátem, který by do sebe absorboval všechny muslimy a celé islámské území (*dar al-islám*). Takový cíl lze nazvat panislamismem,¹⁸⁵ který v myšlení islámských extremistů plně nahrazuje historicky již mrtvý koncept panarabismu prosazovaný sekulárními arabskými vůdci v druhé polovině 20. století.

Přestože tvrdá statistická data chybí,¹⁸⁶ obecným faktem zůstává, že většina obětí islámských extremistů jsou muslimové samotní. Důležitým prvkem typickým pro islámský extremismus je tzv. *takfírismus*. Tento pojem je odvozen od slova *takfír*, tedy procesu, při kterém jeden muslim (*takfíri*) označí jiného muslima za nevěřícího (*káfir*), resp. odpadlíka od víry (*murtaddun*). Standardním trestem podle islámského práva za odpadnutí od víry je trest hrdelní. Na základě tohoto prizmatu je tak legální usmrtit jiného člověka, pokud přestane věřit v islám. Tento spíše historický právní relikt, který nebývá v muslimských zemích zpravidla vůbec využíván, je v případě islámských extremistů velice populární a umožňuje jim cílit a legitimizovat násilí vůči jiným muslimům při prosazování své verze víry. Takfírismus je uplatňován především při obhajování násilí na ší'itech, kteří jsou označováni za nevěřící či odpadlíky poměrně často ze strany sunnitských extremistů. Ovšem i dovnitř sunnitských řad cílí tento způsob legitimizace teroristických útoků, atentátů a dalšího násilí s artikulovanou logikou, že lidé zastávající sekularismus, liberalismus či demokracii nejsou pravověrnými muslimy, sešli ze správné cesty, a tudíž odpadli od pravého islámu.

¹⁸⁴ Pro bližší pochopení fenoménu tzv. arabského jara lze doporučit BERÁNEK, Ondřej (ed.). 2013. *Arabské revoluce: Demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady*, Praha: Academia.

¹⁸⁵ Historicky za otce zakladatele moderního panislamismu lze označit myslitele a náboženského znalce Sajeda Džamáládína Afgháního, který v druhé polovině 19. století hlásal nutnost islámské jednoty v boji proti kolonialismu. Panislámské myšlenky lze dále najít u velké části saláfistických (viz níže) skupin typu Muslimské bratrstvo, Džamát-e Islámí v Pákistánu, Hizb at-Tahrír ve Střední Asii a mnoha dalších. Jistou formu panislamismu lze nalézt i v kázání ajatolláha Chomejního, který svou revoluci v Íránu z roku 1979 pojmenoval cíleně jako islámskou, nikoli ší'itskou či íránskou právě s odkazem na univerzálnost myšlenek revoluce pro celou muslimskou ummu.

¹⁸⁶ Dobré pojednání o práci s daty a victimizací muslimů pojednává ALEXANDER, Ruth a Hannah MOORE. *Are most victims of terrorism Muslim?*, BBC News, 20 January 2015, Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/magazine-30883058>

Co je tedy správná cesta a pravý islám? Vzhledem k tomu, že neexistuje nějaký univerzální extremistický proud a unifikovaná náboženská doktrína, tak logicky i interpretace toho pravého islámu ze strany různých extremistických organizací a skupin se od sebe výrazně liší. Jak již bylo uvedeno výše, islámský extremismus (zejména) a takfírismus (zcela) je typický pro sunnitskou větev islámu. Vychází z purifikačního a antimodernizačního proudu, jehož nejvýraznější odnoží je tzv. *saláfismus*. Název tohoto myšlenkového hnutí je odvozen od arabského sousloví *as-salaf as-sálih*, neboli ctihodní předci víry. Jedná se o odkaz na otce zakladatele islámu, tedy nejčastěji Proroka a čtyři po něm následující chalífové, případně ještě několik dalších vládců náboženské obce a prvního islámského státu v 7. a 8. století našeho letopočtu. Vznik saláfistického hnutí je možné datovat na začátek 18. století v reakci na západní kolonizaci Blízkého a středního východu (viz výše), přičemž se jedná pouze o sunnitský náboženský proud. Ší'ité vyznávají doktrínu náboženského práva, kterou nazývají „v místě a čase“, tedy přizpůsobení náboženského i světského práva konkrétním lokálním podmínkám a době. Přestože existují purifikační snahy uvnitř ší'itských společností a právních rámců, nemíří směrem k návratu společnosti do doby Proroka a těsně po něm. Ší'itské právo není rigidní, ale v čase se přirozeně vyvíjející. Oproti tomu sunnité mají mnohem silnější tendence k náboženskému fundamentalismu a v saláfistickém pojetí k návratu muslimské společnosti do „zlatých časů“ předků ve víře. Pro saláfistický proud je typický *takfírismus* a s ním spojené odmítání jiných spirituálních proudů a názorů v rámci islámu. Saláfismus přitom nemusí být a priori extremistický v pojetí moderního politického extremismu tak, jak s tímto termínem pracuje tento text. Jak píše Souleimanov a Šmíd¹⁸⁷, saláfista sám o sobě zdaleka nemusí být islámským radikálem v politickém a bezpečnostním smyslu slova, ale může se jednat o zbožného mírumilovného muslima, který je pouze přívržencem striktně konzervativního pojetí islámu v rámci *hanbalovské* právní školy. Jiní autoři pracují s konceptem osobního saláfismu, coby vnitřního purismu s cílem žít podle třeba i radikálních pravidel víry, ovšem bez politického aktivismu či projevů násilí vůči svému okolí.¹⁸⁸ V takovém případě nelze o těchto lidech hovořit jako o extremistech.

Jsou ale také saláfisté politicky velice aktivní a snaží se prosadit svou verzi náboženství, společnosti a politického zřízení na úkor jiných idejí, někteří k tomu pak dokonce využívají násilí formou ozbrojených guerill či teroristických organizací. Pro označení těchto již skutečných extremistů se na Západě zažil termín *džihádisté*,¹⁸⁹ který sice není z čistě odborného a etymologického hlediska zcela správný a vystihující, ovšem v zažitém odborně-bezpečnostním diskurzu často užívaný. Saláfismus, či jeho násilnou variantu *džihádismus*, jako takový si ale nelze představit jako monolitní ideologický proud s jasně vymezenou a univerzální náboženskou doktrínou, přesně

¹⁸⁷ SOULEIMANOV, Emil a Tomáš ŠMÍD, Islám a islamismus na Severním Kavkaze. Problémy, kontroverze, trendy, *Rexter*, 01/2010, Dostupné z: <http://www.rexter.cz/islam-a-islamismus-na-severnim-kavkaze-problemy-kontroverze-trendy/>

¹⁸⁸ Srov. GAUVAIN, Richard, *Salafi Ritual Purity: In the Presence of God*, New York: Routledge, 2013.; MEIJER, Roel, *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*, New York: Columbia University Press, 2009; JOFFÉ, George, *Islamist Radicalisation in Europe and the Middle East: Reassessing the Causes of Terrorism*. London: I.B. Tauris, 2013.

¹⁸⁹ Termín džihádismus ve známost protlačil především KEPEL, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam*, Belknap Press: Cambridge, 2003.

interpretovaným islámským právem šari'a či jasnou organizační a hierarchickou strukturou podobnou církvi. Naopak, různých výkladů je ohromné množství a jsou vymezeny jak regionálně, kulturně a historicky, tak na základě právních škol, které sloužily jako podklad pro rozvíjení nábožensko-právní argumentace jednotlivých saláfistických proudů.¹⁹⁰

Lze identifikovat velké množství různých organizací, skupin či náboženských škol vyznávající (nebo inspirované) některou z verzí saláfismu. Ten tak lze vnímat jako jakýsi zastřešující termín, pod nějž lze zařadit pestrou škálu náboženských radikálů i extremistů. Mezi dvě nejvýznamnější a nejvlivnější hnutí muslimského světa v rámci saláfistické orientace patří původně egyptské Muslimské bratrstvo a saúdskoarabský *wahhábismus*. Společenství muslimský bratří (Džamí'a al-Ichvân al-Muslimûn), nebo také Muslimské bratrstvo je v současnosti transnacionální islámské hnutí, jehož počátek lze hledat na konci 20., resp. začátku 30. let 20. století v Egyptě. Otcem a zakladatelem byl Hasan al-Banná a jeho neoficiálním pokračovatelem Sajíd Qutb, který po své cestě po Spojených státech napsal jednu ze svých nejslavnějších knih *Milníky na cestě* (dostupné i v českém vydání). V ní pečlivě rozebíral úpadkovost společnosti v USA a jako recept proti úpadku islámské společnosti v Egyptě „ordinoval“ maximální dewesternizaci země a návrat ke skutečnému a pravému islámu. Muslimské bratrstvo je z ideologického hlediska typickým představitelem purifikačního proudu v reakci na střet s kulturou Západu. Bratrstvo nabylo historicky v Egyptě poměrně značné síly a čelilo tak silným represálím ze strany sekulárních egyptských režimů.¹⁹¹ Navzdory tomu (nebo možná právě proto) se mu podařilo expandovat za hranice Egypta do dalších území, kde se s různými úspěchy ukotvilo, nebo naopak neusadilo. Mezi země, kde bylo nebo je Muslimské bratrstvo aktivní patří např. Súdán prostřednictvím islamistické strany Národní islámské fronty, nebo Sýrie, kde dokonce aktivity Bratří hrozily na počátku vypuknutím občanské války, než byly tvrdě potlačeny prezidentem Hafezem Asadem za použití nevybíravých metod včetně rozbombardování měst Hamá, Aleppo a dalších. Specifickou odnoží Muslimského bratrstva je palestinská organizace Hamás, která zvýšila v rámci izraelsko-palestinského konfliktu důraz na náboženskou dimenzi oproti dimenzi nacionálně-politické. Muslimští bratři se snažili expandovat také do oblasti Arabského poloostrova a Perského zálivu, kde ale tvrdě narazili na do značné míry podobné saláfistické hnutí, které se postaralo o potlačení Bratrstva a zabránění jeho expanzi. Tím hnutím je tzv. *wahhábismus*. Ten představuje ideologicky velice podobnou entitu brojící za očistu islámského učení a vznikl v polovině 18. století v Saúdské Arábii jako část vlivného purifikačního hnutí vedeného Muhammadem Abd ibn al-Wahhábem ibn Sulejmanem at-Tamíním (1703- 1791). Tento náboženský reformátor byl inspirován texty učence jménem Ibn Tajmíjach (1263 - 1328), jež toužil po očistění islámu od všech „nánosů doby“ a návratu k jeho prapůvodním kořenům (saláfia). Wahhábovi nástupci ovšem sami sebe odmítali označovat jako *wahhábisti*. Jednak z důvodů obav z represí

¹⁹⁰ Pro více informací o saláfismu lze v českém prostředí doporučit práci TŮPEK, Pavel, *Saláfistický islám*, Praha: Academia, 2015.

¹⁹¹ Nejínak tomu bylo i po skončení reálné vlády Muslimského bratrstva v Egyptě po revoluci z roku 2011, kdy zemi po svržení Husní Mubaraka vládl coby prezident Bratr Muhammad Mursí. Po masivních protestech veřejnosti během ročního výročí inaugurace Mursího do prezidentské pozice na konci června 2013 došlo k vojenskému puči pod vedením generála Abdala Fattáha Sísího, svržení Mursího a následným silným represálím vůči Muslimskému bratrstvu.

osmanských elit a především ale z důvodů odmítání idolatrie. Označovali se buď jako muwahiddun nebo právě saláfijun.¹⁹² Abd al-Wahháb byl dost politicky chytrý na to, aby uzavřel nepsanou dohodu s lokálním politickým vůdcem Muhammadem bin Saúdem. Předmětem dohody bylo, že wahhábisté zaručí vůdci z rodu Saúdu náboženskou legitimitu pro jeho vládu, zatímco Saúdové budou ochraňovat a podporovat wahhábistické učení. V roce 1932 pak došlo k reálnému naplnění, když tehdejší král Abdul Azíz bin Saúd vyhlásil wahhábismus za státní náboženství ve své zemi. Toto pevné pouto je platné do dnešních dní a tvoří důležitý pilíř Saúdského království. Wahhábismus ovšem není aktivní pouze na území Arabského poloostrova, ale s využitím saúdské politické podpory a zejména štědrých finančních dotací expanduje do celého islámského světa i za jeho hranice. Saúdské peníze ovšem netečou pouze do islámských nadací, mešit a center po celém světě, ale jsou také důležitou součástí celé řady konfliktů, které se týkají muslimské obce. Lze tak zaznamenat vzestup a podporu wahhábismu v oblastech jako Afghánistán, Severní Kavkaz, Bosna, Irák, Sýrie a dalších.¹⁹³ Expanze této silně extremistické verze islámu (saláfismu), který se zapojuje i do lokálních konfliktů, užívá teroristických metod a radikalizuje muslimy po celém světě, představuje v současnosti jedno z největších bezpečnostních rizik ze strany islámu pro Západ i pro muslimy samotné.

HROZBA ISLÁMSKÉHO EXTREMISMU A JEJÍ IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY ČR

Jak již bylo uvedeno výše, hrozbu islámského extremismu lze primárně rozdělit na vnitřní a vnější a podle toho se také bude týkat jednotlivých druhů ozbrojených sil, resp. bezpečnostních složek státu. Zatímco vnější ohrožení se dotýká primárně AČR při jejich misích v zahraničí, vnitřní bezpečnostní hrozba je potenciálně mnohem komplexnější a zahrnuje více aktérů české bezpečnostní politiky. Týká se samozřejmě policie, především jejích specializovaných útvarů, Bezpečnostní informační služby a také Vojenského zpravodajství, které (nejen) islámský extremismus v ČR monitorují. Jak píše Mareš,¹⁹⁴ ČR je přitom hlediska soudobého zázemí islámského terorismu nepřátelskou zemí. Proti ČR je jako spojenci USA veden ozbrojený džihád ze strany mnoha skupin (al-Káida, Tálibán a další). Česko je rovněž vnímáno jako důležitý spojenec státu Izrael, který je pro muslimské extremisty často nepřítel číslo jedna.

Na rozdíl od Západní Evropy, kde muslimské přistěhovalecké komunity tvoří již značné procento populace a jsou zdrojem celé řady bezpečnostních rizik, v případě ČR je jak počet, tak bezpečnostně-rizikový potenciál muslimské minority relativně malý. Podle sčítání z roku 2011 se k islámu v ČR hlásí lehce přes tři tisíce obyvatel, ovšem lze předpokládat za a) jistou míru latence, kdy se lidé k islámu při oficiálním sčítání nehlásí z obavy před zvýšeným státním monitoringem či dokonce persekucí, za b) nepočítá s nemalou skupinou lidí, kteří jsou v nějakém stádiu získávání občanství, nebo na území ČR dlouhodobě pobývají a jsou islámského vyznání. Dle práce Daniela Topinky¹⁹⁵ se dá

¹⁹² SOULEIMANOV, Emil a Tomáš ŠMÍD, ref. 187.

¹⁹³ Ke specifické problematice islámského extremismu na Balkáně více viz STOJAR, Richard. Islámský radikalismus a jeho násilné projevy v kontextu balkánského regionu. *Obrana a strategie*, roč. 16, č.1/2016, s. 59-76.

¹⁹⁴ MAREŠ, Miroslav. *Terorismus v ČR*, Brno: Centrum strategických studií. 2005. s. 251.

¹⁹⁵ TOPINKA, Daniel (ed.). *Muslimové v Česku: Etablování muslimů a islámu na veřejnosti*, Praha: Barrister & Principal, 2016.

odhadovat, že v Česku reálně pobývá na 22 tisíc muslimů, včetně několika set původem českých konvertitů. Text ale také udává, že naprostá většina muslimů se vůbec nemá potřebu nějak organizovat či shlukovat na náboženském základě. Necítí potřebu praktikovat víru kolektivně, ale víru praktikují individuálně. Z toho nutně vyplývá také menší tendence k organizování nenávisti, násilí či „pouhému“ prosazování nábožensko-politických cílů v zemi. Nadto špičky muslimské obce (sunnitské, která dominuje, i ší'itské) jsou lidé, kteří se do ČR dostali v 80. letech 20. století kvůli studiu na vojenské akademii v Brně a pocházeli zejména z Iráku a Sýrie. Byli tedy úzce svázáni s tehdejšími baasistickými režimy, tedy režimy, které intenzivně cílily na sekularizaci společnosti. Inklinace bývalých sekularizovaných vojenských studentů k radikálnímu islámu sice vyloučena není, ovšem v českém kontextu se jeví spíše málo pravděpodobnou či nevěrohodnou.

Riziko islámského extremismu neakcentují ani pravidelné čtvrtletní situační zprávy o této problematice ze strany Odboru bezpečnostní politiky a prevence kriminality, které se naopak soustředí mnohem více na aktuálně velice aktivní protiislámské a protiimigrační subjekty. Na druhé straně v kontextu hrozby tzv. Islámského státu a již proběhnuvších teroristických útoků v západní Evropě ve své výroční zprávě BIS zmiňuje, že došlo ke zhoršení bezpečnostní situace v Schengenském prostoru. ČR republika zde figuruje především jako tranzitní země na cestě mezi Blízkým východem a západní Evropou. BIS dále zmiňuje, že soustřeďuje své kapacity na dvě skupiny rizikových osob - 1) Ty, které projevíly sympatie k ideologii a činům IS nebo k některému z jemu podobných uskupení; 2) Ty, k nimž BIS zjišťovala informace o jejich odjezdech z ČR se záměrem připojit se k teroristickým organizacím v Sýrii, zejména k IS. V případě první skupiny BIS zaznamenala pouze několik sympatizantů, u většiny z nich navíc byly prezentované názory projevem psychické lability, frustrace či přímo nemoci. V druhém případě se jednalo o sedm podezřelých osob původem z islámského světa, které krátkodobě pobývaly v ČR.¹⁹⁶ Je tedy zřejmé, že riziko vnitřní bezpečnosti ze strany islámského extremismu je pro ČR v současnosti relativně nízké.¹⁹⁷ Na druhou stranu otevřenost Schengenského prostoru a problém v západní Evropě reálně hrozí přelitím na území republiky, na což budou muset bezpečnostní složky státu reagovat.

Při zaměření na Armádu České republiky jsou zde logicky akcentovány především hrozby vnější. Nicméně i AČR se může stát zájmovým subjektem islámských radikálů uvnitř ČR. Pokud by měly být identifikovány nejvýraznější hrozby (i na základě zkušeností armád západní Evropy), jistě by se jednalo především o možnost infiltrace islámských extremistů přímo do AČR. Infiltrace politických extremistů do armády není ničím novým, jakkoli to je symptom typický spíše pro ultrapravici. Bránit se této hrozbě má v gesci především Vojenské zpravodajství, ovšem pravděpodobnost a intenzita této hrozby je v současných realitách spíše na hypotetické úrovni. Mezi další možná ohrožení patří snaha o získání informací o fungování a působení AČR v zahraničních misích v muslimském světě, tedy klasická špionáž ze strany islámských extremistů, kteří by byli ochotni poskytnout tyto citlivé informace extremistickým, teroristickým či povstaleckým skupinám v místě

¹⁹⁶ Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015, Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpráva890a.html?ArticleID=1104>

¹⁹⁷ Více viz MAREŠ, Miroslav. Islamismus jako bezpečnostní hrozba pro Českou republiku. *Vojenské rozhledy*, roč. 20 (52), č. 4, s. 118-128.

působení českého kontingentu. Míra ohrožení českých vojenských sil v zahraničí při takovém úniku citlivých informací by byla jistě velká. Přestože tedy z hlediska pravděpodobnosti je míra tohoto ohrožení stále nízká, případné bezpečnostní dopady by byly značné. AČR, resp. její zaměstnanci a majetek by se dále mohli stát cílem teroristického útoku ze strany islámských extremistů. Vojenská zařízení a personál bývají kromě těch infrastrukturních a symbolických velice oblíbeným terčem terorismu obecně, i když spíše na zahraničním území, kde působí, nikoli na území domácím. Ale případ z roku 2013, kdy byl voják britské armády Lee Rigby ubodán dvěma muslimy, kteří svůj čin zdůvodňovali pomstou za zabíjení muslimů britskými vojáky v zámoří, může sloužit jako příklad uskutečnění takového útoku v Evropě.¹⁹⁸ Vzhledem k tomu, že se čeští vojáci účastní podobných misí jako Britové, mohou být označeni za cíl extremistů z úplně shodných důvodů.

V případě vnějších hrozeb ze strany islámského extremismu a jejich implikací pro AČR je již riziko mnohem přímější a reálnější. V důsledku nejrůznějších zahraničních operací na muslimských územích lze očekávat v kontextu protipovstaleckého boje útoky ze strany islámských extremistů na jakéhokoli představitele zahraniční vojenské moci, příslušníky AČR v tom nevyjímaje. Islámský svět na pozadí revolucí a nepokojů tzv. arabského jara po roce 2011 zažívá významnou společensko-politickou bouři. Zhroucení Libye (prakticky její zánik), občanská válka v Sýrii, zpětné přelití konfliktu do Iráku a vytvoření tzv. Islámského státu spolu s nedořešenými konflikty v Afghánistánu, občanskou válkou v Jemenu s nemalým angažmá Saúdské Arábie a Íránu v něm, náboženskými bouřemi a protirežimními demonstracemi v Bahrajnu, nedávnými dvěma převraty v Egyptě a masou uprchlíků z konfliktů zasažených oblastí předesílají, že hrozba islámského extremismu v zahraničí je stále aktuálnější a výraznější. Lze tedy předpokládat a očekávat zapojení AČR do nejrůznějších dalších operací mezinárodního společenství (ať už pod hlavičkou OSN, NATO či EU), při nichž bude docházet ke styku (střetu) s islámským teritoriem a muslimskými obyvateli. Nutně tak bude docházet k jejich radikalizaci až extremizaci v důsledku samotného konfliktu i přítomnosti zahraničních vojenských sil, takže islámský extremismus bude představovat v blízké budoucnosti významnou hrozbu AČR v zahraničí.

¹⁹⁸ BBC 23. 5. 2013. *Woolwich machete attack leaves man dead*, Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-22630303>

KYBERNETICKÉ HROZBY

Dalibor Procházka

Problematice kybernetického rozměru bezpečnostního prostředí je věnována stále větší pozornost. Je to dáno zejména tím, jak tento fenomén ovlivňuje čím dál více složky života naší společnosti. Podle Bezpečnostní strategie České republiky patří zajištění kybernetické bezpečnosti a obrany ČR mezi strategické zájmy.

Kybernetika jako v nejširším smyslu je věda zabývající se řízením. Význam slova kybernetický se zejména s podstatným nástupem počítačů, počítačových sítí a internetu poněkud posunul a znamená „vztahující se nebo zahrnující počítače nebo počítačové sítě“.¹⁹⁹

Existuje řada definic kybernetického prostoru. Z hlediska obsahového zpravidla zahrnují všechny entity, které jsou nebo potenciálně mohou být digitálně propojeny a mající vztah k ukládaným, zpracovávaným nebo přenášeným datům. Do kybernetického prostoru tedy patří všechna zařízení zpracovávající digitální data, která jsou nebo mohou být propojena. Jedná se o „globální doménu uvnitř informačního prostředí, sestávající z nezávislých sítí a obsažených dat, včetně sítě Internet, telekomunikačních sítí, počítačových systémů a obsažených procesorů a řídicích prvků.“²⁰⁰

S rozvojem informačních a komunikačních technologií a jejich uplatňováním ve všech sférách života vyspělé společnosti stoupá i závislost společnosti na dostupnosti jimi zajišťovaných službách. Tato závislost je dána rozvojem technologií a netýká se jenom zajišťování základních služeb, jako například zajištění a řízení výroby elektrické energie a její distribuce, ale i informačních systémů zajišťující chod ekonomiky (bankovní sektor), vykonávání správních funkcí státu (informační systémy podporující státní agendu, výplatu sociálních dávek a důchodů), výběr daní, provoz sdělovacích prostředků a podobně. Tato závislost společnosti na informačních a komunikačních technologiích roste a s ní i hrozby, způsobené výpadkem informačních a komunikačních technologií, kterým musí rozvinutá společnost čelit. Dále roste hodnota aktiv, která mohou být prostřednictvím informačních a komunikačních technologií ohrožena, neustále se zvyšuje dostupnost technologií, které je možno pro působení v kyberprostoru využít.

Pro kyberprostor jsou charakteristické tyto trendy:²⁰¹

- Expanze, která má za následek rozšíření prostoru pro potenciální útoky, jednak exponenciálně rostoucí objem dat (mnohdy významných nebo i kritických) v této doméně, viz Obrázek 1.
- Rostoucí počet aktérů, jejichž záměrem je využití kyberprostoru ke kriminálním nebo jiným škodlivým účelům.

Tyto trendy jsou, pokud nedojde k civilizačnímu kolapsu, nezvratné, a proto je kybernetický rozměr bezpečnostního prostředí významným faktorem.

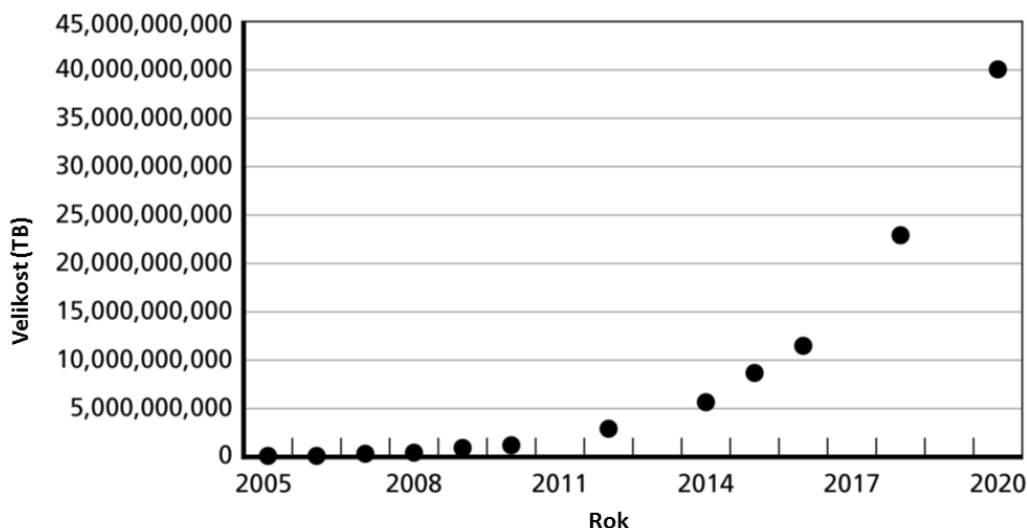
¹⁹⁹ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/cyber->

²⁰⁰ *Joint Publication 3-12 (R)*.

²⁰¹ *Emerging Cyber Threats and Implications* [online]. Dostupné z:

http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT453/RAND_CT453.pdf.

Obrázek 1: Exponenciální nárůst objemu dat v kyberprostoru.²⁰²

Pod kybernetickým útokem rozumíme útok prostřednictvím informačních a komunikačních prostředků proti jednomu nebo více informačnímu systému zaměřený na narušení bezpečnosti, důvěrnosti, integrity a dostupnosti dat. Důsledkem může být například neoprávněný přístup k informacím, nedostupnost služeb IS, nefunkčnost systému na IS závislém (například distribuce energie) nebo přímé finanční škody (zcizení finančních prostředků).

Kritická informační infrastruktura představuje komplex informačních a komunikačních systémů (naplňující stanovená průřezová kritéria a odvětvová kritéria v oblasti kybernetické bezpečnosti), jejichž nefunkčnost by mohla způsobit závažný dopad na bezpečnost státu, zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva, zdraví osob nebo ekonomiku státu.²⁰³

AKTÉŘI PŮSOBÍCÍ V KYBERPROSTORU.

Seznam aktérů v kybernetickém prostoru je dlouhý a obsahuje širokou škálu motivů a schopností.

Státní aktéři. Ve válečném stavu lze předpokládat širokou škálu vojenských operací proti vojenským i civilním cílům, zejména proti kritické infrastruktuře státu. Charakterizuje je maximální využití kybernetických schopností, dostatek zdrojů, operace jsou vedeny experty. Je ovšem otázka, zda tyto cíle nejsou ve válce dosažitelné snáze konvenčními prostředky. Například narušení informačních systémů podporujících kritickou infrastrukturu lze dosáhnout silným elektromagnetickým impulsem. V období míru lze

²⁰² *Emerging Cyber Threats and Implications* [online]. Dostupné z: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT453/RAND_CT453.pdf.

²⁰³ JIRÁSEK, Petr, Luděk NOVÁK a Josef POŽÁR. *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti* [online].

sledovat aktivity zejména v oblasti kybernetické špionáže z technologicky vyspělých zemí jako USA, Izrael, Velký Británie, Rusko, Čína, ale i Severní Korea nebo Irán. Mnohé státy také využívají státem podporované skupiny hackerů.

Teroristické organizace. Útoky mohou být namířeny proti jakýmkoli cílům. Účelem je nějakým způsobem narušit fungování cílové společnosti, vyvolat strach, chaos a upoutat mediální pozornost. Nicméně projevy kyberterorismu nejsou významné, protože kýženého efektu lze snáze dosáhnout konvenčními prostředky.

Organizace a jednotlivci s kriminálními motivy. Jakkoli je počítačová kriminalita závažná, zpravidla nepředstavuje hrozbu národní bezpečnosti, a proto se jí nebudeme dále zabývat.

Aktivisté, resp. hacktivisté. Jejich činnost bývá spojována s projevy občanské neposlušnosti a může být namířena proti vládním organizacím, veřejným službám, serverům, sdělovacím prostředkům nebo komerčním organizacím. Mohou působit ve skupinách nebo individuálně, mohou být podporováni a využíváni státy v pozadí. Typickým reprezentantem je skupina Anonymous.²⁰⁴

Insider. Aktivista nebo špión působící uvnitř organizace, například Eric Snowden.²⁰⁵ Může působit jako běžný uživatel nebo jako administrátor na různých úrovních

Osoba s rozhodovací pravomocí - tvůrce politiky ve smyslu určování pravidel - osoby nebo orgány s rozhodovací pravomocí, schopni ovlivnit pravidla v rámci svých organizací, případně i legislativu (vláda).

Privilegovaný uživatel - například správce systému, bezpečnostní manažér či jiná administrátorská role - dodržováním, nastavováním bezpečnostních pravidel a aplikací technických opatření ovlivňují bezpečnost systémů.

Uživatel. Osoba v interakci s informačním systémem. Běžně není původcem hrozby, ale může být prostředníkem při doručení nebo aktivaci škodlivého kódu, cílem sociálního inženýrství s cílem ovlivnit jeho chování požadovaným způsobem (porušení nebo obejití bezpečnostních pravidel).

Aktivy rozumíme obecně cokoli, co má hodnotu, která může být ohrožena působením kybernetických hrozeb. Informace (např. utajované na úrovni státu, firemní know-how, osobní data, finance spravované a dostupné prostřednictvím informačních systémů, funkčnost systémů, na kterých jsou závislé služby další služby).

Kybernetické hrozby mají své systémové příčiny:

- Vzhledem k rostoucí hodnotě aktiv v kybernetickém prostoru roste jejich atraktivita pro potenciální útočníky.
- Je v podstatě nemožné vyvíjet dokonale zabezpečené aplikace, které by neobsahovaly chyby obsahující zranitelnosti, využitelné pro kybernetické útoky.
- Ani fyzické oddělení sítí nebo systémů neznamená ochranu před kybernetickým útokem.²⁰⁶
- Řídící systémy v technologických a průmyslových zařízeních (Supervisory Control And Data Acquisition - SCADA), které se využívají i pro řízení částí kritické infrastruktury, využívají průmyslové počítače, které ze zpravidla neaktualizují, dokud systém funguje bezproblémově. To znamená, že aplikace bezpečnostních

²⁰⁴ Stránky této skupiny viz <http://anonofficial.com/>.

²⁰⁵ Viz např. <https://www.theguardian.com/us-news/edward-snowden>.

²⁰⁶ Viz například útok na iránský jaderný program

záplat není z hlediska provozu prioritou a tato praxe může usnadnit napadení takového systému.²⁰⁷

- Zvyšuje se dostupnost prostředků pro kybernetické útoky - zlevňuje se dostupný počítačový výkon, zdrojové kódy škodlivého software jsou dostupné na internetu, což rozšíří škálu potenciálních útočníků. Na druhé straně vyvinutí sofistikovaného kybernetického útoku vyžaduje značné zdroje a vysokou odbornost.
- Slabé možnosti rozkrýt pachatele kybernetického útoku a dovést je k trestní zodpovědnosti (útoky se zpravidla vedou skrytě prostřednictvím cizích napadených prostředků) snižují možnosti účinného odstrašení. Toho využívají státní i nestátní aktéři.

Faktory vztahující se ke kybernetickém prostoru:

- Politické: Veřejný kyberprostor je spojen především se sítí Internet, která je prostředníkem pro služby e-govermentu, média, sociální sítě a další nástroje komunikace a výměny informací. Tato část kyberprostoru poskytuje prostředky pro ovlivňování veřejného mínění a propagandu. Internet je pod kontrolou v totalitárních nebo autoritativních státech, jako Čína, Irán, částečně i Ruská federace. Tyto státy se snažily o regulaci Internetu v rámci Mezinárodní telekomunikační unie, zatímco státy sdílející euroatlantické hodnoty zastávají názor, že Internet by měl zůstat svobodným prostorem.
- Ekonomické: Kyberprostor je jednak prostředím umožňující chod vyspělé ekonomiky (výměna a sdílení informací, obchod). Kyberprostor je dále nositel aktiv - informace, elektronické peníze (ekonomická špionáž, elektronické účty, platby), a kyberprostor je přímo doménou, ve kterém se aktiva a hodnoty přímo vytvářejí (programy, multimédia apod.). S tím souvisí, jak bylo uvedeno výše, atraktivita kyberprostoru jako prostředí pro ilegální aktivity
- Sociální faktory. Sociální sítě, a další formy komunikace prostřednictvím sítě Internet ovlivňuje chování jednotlivců i celé společnosti. Lidé jsou na internetu závislí podobně jako firmy - internetové bankovníctví, přístup ke službám poskytovaným státem a jinými institucemi, používají Internet jako zdroj informací a Internet mnohdy nahrazuje klasické sdělovací prostředky.
- Technologické: Prudký rozvoj technologií umožňuje nárůst objemu dat a informací, které jsou sdíleny v kyberprostoru. S rostoucím objemem dat a novými technologiemi se rozšiřuje „zóna útoku“, neboť se objevují nové zranitelnosti, ať v řídicích programech prvků infrastruktury, nebo v koncových zařízeních (počítače, mobilní telefony apod.)
- Legislativní: Aplikovatelností mezinárodního práva v kyberprostoru se zabývá Talinský manuál,²⁰⁸ jehož druhá edice se připravuje na rok 2016. Zabývá se kybernetickým válčištěm v rámci mezinárodních i jiných ozbrojených konfliktů. Pravidla, která jsou výsledkem práce expertního týmu, vznikaly jako konsensus, nicméně ne všechny oblasti jsou pokryty jednoznačně danými pravidly. Na národní úrovni tvoří legislativní normu Zákon o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů (zákon o kybernetické bezpečnosti) a související předpisy. Zákon

²⁰⁷ Podobným problémem je neaktualizace programového vybavení prvků síťové infrastruktury včetně domácích bezdrátových směrovačů.

²⁰⁸ SCHMITT, Michael N. *Tallinn manual on the international law applicable to cyber warfare*.

je zaměřen na kybernetickou bezpečnost a ochranu kritické informační infrastruktury, prováděcí předpisy pak vymezují kritické a významné informační systémy a ukládají povinnosti jejich provozovatelům. Charakter kyberprostoru znesnadňuje aplikaci zákonů a vymahatelnost práva, neboť

- Kontrola kyberprostoru nesouvisí s kontrolou teritoria daného mezinárodně uznávaným hranicemi.
- Je prakticky nemožné prokazatelně přiřadit útočníka útoku.
- Při protiútoku v kyberprostoru je obtížné předem určit přiměřenost odpovědi a možné následky, zejména proto, že samotný zdroj útoků (napadený počítač, síť) může být sám zneužit skrytým útočníkem.
- Vojenské: Moderní operace jsou nepředstavitelné bez odpovídajících informačních systémů. Moderní zbraňové systémy obsahují řídicí počítače a jsou zpravidla zapojeny do informačních systémů velení a řízení. To je činí cíli kybernetických útoků, protože narušení funkcí těchto informačních systémů nebo samotných bojových prostředků znemožňuje samotné jejich působení. Kybernetický rozměr, tj. ochranu vlastních systémů proti napadení i ofenzivní operace vůči systémům protivníka, je třeba ve vojenských operacích mít na zřeteli a zahrnout je do plánování veškerých operací.

KYBERNETICKÝ PROSTOR JAKO PÁTÁ DOMÉNA

Z hlediska struktury je kybernetický prostor chápán jako systém sestávající se z fyzické vrstvy, logické vrstvy a lidské složky.²⁰⁹ Fyzická vrstva zpravidla zahrnuje technické prostředky, případně i elektromagnetické spektrum využívané k přenosu informací, aplikační vrstva data a algoritmy jejich zpracování a lidská složka pak interakci s člověkem. Přesahem kybernetického prostoru do kognitivní sféry, tj. ovlivňování myšlení a rozhodování se nebudeme zabývat, protože spadají do sféry informačních operací. Pod kybernetickými operacemi rozumíme nasazení kybernetických schopností, jejichž primárním účelem je dosažení cílů v nebo prostřednictvím kyberprostoru.²¹⁰ Důležité jsou vlastnosti kybernetického prostoru, které determinují, jakým způsobem a jakými cestami se kybernetické hrozby, případně kybernetické operace, mohou realizovat. Kybernetický prostor:

- Je stvořen, užíván a měněn lidmi.
- Je časově proměnný, nestabilní, nespojitý.
- Prostor pro kybernetické operace je dán zranitelností informačních systémů nebo entit, které jsou jejich součástí. Neexistuje-li zranitelnost, není možné do segmentu kyberprostoru proniknout, tudíž ani jakkoli v něm působit.
- Je tvárný a jeho tvárnost je pod kontrolou toho, kdo jej stvořil (připojení nebo odpojení k síti, vypnutí, administrativa, aplikace nebo změna bezpečnostních nastavení),
- Segmenty kyberprostoru mohou být vytvářeny, ale i ničeny.

Tyto vlastnosti kybernetický prostor odlišují od jiných válečných domén (země, voda, vzdušný prostor, kosmický prostor).

²⁰⁹ BASTL, Martin a Zuzana GRUBEROVÁ. *Kyberprostor jako „pátá doména“?*.

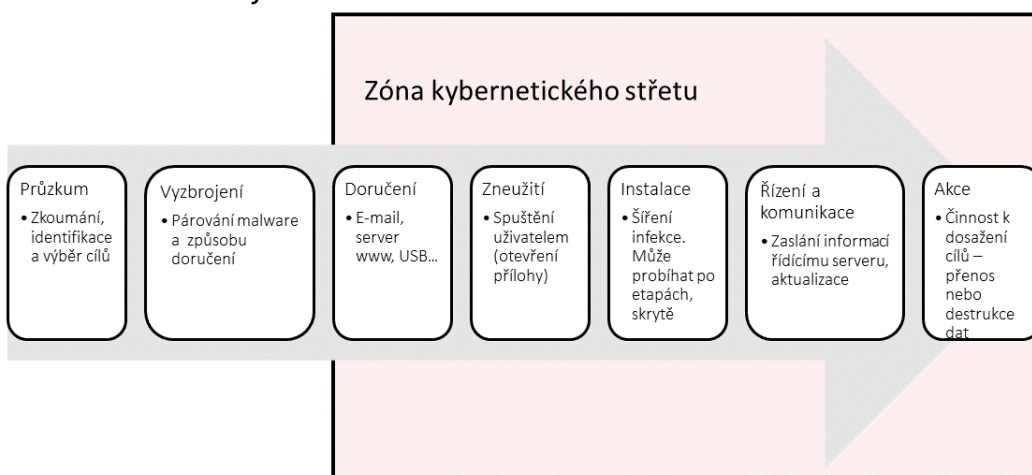
²¹⁰ *Joint Publication 3-12 (R)*.

Ačkoli vědecká polemika, zda je lepší kybernetický prostor považovat za pátou válečnou doménu, či jako integrální součást ostatních domén, se stále vede, podstatné je, že na summitu NATO ve Varšavě byla tato doména uznána. Toto rozhodnutí se promítne do organizační struktury sil, obranného plánování i plánování operací.

Odlišnosti kyberprostoru jsou zásadní pro chápání kybernetických operací, ať obranných nebo útočných.

Z hlediska dopadů je nejzávažnější kybernetický útok, o jehož provádění nemá napadená strana povědomí. Jedná se o tzv. pokročilé kybernetické hrozby (Advanced Persistent Threads). Tento útok probíhá v následujících fázích:

- **Průzkum.** Protivník zkoumá, identifikuje a vybere své cíle.
- **Vyzbrojení.** Protivník spáruje malware se zjištěnými zranitelnostmi.
- **Doručení.** Protivník přenáší datové části zbraně k cíli, často prostřednictvím e-mailu, webových stránek nebo USB tokeny.
- **Zneužití.** Doručený škodlivý kód je spuštěn uživatelem, například otevřením přílohy e-mailu, návštěvou infikované webové stránky, připojením infikovaného média.
- **Instalace.** Malware infikuje systém uživatele. Zpravidla se provádějí kroky znesnadňující jeho detekci v tomto systému.
- **Řízení a komunikace.** Malware naváže spojení s řídicím serverem, zpravidla často prostřednictvím šifrovaných kanálů, které je těžké odhalit. Protivník pak může podnikat konkrétní akce, například skrytě získávat informace nebo připravit destrukci systém, případně po vytěžení zničit stopy po působení. V případě, že cílem je destrukce, není komunikace s řídicím systémem nutná.
- **Akce.** Malware provede činnosti, které plní cíle a záměry útočníka. Obvykle se jedná o získání dat, ale data mohou být také změněna nebo zničena.
- **Obrázek 2: Fáze kybernetického útoku.**

Zdroj: Upraveno podle Lachow 2013.

Zásadní odlišnosti od kinetického působení spočívají především v nezbytnosti průzkumu a zjištění zranitelnosti, dále ve vytvoření kybernetické zbraně využívající tyto specifické zranitelnosti a dále v nutnosti doručení kybernetické zbraně do cílového systému. Všechny tyto aktivity vyžadují přístup k cílovému systému, ať prostřednictvím přímého

připojení, nebo prostřednictvím vědomě či nevědomě spolupracující osoby. V závislosti na důležitosti cíle a jeho aktiv pro útočníka se uplatňují různé metody, od prostého šíření necílené nevyžádané pošty po metody sociálního inženýrství.²¹¹ Dalším aspektem je nepředvídatelnost účinků takového útoku, kdy může rozsah škod překročit záměr útočníka.

V minulosti se ukázalo zastrašování v oblasti nukleárních zbraní významným stabilizačním faktorem. Tento přístup je v kyberprostoru využitelný jen omezeně. Vyplývá to především z toho, vůči jakým aktérům je aplikovatelné. Princip zastrašování může být účinný vůči státním aktérům, protože vůči nim lze nalézt adekvátní odpověď. Naopak proti nestátním aktérům, skupinám nebo jednotlivcům formulaci a prosazení adekvátní a účinné politiky zastrašování znesnadňuje obtížnost přiřazení, prokázání a fyzické zajištění původce kybernetického útoku. Obecně účinnost zastrašení v kyberprostoru souvisí se zranitelností aktiv prostřednictvím kybernetického útoku. Na druhé straně může kybernetický konflikt v závislosti na jeho dopadech eskalovat i do jiných domén.

STRATEGICKÉ DOKUMENTY TÝKAJÍCÍ SE KYBERNETICKÉ BEZPEČNOSTI

Pozice Severoatlantické aliance vzhledem ke kybernetické obraně je následující:

- Kybernetická obrana je součástí kolektivní obrany.
- Mezinárodní právo je aplikovatelné na kybernetický prostor.
- NATO odpovídá za ochranu vlastních sítí.
- Na summitu NATO ve Varšavě spojenci znovu potvrdili obranný mandát a kybernetický prostor byl uznán jako pátá operační doména, kde se NATO musí umět bránit stejně efektivně jako v ostatních doménách.
- Členské státy jsou zodpovědné za ochranu národních sítí, které musí být kompatibilní se sítěmi NATO a navzájem.

Členské státy se zavázaly zlepšit výměnu informací a vzájemnou podporu v prevenci, zmírňování následků a obnovení po kybernetických útocích.²¹²

Strategické dokumenty, které formují směřování Aliance v oblasti kybernetické obrany, jsou Koncepte kybernetické obrany (NATO Cyber Defence Concept, 2008), Politika (NATO Policy on Cyber Defence, aktualizace 2014) a Akční plán (NATO Cyber Defence Action Plan), který je aktualizován průběžně. Kybernetická obrana je součástí Strategické koncepce NATO od roku 2010. Klíčovými momenty jsou důraz na odolnost vůči útokům, centrální ochrana a supervize aliančních informačních systémů, mezinárodní spolupráce a sdílení informací a spolupráce s průmyslovou a akademickou sférou v oblasti rozvoje schopností kybernetické obrany a vzdělávání.

Pokud jde o budování ofenzivních kybernetických schopností, nepanuje dosud v této otázce shoda a Aliance se omezuje na budování obranných schopností. Nutno poznamenat, že ofenzivními schopnostmi disponují některé členské státy, zejména USA, Velká Británie, Německo a Nizozemí.

²¹¹ Sociálním inženýrstvím rozumíme způsob manipulace lidí za účelem provedení určité akce nebo získání určité informace.

²¹² http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm

Strategie Evropské unie akcentuje bezpečnost sítě Internet a zabývá se dopady na všechny sféry života společnosti včetně počítačové kriminality při zachování svobody Internetu - otevřený, bezpečný a chráněný kyberprostor.

Strategie kybernetické bezpečnosti EU vymezuje přístup EU zaměřený na co nejúčinnější předcházení narušením a útokům zasahujícím evropské telekomunikační systémy a co nejúčinnější reakci na ně. Je v ní podrobně vymezen soubor opatření na posílení kybernetické odolnosti informačních systémů, snížení kyberkriminality, posílení mezinárodní politiky EU v oblasti kybernetické bezpečnosti a posílení její kybernetické obrany.

Ve strategii jsou stanoveny plány pro řešení výzev v pěti prioritních oblastech:

- *Dosažení kybernetické odolnosti.*
- *Výrazné snížení kyberkriminality.*
- *Vypracování politiky a vybudování kapacit pro účely kybernetické obrany v souvislosti se společnou bezpečností a obrannou politikou EU (SBOP).*
- *Rozvoj průmyslových a technologických zdrojů pro kybernetickou bezpečnost.*
- *Zavedení soudržné mezinárodní politiky EU týkající se kyberprostoru.*

Jedním z hlavních opatření strategie je návrh směrnice o bezpečnosti sítí a informací.²¹³

Bezpečnostní strategie České republiky²¹⁴ pojímá zajištění kybernetické bezpečnosti a kybernetické obrany ČR jako strategický zájem. Mezi bezpečnostními hrozbami uvádí kybernetické útoky:

Kybernetický prostor je velmi specifický neexistencí geografických hranic a relativizací vzdálenosti mezi zdroji hrozeb a potenciálním cílem. Díky své asymetričnosti pak umožňuje státním i nestátním aktérům poškodit strategické a významné zájmy ČR bez využití konvenčních prostředků. Neustále se zvyšuje počet a sofistikovanost kybernetických útoků proti veřejné a soukromé sféře. Tyto útoky mohou způsobit selhání zejména komunikačních, energetických a dopravních sítí či dopravních procesů, průmyslových nebo finančních systémů, mající za následek významné hmotné škody. Závislost ozbrojených sil státu na informačních a komunikačních systémech může mít vliv na obranyschopnost státu. S kybernetickými útoky zároveň úzce souvisí problematika politické a ekonomické špionáže.²¹⁵

²¹³ Posilování kybernetické bezpečnosti v EU [online]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/cyber-security/>.

²¹⁴ Bezpečnostní strategie České republiky 2015 [online]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/1386521/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf.

²¹⁵ Bezpečnostní strategie České republiky 2015 [online]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/1386521/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf.

Bezpečnostní strategie je v oblasti kybernetické bezpečnosti dále rozpracována v Národní strategii kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020.²¹⁶ Gestorem kybernetické bezpečnosti ČR je Národní bezpečnostní úřad (NBÚ), který řídí Národní centrum kybernetické bezpečnosti. NBÚ je gestorem problematiky kybernetické bezpečnosti a zároveň národní autoritou pro tuto oblast v NATO a EU.

Kromě obecných principů uvedených ve strategických dokumentech NATO a EU, jako zvyšování odolnosti informačních a komunikačních systémů, je v národní strategii akcentována ochrana kritické informační infrastruktury a legislativa. Akční plán k Národní strategii kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020 strategii konkretizuje a stanovuje úkoly jednotlivým orgánům státní správy v oblastech

- zajištění efektivity a posilování všech struktur, procesů a spolupráce při zajišťování kybernetické bezpečnosti,
- aktivní mezinárodní spolupráce,
- ochrany národní kritické informační infrastruktury a významných informačních systémů,
- spolupráce se soukromým sektorem,
- výzkumu a vývoje a spotřebitelské důvěry,
- podpory vzdělávání, osvěty a rozvoje informační společnosti,
- podpory rozvoje schopností Policie ČR vyšetřovat a postihovat informační kriminality,
- právní úpravy pro kybernetickou bezpečnost (vytváření právního rámce) a účasti na tvorbě a implementaci evropských a mezinárodních pravidel.²¹⁷

ÚLOHA REZORTU MO A DOPADY NA OZBROJENÉ SÍLY

Kybernetická obrana je sice součástí kolektivní obrany, ale za ochranu a zajištění kybernetického prostoru, což znamená především informačních a komunikačních systémů, jejichž nefunkčnost má vliv na základní funkce státu, je zodpovědná každá země. Alianční síly a prostředky mohou být v případě napadení jedné členské země využity, ale v první řadě slouží k zajištění kybernetické obrany aliančních sítí.

Uznání kybernetického prostoru jako páté domény není pouze teoretická záležitost, ale má vliv na organizaci a strukturu ozbrojených sil a podle jeho zastánců umožní efektivnější budování potřebných schopností pro operace v kybernetickém prostoru.

V Akčním plánu je pro ozbrojené síly definován úkol

V rámci Vojenského zpravodajství vytvořit Národní centrum kybernetických sil (NCKS), které bude schopné provádět široké spektrum operací v kyberprostoru a aktivity nutné pro zajištění kybernetické obrany ČR. NCKS bude schopné provádět vojenské operace v kyberprostoru, a to jak na podporu zahraničních

²¹⁶ Národní strategie kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020 [online]. Dostupné z: <https://www.govcert.cz/download/gov-cert/container-nodeid-998/nskb-150216-final.pdf>.

²¹⁷ Akční plán k Národní strategii kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020 [online]. Dostupné z: <https://www.govcert.cz/download/gov-cert/container-nodeid-967/akc48dnc3adplc3a1n-rkb-final-150408.pdf>.

*operací AČR v rámci NATO nebo EU, tak i v případě hybridního konfliktu za účelem obrany ČR.*²¹⁸

Znamená to, že Česká republika se rozhodla budovat ofenzivní kybernetické schopnosti. Je to logický krok, protože efektivní kybernetická obrana je realizovatelná pouze v případě, že je i v kyberprostoru zachována operační volnost a možnost použít adekvátní prostředky.

Pro ozbrojené síly, z toho vyplývá potřeba definovat schopnosti potřebné v rámci spojeneckých operací i samostatného působení a tyto schopnosti budovat, rozvíjet a udržovat. Tyto schopnosti musí být adekvátně přiřazeny jejich nositelům a mohou vyžadovat změnu organizačních struktur a kompetencí. Dosud převažoval přístup k budování především defenzivních schopností, tj. ke zvyšování odolnosti vlastních sítí proti průniku a kybernetickým útokům. Pasivní kybernetická obrana je zaměřena na ochranu, detekci, odpovídající odpověď v případě detekovaného napadení a na obnovu funkčnosti relevantních sítí a informačních systémů.

*„Aktivní kybernetická obrana je soubor opatření k detekci, analýze, identifikaci a zmenšení hrozeb v kybernetickém prostoru či z něho vycházejících, v reálném čase, spolu se schopností a zdroji na proaktivní či útočnou činnost proti původcům hrozeb v domovských sítích těchto původců.“*²¹⁹

Aktivní kybernetická obrana v sobě tedy zahrnuje i budování ofenzivních schopností. Kromě zavedených funkčních oblastí schopností²²⁰ používaných v NATO i v rezortu MO (je u budování ofenzivních kybernetických schopností podstatné i legislativní rámec. Konkrétně jsou nezbytné tyto změny:

- Vymezení kybernetické obrany vyžaduje změnu Zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR.
- Svěření kybernetické obrany Vojenskému zpravodajství vyžaduje změnu Zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách ČR
- Stanovení podmínek pro výkon kybernetické obrany vyžaduje změnu Zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství.
- Stanovení povinností odpovídajícím subjektům vyžaduje změnu Zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích

Kybernetické technologie jsou podstatné pro možné budoucí operace. Žádné moderní letectvo nevstoupí do operace bez schopností elektronického boje. Vzhledem ke splývání elektronického boje a „kyber“ do jedné aktivity, vzdušné operace budou vyžadovat kybernetickou podporu. Totéž platí pro speciální operace. Ofenzivní kybernetické operace budou formovat budoucí válčiště, a proto musí i Česká republika a její ozbrojené síly disponovat odpovídajícím schopnostmi.

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ JIRÁSEK, Petr, Luděk NOVÁK a Josef POŽÁR. *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti* [online].

²²⁰ Zavedená zkratka DOTLMPFI - Doctrine-Organisation-Training-Leadership-Materiel- Personnel-Facilities-Interoperability - Dokumenty, Výcvik, Velení a řízení, Materiál, Personál, Stacionární infrastruktura a Interoperabilita).

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

Antonín Novotný

„Zapojení AČR do mezinárodního rozvoje schopností vyjadřuje mimo jiné i podíl ČR na sdílení břemene kolektivní obrany. Armáda ČR bude nabízet své unikátní schopnosti ve prospěch mezinárodních organizací a současně bude využívat potenciál těchto organizací a mezinárodní spolupráce k posilování schopností vlastních. Mezinárodní spolupráce tak umožní rozvíjet a využívat schopnosti, které AČR není schopna získat samostatně z technologických nebo zdrojových důvodů.“²²¹

Vývoj současné bezpečnostní situace a nutnost reagovat na narůstající bezpečnostní rizika a nové fenomény jako například regionální nestabilita geograficky se výrazně přibližující k hranicím České republiky, rozsáhlá migrační vlna s dopadem v celoevropském měřítku a v neposlední řadě rizika spojená se zvyšujícím se potenciálem islámského extremismu, přináší nárůst požadavků na zabezpečení obranyschopnosti České republiky, jakož i ostatních členských zemí NATO a Evropské unie.

V této souvislosti se Česká republika opakovaně hlásí k tomu, že k zabezpečení své obrany využije kolektivní prvky. Z poslední Bezpečnostní strategie ČR vyplývá, že: *„základními východisky pro zajištění obrany a bezpečnosti ČR jsou aktivní účast v systému kolektivní obrany NATO opírajícím se o silnou transatlantickou vazbu, rozvoj schopností EU pro zvládání krizí a spolupráce s partnerskými zeměmi. Členství v NATO a EU přináší výhody kolektivního zajištění vlastní obrany a bezpečnosti, stejně jako závazek ke společné obraně a bezpečnosti přispívat.“²²²*

Význam bezpečnosti a obrany teritoria a ochrany vlastních občanů také potvrdila v červnu 2016 schválená nová globální strategie Evropské unie, která mimo jiné deklaruje.... *“Europeans, working with partners, must have the necessary capabilities to defend themselves and live up to their commitments to mutual assistance and solidarity enshrined in the Treaties. Internal and external security are ever more intertwined: our security at home entails a parallel interest in peace in our neighbouring and surrounding regions.”²²³*

Limitované zdroje většiny zemí na obranu a zároveň značně narůstající náklady na budování a rozvoj schopností v minulosti, prohlubovaly rozdíly ve sdílení zátěže (burden sharing) mezi Spojenými státy a Evropou a rovněž tak mezi jednotlivými evropskými členy Aliance. Teprve v posledních dvou letech lze zaznamenat postupný přechod ke

²²¹ MO. Koncepce výstavby Armády České republiky 2025. Praha, prosinec 2015. str. 18. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/KVA_R_ve_ejn_verze.pdf

²²² MZV ČR. Bezpečnostní strategie ČR. Praha, únor 2015. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/1386521/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf

²²³ EU. Shared Vision, Common Action: Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, str. 14. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

stabilitě a mírnému ekonomickému růstu a zvyšování výdajů na obranu členských zemí NATO s cílem postupného dosažení stavu odpovídajícího závazkům.

Jedním ze způsobů, jak nahradit výpadek v oblasti obranných výdajů v poslední dekádě a zároveň udržet stávající vojenské schopnosti nebo alespoň zpomalit jejich úpadek, je využití mnohonárodní spolupráce.

Zvyšováním významu obranyschopnosti spojeným s reálnými finančními prostředky, tak dochází k opětovné snaze nalézt efektivní řešení při budování schopností, jak na národní, tak i mezinárodní úrovni. V současnosti tak probíhá mnohonárodní úsilí, jehož cíleným efektem je rovněž dosažení synergie s dřívějšími iniciativami. Přestože není jednoduché dosáhnout požadovanou úspěšnost iniciativ, či projektů, lze výhody této mnohonárodní spolupráce kromě finanční úspory, spatřovat i ve výměně zkušeností, společné přípravě sil k operačnímu nasazení a při zvyšování jejich interoperability.

Mnohonárodní spolupráce se může uplatňovat v celém životním cyklu schopností. Stejně tak může spolupráce probíhat v různé intenzitě - koordinace schopností a zvyšování interoperability, sdílení role bez vytváření společných struktur, vytváření společných struktur pro využití národních schopností nebo budování společných schopností. Společným jmenovatelem těchto aktivit je snaha o zvýšení interoperability a úsilí o dosažení úspor v oblasti lidských, materiálních a finančních zdrojů. Naprosto zásadní v tomto procesu ale je odpovídající politická podpora a vůle ze strany zapojených zemí a dále nutnost překlenutí rozporu mezi politickými deklaracemi a reálnou ochotou přistoupit k intenzivní mezinárodní spolupráci v konkrétních oblastech sdílení vojenských schopností.

Snaha o využívání mnohonárodní spolupráce by však neměla být motivována pouze nedostatkem finančních prostředků, ale měla by se stát standardní formou při hledání cest k výstavbě či rozvoji schopností i při zvýšení finančních prostředků na obranné výdaje. Tento proces ale není jednoduchý, protože představuje zásadní změnu nastavených procesů a koncepčních přístupů. Jedná se o náročný a dlouhodobý proces, který často postrádá dostatečnou míru transparentnosti a může tak vytvářet prostor pro vznik dalších nákladů. Zapojené země vstupují do projektu se svými specifickými požadavky a výsledný kompromis nemusí odpovídat vstupním požadavkům ani jedné z nich.

Pro naplnění tohoto cíle je tedy nezbytné vyšší a odpovědnější zapojení evropských států Aliance, včetně České republiky, do kolektivní obrany.

HLAVNÍ FORMY MNOHONÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PŘI SDÍLENÍ A ROZVOJI SCHOPNOSTÍ

Česká republika se v oblasti mnohonárodního sdílení a rozvoje schopností zapojuje již několik let do projektů v rámci iniciativ Smart Defence, Pooling and Sharing, iniciativy Connected Forces Initiative (CFI), projektů ve spolupráci se zeměmi Visegrádské skupiny (V4) a od roku 2014 rovněž v rámci iniciativy Framework Nations Concept (FNC).

INICIATIVY NATO

Smart Defence

Iniciativu NATO Smart Defence lze vyjádřit jako kooperativní přístup k nahlížení na budování a rozvoj vojenských schopností, které budou potřebné pro Alianci v budoucnosti. Snahou je, aby spojenci společně pracovali na udržení, budování a rozvoji vojenských schopností tak, aby byly naplněny cíle rozvoje Aliance v souladu se schválenou Strategickou koncepcí NATO. Důraz je kladen na harmonizaci požadavků na vojenské schopnosti, jejich sdružování a sdílení, nastavení priorit a celkové zlepšení koordinace mezi spojenci. Přidanou hodnotou tohoto společného úsilí je zvýšení efektivity a zároveň i soulad při vynakládání prostředků na zabezpečení obrany.

Iniciativa Smart Defence vychází principiálně ze tří základních předpokladů:

- nastavení priorit - zejména ve smyslu vzájemného sladění národních a aliančních priorit budování a rozvoje schopností;
- specializaci - eliminace specializace členských států Aliance vynucené nekoordinovanými rozpočtovými škrty (*Specialization by Default*) a naopak podpora specializace koordinované v rámci Aliance zaměřené na silné stránky spojenců (*Specialization by Design*);
- mnohonárodní spolupráci - společné budování, rozvoj a sdílení vojenských schopností, které si jednotlivé země nemohou samy dovolit založené na bázi uskupení sdružených kolem tzv. *Lead Nation* (vedoucí země), na strategickém partnerství na regionálním či kulturním základě nebo v případě shody při pořízení klíčového vybavení.

Vlastní projekty Smart Defence jsou členěny dle stavu jejich realizace do tří skupin:

- Tier 1 - konsolidované návrhy projektů k řešení. Jedná se o projekty v pokročilém stavu řešení, které mají vedoucí zemi, účast minimálně dvou zemí, jasný cíl a obsah a na straně NATO identifikovaného sponzora;
- Tier 2 - návrhy projektů; Jedná se o návrhy projektů vyžadující další rozpracování. Většinou u nich není identifikována vedoucí země;
- Tier 3 - náměty projektů určené k dalšímu rozpracování.²²⁴

²²⁴ NATO HQ. Multinational Projects. Brusel, červen 2014. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_06/20140602_140602-Media-Backgrounder_Multinational-Projects_en.pdf

Projekty jsou dále z hlediska obsahu rozděleny do šesti oblastí:

- JISR (Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance);
- Sustainment;
- Training and Preparation of Forces;
- Force Protection;
- Effective Engagement;
- Ballistic Missile Defence.²²⁵

Connected Forces Initiative

Projekt se soustřeďuje na dosažení vyšší úrovně interkonektivity a interoperability aliačních sil v operacích, ve spolupráci s ostatními partnery. Ve svém základu CFI vychází z komplexního přístupu ke vzdělávání, přípravě a výcviku společně se zaváděním nejnovějších technologií v rámci Aliance. Byl přijat jako jeden z klíčových programů podpory cílů výstavby sil NATO Forces 2020 na summitu v Chicagu v roce 2012, v návaznosti na iniciativu Smart Defence, kterou dále rozvíjí.

Na summitu NATO ve Walesu v roce 2014 byl schválen balíček opatření CFI programově pojímající následující opatření:

- aktualizovaná Politika vzdělávání, přípravy, výcviku a hodnocení NATO (*NATO Education, Training, Exercise and Evaluation Policy, ETEE*);
- rozšířený Koncept výcviku NATO 2015 - 2020 (*NATO Training Concept 2015 - 2020*);
- vojenské cvičení vysokého významu pro rok 2015 - Trident Juncture 15 (*High Visibility Exercise*);
- program hlavních vojenských cvičení NATO od roku 2016 (*Major NATO Exercises from 2016 Onwards Programme*);
- pokračující progres implementace technologií;
- velitelství speciálních sil jako vojenská schopnost na úrovni komponentu v přímé podřízenosti velitele spojeneckých sil NATO v Evropě.²²⁶

Vzhledem k současnému vývoji bezpečnostního prostředí představuje CFI možnost jak poskytnout odpovídající přípravu a výcvik pohotovostním silám vyčleňovaným dle Akčního plánu připravenosti NATO (Readiness Action Plan).²²⁷

²²⁵ NATO HQ. Status Report 36 on Smart Defence multinational projects. 2. September 2014. ŠIS AČR.

²²⁶ NATO HQ. Connected Forces Initiative. Dostupné z:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_98527.htm

Framework Nation Concept

Iniciativu Framework Nations Concept z hlediska původu jejího vzniku můžeme vnímat jako potřebu evropských zemí zefektivnit budování a rozvoj vojenských schopností, zvýšit akceschopnost sil a přispět tak k naplnění ambicí Aliance. Podstata spočívá v tom, že by rámcové země kolem sebe soustředily „ochotné a schopné“ evropské státy a poskytly tak konceptuální a organizační rámec pro mnohonárodní spolupráci. FNC ale nevytváří nový článek mezi orgány NATO a členskými státy, protože cíle NATO Defence Planning Process budou nadále přidělovány jednotlivým státům. Státy však budou moci využít příslušnost k uskupením k naplnění přidělených cílů mnohonárodní cestou. Uskupení by tak produkovala ucelené soubory schopností (*Capability Clusters*) a hrála koordinační roli.²²⁷

Účelem konceptu je napomoci spojencům realizovat cíle výstavby schopností směrem k naplnění ambicí Aliance. Koncept usiluje o dosažení efektivnějšího spolupůsobení sil a schopností spojenců orientovaného k vybudování nasaditelných souborů sil (*Deployable Sets of Forces*), jež by byly dlouhodobě k dispozici. Koncept je rovněž i jedním z nástrojů jak dosáhnout cílů výstavby NATO Forces 2020 a dává rovněž jednotlivým členským zemím Aliance možnost vytvářet interoperabilitu s vyššími prvky. Vytváří také potenciál zavést v několika cyklech do praxe mnohonárodní cíle výstavby schopností.

Vlastní koncept FNC principiálně navazuje na iniciativy Smart Defence, Pooling and Sharing, nebo CFI, nově však přináší, co lze v obecné rovině označit jako přístup. Uspořádání souborů schopností variantně se promítající do struktury souborů sil, snaha o stanovení realistických prvních kroků v krátkodobém a střednědobém horizontu až po dlouhodobé cíle v oblasti obranného plánování, podpora výstavby sil a jejich generování do pohotovosti či k operačnímu nasazení charakterizují souhrnně směřování konceptu. Iniciativa a zároveň i její rozvoj je v rukou členských zemí Aliance a zúčastněných partnerů.

INICIATIVA EVROPSKÉ UNIE

Pooling and Sharing

Původ konceptu Evropské unie Pooling and Sharing vychází z tzv. Ghentské iniciativy z roku 2010, kde na základě německo-švédského úvahového dokumentu o zintenzivnění vojenské spolupráce evropských zemí sdružených v Evropské obranné agentuře (EDA) její členské státy vytvořily koncept Pooling and Sharing. Zahrnuje iniciativy a projekty v oblasti budování a rozvoje vojenských schopností koordinované a řízené členskými státy Evropské unie. Hlavním cílem vymezeným touto iniciativou je udržet a rozvíjet národní vojenské operační schopnosti s vyšším účinkem, soběstačností, interoperabilitou a zároveň i s vyšší efektivitou jejich nabývání. Koncept komplexně postihuje rozvoj vojenských schopností počínaje identifikací a harmonizací požadavků až po realizaci celého životního cyklu včetně certifikace a standardizace.

²²⁷ NATO HQ. The Readiness Action Plan. Dostupné z:

http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm?selectedLocale=en

²²⁸ NATO HQ. NATO's capabilities. Dostupné z.

http://nato.int/cps/en/natohq/topics_49137.htm?selectedLocale=en#

Koncept se opírá o následující principy:

- Politická vůle a závazek;
- Efektivita vynakládaných prostředků;
- Flexibilita - variabilita uspořádání uskupení členských států;
- Nasaditelnost a interoperabilita sil - působení nejen v operacích EU a NATO, ale i v národních operacích;
- Disponibilita schopností včetně tzv. Security of Supply - sdílení schopností na základě politické vůle a závazků ať již smluvně - právních, nebo s využitím dalších ujednání jako např. memorandum o porozumění, soběstačnost průmyslových kapacit a technologická nezávislost;
- Komplementarita s iniciativou NATO Smart Defence s cílem zamezit duplicitě.²²⁹

Již v listopadu 2011 byly řídicím výborem EDA na úrovni ministrů obrany členských zemí EU schváleny vybrané prioritní oblasti spolupráce. Všechny oblasti mají potenciál pro další strukturovaný rozvoj, podporu sdružování a sdílení a část řeší problém nedostatků v klíčových operačních schopnostech.

Konkrétně byly vybrány následující projekty:

- Výcvikový program pro vrtulníky;
- Schopnosti námořního sledování;
- Evropská akviziční skupina pro nákup služeb satelitní komunikace;
- Lékařská podpora - polní nemocnice;
- Schopnost doplňování paliva za letu;
- Budoucí vojenská satelitní spojení;
- Zpravodajství, sledování, průzkum (ISR);
- Výcvik leteckých posádek;
- Evropská dopravní střediska;
- Inteligentní munice;
- Námořní výcvik a logistika.²³⁰

²²⁹ EDA. EDA's Pooling and Sharing. Dostupné z: http://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/final-p-s_30012013_factsheet_cs5_gris

Angažovanost České republiky v mnohonárodní spolupráci při sdílení a rozvoji schopností

Nepředvídatelnost ve vyčleňování zdrojového rámce pro obranu ČR, dlouhodobé podfinancování společně s nedokončením transformačních procesů a chybnými rozhodnutími v minulosti, způsobila nedosažení všech požadovaných schopností Armády České republiky.²³¹ Nyní, po mnoha letech snižování finančních prostředků rezortu obrany, probíhá situace opačná. Na základě dohody o navyšování obranného rozpočtu České republiky, podepsané v září 2014, se má rozpočet MO do roku 2020 postupně navyšovat na 1,4 % HDP.²³² Od roku 2015 proto nastává opačný trend a rozpočet rezortu obrany by měl do roku 2025 pracovat s celkovou částkou 460 miliard Kč.²³³ V souvislosti s touto novou situací proto probíhá přehodnocení dosavadního přístupu k této problematice, aby byla zabezpečena obranyschopnost České republiky. K efektivnímu a účelnému určení finančních prostředků by měly přispět v roce 2015 schválené rozvojové dokumenty resortu MO - Dlouhodobý výhled pro obranu 2030²³⁴ a Koncepce výstavby Armády České republiky 2025.²³⁵ Dlouhodobý výhled pro obranu 2030 tvoří koncepční rámec pro naplnění politicko-vojenských ambicí ČR v měnícím se bezpečnostním prostředí, který také dále rozpracovává základní principy výstavby ozbrojených sil. Představuje základní vodítko pro obranné plánování, zejména pro tvorbu návazných koncepčních dokumentů a plánů rozvoje schopností ozbrojených sil. V rámci Koncepce výstavby AČR jsou pak v návaznosti na Dlouhodobý výhled vymezeny požadavky na rozvoj schopností AČR a její struktura na období do roku 2025. Koncepce výstavby tak stanovuje hlavní cíle, priority a programy výstavby AČR a definuje potřebný zdrojový rámec.

V roce 2016 se dále k těmto dokumentům přiřadila i Koncepce obranného aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací na období 2016 až 2022,²³⁶ schválená usnesením vlády ČR v březnu 2016. Současně probíhá zpracovávání nových dokumentů Strategie podpory obranného průmyslu a (Národní) Strategie vyzbrojování.²³⁷ Všechny tyto dokumenty, společně s každoročním zvyšováním finančních prostředků vytváří podmínky pro zvyšování schopností AČR. Jako komplikace se v této souvislosti jeví, kromě vlastních

²³⁰ MULIN, Jon. Pooling and Sharing is an art not a science. Vydání květen-červenec 2012. European Defence Matters ze dne 21. května 2012. str. 12-14. Dostupné z:

<http://www.eda.europa.eu/docs/brochures/EDMIssue1.pdf>

²³¹ MO. Koncepce výstavby Armády České republiky. Praha, prosinec 2015. str. 18. Dostupné z:

http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/KVA_R_ve_ejn_verze.pdf

²³² MO. Koalice podepsala dohodu o navyšování rozpočtu. Army.cz, 3. 9. 2014. Dostupné z:

<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/koalice-podepsala-dohodu-o-navysovani-rozpocetna-obranu-101452/>

²³³ MO, ref. 231.

²³⁴ MO. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030. Praha, červenec 2015. Dostupné z:

http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Dlouhodob_v_hled_pro_obranu_2030.pdf

²³⁵ MO, ref. 231

²³⁶ MO. Koncepce obranného aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací na období 2016 až 2022.

Dostupné z: https://vyzkum.army.cz/sites/vyzkum.army.cz/files/dokumenty/zakladni-stranka/iii_koncepce.pdf

²³⁷ Doposud nepublikováno.

vnitřních problémů Ministerstva obrany, velká finanční náročnost u některých projektů např. nákup nových víceúčelových vrtulníků, radiolokátorů nebo náhrada bojových vozidel pěchoty BVP2, které se určitě nepodaří realizovat během jednoho finančního roku. Z tohoto důvodu se snaží MO tuto situaci vyřešit založením speciálního, obranného fondu inspirovaného předválečnou Československou republikou, kde by byly deponovány finanční prostředky na tyto projekty.²³⁸

Pokud se týká zapojení České republiky do konkrétních projektů mnohonárodní spolupráce, AČR se přihlásila k tomu, že bude i nadále podporovat činnost mezinárodních prvků na vlastním území v oblasti ochrany proti zbraním hromadného ničení, spojení, mnohonárodní logistiky a leteckého výcviku.

Konkrétně se jedná o následující aktivity:

1. Mnohonárodní centrum pro koordinaci logistiky (MLCC) bude v součinnosti s NATO, EU a dalšími zahraničními subjekty koordinovat rozvoj schopností mnohonárodní logistiky. MLCC se bude podílet na koordinaci mezinárodních aktivit při přípravě a nasazení sil a prostředků mnohonárodní logistiky v operacích;
2. Centrum ochrany proti zbraním hromadného ničení bude, jakožto Centre of Excellence NATO pro oblast ochrany proti zbraním hromadného ničení, rozvíjet schopnosti expertízy ve prospěch participujících zemí, NATO a EU, v operacích, při výcviku a přípravě personálu v této oblasti;
3. Nasaditelný komunikační modul NATO bude rozvíjet své schopnosti ve prospěch komunikačního a informačního systému velitelské struktury NATO;
4. Mnohonárodní středisko leteckého výcviku (MATC) bude provádět koordinaci výcviku vojenských osádek letadel a specialistů letectva zúčastněných zemí. Armáda ČR se bude podílet na jeho činnosti.²³⁹

Kromě toho je plánováno z AČR recipročně vysílat specialisty do obdobných mezinárodních organizací na území jiných států. Tímto způsobem bude eliminovat nedostatky ve vlastních schopnostech, získá přístup k jedinečným znalostem, zvýší úroveň vlastních specialistů a posílí interoperabilitu se spojenci. AČR bude i nadále podporovat iniciativy NATO a EU k posílení schopností (např. Connected Forces Initiative, Smart Defence a Pooling and Sharing).²⁴⁰

²³⁸ Týden.cz. Ministerstvo má mít více peněz, shodl se výbor. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/ministerstvo-obrany-ma-mit-vic-penez-shodl-se-vybor_400659.html

²³⁹ MO, ref. 231, s. 18.

²⁴⁰ Ibid.

NATO A EVROPSKÁ UNIE (EVROPSKÁ ARMÁDA)

NATO a Evropská unie deklarují své společné zájmy a intenzivně spolupracují již více jak jednu dekádu. Co se týče velkých strategických hrozeb, zůstává klíčovou institucí NATO. V případě řádově menších rizik, by to mělo být jinak a EU by je měla řešit sama. Již v roce 2002 přijetím deklarace mezi EU a NATO k problematice společné evropské bezpečnostní a obranné politiky,²⁴¹ byly položeny nové základy spolupráce v oblasti obrany. Proto zejména v současné době by již mělo platit, že štáby NATO a EU by měly úzce koordinovat práci, aby se zabránilo překrývání mezi projekty aliančními a Evropské unie. Problémem ovšem je, že rozpočty evropských zemí NATO jsou rozděleny mezi 26 suverénních zemí a není snadné je v oblasti strategické plánování nebo konkrétních operací kombinovat. Strategickou výzvou evropských členů NATO by mělo být lépe využívat a získat větší přidanou hodnotu a výkon. Za těchto podmínek by iniciativy NATO a EU mohly být úspěšné pro obě organizace. Ale objevují se i problémy, které brání jednotlivým národním vládám spolupracovat na udržování vojenských schopností. Jedná se o nedostatek důvěry, rozdílnou úroveň ambicí jednotlivých zemí, provázanost členských zemí NATO a EU a důležitou roli v tomto procesu hraje i specializace.

Evropský obranný průmysl trpí zaostáváním ve schopnosti vyvíjet špičkové obranné technologie. Systémovou příčinou je roztříštěnost evropského trhu s obrannými technologiemi a s tím související roztříštěnost investic do obranné vědy a výzkumu. Snižující se objem národních zakázek, jak v absolutních číslech, tak ve spektru poptávaných schopností, tento trend dále umocňuje. V procesu zlepšení evropských obranných schopností v oblasti krizového řízení a udržení evropské bezpečnostní a obranné politiky by měla hrát hlavní roli Evropská obranná agentura (EDA), organizace založené v roce 2004 pro podporu členských států a Evropské rady. Základem je propojení národních plánovacích procesů včetně jejich sdílení a koordinaci plánů pořizování akvizic.

V prosinci 2013 při jednání Evropské rady proběhla poprvé od začátku platnosti Lisabonské smlouvy tematická rozprava k obraně, na které byla stanovena prioritní opatření k posílení spolupráce. Evropská rada se ve svých závěrech zavázala, že bude usilovat o další rozvoj věrohodné a účinné Společné bezpečnostní a obranné politiky v souladu s Lisabonskou smlouvou a možnostmi, které tato smlouva nabízí. Současně vyzvala členské státy k prohloubení spolupráce v oblasti obrany tím, že zvýší schopnosti vést mise a operace a budou v plné míře využívat součinnost s cílem zlepšit rozvoj a dostupnost potřebných civilních a vojenských schopností s využitím integrovanější, udržitelnější, inovativnější a konkurenceschopnější evropské technologické a průmyslové obranné základny. Podpořila posílení rozvoje schopností - spolupráce v oblasti rozvoje schopností má zcela zásadní význam pro zachování klíčových schopností, nápravu nedostatků a zamezení vzniku nadbytečných zdrojů. Sdružování poptávky, konsolidace požadavků a dosahování úspor z rozsahu by mělo umožnit zefektivnění využívání zdrojů a zajistit interoperabilitu, mimo jiné s klíčovými partnerskými organizacemi, jako je NATO.

²⁴¹ NATO HQ. EU-NATO Declaration on ESDP. Brusel, 2002. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm>

Dále se Evropská rada usnesla, že je třeba usnadnit spolupráci zvýšením transparentnosti a sdílením informací v oblasti obranného plánování s cílem většího sbližování potřeb a časových harmonogramů schopností. Vyzvala také, aby byl do konce roku 2014 předložen vhodný politický rámec, který by plně respektoval plánovací postupy NATO. Jako příklad modelu spolupráce bylo uváděno Evropské velitelství letecké přepravy EATC na nizozemské letecké základně v Eindhoven. Rada vyzvala k následování tohoto úspěšného příkladu.

Kladně také hodnotila kodex chování EDA, týkající se sdružování a sdílení vojenských schopností a dále vyzvala EDA k prozkoumání způsobu, jak by mohly členské státy účinněji a účelněji spolupracovat v rámci projektů společného nákupu. Dále Rada vybidla k urychlenému rozvoji civilních schopností včetně provádění plánu jeho rozvoje. K posílení evropského obranného průmyslu Evropská rada konstatovala, že k rozvoji a zachování obranných schopností potřebuje EU integrovanější, udržitelnější, inovativnější, konkurenceschopnější technologickou a průmyslovou základnu obrany (EDTIB). Může se tak zvýšit její strategická samostatnost a schopnost jednat s partnery. S cílem zajištění operační účinnosti a bezpečnosti dodávek, současného zachování konkurenceschopnosti v celosvětovém měřítku a stimulace tvorby pracovních míst, inovací a růstu v celé EU je nutno tuto základnu posílit. Klíčový význam má dobře fungující trh s obranným vybavením, založený na otevřenosti, rovném zacházení a rovných příležitostech a na transparentnosti pro všechny evropské dodavatele.²⁴²

I když bylo při jednání Evropské rady v prosinci 2013 dosaženo určitého pokroku, jednalo se o pouze o odsouvání některých problémů, které budou muset členské státy EU v oblasti obrany řešit. Jedním z nich je, že institucionální vztahy NATO a EU jsou dlouhodobě v krizi a to i přesto, že obě organizace sdílejí na poli bezpečnostní politiky společné zájmy nebo působí společně v operacích v několika krizových oblastech. Hlavním důvodem je bilaterální politický problém Turecko-Kypr a Řecko, kdy se vzájemná blokáda spolupráce přenáší na institucionální úroveň NATO-EU. Lze konstatovat, že NATO přistupuje ke spolupráci s EU vstřícněji než naopak.

V poslední době dochází k intenzifikaci rozhovorů na téma Evropská armáda a zdá se, že vyhlídka na uskutečnění společné evropské obrany je lepší než kdykoliv dříve. O její potřebě mluvil nejen předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker, ve svém letošním zářijovém Projevu o stavu Unie 2016,²⁴³ ale více snah ve prospěch společné obrany by uvítaly i USA. Je také nutno připomenout, že EU usiluje o vlastní ozbrojené síly dlouhodobě a idea vytvoření společné evropské armády, není nová. Mohla se stát skutečností, ještě než se položily základy dnešní evropské integrace, ovšem na začátku 50. let minulého století skončila tato myšlenka Evropského obranného společenství neschválením poslanci francouzského Národního shromáždění. Myšlenka se přesto opakovaně vracela i za studené války, kdy rozhodující roli v odvrácení východní hrozby

²⁴² Závěry jednání Evropské rady. Brusel, 20. prosince 2013. EUCO 217/13. [cit. 2016-11-14].

Dostupné z:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/140251.pdf

²⁴³ JUNCKER, Jean-Claude. Projev o stavu Unie 2016. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/priorities/state-union-2016_cs?pk_campaign=soteurep&pk_source=facebook&pk_medium=social&pk_keyword=CZ

měla Severoatlantická aliance. Tehdy většina nápadů ztroskotala na námitce, že něco jako evropská armáda by jen dublovalo a v konečném důsledku oslabovalo NATO.

Novodobý formální rámec této snahy se datuje rokem 1998, kdy se britský premiér Tony Blair na anglo-francouzském summitu v Saint-Malo v závěrečné deklaraci zmínil, že Evropská unie potřebuje „kapacitu pro autonomní akci, podpořenou věrohodnou vojenskou silou, s možností rozhodnout o jejím použití a připraveností je použít.“²⁴⁴

Cílem projektu společné evropské obrany by určitě měla být snaha vyvarovat se vytváření jakýchkoliv „nepotřebných duplikací“ ve vztahu k Alianci. Co nejužší propojenost se schopnostmi a kapacitami Aliance je přitom při budování vlastních vojenských sil EU evidentní od samého začátku. Počínaje komuniké ze schůzky ministrů zahraničí NATO v Berlíně v roce 1996 (zejména články 5 a 6) přes Deklaraci z washingtonského summitu NATO v roce 1999 (články 9 a 10) až po dohodu mezi NATO a EU, tzv. Berlín plus z roku 2002. Všechny tyto dokumenty definují podmínky pro postupné vytváření evropských vojenských sil v úzké provázanosti a spolupráci s NATO. Použité prostředky Aliance přitom měly ctít zásadu *být oddělitelné, ale ne oddělené od zbytku sil Severoatlantické aliance*.

Rozhodnutí z Berlína z roku 1996, washingtonský summit z roku 1999 a dohoda Berlín plus z roku 2002 tak společně vytvářejí rámec a současně i mechanismus, na jehož základě a s jehož pomocí mohla Evropská unie budovat své vojenské síly. Jestli tyto skutečnosti nebyly doposud dostatečně využity, není to zřejmě vina Severoatlantické aliance a EU bude muset pro společnou obranu udělat více. Společná evropská armáda by měla smysl, jen když by měla politické zadání. A k politickému zadání potřebuje celoevropský orgán, který má politickou legitimitu. Jak ukázala role Evropské komise v jednáních o TTIP, v řešení uprchlické krize, tento orgán není zárukou prosazování politické vůle členských států Evropské unie.

Kromě toho oblast společné evropské armády provází i další problémy a nevyjasněné otázky:

1. Chybí jasná definice, co by bylo možno považovat za evropskou armádu
2. Vytváření vojenských struktur paralelních NATO je plýtvání prostředky a kapacitami
3. Řada členských zemí unie, které jsou zároveň členy NATO, není schopna nebo ochotna dostat závazku vůči Alianci dávat na svou obranu dvě procenta svého HDP
4. Plány by nutně narazily na námitky zemí jako Finsko, Irsko, Rakousko či Švédsko, jejichž ústavy je zavazují k neutralitě, a je také nutné brát v úvahu i historicky podmíněnou zdrženlivost Německa vůči zásahům v zahraničí
5. Ačkoliv evropští federalisté by vznik evropské armády uvítali, dnes zřejmě neexistuje vláda členské země Evropské unie, která by byla ochotna přenést díl

²⁴⁴ BLAIR, Tony. December 1998. Dostupné z: http://www.cvce.eu/en/obj/franco_british_st_malo_declaration_3_and_4_december_1998-en-316a6db2-ff40-47da-a7bb-951f60048624.html

suverenity v oblasti obrany na nadnárodní úroveň, protože i v NATO platí, že za každým rozhodnutím musí stát souhlas všech členů.

Naopak pozitivním argumentem pro vytvoření je nutnost emancipace Evropy i v oblasti obrany a tím zvýšení jejího vlivu v globálním měřítku a získání určité nezávislosti na USA. Je tedy zřetelné, že ve změně bezpečnostní situaci v nejbližším okolí Evropy je nutné uvažovat o samostatnějších evropských bezpečnostních kapacitách, které nebudou přímo záviset na Spojených státech. Ty například nemají bezprostřední bezpečnostní zájmy v severní Africe. Pro Evropu je to naopak region, který je zdrojem řady hrozeb. Evropská unie musí být připravena zajišťovat obranu v budoucnu i vlastními silami. Byl by to spolu se společnou měnou další krok správným směrem k další integraci. K tomu, kam až daleko myšlenka společných evropských bezpečnostních kapacit (evropské armády) půjde, si musí členské země vypracovat konkrétní představy a ty si pak mezi sebou vyjasnit.

Z tohoto úhlu pohledu se zdá, že v současnosti probíhající kroky na zasedání ministrů zahraničních věcí a obrany členských zemí EU a také plány do budoucna, dávají šanci tuto problematiku pozvednout na kvalitativně novou úroveň.²⁴⁵

VISEGRÁDSKÁ SKUPINA (V4)

Partnerství České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska, zemí tzv. Visegrádské skupiny, je příkladem strategické spolupráce probíhající na regionálním základě. Visegrádská skupina, která v roce 2016 dosáhla dvaceti pěti let existence, je v posledních letech stále aktivnější. Země V4 si uvědomují, že intenzivnější regionální spolupráce může v situaci ekonomické stagnace a rozpočtových škrťů vést k efektivnějšímu vynakládání omezených prostředků, ke společnému rozvoji potřebných vojenských schopností a ke zvyšování připravenosti jejich ozbrojených sil k působení v mezinárodních operacích. Podobně to platí i v situaci, kdy se naopak objem finančních prostředků na obranu zvyšuje. Státy V4 dlouhodobě usilují o navázání hlubší spolupráce v oblasti obranného průmyslu, výzkumu a vývoje obranných a bezpečnostních technologií. I přes zřejmé výhody však rozvoj regionální spolupráce naráží na mnohé překážky, jako je odlišné vnímání bezpečnostních zájmů nebo legislativní a institucionální překážky.

Proto výsledky spolupráce nebyly zatím příliš významné, protože ji komplikovaly jak parciální ekonomické zájmy, tak dosavadní neschopnost sladit obranné a akviziční plány visegrádských zemí. Nákupy a modernizace vojenské techniky v zemích V4 tak prozatím probíhaly na národní úrovni a v rámci národních plánů, byť se řešily více méně stejné otázky i v přibližně stejném časovém úseku. I když existuje společná studie z roku 2012,²⁴⁶ která oblast obranné spolupráce V4 velmi konkrétně a podrobně rozpracovávala,

²⁴⁵ E15. Stropnický: EU nevybuduje evropskou armádu, ve hře je ale společné středisko <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/stropnicky-eu-nevybuduje-evropskou-armadu-ve-hre-je-ale-spolecne-stredisko-1325425>

²⁴⁶ VALÁŠEK, Tomáš. Edited, May 2, 2012. *Towards a smarter V4: How to improve defence collaboration among the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia: DAV4 Expert Group*

nebyly fakticky rozvíjeny žádné společné projekty. Tuto situaci lze ilustrovat na příkladu nákupu vrtulníků. Zde se nabízela možnost využít synergii, případné sloučení a společnou objednávku za účelem dosažení lepších finančních podmínek zemí V4 jejíž členské státy se potýkají se stejným problémem ve stejném čase - nahrazení doposud používaných vrtulníků ruské provenience. Tento proces by mimo jiné vyžadoval kromě požadovaných shodných nebo přibližně stejných takticko-technických dat a alokace finančních zdrojů na tento nákup u všech zúčastněných zemí, také společné politické rozhodnutí o nákupu. Stejně jako v případě některých dalších projektů např. při uvažovaném společném nákupu 3D radiolokátorů zeměmi V4, nedošlo k dohodě a jednotlivé členské země řeší akvizici vrtulníků samostatně.

Jedním z nejvýznamnějších úspěchů je vybudování Visegrádského bojového uskupení (EU BG) v roce 2016 a zapojení V4 do implementace *Readiness Action Plan* NATO. V rámci členských zemí panuje shoda o užitečnosti pokračování v tomto projektu s cílem zhodnotit nabyté zkušenosti během příprav prvního společného bojového uskupení. Projekt by měl být významnou investicí do budoucna nejen na vojenské, ale především na politické úrovni pro všechny členské státy, neboť by tak mělo dojít k posílení důvěryhodnosti zemí V4 pro partnery z EU i z Aliance. Určitou perspektivu lze také do budoucna spatřovat v propojení projektů obranné spolupráce zemí Visegrádské skupiny s výše zmíněnými iniciativami NATO a Evropské unie. Úspěšnost realizace těchto aktivit je však výrazně ovlivněna dlouhodobým politickým vyjednáváním a ekonomickou situací partnerských zemí.

Byť se příhraniční spolupráce zemí jeví jako nejperspektivnější, a do této kategorie patří i spolupráce V4, existuje mnoho překážek, které brání efektivní spolupráci při budování společných obranných schopností.

Největší překážky v oblasti obranných akvizic a spolupráce zemí Visegrádské skupiny, lze spatřovat v následujících oblastech:²⁴⁷

1. slabá politická vůle - převažují národní politicko-ekonomické ohledy a to i díky nepropojenosti obranného průmyslu v rámci V4
2. z důvodů slabé politické vůle ke společným projektům pak znemožňují možnosti společných akvizic rozporu a nejednotnost v následujících oblastech:
 - nejednotnost národních legislativ (Směrnice EU 81/2009/EC je různě interpretována a upravena. Rozdílné normativní postupy při přípravě a realizaci projektů. Při společném financování projektů má každá země ukotveny jiné postupy a pravidla, které vytváří zásadní překážky.
 - různé časové harmonogramy pořizování a rozdílné rozpočtové možnosti
 - různé národní požadavky na parametry zbraňových systémů

Report. 13 s. Dostupné na internetu: <http://www.cepolicy.org/publications/dav4-full-report-towards-deeper-visegrad-defence-partnership>

²⁴⁷ KORDOWSKI, Mariusz; NOVOTNÝ, Antonín; PAC, Bohdan; TAGAREV, Todor; NAŘ, Jaroslav; CSIKI, Tamás. Defence Resources Management System in Visegrad Group. Varšava, Polsko: National Centre For Strategic Studies (NCSS), 2016, s. 32-72.

- prosazování návrhů vlastních způsobů řešení pořízení, kdy země usilují o řešení, která mají pro ně největší ekonomicko-technologický přínos. Je snahou prosadit kapacity svého domácího obranného a bezpečnostního průmyslu.

Jako šance pro posílení vztahů středoevropských států se ukázala shoda v odmítnutí kvót pro uprchlíky. Právě soulad v tomto zásadním bodě by mohl být dobrým stimulem pro budování společné kolektivní bezpečnosti V4, která by mohla vyústit v budování jakési jednotné společné visegrádské „armády“ na bázi středoevropské EU BG. Společná obraná a bezpečnostní politika Visegrádské skupiny by potom mnohonásobně splnila své úkoly a střední Evropa by i pro dnešní časy získala své opodstatnění a hlubší smysl.

BUDOUCNOST MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V KONTEXTU VÝVOJE BEZPEČNOSTNÍ SITUACE

Bezpečí občana a zajištění jeho svobody je prvotní funkcí státu a ten má garantovat občanům, že v otázce bezpečnosti se na stát mohou spolehnout. K tomu využívá různé nástroje, včetně mezinárodní spolupráce. Z doposud získaných zkušeností vyplývá, že využitelnost konceptů mnohonárodní spolupráce není z širšího pohledu limitována. Armády zemí NATO a EU jsou určeny k naplnění národních ambicí a spolupodílí se na aliančních a evropských, přičemž uskutečňování stanovených cílů je zásadně ovlivněno přidělenými zdroji. Z tohoto úhlu pohledu je situace příznivá. Zapojení se do konceptu ale nepředstavuje závazek zvýšit výdaje na obranu ani vyčlenit více jednotek do operací, ale přihlášení se k úsilí efektivněji vynakládat prostředky a společně vytvářet interoperabilní nasaditelné soubory sil. A tam mimo ekonomických faktorů, lze najít i faktory vojenské, politické, diplomatické, u kterých ne ve všech případech dochází k průniku a jejich společné synergii. Hlavní překážky zapojení do projektů mnohonárodní spolupráce lze spatřovat zejména v nejednotnosti národních legislativ, různých časových harmonogramech projektů nebo v rozdílných rozpočtových možnostech. Rozdíly jsou také v rozdílných národních požadavcích na parametry zbraňových systémů nebo existující snahy o prosazení kapacit nebo produktů svého domácího obranného a bezpečnostního průmyslu

Proto je nutné do budoucna hledat průniky spolupráce v širším kontextu harmonizace rozvoje obranných schopností členských zemí NATO a EU formou společných jednání (NGŠ, političtí ředitelé, ředitelé pro vojenské schopnosti a výzbroj) a dále společně spolupracovat na tématech řešených v rámci NATO a EU. Vzájemně si vyměňovat zkušenosti a informace v oblasti akvizic, spolupracovat a sdílet zkušenosti při uplatňování směrnic EU, zejména 81/2009/EC a článku č. 346 Smlouvy o fungování Evropské unie. Prohloubit vzájemnou spolupráci Visegrádské skupiny a také s EDA nebo hledat možnosti pro společné pořizování vojenského materiálu např. cestou mezinárodních organizací NATO/NSPA, EDA/Purchasing Body.

Budoucí zaměření Evropské unie v oblasti zabezpečení bezpečnosti a obrany by proto mělo:

1. Zvýšit strategickou autonomie EU jako globálního aktéra na mezinárodní scéně. Evropská unie by měla být schopná zajistit svoji svobodu posouzení, rozhodování a jednání. Evropa by měla mít kapacity k realizaci misí v celém spektru a intenzitě vojenských střetnutí a měla by být také schopna ovládat klíčové

- obraně technologie, prostřednictvím konsolidace evropské obranné technologické a průmyslové základny a investovat do oblastí strategických inovací, předvídání možných průlomů s cílem ochránit svoji dlouhodobou strategickou autonomii.
2. Přispět k bezpečnosti, obraně a ochraně evropského území a občanů prostřednictvím ochrany hranic a sítí a podporou, zpřísněním boje proti terorismu a organizovanému zločinu. EU rovněž musí aktivně přispívat k rozvoji evropského nástroje solidarity a posílení bezpečnostní a obranné spolupráce, díky své schopnosti vytvářet potřebné finanční nástroje pro zlepšení a koordinaci. EU také může posílit transatlantické vztahy cestou zvýšené zodpovědnosti Evropy za bezpečnost a obranu, a tudíž lepší sdílení zátěže.
 3. Stabilizovat evropského vnějšího prostředí s cílem zajištění zdrojů, které EU potřebuje pro utváření trvalého prostředí - efektivní nástroj pro prevenci a řízení krizí, podporu odolnosti partnerů, politiku partnerství a spolupráce a restriktivní opatření. Dále efektivním partnerstvím s africkými státy v oblasti bezpečnosti a obrany v rámci realizace politiky nástrojů pro budování kapacit na podporu bezpečnosti a rozvoje.

V krátkodobém horizontu by se měla Evropská unie v oblasti bezpečnosti a obrany při budování společných schopností soustředit na následující hrozby a rizika:

1. Hrozbu terorismu
2. Nelegální migraci a ilegální obchodování (zbraně, drogy, pašování lidí)
3. Výzvy pro evropský bezpečnostní pořádek a rizika ozbrojených konfliktů (např. hybridní hrozby, oslabování EU, zamrzlé konflikty)
4. Kybernetickou destabilizaci.

Zásadní nyní je, aby evropské státy sdružené v EU nezapomínaly na své závazky ohledně bezpečnosti, spolupracovaly a plnily své závazky v rámci EU a Severoatlantické aliance. Hledání politické vůle pro zásadní věci a politický konsenzus je především v otázce národní bezpečnosti téma velmi složité, avšak zásadní.

Právě velké projekty, kterým vybudování společných evropských bezpečnostních kapacit (evropské armády) bezpochyby je, se musí vytvářet postupně a otevřeně v dialogu se společnostmi. Reálná politika ukazuje, že skutečně potřebné a důmyslné projekty se dělají postupnými kroky a s rozmyslem. Využívat již hotových struktur a navazovat na již osvědčené. Efektivní a funkční společné evropské bezpečnostní kapacity (evropská armáda) je realizovatelný projekt, ale ve velikém časovém horizontu.

SEZNAM ZDROJŮ

- ADAMSKY, Dima. *The Culture of Military Innovation: The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the US, and Israel*. Stanford: Stanford University Press, 2010.
- Akční plán k Národní strategii kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020 [online]. Dostupné z: <https://www.govcert.cz/download/gov-cert/container-nodeid-967/akc48dnc3adplc3a1n-rkb-final-150408.pdf>
- Aktuální statistiky. 2016. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/aktualni-statistiky.aspx>
- Arab states will struggle to reduce youth unemployment. 2016. In: *Oxford Analytica* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/EMwRQ6>
- Are most victims of terrorism Muslim? *BBC News*, 20 January 2015, Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/magazine-30883058>
- Armáda příští rok vyzkouší mobilizaci, poprvé od roku 1989 [online]. *Idnes.cz*. 2015. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/armada-vyzkousi-mobilizaci-dfu-/zpr_nato.aspx?c=A151124_130509_zpr_nato_inc
- Armed Forces ready to enhance its expeditionary capabilities [online]. *Idnes.cz*. 2007. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/armada-chce-zvysit-sve-expedicni-schopnosti-fmm-/zpr_nato.aspx?c=A071031_212201_zpr_nato_inc
- ARMY-TECHNOLOGY.COM. *AvantGuard Unmanned Ground Combat Vehicle, Israel* [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.army-technology.com/projects/avantguardunmannedgr/>
- ARMY-TECHNOLOGY.COM. *Raytheon XOS 2 Exoskeleton, Second-Generation Robotics Suit, United States of America* [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.army-technology.com/projects/raytheon-xos-2-exoskeleton-us>
- BARŠA, Pavel. *Západ a islamismus: Střet civilizací, nebo dialog kultur?*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.
- BARTLES, K., Charles. Getting Gerasimov Right. In: *Military Review* January-February 2016. Dostupné z: <https://goo.gl/zVnBlM>
- BARTON, Dominic a Acha LEKE. 2016. 3 reasons things are looking up for African economies. In: *World Economic Forum* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/j1fulm>
- BASSFORD, Christopher, VILLACRES, Edward J. *Reclaiming the clausewitzian trinity* [online]. Dostupné z: <https://www.clausewitz.com/readings/Bassford/Trinity/TRININTR.htm>
- BBC 23. 5. 2013. *Woolwich machete attack leaves man dead*. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-22630303>
- BERÁNEK, Ondřej (ed.). 2013. *Arabské revoluce: Demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady*. Praha: Academia.
- Bezpečnostní strategie České republiky 2015 [online]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/1386521/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf
- BLAIR, Tony. December 1998. Dostupné z: http://www.cvce.eu/en/obj/franco_british_st_malo_declaration_3_and_4_december_1998-en-316a6db2-ff40-47da-a7bb-951f60048624.html
- BOLGER, P. Daniel. *Why We Lost: A General's Inside Account of the Iraq and Afghanistan Wars*. Houghton Mifflin Harcourt 2014.

- BRAW, Elisabeth. A Schengen Zone for NATO. *Foreign Affairs* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2016-06-06/schengen-zone-nato>
- BUZAN, Barry, WÆVER, Ole, de WILDE, Jaap. Security: A New Framework for Analysis [online], 1998. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Security.html?id=j4BGr-Elsp8C&redir_esc=y
- CATTARUZZA, Amael, SINTÉS, Pierre. *Geographie des conflicts*. Paris: Bréal, 2011.
- Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://goo.gl/BQaCfV>
- CLERVOY, Patrick. Le paradoxe de la reine rouge. In *Défense et Sécurité Internationale*. Numéro Hors-Série No. 45, 2016.
- COCKBURN, Patrick. The Age of Disintegration. *Le Monde diplomatique* [online]. June 2016 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://mondediplo.com/openpage/the-age-of-disintegration>
- COHEN, William S. *Annual Report to the President and the Congress*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 1999.
- COOPER, Jeffrey R. *Another View of the Revolution in Military Affairs* [online]. Strategic Studies Institute, 1994. Dostupné z: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub240.pdf>
- CROWLEY, Kevin. *The Strategic Defense Initiative (SDI): Star Wars* [online]. n.d. Dostupné z: <http://www.coldwar.org/articles/80s/SDI-StarWars.asp>
- Czech Army assists Hungary with border patrol logistics [online], 2015. Dostupné z: <http://www.balkandefense.com/czech-army-assists-hungary-with-border-patrol-logistics/>
- DALRYMPLE, Sarah. 2015. The refugee crisis is a problem of poverty, not just migration. *The Guardian* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/nha3ps>
- DAVIS, Norman C. An Information-Based Revolution in Military Affairs. In: ARQUILLA, John a David, RONFELDT, eds. *In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1997, s. 79-98.
- Daily Chart: More neighbours make more fences. 2016. *The Economist* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/01/daily-chart-5>
- Defence Expenditures of NATO Countries (2008-2015) [online]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160129_160128-pr-2016-11-eng.pdf#page=9
- Defence News. *US Army Pivots to Europe As Russian Threat Grows*. February 15, 2016.
- DORAN, B., Peter. *Land Warfare in Europe. Lessons and Recommendations from the War in Ukraine*. Center for European Policy Analysis. November 2016.
- DYČKA, Lukáš; MIČÁNEK, František. Czech Republic in NATO - From Admiration to Reliance. In: *Proceedings International Scientific Conference Strategies XXI: The Complex and Dynamic Nature of the Security Environment*. Bukurešť, Rumunsko: "Carol I" National Defence University - Centre for Defence and Security, 2014.
- DYČKA, Lukáš, MIČÁNEK, František, KOLKUS, Jaroslav, FRANK, Libor, DOBROVSKÝ, Luboš. Zpráva o stavu zabezpečení obrany ČR v roce 2014 - mýty a realita [online]. *Vojenské rozhledy*, 2014, 2. Dostupné z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/zprava-o-stavu-zabezpeceni-obrany-cr-v-roce-2014-myty-a-realita>

- EDA. *EDA's Pooling and Sharing*. Dostupné z: http://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/final-p-s_30012013_factsheet_cs5_gris
 Emerging Cyber Threats and Implications [online]. Dostupné z: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT453/RAND_CT453.pdf
- Entwicklung der Migrationslage 2017 und die Darin Begründeten Sicherheitspolitischen Herausforderungen für Österreich. 2016. *Sicher. Und Morgen?: Sicherheitspolitische Jahresvorschau 2017*. 1. Wien: BMLVS/Heeresdruckzentrum. ISBN 9783902275462.
- EU immigration to the UK. 2016. The UK's independent factchecking charity [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <https://fullfact.org/immigration/eu-migration-and-uk/>
- Evropa se nerozpadá, už se rozpadla, říká americký stratég Friedman. *Natoaktuál* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: goo.gl/7paHYy
- FEDORKOVÁ, Jolana. *Čeští piloti na Islandu už nalétali přes 100 hodin* [online], 2016. Dostupné z: <https://goo.gl/Aqquu4>
- Foreign and Security Policy. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
- FARNY, Elizabeth. 2015. *Implications of the Securitisation of Migration*. Vedoucí práce Dr. Helen Dexter. Dostupné z: <https://goo.gl/hGsrpz>
- FAYEAUX, Frédéric. Terminator versus Talibans. In *Défense et Sécurité Internationale*. Paris: Areion group, 2010, No. 58.
- Fewer migrants at EU borders in 2016. 2017. FRONTEX: European Border and Coast Guard Agency [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/MzYxVT>
- FITZGERALD, Marry C. *Marshal Ogarkov and the New Revolution in Soviet Military Affairs* [online]. Center for Naval Analyses. 1987. Dostupné z: <http://www.cna.org/sites/default/files/research/2787000200.pdf>
- FRANK, Libor. Trendy vývoje bezpečnostního prostředí a jejich důsledky pro ozbrojené síly. In: *Defence & Strategy conference 2015*. Brno: Univerzita obrany 2015, s. 35-43.
- FRANK, Libor, DYČKA, Lukáš, NOVOTNÝ, Antonín, FUČÍK, Jakub, KRAUS, Josef, STOJAR, Richard. *Role ozbrojených sil v oblasti vnitřní bezpečnosti*. Studie. Brno: CBVSS UO 2016.
- FUČÍK, Jakub a Zdeněk, KŘÍŽ. Informační revoluce, vojensko-technická revoluce, nebo revoluce ve vojenských záležitostech? [online]. *Obrana a strategie*. 2013, 13(2). Dostupné z: <https://goo.gl/asw6P3>
- GATES, M., Robert. *Služba. Paměti ministra obrany ve válce*. Brno: Host, 2016.
- GAUVAIN, Richard. *Salafi Ritual Purity: In the Presence of God*. New York: Routledge, 2013.
- GÉRÉ, François. La contre-insurrection dans l'âge informationnel: le cas afghan. In *Stratégique. Stratégies irrégulières*. Coutau-Bégarie, Hervé. (ed.) Paris: Institut de la Stratégie Comparée, 2009.
- GILLET Maxim. *Principes de pacification du maréchal Lyautey*. Economica Paris 2010.
- GLEICK, Peter H. 2014. Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria. In: *Weather, Climate, and Society* [online]. 6(3) [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://journals.ametsoc.org/doi/full/10.1175/WCAS-D-13-00059.1>
- Global Focus - UNHCR Operations Worldwide: Populations [online]. 2016. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://reporting.unhcr.org/population>

- GOLDMAN, O. Emily. Introduction: Military Diffusions and Transformation. In: GOLDMAN, O. Emily a Thomas G., MAHKEN, eds. *The Information Revolution in Military Affairs in Asia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 1-21.
- GOY, Michel. Dix millions de dollars le milicien. La crise du modèle occidental de guerre limitée de haute technologie. In *Politique étrangère*. Printemps 2007.
- GRAY, Colin S. *Strategy for Chaos - Revolution in Military Affairs and The Evidence of History*. London: Frank Cass, 2005.
- GUSTERSON, Hugh. *Drone: Remote Control Warfare*. Washington: MIT Press, 2016.
- GYÚRÖSI, Miroslav. *The Soviet Fractional Orbital Bombardment System Program* [online]. 2010, aktualizováno 2012. Dostupné z: <http://www.ausairpower.net/APA-Sov-FOBS-Program.html>
- HARVEY, Brian. *The Rebirth of the Russian Space Program: 50 Years After Sputnik, New Frontiers*. New York: Springer, 2007.
- HENROTIN, Joseph. Les adaptations de la guerre irrégulière aux nouvelles conditions technologiques: vers la techno-guérilla. In *Stratégique. Stratégies irrégulières*. Coutau-Bégarie, Hervé. (ed.) Paris: Institut de la Stratégie Comparée. 2009.
- HOFFMAN, G., Frank. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies 2007.
- HOFFMAN, G., Frank. Hybrid vs. Compound War. In: *Armed Forces Journal*, Vol. 147, No. 3/2009.
- How 'Brain Drain' destroys Africa's economy. 2016. In: *AfricaW: Africa and the World* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.africaw.com/how-brain-drain-destroys-africa-s-economy>
- CHANDY, Laurence. 2015. Why is the number of poor people in Africa increasing when Africa's economies are growing? *Africa in focus* [online]. Brookings [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/iLtQWj>
- Chairman of the Joint Chiefs of Staff Instruction S-3210.01, 1996.
- CHARVÁT, Jan. 2007. Současný politický extremismus a radikalismus. Praha: Portál.
- Jak zachránit Evropskou Unii? *LN* 10.5.2016. Dostupné z: <https://goo.gl/oZJPbu>
- JELÍNEK, Jiří. 35 českých pilotů míří do Iráku [online]. *Deník.cz*. 2016. Dostupné z: <https://goo.gl/DIJq6z>
- Letecký poradní tým, Irák [online]. Dostupné z: <https://goo.gl/SJqTIY>
- International Migration Report: Highlights [online]. 2016. United Nations [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/YJSKxt>
- International migrant stock 2015: graphs. 2015. United Nations - Department of Economic and Social Affairs - Population Division: International Migration [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/95hJTC>
- JACKSON, Richard, HOWE, Neil. *The Graying of the Great Powers*. CSIS, Washington DC, 2008.
- JOFFÉ, George. *Islamist Radicalisation in Europe and the Middle East: Reassessing the Causes of Terrorism*. London: I.B. Tauris, 2013.
- JUNCKER, Jean-Claude. *Projev o stavu Unie 2016*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/priorities/state-union-2016_cs?pk_campaign=soteurep&pk_source=facebook&pk_medium=social&pk_keyword=CZ

- KARAMI, Arash. Iran official warns water crisis could lead to mass migration. *Al Monitor: The Pulse of the Middle East* [online]. 28.4.2015. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://goo.gl/oPlKsM>
- KECK, Zachary. Iran's Water Crisis: A Bigger Threat Than Israel? *The Diplomat* [online]. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://goo.gl/iFZ8hC>
- KEPEL, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam*. Belknap Press: Cambridge, 2003.
- Key Migration Terms: Migration. 2011. In: International Organization for Migration: The U.N. Migration Agency [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://www.iom.int/key-migration-terms#Migration>
- KILCULLEN, David. *The Accidental Guerilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford-New York: Oxford University Press 2009.
- KOFMAN, Michael. Russian hybrid warfare and other dark arts. In: *War on the Rocks*. 11.3.2016. Dostupné z: <https://goo.gl/TH9okv>
- KRAUS, Josef. 2014. *Íránský státní terorismus: Od Chomejního po Ahmadínežáda*. Brno: Centru pro studium demokracie a kultury.
- KŘÍŽ, Zdeněk, SHEVCHUK, Zinaida, ŠTEVKOV, Peter. *Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy*. Praha - Ostrava: Jagello 2000, 2015.
- KUBEŠA, Milan, SPIŠÁK, Ján. Hybridní hrozby a vývoj nové operační koncepce NATO. In: *Obrana a strategie 2/2011*.
- LOCKHEAD MARTIN CORPORATION. *The F-35 Helmet: Unprecedented Situational Awareness* [online]. 2016. Dostupné z: <https://www.f35.com/about/capabilities/helmet>
- Long-Term Global Demographic Trends: Reshaping the Geopolitical Landscape [online]. 2001. Central Intelligence Agency [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: https://www.cia.gov/library/reports/general-reports-1/Demo_Trends_For_Web.pdf
- LUTTWAK, N., Edward. Give War a Chance. In *Foreign Affairs*. Jul/August 1999. Dostupné z: <https://goo.gl/ac5THx>
- MAJCHÚT, Ivan. Niektoré aspekty povstania a protipovstaleckých aktivít. In *Bezpečnostné fórum 2011: zborník príspevkov*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2011.
- MALIS, Christian. Nouvelles extrapolations. Robotisation et revolution dans les affaires militaires. In *La guerre robotisée*. Paris: Economica 2012.
- Málo vojáků i peněz na techniku. NATO kritizuje českou armádu [online]. *Česká televize*. 2016. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1712592-malo-vojaku-i-penez-na-techniku-nato-kritizuje-ceskou-armadu>
- MANDEL, Robert. *Defining postwar Victory. In: Understanding Victory and Defeat in Contemporary War*. London and New York: Routledge 2007.
- MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister&Principal, Centrum strategických studií, 2003
- MAREŠ, Miroslav. *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií, 2005. s. 251.
- MAREŠ, Miroslav. Islamismus jako bezpečnostní hrozba pro Českou republiku. *Vojenské rozhledy*, roč. 20 (52), č. 4, s. 118-128.
- MAREŠ, Miroslav. Hybridní hrozby v České republice a jak jim čelit. *Natoaktual.cz*, 14.11.2016. Dostupné z: <http://goo.gl/eQIRgT>
- MARTIN, Patrick. *NATO, Russia on „colision course“: A new Cold War guide*. The Globe and Mail, 2016.

- MATTELAER Alexander. Revisiting the Principles of NATO Burden-Sharing. *Parameters*, 2016, 46(1).
- McCULLOH, Timothy, JOHNSON, Richard. *Hybrid Warfare*. JSOU Report 13-4. MacDill Air Force Base Florida: Joint Special Operations University 2013.
- MEDEK, Peter. *Summit NATO potvrdil vyslání vojáků do Polska a Pobaltí* [online], 2016. Dostupné z: <https://goo.gl/99fyAv>
- MEIJER, Roel. *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*. New York: Columbia University Press, 2009.
- MENDEL, Miloš. *Náboženství v boji o Palestinu: Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*. Brno: Atlantis, 2000.
- METZ, Steven. *Armed Conflict in the 21st Century: The Information Revolution and Post-Modern Warfare* [online]. Strategic Studies Institute, 2000. Dostupné z: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=226>
- Mezinárodní ochrana v České republice: Měsíční statistický přehled [online]. 2016. Ministerstvo vnitra České republiky - Odbor azylové a migrační politiky [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/7hOs1M>
- Migrantů přišlo do Česka méně než loni, převažují Ukrajinci. [online]. *Echo24.cz*. 15.10.2016 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <https://goo.gl/KLM23S>
- Migratory Routes Map. 2016. FRONTEX: European Border and Coast Agency [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>
- MO. *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*. Praha, červenec 2015. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Dlouhodob_v_hled_pr_o_obranu_2030.pdf
- MO. Koalice podepsala dohodu o navyšování rozpočtu. *Army.cz*, 3. 9. 2014. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/koalice-podepsala-dohodu-o-navysovani-rozpocetu-na-obranu-101452/>
- MO. *Koncepce obranného aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací na období 2016 až 2022*. Dostupné z: https://vyzkum.army.cz/sites/vyzkum.army.cz/files/dokumenty/zakladni-stranka/iii_koncepce.pdf
- MO. *Koncepce výstavby Armády České republiky 2025*. Praha, prosinec 2015. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/KVA_R_ve_ejn_verze.pdf
- MOLTZ, James C. The Past, Present and Future of Space Security. *Brown Journal of World Affairs*. 2007, 14(1), 187-195.
- MULIN, Jon. *Pooling and Sharing is an art not a science*. Vydání květen-červenec 2012. European Defence Matters ze dne 21. května 2012. str. 12-14. Dostupné z: <http://www.eda.europa.eu/docs/brochures/EDMIssue1.pdf>
- MURRAY, Charles a Catherine B. COX. *Apollo: The Race to the Moon*. New York: Touchstone, 1990.
- MARINOV, Bobby. 19 Military Exoskeletons into 5 Categories [online]. 2016. Dostupné z: <http://exoskeletonreport.com/2016/07/military-exoskeletons/>
- MOWTHORPE, Matthew. The United States Requirements for an AntiSatellite (ASAT) Capability. *The Journal of Social, Political and Economic Studies*. 2002, 27(2), 131-149.

- Národní strategie kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020 [online]. Dostupné z: <https://www.govcert.cz/download/gov-cert/container-nodeid-998/nskb-150216-final.pdf>.
- Národnostní struktura obyvatel. Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-10-11] Dostupné z: <http://goo.gl/UOzYxs>
- NATO HQ. *Connected Forces Initiative*. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_98527.htm
- NATO HQ. *EU-NATO Declaration on ESDP*. Brusel, 2002. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm>
- NATO HQ. *Multinational Projects*. Brusel, červen 2014. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_06/20140602_140602-Media-Backgrounder_Multinational-Projects_en.pdf
- NATO HQ. *NATO's capabilities*. Dostupné z: http://nato.int/cps/en/natohq/topics_49137.htm?selectedLocale=en#
- NATO HQ. *Status Report 36 on Smart Defence multinational projects*. 2. September 2014. ŠIS AČR.
- NATO HQ. *The Readiness Action Plan*. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm?selectedLocale=en
- NEARY, Michael. Space: The Next Revolution in Military Affairs? *Journal of International Service*. 2008, 18(1), 101 - 123.
- Nelegální migranti: Už jsou tady? *Český rozhlas* [online] 15.10.2016 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <https://goo.gl/8MN8rA>
- NEUMANN, Ondřej. Jak psaly české deníky o uprchlické krizi: negativní bulvár a Právo, pozitivní LN a Deník... [online]. *Hlídací pes.org*. 2.11.2015. [cit. 2016-11-11]. Dostupné z: <https://goo.gl/YoXocZ>
- New ILO figures show 150 million migrants in the global workforce. 2015. *International Labour Organization* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/FwJ4VO>
- Obyvatelstvo. 2016. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide
- ODEHNAL, Jiří. Military expenditures and free-riding in NATO. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 2015, 21(4), s. 479-487.
- Osobní konzultace autora s příslušníky ukrajinských ozbrojených sil nasazenými v roce 2014 v konfliktní oblasti Donbasu. (NATO-Ukraine DEEP Event, Workshop on Modern Warfare, A.O.N. Warszawa, říjen 2015)
- PEEBLES, Curtis. *Battle for Space*. London: Book Club Associates, 1983
- PETERSEN, Philip. The Modernization of Soviet Armed Forces. NATO's 16 Nations. 1986, 31(4), s. 34. In: HASIM, Ahmed S. The Revolution in Military Affairs Outside the West [online]. *Journal of International Affairs*. 1998, 51(2). Dostupné z: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/stratma.pdf>
- Policejní akce potvrdila, že ČR není a ani se pro nelegální migranty nestává tranzitní zemí. 2016. Ministerstvo vnitra České republiky: Aktuální informace o migraci [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/OSxY2I>
- Populační prognóza ČR do r. 2050. *Český statistický úřad*. [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://goo.gl/o6WmWB>
- Posilování kybernetické bezpečnosti v EU [online]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/cyber-security/>

- PROCHÁZKA, Josef. Adaptation of the Czech Republic Defence Policy - Lessons Learned. *Security and Defence*. 2015, 6(1), s. 15-28.
- PROCHÁZKA, Josef; JANOŠEC, Josef; TŮMA, Miroslav. *Obranná politika Československé a České republiky (1989-2009)*. Praha: Ministerstvo obrany - Prezentační a informační centrum (PIC MO), 2010.
- PROCHÁZKA, Josef, Vladimír KARAFFA a Libor FRANK. 2015. Adaptace obranné politiky a strategie ČR na nové bezpečnostní hrozby. *Vojenské rozhledy* [online]. 24(3) [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <https://goo.gl/Bj4mCj>
- Projev prezidenta ČR M. Zemana na Velitelském shromáždění AČR dne 29.11.2016. Ministerstvo obrany ČR. Dostupné z: <https://goo.gl/7xHyFo>
- RADĚJ, Tomáš. *Irácké povstání v letech 2003-2009*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010.
- RETTMAN, A. Juncker attackt US on NATO spending. *EUobserver* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <https://euobserver.com/foreign/136943>
- Regional Refugee and Migrant Response Plan for Europe: January to December 2017 [online]. 2016. UNHCR [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/rtG50v>
- ROBERTS, Adam. 2010. Lives and Statistics: Are 90% of War Victims Civilians? *Survival* [online]. 52(3) [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/uJPAbv>
- ŘEHKA, Karel. Válka, jak ji (ne)známe. Nekonvenční vedení války: kde začíná, kdy si ho všimneme a jak se můžeme bránit? In Bárta, M., Kovář, M., Foltýn, O. (eds.) *Povaha změny. Bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace*. Praha: Vyšehrad, 2015.
- Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for European Union's Foreign and Security Policy [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_revieu_w_web.pdf
- SHEEHAN, Michael. *The International Politics of Space*. New York: Routledge, 2007.
- SCHMITT, Michael N. *Tallinn manual on the international law applicable to cyber warfare*.
- SLOAN, Elinor C. *The Revolution in Military Affairs: Implications for Canada and NATO*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2002.
- Smlouva koaličních stran o zajištění obrany České republiky [online], 2014. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/assets/informacni-servis/zpravodajstvi/smlouva-koalicnich-stran.pdf>
- SMOLÍK, Josef a Petra VEJVODOVÁ. 2005. Politický extremismus jako bezpečnostní hrozba? In: SMOLÍK, J., ŠMÍD, T. a kol. (eds.): *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: MPÚ.
- Sociologický průzkum „Armáda a veřejnost 2015“.
- SOULEIMANOV, Emil a Tomáš ŠMÍD. Islám a islamismus na Severním Kavkaze. Problémy, kontroverze, trendy. *Rexter*, 01/2010. Dostupné z: <http://www.rexter.cz/islam-a-islamismus-na-severnim-kavkaze-problemy-kontroverze-trendy/>
- STOJAR, Richard. The Current Military and Non-military Threats and their Impact on the Armed Forces. In: *Knowledge Based Organization International Conference*, Sibiu 2011. ISSN 1843-6722.
- STOJAR, Richard. Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války nebo aplikace klasických postupů? In: *Vojenské rozhledy*, 2015, roč. 24 (56), č. 1.
- STOJAR, Richard. Islámský radikalismus a jeho násilné projevy v kontextu balkánského regionu. *Obrana a strategie*, roč. 16, č.1/2016, s. 59-76.

- STRATFOR. The Unstoppable Spread of Armed Drones [online]. 2016 [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: http://www.realcleardefense.com/articles/2016/10/26/the_unstoppable_spread_of_armed_drones_110257.html
- SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla. Vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981 - 1989*. Brno: CDK, 2004.
- Syria Overview. 2016. *The World Bank* [online]. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/country/syria/overview>
- Syria Regional Refugee Response: Inter-agency Information Sharing Portal [online]. 2016. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>
- SZAFRANSKI, Richard. *A Theory of Information Warfare: Preparing for 2020* [online]. 1995. Dostupné z: <http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA328193&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>
- ŠTYGLEROVÁ, Terezie et al. *Stárnutí se nevyhneme*. Český statistický úřad. [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://goo.gl/1hmVIF>
- ŠVANCARA, Marek Maxim. *České bitevníky opět v Pobaltí* [online], 2016. Dostupné z: <https://goo.gl/lCm2oQ>
- TÁLAS, Péter. *The Hungarian Perception on 2015 Migration Crisis*. Bucharest, UNAP. The Complex and Dynamic Nature of the Security Environment. 23. 11. 2016.
- The billion-dollar business of refugee smuggling. 2015. In: Al Jazeera [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <https://goo.gl/Gs2wur>
- The Challenges of a Growing Population for Egypt. 2016. *Fanack Chronicle* [online]. [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/PhWGHl>
- The Obama Administration's Pivot to Asia. *The Foreign Policy Initiative* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.foreignpolicy.org/content/obama-administrations-pivot-asia>
- TKACZYK, Michal et al. *Analýza mediálního pokrytí uprchlické krize (výzkumná zpráva)*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. [cit. 2016-12-11] Dostupné z: <https://goo.gl/zpFwJJ>
- TOFFLER, Alvin a Heidi, TOFFLEROVÁ. *Válka a antiválka*. Praha: Dokořán-Argo, 2002.
- TOPINKA, Daniel (ed.). *Muslimové v Česku: Etablování muslimů a islámu na veřejnosti*. Praha: Barrister & Principal, 2016.
- Trends in World Military Expenditures 2015. SIPRI Fact Sheet, April 2016.
- Týden.cz. *Ministerstvo má mít více peněz, shodl se výbor*. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/ministerstvo-obrany-ma-mit-vic-penez-shodl-se-vybor_400659.html
- TZIFAKIS, Nikolaos. *Contracting out to Private Military and Security Companies*. Brussels: The Centre for European Studies, 2012.
- ŤUPEK, Pavel. *Salafistický islám*. Praha: Academia, 2015.
- UCDP. *Uppsala Conflict Data Program: Number of Conflicts 1975-2015* [online]. 2016. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://ucdp.uu.se/#/encyclopedia>
- UCDP. *Uppsala Conflict Data Program: Number of Deaths 1989-2015* [online]. 2016. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://ucdp.uu.se/#/encyclopedia>
- Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate). 2016. *The World Bank* [online]. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?locations=SY>

- Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015. Bezpečnostní informační služba. [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://goo.gl/1hmVIF>
- Výstupy a doporučení z workshopu Trendy vývoje bezpečnostního prostředí a ozbrojené síly, CBVSS UO, Brno, 18.10.2016.
- Wales Summit Declaration [online], 2014. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
- WESTWICK, Peter J. *Into the Black. JPL and the American Space Program, 1976-2004*. New Haven: Yale University Press, 2007.
- White Paper on Defence [online], 2011. Dostupné z: http://www.army.cz/assets/en/ministry-of-defence/whitepaperondefence2011_1.pdf
- White Paper 2016. On German Security Policy and the Future of the Bundeswehr. Berlin: Federal Ministry of Defence 2016.
- WONG, Wilson W. S. *Emerging Military Technologies: A Guide to the Issues*. Oxford: Praeger, 2013.
- World's population increasingly urban with more than half living in urban areas. 2014. United Nations: Department of Economic and Social Affairs [online]. New York [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <https://goo.gl/woLggw>
- World Population Prospects: Key findings & advance tables: the 2015 revision [online]. 2015. New York: United Nations - Department of Economic and Social Affairs [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf
- ZAK, Anatoly. *Russian military space program: Yesterday, today and tomorrow* [online]. RussianSpaceWeb.com. 2011. Dostupné z: http://swfound.org/media/53469/rsw_milspace_web.pdf
- Závěry jednání Evropské rady. Brusel, 20. prosince 2013. EUCO 217/13. [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/140251.pdf
- ZWIEFELHOFER, Tomáš. *Dosáhlo NATO svých cílů, nebo dospělo jen k prohlášení?* [online]. Security Outlines. 2016. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/dosahlo-nato-svych-cilu-nebo-dospelo-jen-k-prohlaseni/>

ABSTRACTS

THE TRENDS IN DEVELOPMENT OF SECURITY ENVIRONMENT IN 2014-2016

Richard Stojar

The chapter deals with the development of the security environment, mainly in last two years. It describes the main trends and their possible impacts on security situation in the European space, depicts the main changes, relevant actors and their issues in the overall context.

RESPONSE AND ADAPTATION OF THE CZECH DEFENCE POLICY ON RECENT DEVELOPMENT IN THE SECURITY ENVIRONMENT

Lukáš Dyčka, Josef Procházka

The chapter assesses conceptual framework for the Czech defence policy formulation in the wake of rapid change in its security environment after Russia's annexation of Crimea in March 2014 and the subsequent Russian support for separatists in Ukraine's eastern provinces and growing instability in Middle East and Nord Africa. Article examines key measures taken in political, military, administrative, economical and societal domain in order to evaluate overall effectiveness of Czech defence policy. Finally, several strategic level recommendations are offered to enhance responsiveness and preparedness of Czech defence system and Armed Forces as one of its most significant components both in short- and long-term perspective.

TRENDS IN DEVELOPMENT OF THE CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS AND THEIR CHARACTERISTICS

Richard Stojar

The chapter focuses on the variable character of the current armed conflicts and military operations. It describes the impact of development of the armed forces and changes in the security environment of the 21st century which are reflected in contemporary conflicts and the trends in their development. Finally, it outlines the challenging transition from the traditional conventional military conflict to the asymmetric warfare and discussion about new phenomena - hybrid warfare.

MODERN TECHNOLOGIES AND ARMED CONFLICT

Jakub Fučík

This chapter deals with implications of technological development for character of warfare. Conceptual framework of this text is based on ideas of so-called military revolutions - especially Military-Technical Revolution, Revolution in Military Affairs and Information Revolution. They provide detailed analysis how could (military) technology shape nature of warfare and identify potential opportunities for armed forces and military power. Chapter further focuses on two examples - space and robotic technology - which character implies mentioned possibilities.

INTERNATIONAL MIGRATION

Libor Frank

The chapter deals with the issue of international migration. It analyzes and characterizes the current situation on a global scale, in the European Union and in relation to the Czech Republic. It is concerned with the long-term causes of international migration, particularly the effects of armed conflicts, demographic development and socio-economic deprivation. The text also outlines the extent of importance of international migration for the Czech Republic, its social perception and the implications for the activities of the armed forces.

ISLAMIC EXTREMISM AS A SECURITY THREAT

Security Implications for Armed Forces of the Czech Republic

Josef Kraus

This chapter is focused on the Islamic extremism, one of the biggest security threat of present time. The text describes this phenomenon, identifies its root and possible development in future. Islamic radicalism is such a wide threat with implication to internal and external state security and its armed forces. That is why the second part of this chapter focuses on the level of threat of Islamic radicalism towards Czech Republic and trying to predict its impacts on Czech armed forces.

CYBER THREATS

Dalibor Procházka

The chapter deals with cyber threats and their implications for the Czech armed forces. System causes of cyber threats, their trends and the concept of the cyber space as a new warfighting domain are discussed. NATO, EU and the Czech Republic's strategic documents dealing with cyber threats and strategies are analysed. A role and challenges to Ministry of Defence and Czech Armed Forces in the cyber defence are discussed in the end along with required new capabilities for both military operations and national critical infrastructure protection.

INTERNATIONAL COOPERATION

Antonín Novotný

After several years of reducing of the Czech defence budget there is a reversal and the Czech MoD begins to manage the increased budget especially for Czech Armed Forces capability development. The Czech Armed Forces is for many years actively involved in the process sharing multi-national capabilities of NATO. Among the former activities such as Smart Defence, Connected Forces Initiative, Pooling and Sharing is also initiative Framework Nations Concept. Using of multinational cooperation should become a standard form to find ways, how to build or develop military capabilities as well as an increase in funds for defence expenditures. To achieve this goal it is necessary to deeper and more responsible involvement of the European nations in the Alliance, including the Czech Republic, to collective defence, which could result in the creation of efficient and functional common European security capacity (the European army).

O AUTORECH

Mgr. Lukáš Dyčka

Narozen 1985. V letech 2005 - 2008 absolvoval bakalářský studijní program politologie a bezpečnostní a strategická studia a v letech 2008 - 2011 pak magisterský obor bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Zde rovněž působí jako doktorand na katedře Politologie. Od roku 2007 spolupracuje jako autor bezpečnostních analýz se serverem natoaktual.cz. Od dubna 2013 pak působí jako akademický pracovník na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany, kde se specializuje především na výzkum ozbrojených konfliktů a s nimi související analýzu bezpečnostního prostředí. K těmto tématům také pravidelně vystupuje v médiích. Od dubna 2014 pracoval jako poradce náměstka ministra obrany pro legislativu a veřejnou diplomacii. V roce 2015 pak jako poradce ministra obrany. V roce 2016 pracuje jako poradce náměstka ministra obrany pro řízení SOPS. V roce 2008 - 2009 pobýval na zahraničním studijním pobytu na University of Oslo v Norsku, kde studoval obory Political science a Peace and Conflict studies. V roce 2010 v rámci stáže pracoval na Sekci obranné politiky a strategie Ministerstva obrany ČR. Od března 2014 je členem redakční rady časopisu Vojenské rozhledy.

PhDr. Libor Frank, Ph.D.

Narozen 1975. V letech 1993-1999 absolvoval Fakultu sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně (obor politologie), v roce 2006 zde také úspěšně dokončil postgraduální studium. Od roku 1999 vysokoškolský učitel katedry sociálních věd Fakulty velitelství a štábní Vojenské akademie v Brně (nyní Univerzita obrany). Od roku 2000 působil na Ústavu strategických studií, od léta 2001 jako vedoucí Skupiny politických a sociálních studií ÚSS VA (dnes UO). Od září 2008 vykonával funkci vedoucího Oddělení bezpečnostních a obranných studií Ústavu strategických a obranných studií UO. Od ledna 2010 pracoval jako vedoucí Skupiny bezpečnostních studií Katedry celoživotního vzdělávání FEM UO. Od března 2014 působí jako vedoucí Oddělení bezpečnostních studií a analýz CBVSS UO. Přednáší na Univerzitě obrany, Masarykově univerzitě a CEVRO Institutu. Je absolventem kurzů Senior Course on Conflict Management (Uppsala, 2001) a Senior Course on Public International Law (Stockholm, 2001). Absolvoval European Security and Defence College - Pilot High Level Course 2004/2005 a Senior Course on Security Policy in a New Europe (Stockholm, 2008). Absolvent National Security Institute 2010 (University of Delaware, Fulbright program). Předseda redakční rady časopisu Obrana a strategie, člen redakčních rad časopisů Central European Political Studies Review a Strategic Impact.

Mgr. et Mgr. Jakub Fučík

Narozen 1988. V letech 2007 - 2010 absolvoval bakalářský obor Mezinárodní vztahy a Bezpečnostní a strategická studia a v letech 2010 - 2012 magisterský obor Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Zde také působí jako doktorand na katedře Mezinárodních vztahů a Evropských studií. Současně v letech 2009 - 2015 vystudoval magisterský obor Právo na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Od roku 2016 působí jako akademický pracovník Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany a tajemník odborného časopisu Obrana a strategie

Mgr. Josef Kraus, Ph.D.

Narozen 1985. Absolvoval bakalářské, magisterské a doktorské studium politologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Zde také nadále působí jako odborný asistent. Vědecky se zabývá bezpečnostní problematikou oblasti Středního východu se zaměřením na Islámskou republiku Irán, výzkum státního terorismu, islámského extremismu a islámského politického myšlení.

Ing. Antonín Novotný, Ph.D.

Plukovník v záloze, narozen v roce 1963. V roce 1985 ukončil Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově a poté do roku 1988 vykonával velitelské funkce. V období 1988-1991 absolvoval postgraduální studium obor velitelsko-štábní, specializace zpravodajská a následně v letech 1991 - 2008 působil v různých funkcích u Vojenského zpravodajství. V letech 2008-2010 pracoval jako obranný poradce ve velitelství NATO při stálé delegaci České republiky při NATO a Stálém zastoupení České republiky při Evropské unii v Bruselu zodpovědný za horizontální bezpečnostní a strategické otázky. Absolvoval několik odborných zpravodajských kurzů v zahraničí a Modular Short Course v NATO Defense College v Římě (2012). V letech 2011-2012 akademický pracovník skupiny bezpečnostních studií, katedry celoživotního vzdělávání Univerzity obrany (UO) v Brně. Od listopadu 2012 pracuje jako odborný asistent Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií UO. Je členem redakční rady časopisu Obrana a strategie. V roce 2015 absolvoval doktorandské studium na Univerzitě obrany. Zabývá se problematikou sdílení vojenských schopností, bezpečnostního prostředí, bezpečnostních hrozeb a rizik a ozbrojenými konflikty.

RNDr. Dalibor Procházka, CSc.

Podplukovník v záloze, narozen v roce 1962. V roce 1986 ukončil Fakultu numerické matematiky a kybernetiky Moskevské státní univerzity. V letech 1987-1995 působil jako odborný asistent na katedře Technické kybernetiky a vojenské robotiky Vojenské akademie v Brně, v letech 1995-1997 se zabýval školící a projektovou činností na informačním systému logistiky. Od r. 1998 do roku 2005 se podílel na výzkumu a zavádění prostředků modelování a simulace pro potřeby výcviku a vzdělávání do AČR, v letech 2000-2005 jako velitel Centra simulačních a trenažerových technologií, v letech 2006-2009 jako projektový manažer ve společnosti VR Group, a.s. V letech 2011-2013 se v rámci Sekce obranné politiky a strategie Ministerstva obrany věnoval oblasti informačních systémů, zejména kybernetické obraně. Od června 2013 pracuje jako odborný asistent Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií UO. Zabývá se problematikou modelování a simulace a kybernetické obrany.

Ing. Josef Procházka, Ph.D.

Narozen 1966, v současnosti zástupce ředitele Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií UO v Brně, zodpovědný za řízení kariérového vzdělávání a oblast vědy, výzkumu a inovací. V letech 2011 - 2014 vedoucí oddělení zdrojů a vyzbrojování - obranný poradce stálého zastoupení ČR při NATO. Od roku 2007 do 2011 vedoucí oddělení rozvoje sekce obranné politiky a strategie MO. V období 2000 - 2007 akademický pracovník Ústavu strategických studií Univerzity obrany v Brně. V letech 1996 - 1999 štábní funkce na GŠ AČR a MO v oblasti logistiky a akvizice. V letech 1990 - 1996 základní funkce u vojsk v oblasti technického a automobilního zabezpečení. Vojenskou kariéru ukončil v roce 2007. V letech 1999 a 2004 působil v misích SFOR a EUFOR na území Bosny a Hercegoviny.

Mgr. Richard Stojar, Ph.D.

Narozen 1970. Absolvent Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde podobně jako na Univerzitě obrany přednáší na téma bezpečnostní politiky a mezinárodních vztahů. V letech 2000 - 2002 působil v rámci projektu UNDP ve státech bývalé Jugoslávie. V letech 2005 - 2008 zastupoval Českou republiku v Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Centre - SE Europe. Od roku 2002 působí na Univerzitě obrany v Brně. Je absolventem kurzů Post conflict management in multicultural societies (Ochrid, 2004), Civil-military relations (Borovec, 2004), European Security (Gumpoldskirchen, 2007). Člen redakční rady časopisu Rexter. Zabývá se zejména problematikou bezpečnostních hrozeb a rizik, ozbrojenými konflikty v postbipolárním světě, bezpečnostní dimenzí evropské integrace a vývojem bezpečnostního prostředí, zejména v oblasti jihovýchodní Evropy.

SUMMARY

The book *Selected trends in development of security environment and their potential implications for armed forces* aspires to present relevant factors and issues which have potential to influence security environment not only in the case of the Czech Republic, but also in wider geographical area. The authors try to identify and analyse the main problems in contemporary security environment and clarify nature of the current threats from perspectives of the Czech armed forces. The book has been designed and written to perform an accessible output of project STRATAL (Strategic alternatives) to the interested public, and hopefully serve as a point of reference for further security studies and analysis. In the first chapter, Richard Stojar identifies main trends in security environment during 2014 - 2016. The second chapter authored by Lukáš Dyčka and Josef Procházka assesses conceptual framework for the Czech defence policy formulation in the wake of rapid change in its security environment after 2014. The third chapter, written by Richard Stojar, analyses the characteristics of current armed conflicts, and explores fundamental trends in this field. In the fourth chapter, Jakub Fučík deals with implications of technological development for character of warfare. His text provides detailed analysis how could (military) technology shape nature of warfare and also identify potential opportunities for armed forces and military power. Libor Frank, the author of the fifth chapter, describes phenomenon of mass immigration and the level of risks which is with it connected. Next chapter, presented by Josef Kraus focused on the Islamic extremism, one of the biggest security threat of present time, identifies its root and possible development in future. Chapter seven, written by Dalibor Procházka, explains cyber dimension and cyber threats and the task of the state in cyber defence. Finally, Antonín Novotný describes international security cooperation and its forms. The authors believe that their book can be a useful contribution to current debate of security issues and a tool for those who want to better understand the selected and described causes.